

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SIGIZMUND KRJIJANOVSKI • BİR CESEDİN OTOBİYOGRAFİSİ

Bir Cesedin Otobiyoğrafisi

Sigizmund
Krjijanovski

AYLAK
ADAM

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BİR CESEDİN
OTOBİYOGRAFİSİ
SİGİZMUND KRJİJANOVSKI

Aylak Adam

Öykü

Kitabın Özgün Adı: *Autobiografiya trupa*

© *Vadim Perelmouter*

© *Éditions Verdier for French and foreign languages except the Russian*

©2015 Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık

ISBN: 978-605-9115-67-4

Sertifika No: 27938

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla satın alınmıştır.

1. Basım: Ekim 2015

Yayın Yönetmeni: Kaya Tokmakçioğlu

Yayına Hazırlayan: Öykü Toros Irvana

Dizgi ve Mizanpaj: Ulaş Kantemir

Kapak Resmi: Slawek Gruca

Baskı: Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve Kağıt San.

Matbaa Sertifika No: 11965

Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık

Merkez Mah. Kesir Sok. Çakmak Apt. No: 5/4 Çekmeköy/İstanbul

Tel: (0216) 640 1979 / (0542) 586 7961

bilgi@aylakadamyayinlari.com

aylakadamyayinlari.com

facebook.com/aylakadamyayinlari

twitter.com/aylakadamyayin

ИНСТИТУТ ПЕРЕВОДА

AD VERBUM

Bu kitap Edebi Çeviri Enstitüsü'nün (Rusya) desteğiyle yayımlanmıştır.

Sigizmund Krjijanovski (1887-1950). Polonyalı göçmen bir ailenin oğlu olarak Ukrayna'da doğdu. Kiev Üniversitesi'nde hukuk ve klasik filoloji eğitimi aldı. Chesterton, Poe, Gogol, Hoffmann vb. yazarların etkisi altında kalan yazar 20'li yıllarda Moskova'daki edebi çevrelerde de görünmeye başladı. Çoğunlukla öyküler kaleme alan Krjijanovski'nin ayrıksı üslubu kendisinin Borges, Kafka vb. yazarlarla karşılaştırılmasına yol açtı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BİR CESEDİN
OTOBİYOGRAFİSİ
SİGİZMUND KRJİJANOVSKI

öykü

çeviren
göktuğ börtlü

İÇİNDEKİLER

Bir Cesedin Otobiyografisi	9
Gözbebeğinde	45
Dikişler	81
Çatlak Koleksiyoncusu	115
Olmayanlar Diyarı	139
Firari Parmaklar	153
Isırılmayan Dirsek	163
Sarı Kömür	177
Stiks Köprüsü	195
Otuz Parça Gümüş	207
Posta Damgası: Moskova	217

BİR CESEDİN OTOBİYOGRAFİSİ

“Taşradan Mektuplar”ı o kadar mahlas varken “Etal” ismiyle yazan gazeteci Shtamm —mektuplardan hemen sonra— Moskova’ya doğru yola çıkma kararı almıştı.

Shtamm, dirseklerine ve Etal’in mürekkep damlalarıyla ruble takası yapabilme kabiliyetine güveniyordu, ama yaşam alanıyla ilgili sorular onu endişelendiriyordu. Metropolitan satranç tahtasında, karelerin yalnızca satranç taşları için ayrılmadığını biliyordu. Moskova’ya gitmiş insanlar sizi korkuturdu; binaların hepsi tahta kirişlere emanettir. Antrelerde, merdivenlerde, caddedeki banklarda, asfalt kazanlarında ve çöp tenekelerinde yatmanız gerekir.

O yüzden Shtamm, trenden inip Moskova istasyonundaki perona adımını atar atmaz, tüm ölü ve canlıların kulaklarına, doğrudan ve telefon üzerinden hep aynı şeyi tekrar etmişti: *Bir oda...*

Ama siyah telefon ahizesi, onu baştan sona dinledikten sonra çelik kancasında kayıtsızca asılı durmuştu. İnsanlar, kulaklarını, kürk ve astragan yakaların altına gizlemişti —o gün yerdeki buz çatırdıyordu— kelimelerse, sanki kat kat karbon kâğıdıyla kaplanıyormuş gibi, her söyleyişte giderek daha da belirsizleşip havada çarpışıp yavaşça parçalanmış harflere dönüşüyordu.

Yurttaş Shtamm, çok tedirgin ve kolay etkilenen biriydi; o gece, ipteki bir topaç gibi dönüp dururken, onu neredeyse yerde yatmaya zorlayan, oldukça rahatsız üç sert sandalyeye yattığında, akıl gözüyle, ahşap kapağı misafirperver bir şekilde açılmış çöp tenekesinin hayaletini net bir şekilde görmüştü.

Ama atasözünün doğruluk payı vardı: Sabah gecedен yücedir. Ve daha kurnazdır da. Gün doğumuyla beraber, surat asmak için yeniden köşelerine çekilen sandalyelerden kalkan Shtamm, onlara verdiği rahatsızlık için özür dileyip yatacağı bir yer sağladıkları için de teşekkür ederek kar ve buz kaplı yarı-ıssız Moskova sokaklarında ağır adımlarla yürümeye başladı. Fakat henüz yüz adım yürümemişti ki, ilk kavşak denilebilecek bir yerde, küçük adımlarla yürüyen, ince ve eski püskü bir palto giymiş küçük bir adamla karşılaştı. Küçük adamın gözleri bir şapkanın altına saklanmış, dudaklarıysa bir atkıyla sarıp sarmalanmıştı. Yine de adam Shtamm'ı görebilmişti. Durup şöyle dedi: "Ah. Siz de mi?"

"Evet."

"Nereye böyle erkenden?"

"Bir oda arıyorum."

Shtamm, adamın cevabını anlayamadı; kelimeler iki defa sardığı atkısına sıkışıp kalmıştı. Ama adamın bir elini paltosuna sokup bir şeyler aradığını ve sonunda ince bir not defteri çıkardığını gördü. Donmuş parmaklarına hohlalarak çabucak bir şeyler yazdı. Bir saat sonra, not defterinden yırtılmış sekize onluk bir kâğıt parçası, mucizevî bir şekilde dokuz metre karelik bir odaya dönüşmüştü.

Özlem duyulan yer, Povarskaya ve Nikitskaya arasındaki çarpık çurpuk zikzakları takip eden ara yolların birinde, dev bir gri yığının en üst katında bulunmuştu. Oda, Shtamm'a biraz dar ve karanlık geldi, ama elektrikler gelir gelmez, duvar kâğıdında uzun çizgiler arasından aşağı doğru inen koyu mavi güller ortaya çıktı. Shtamm, canlı mavi gülleri sevmişti. Pencereye gitti; aşağıda yüzlerce çatı, bir

sürü pencerenin üzerinde duruyordu. Halinden memnun görünen Shtamm, dönüp ev sahibine baktı —omuzlarındaki siyah şalıyla sessiz ve ihtiyar bir kadındı.

“Çok güzel. Alıyorum. Anahtarı rica edebilir miyim?”

Anahtar falan yoktu. Ev sahibi, aşağıya bakıp şalını daha da kendine çekerek anahtarın kaybolduğunu söyledi ama bu... Shtamm dinlemiyordu.

“Sorun değil. Şimdilik bir asma kilit yeter. Gidip eşyalarımı getireyim.”

Bir saat sonra yeni kiracı, asma kilidin çelik menteşesini vidalayarak kapıyı tamir etmeye çalışıyordu. Halinden memnundu memnun olmasına ama küçük bir detay canını sıkıyordu: Geçici sürgüyü sağlama alırken, eski kilidin sanki önceden kırılmış gibi görüldüğünü fark etmişti. Çelik kilidin üzerinde darbe ve derin sıyrık izleri görülüyordu. Biraz daha yukarda, tahta kısımda, balta izleri çok net görülüyordu. Azımsanamayacak kadar endişelenen Shtamm, bir kibrit yakıp (odasını salona bağlayan koridor karanlıktı) kapıyı inceledi. Ama —kapının düz kahverengi yüzeyine net bir biçimde kazınmış, görünüşe göre evle ilgili işlerde gerekli olan 24 sayısı haricinde— hiçbir şey fark edemedi.

“Sorun değil.” Shtamm, aklındaki düşünceleri savuşturup valizini boşaltmaya başladı.

Sonraki iki gün her şey gitmesi gerektiği gibi gitti. Shtamm, gün boyunca kapı kapı dolaşarak, toplantıdan toplantıya koşturuyor, selam veriyor, el sıkışıyor, konuşuyor, dinliyor, soruyor, istiyordu. Gece oldu mu Shtamm, dirseğinin altında artık garip bir şekilde ağırlaşmış kolunu zorlayan evrak çantasıyla, adımları daha kısa, daha yavaş ve daha istikrarsız bir şekilde odasına dönüyor, yorgun gözleriyle koyu mavi gülleri inceliyor, rüyasız, karanlık bir uykuya dalıyordu. Üçüncü gece işini biraz daha erken bitirmeyi başarmıştı. Sokak saatinin kadrânındaki yelkovan onu kırk beş geçtiğini göstermek için ileri atılırken Shtamm odasının bulunduğu

binanın girişine yaklaşmıştı. Merdivenle yukarı çıkıp gürültü yapmamaya çalışarak dış kapının kilidini açtı. Sonra ışısız koridordan geçerek 24 numaralı odaya gitti ve durup cebindeki anahtarı aradı. Diğer odalar, sol taraftan, üç ince duvar arasından gelen ocak vızıltısı haricinde karanlık ve sessizdi. Anahtarı buldu, çelik kilidin içinde döndürüp kapıya yüklendi; tam o anda beyaz bir ışık huzmesine benzeyen belirsiz bir şey parmaklarını yalayıp aşağıya, zemine düştü. Shtamm, ışığı açtı. Yerde, eşğin hemen yanında, görünüşe göre kapıdaki açıklıktan düşmüş, geniş etiketli bir defter duruyordu. Shtamm, defteri alıp üzerinde yazanı okudu:

24 NUMARALI ODA SAKİNİ

İsim falan yoktu. Shtamm, defterin bir köşesinden arkaya doğru kıvırdı: Birbirine çok yakın yazılmış köşeli harfler vardı. Kafası karışan Shtamm, defterin üzerinde yazan garip şeyi tekrar okudu, ama tam o anda, defteri ters çevirirken, kapak yere düştü ve Shtamm'ın elinde sadece kâğıt gövde kaldı. Shtamm, ilk sayfaya baktı, üzerinde şunlar yazıyordu: Bir Cesedin Otobiyografisi.

Sen, bu yazıyı okumaya başlayan, 24 numaralı odadaki, her kimsen, şu ana dek mutlu etmeyi başaracağım tek insan sensin. Bak, kapının yanındaki köşedeki kancaya kendimi asarak odayı boşaltmasaydım¹ kendine bir pansiyon biraz zor bulurdun. Bunu geçmiş zamanda yazıyorum: Oldubitti olarak, hatta öyle ki neredeyse geçmiş olarak görülebilecek, aynen hesaplanmış bir gelecek bu.

Birbirimizi tanımıyoruz, zaten tanışmamız için artık çok geç, ama bu benim seni tanımamı kesinlikle engellemez. Sen, taşradan geliyorsun. Gördüğün üzere, bunun gibi oda-

¹ Krjjanovski'nin kendisinin önceden ölü bir adama ait olan Moskova'daki odası. (y.n.)

lar daha çok, yerel konular ve gazete haberlerinden bihaber olan şehirli insanlara kiralanır. Hiç kuşkusuz, “Moskova’yı fethetmeye” geldin; “ayakların üzerinde duracak,” “bir yerlere gelecek” güce ve iradeye sahipsin. Uzun lafın kisası, benim asla sahip olmadığım özel bir yeteneğe sahipsin: Yaşama kabiliyeti.

Neyse, odamdan feragat edip sana devretmeye kesin olarak hazırım. Ya da daha çok, ben, bir ceset olarak, birazcık kenara çekilmeyi kabul ediyorum diyelim. Hadi git ve yaşa: Oda kuru, komşular sessiz ve sakın, manzarası da var. Tamam, duvar kâğıdı yırtık pırtık, lekeliydi, ama *senin için* değiştirdim ve bu konuda zevkini tahmin edebildiğimi düşünüyorum: Aptal çizgilerle beraber koyu mavi güller. Senin gibi insanlar sever böyle şeyleri. Öyle değil mi?

Sana, yani 24 numaralı odadaki insana karşı gösterdiğim ilgi ve alakaya karşılık, yalnızca basit bir okuyucu anlayışı bekliyorum. Senin, yani varisimin ve itiraflarımın zeki ve kurnaz olmasına ihtiyacım yok; hayır, ihtiyacım olan tek şey, inanılmaz ender bulunan bir özellik: Senden *tamamen canlı olmanı* istiyorum.

Bir aydan uzun bir süredir, uykusuzluk tarafından işkence görüyorum. Sonraki üç gece boyunca, sana, daha önce hiç kimseye söylemediğim şeyi söylememde yardımcı olacak bu uykusuzluk. Ondan sonra, uykusuzluğa kökten çözüm olarak güzelce sabunlanmış bir organ da düşünülebilir.

Eski bir Hint masalına göre, zamanında, adamın biri gecelerce bir cesedi omzunda taşımaya mecbur bırakılmış —ta ki ceset, adamın kulağına dayadığı ölü ama hareket eden dudaklarıyla uzun zaman önce sona ermiş hayatının hikâyesini anlatmayı bitirene dek. Beni yere atmayı deneme sakın. Tıpkı masaldaki adam gibi, uykusuzluklarımın yükünü omzunda taşıyıp sabırla dinlemen gerekecek, ta ki ceset otobiyografisini bitirene dek.

Shtamm, bu satıra kadar derinlemesine okuduktan sonra, geniş kâğıt etiketi tekrar inceledi: Posta pulu ya da damga yoktu.

“Anlamıyorum,” diye mırıldandı. Kapıya gitti, düşüncelere dalmış, ayakta duruyordu. Ocak vızıltısı da o zamandan beri kesilmişti. Duvarlar arasından gelen tek bir ses bile yoktu. Shtamm, deftere bir göz attı: Masanın üzerinde açık bir şekilde durmuş bekliyordu. Bir an tereddüt etse de, sonra uysalca geri döndü, oturdu ve gözleriyle kaldığı satırı buldu.

Gözbebeklerimin üzerine yıllarca lens taktım. Her sene numarasını arttırmam gerekiyor: Şu anda gözlerim 8,5 numara. Bu, güneş ışığının yüzde 55’inin benim için var olmadığı anlamına geliyor. Tek yapmam gereken, içbükey ovalerimi kutusuna geri koymak, sonra boşluk, sanki o da bu karanlık ve havasız hücreye fırlatılmış gibi, küçülüyor ve soluyor. Yalnızca gri lekeler, karanlık ve şeffaf noktalar silsilesi görüyorum. Bazen, hafifçe tozlanmış lenslerimi bir güderi parçasıyla temizlerken garip bir hisse kapılıyorum: Ya üzerine konmuş olan toz zerrecikleriyle beraber, tüm *boşluğu* da silecek olsaydım? Var ama yok: Bir pırıltı gibi.

Bükülmüş tel bacaklarıyla sinsice gözümün önünde duran bu cam yardımcının son derece farkındayım. Bir gün, camların içine düşen ışıklardan fazlasını kırabileceğini keşfettim. İlişkilendireceğim saçma olay birkaç yıl önce başıma geldi: Çok da iyi tanımadığım bir kızla yaşadığım tamamen tesadüfî birkaç karşılaşma, aramızda garip bir bağ oluşturmuştu. Genç olduğunu, çok hoş, oval bir yüzünün olduğunu hatırlıyorum. Aynı kitapları okuyor, dolayısıyla benzer kelimeleri kullanıyorduk. İlk karşılaşmamızda, açık mavi, çok hoş bir çerçevenin içinde, sapsız gözlük camlarının ardına (tıpkı benimkiler gibi) saklanmış, kocaman, miyop gözlerini fark ettim, sevgi dolu ama usanmaz bir şekilde beni takip ediyorlardı. Bir gün baş başa kalmıştık; ellerine dokundum;

o da ellerimi hafifçe sıkarak yanıt verdi. Dudaklarımız ya-
kınlaştı —ve işte tam da o anda bahsettiğim saçmalık ger-
çekleşti: Sakarlığım sağ olsun, tam sarmaş dolaşken gözlü-
ğüm onunkine çarptı ve kayıp çok tiz bir çınlamayla halının
üzerine düştü. Ben de yerden almak için eğildim. Ellerimde
iki tuhaf camdan yaratık vardı, kıvrılmış metal bacakları res-
men birbirine girmiş, dört gözlü gudubet bir yaratık haline
gelmişti. Titrek parıltılar, bir camdan diğerine sıçrayarak,
camların içinde şehvetle sarsılıyordu. Gözlükleri ayırdım,
ince bir çınlamayla camların birlikteliği sona ermişti.

Kapının çalındığını duydum.

Kızla ilgili hatırladığım son şey, titreyen parmaklarla
inatçı gözlüğünü yeniden gözlerine yerleştirmeye çalışma-
sıydı.

Bir dakika sonra, merdivenden aşağı iniyordum. Karan-
lıkta bir cesede takılıp düşmüşüm gibi hissetmiştim.

Terk ettim. Sonsuza dek. Beni bir mektupla etkilemeye
çalışsa da nafile; titiz satırları bir şeyi unutmam için yalvarı-
yor ve naif bir basitlikle “asla unutmayacağına” dair söz ve-
riyordu. Tabii, yeni cesedimsi halimle beni asla unutmaması
işe yarayabilirdi, ama... Mektubunu kelime kelime incele-
dikçe, içimdeki o net, duygusuz, soğuk adamın bir türlü yola
gelmeyeceğini biliyordum.

Zarfın üzerindeki ismimi özel bir hassasiyetle incele-
dim. Evet, dokuz harf, hepsi de bana sesleniyordu. Onları
duyuyordum. Ama cevap vermeyecektim.

Hatırladığıma göre, ölü, boş günlerin devri de o zaman
başlamıştı. Önceden de gelmişlerdi. Ve sonra da gitmişlerdi.
Ama artık biliyordum: Sürekli gelecektlerdi.

Bu bir acı ya da endişe kaynağı değildi. Yalnızca bıkkı-
nılık. Ya da daha çok: Bıkkınlıklar. Okuduğum 18. yüzyıl-
nın sonlarında çıkmış bir kitap, “Dünyevi Bıkkınlıklar”dan
bahsediyordu. O kadar. Çok fazla bıkkınlık çeşidi vardı:
Aynı insanların aynı insanları sevdiği, yerin su birikintileriyle,
ağaçlarınsa yeşil kabarcıklarla kaplandığı o ilkbahar bıkkı-

kınlığı. Ve gökyüzünün yıldız, bulutların yağmur, ağaçların yaprak ve tüm benliklerin kendilerini döktüğü o can sıkıcı sonbahar bıkkınlığı silsilesi.

Zamanında 24 numaralı odanda, çok pardon, *odamızda* değil de, taşrada beş pencerele küçük bir ek binanın içindeki numarasız bir odacıkta kalırdım. Pencerelelerin üzerinde yağmur lekeleri vardı. Ama yine de, lekelerin arasından ağaçların er ya da geç rüzgâr darbeleri karşısında, tıpkı dış ağrısından eziyet çeken insanlar gibi sarsıldığını görebiliyordum. Normalde, kitaplarım ve bıkkınlıklarım arasında geniş koltuğuma otururdum. Çok fazla bıkkınlık çeşidi vardı: Tek yapmam gereken, gözlerimi kapatıp kulak vermektir —sonra gıcırtilı döşeme tahtalarında miskin miskin yürüdüklerini, keçe ayakkabılı ayaklarını sürüdüklerini duyabiliyordum.

Hiç durmadan günlerce, günbatımından günbatımına, kendimi içten ve dıştan, hem fiziksel hem de zihnen ulaşılmaz bir içbükey canavarı olarak gördüm: İki de eşit biçimde yasaklanmıştı. Erişilmezdim.

Bazen ben de, rüzgâr tarafından işkenceye uğrayan bir ağaç misali, can sıkıcı bir fikir yüzünden koltuğumun meşe kolları arasında bir oraya bir buraya savrulurdum: Ölülerini, şöyle bir düşününce, kıskanmamak elde değil. Daha yeni ölmüşsün ve üzerine bir kapak örtülüyor; kapağın üzerine de nemli toprak geliyor; nemli toprağın üzerine de ot. Olay bu. Ama burada, o yük arabasına bindiğin zaman, ilkbahar ve kış boyunca, bir çukurdan diğerine, bir on yıldan bir sonrakine, seni arabanın üzerinde öylece götürüyorlar, ne arkandan yas tutarlar, ne de sana ihtiyaç duyarlar.

O zamanki halime şimdi tekrar baktığım zaman, birkaç cam parçasından ibaret garip bir olay nasıl oldu da beni böylesine yaralayıp altüst edebildi anlayamıyorum. Ruhum, gerçekten de hâlâ öyle bir şeyim varsa, bir toz zerreciği yüzünden nasıl oldu da böylesine ezilip ruhsuzlaşabildi anlayamıyorum. Ama zamanında bu olayı, “cam yardımcım”

kendime bir ders olarak almıştım. Hatta daha öncesinde, içbükey ovallerimin dışındaki dünyayı anlama denemelerim çok azdı ve onlar da korku dolu olmuştu. Eğer *natura abhorret vacuum*² kuralı çürütüldüyse, neden hâlâ tersinin —*vacuum abhorret natura*³— saldırıya uğramadığını artık biliyorum. Bence galip gelen de o olacak.

Öyle ya da böyle, tüm dışarıya ulaşma girişimlerime son verdim. Arkadaşlıklarda yapılan tüm o kurlar, diğer bir insanın benliğiyle yaşanan o deneyimler, sevmek ve sevilmek için gereken tüm o uğraşlar —hepsinden tek kalemde vazgeçip feragat etmeliyim, diye düşündüm. Bir ara da kafamda, her şeyin burada olacağı, mahvolmuş, küçük bir dünya kuruyordum —odanın içinde korunabilecek küçük bir dünya.

Uzay, çok gençken de kafa yorardım, tuhaf bir şekilde çok büyük, hatta —yörüngeleri, yıldızları ve parabolleriyile— sonsuzluğa uzanıyor. Ama birisi çıkıp da uzayı sayı ve anlamlara indirgerse, o zaman kolaylıkla iki ya da üç rafa sığabiliyor. Epey bir süredir kitapların dar kenar boşluklarını, dünya üzerinde kilometrelerce uzayıp giden monoton yerlere tercih etmişimdir; bir kitabın belkemiği, “bir şeylerin kökeni” hakkındaki derslerden her zaman daha mantıklı gelmiştir bana; nerede olursa olsun, o “şeylerin” hepsini toplasan, kitapların içine zekice gizlenmiş ince harf ve sembollere nazaran, yine de çok basit ve anlamsız olduklarını düşünüyorum. Kitaplar, satırlarıyla görüşümün yarısından (yüzde elli beş) beni mahrum etse de, onlara asla kızmadım. Onlar nasıl uysal ve cansız olunacağını fazlasıyla iyi biliyordu. Yalnızca onlar, o sessiz siyah işaretler, kısa bir süreliğine de olsa, beni ısrarcı, kayıtsız ve uyuşuk bıkkınlıklarımın kurtarabiliyordu. Ben de o zamanlar, Doğubilim Çalışmaları Enstitüsü’nü bitirmek üzere, tüm dikkatimi itinayla çalıştığım tezime vermiştim: *Türk Dillerinde “T” Harfi*.

Bu çift başlı minik “T”ye, zahmete girip o karanlık, ışıkk-

² Lat. Tabiat boşluğu sevmez. (ç.n.)

³ Lat. Boşluk tabiatı sevmez. (ç.n.)

sız zamanlarımda bana yardım ettiği için hâlâ çok minnettarım. Bu “T” beni sözlük sözlük dolaştırdı, bana sütunlarca kelime okutturdu, bir saniyeliğine bile rahatlamama izin vermedi; bu ufak, siyah gövdeli harf, kitaplarımdaki tozu dumana katarak, eski sözlük ve sentagma⁴ külliyatlarında birbirine girmiş paragrafları gösterdi bana. Bazen de beni neşelendirmek için saklambaç oynardı: Ben de kalemimle kitabın kenar boşluklarından aşağı doğru, satırlar boyunca fırıl fırıl dönerek o ufak işareti arardım, ta ki onu diğer harf ve sembollerin arasında bulana dek. Bazen bu beni güldürdü. Evet, doğru, gülerdim. Ama bununla kalmaz, boş zamanlarımdan refakatçisi yüreğime su da serperdi. “Bak, “I”⁵ da yalnızca bir harf,” derdi “T,” “tıpkı benim gibi. Fazlası değil. Kendini üzmene değer mi hiç? Var ama yok.”

O zamanlar, vakit buldukça, eğlencesine “I”yı dilbilimsel açıdan incelemeye sarmıştım. Notlarım —kaybolmadılarsa— hâlâ bir yerde bir dosyanın içinde olmalı. Ama şimdi onları arayacak vaktim yok. Hafızamdan (korkarım ki yanlış bir şekilde) alıntı yapıyorum: “I’ değişken bir kökeni olsa da her zaman kısa bir foneme⁶ sahiptir. I-ich-moi-я-yo-εγώ-io-ego-a3. Kısılması ya da “daralmasıyla” ilgili varsayımlarda bulunulabilir. Sebebi büyük olasılıkla günlük konuşma kalıpları olsa da, fonetik olarak belirsizliğini korumakta. Aklıma gelmişken, Stirner’in, kitabında⁷ kaç defa ‘ich’ kullandığına bakarsak, metnin yüzde 25’inin ‘ich’ten (ve türevlerinden) oluştuğu görülüyor. Birkaç tane daha olsa, tüm kitap ardı ardına gelen “ben”lerden oluşacakmış. Ama hayatın içine baksak, bu kadar çok “kendimizi” bulabilir miyiz acaba?

İçi içine sığmayan “T” günbatımıyla beraber yorgun düşüp genellikle bir kitap ayracı altında uykuya dalardı, bense

⁴ Sözdizimsel birim. (ç.n.)

⁵ İngilizcede “Ben” anlamına gelen “I”. (ç.n.)

⁶ Dilbiliminin en küçük yapı taşı, ses birimi. (ç.n.)

⁷ Psikolojik ve ahlaki egoizmi savunan Alman filozof Max Stirner’in (1806-1856) *Biricik ve Mülkiyeti* kitabı. (y.n.)

onu rahatsız etmemek için karanlıkta bir o köşeye bir bu köşeye volta atar dururdum. Ve her seferinde de ruhumun —ince bir çınlamayla, damla damla— boşlukta çözüldüğünü net bir şekilde duyardım. Damlalar ritmik ve kulak çınlatıcıydı, hepsinde aynı tanıdık cam sesi vardı. Yaşadıklarım yalancı halüsinasyonlar olabilir, bilmiyorum; bana göre hepsi aynı. Ama o zaman bu olaya özel bir isim vermiştim: *psychorrhea*. “Ruh sızıntısı” anlamına geliyor.

Bazen boşluğa yaptığım bu kontrollü —damla damla— uçuş beni korkuturdu. Işığı açıp hem günbatımını hem de sahte sesleri kovardım. Günbatımı, bıkkınlıklar, “T” ve halüsinasyonlar... Hepsi yok olurdu: İşte o zaman, sadece başkaları tarafından değil, kendin tarafından da terk edildiğinde, yalnızca yaşayan birkaç kişinin bildiği nihai yalnızlık başlardı.

Ama kara vakitlerimde rahatsızlık verecek farklı bir şey daha vardı. Aslına bakarsan, çok küçük yaşlardan beri garip bir hayal ürünü ziyaretime gelirdi: 0,6 insan. Bu hayal ürünü şöyle ortaya çıktı. Bir gün, coğrafya kitabımın sayfalarını karıştırırken şu satıra denk geldim: “Ülkenin kuzey enlemlerinde her 2,5 kilometre kareye 0,6 insan düşmektedir.” Bu bilgi aklıma takılıp kalmıştı. Gözlerimi kıstım ve ufkumun izin verdiği kadar uzanan beyaz düz bir alan gördüm, dik açılı kilometre karelere bölünmüş bir alandı, kocaman, miskin kar taneleri yavaşça süzülüyordu. Ve her bir 2,5 kilometre karede, köşegenlerin kesiştiği yerde o, elyaf kâğıttan bir vücut, buzla kaplı zemine doğru iki büküm eğilmiş halde ortaya çıkardı: 0,6 insan. Tamı tamına 0,6. Yarım falan değil, bir insanın yarısı hiç değildi. Hayır, değildi. Simetri düşmanı küçük bir parça o “neredeyse”nin yerini almıştı. Tamamlanmamışlığın içine, tezat gelebilir ama bir artık, bir “artakalan” sızmıştı.

Bu görüntüyü kafamdan atmaya çalıştım. Ama o gitmiyordu. Sonra birden, o yarı-mahlûklardan birisi (en yakınımda bulunan karelerdeki gibi görebiliyordum) yavaşça

bana doğru dönmeye başladı. Gözlerimi kaçırmaya çalıştım ama yapamadım: Gözlerim, 0,6'nın boş, ölü göz yuvalarıyla birleşmişti sanki.

Hiçbir yerde bir ot, bir toz zerreciği yoktu, buzla kaplı bir kaya bile yoktu; yalnızca durgun bir hava ve yavaşça süzülen kocaman, miskin kar taneleri vardı.

O andan itibaren, 0,6 insan, boş günlerimde beni ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirdi. Kara vakitlerim sırasında. Bir hortlak, bir düş ya da bir sanrı değildi. Hayır, o sadece bir hayal ürünüydü.

Artık, daha doğru bir tabirle “benliğimin” başına gelen kazayı tarif etmeye çalıştığımda, matematiksel mantık sembolleri yardımına koşuyor. Dediklerine göre uzayda bir nokta, yalnızca kesişen koordinatlar yardımıyla bulunabilir. Ama eğer bu koordinatlar ayrılırsa, o zaman... Uzay kocaman bir boşlukken, bir noktanın zerre kadar boyutu olmaz. Görünen o ki benim koordinatlarım ayrılmış ve sonsuzlukta zihinsel bir nokta olan beni bulmanın imkânsız olduğu ortaya çıkmıştı.

Ya da daha açık olmak gerekirse: Eğriler teorisine göre, bazı hayali çizgiler kesiştiklerinde gerçek bir nokta oluşur. Bu noktanın “gerçekliğinin” çok tuhaf olduğu da, bir hayalden ibaret olduğu da doğru. Belki benim durumum da budur.

Bir olay olduğunda, “eşe dosta” haber vermezdim. Kimsenin “acıımı” paylaşmasını istemezdim. Etrafımda siyah bir sınır olması dert değil benim için. Yalnızca, bu hayal ürünü “zihinsel noktayı,” odamdaki karenin kapalı sınırları içine, gerçeğe hayali, ölüyle canlıyı ayırmaktan aciz tüm o kötü matematikçilerin gözlerinden uzakta, nasıl daha keskin ve güvenilir bir şekilde kazıyabilirim, onu düşünürdüm. Akrabalıklar, tanıdıklar ve hatta arkadaşlar bile, apaçık belli olmayan şeyleri anlamakta inanılmaz zorluk çekerler; ta ki

bir insan, üç düzlemlı bir kapağın altında, gözlerinin üzerinde beş kapıklık⁸ bozukluklarla bir *cadaver vulgaris*⁹ olarak tabutun içinde onlara sunulana dek, ama o zamana kadar anlayışsız bir şekilde, “başınız sağ olsun”larla, sorularla ve yılların eskitemediğı “nasılsınız”larla o insanın başının etini yerler.

Enstitüden mezun olduktan sonra, Moskova’ya taşınıp üniversitede soyut matematik okumaya başladım. Asla bitiremedim. Bir gün, kolumun altında dört ciltlik bir felsefe sözlüğüyle (Gogotski’nin)¹⁰ uzun, kemerli bir koridordan geçerek ana kütüphaneden eve doğru giderken, amfi girişine yığılmış bir öğrenci kalabalığı yolumu tıkadı. Görünüşe göre sebebi siyasi bir miting¹¹ idi. Kalabalık arasından mavi yakalı biri başını çıkarmış, bir kuşunkine benzeyen garip sesiyle bağıırıyordu: “Buraya ait olmayanların gitmeleri gerekmektedir. Bunun dışındaki herkes amfiye.”

“Ait olmayanlar” kelimeleri bacaklarımın duraksamasına neden olmuştu. Sözlük ciltlerimi göğsüme bastırarak amfiye giriverdim. Kapılar kapandı. Önce uzun, anlaşılması güç konuşmalar yapıldı. Sonra da kısa bir kelime: Polis. Sözlük, kollarımda aniden dayanılmaz bir şekilde ağırlaşmıştı. İsimlerimizi alıp bize —süngüleriyle beraber— Manège’e¹² kadar eşlik ettiler. Başka bir kapı daha kapanmıştı. Kafam giderek daha da karışıyordu. Çevremdeki tüm o coşku net bir şekilde dinmişti. Hatta birkaç surat neredeyse umutsuz görünüyordu.

Sıkılmıştım. Duvar saatinde dakikalar geçmek bilmiyordu. Kapı açılmıyordu. Ben de sözlüğümü açtım. 19. yüzyılın

⁸ Rublenin yüzde biri değeriindeki para birimi. (ç.n.)

⁹ Lat. Sıradan ceset. (ç.n.)

¹⁰ Silvester Gogotski (1813-1889). Kiev doğumlu bir filozof, Rusya’nın ilk çok ciltli felsefe sözlüğünün (*Philosophsky Leksiokon*) yazarı. (y.n.)

¹¹ Ekim 1905’te Moskova Üniversitesi’ndeki çalışanlar ve öğrenciler tarafından çarlık karşıtı bir miting düzenlenmişti. (ç.n.)

¹² Başlangıçta askeri geçitler için kullanılan, Kremlin’in karşısında bulunan geniş bina (1817). (ç.n.)

ortalarından gelen bibliyografik bir merak gibi bir şey işte benimkisi. Gözüm hemen *etik* kelimesine kayıverdi.

Sonra anladım: Bu eski sözlük, zeki ve hoşsohbetti. Şey, tabii ki de yalnızca eski kafalı ve çok da anlaşılır olmayan bir etik, hiçbir işime yaramayan tüm bu insanlarla beni aynı yere hapsedmiş olabilirdi.

Şimdi, hatıralarımı gözden geçirince, düşüncelerimin ölümcül bir yanlış hesaplama, defalarca yapmakta ısrar ettiğim inatçı bir hata yüzünden kusurlu olduğunu görüyorum: Alın kemiğimin altında gerçekleşen her şeyin kesinlikle özgün olduğunu sanmıştım. Psychorrhea’nın yalnızca tek tipte olduğunu düşünmüştüm. Bu zihinsel uyuşma işleminin yayılabileceği hiç aklıma gelmemişti —kafatasından kafatasına, bir bireyden bir gruba, bir gruptan bir sınıfa, bir sınıftan koca bir sosyal organizmaya. Yarı varlığımı, kafatasımın mat duvarları ardına gizleyip sanki utanç verici bir hastalıkmiş gibi örtbas ederken, aynı şeyin başkalarının kafatası kubbe-lerinde de, başka kilitli odalarda da olabileceği gibi basit bir gerçek aklıma bile gelmemişti.

Başka bir gün, Rusya’yı 16. yüzyılın ilk yarısında ziyaret etmiş olan Herberstein’in *Rerum Moscoviticarum Commentarii*¹³ kitabında şu cümleye rastladım: “Bazıları, ülkelerinin isimlerini Aramice damla damla dağılmak anlamına gelen Ressaia ya da Resissaia kelimesinden türetiyorlar.”

Bu “bazılarının” çok uzun yıllar önce yaşadıklarını varsayarsak, o zaman, asırlarca katlanarak, yavaş yavaş o “hayatın” tüm kumandalarının ve sinyal teçhizatının kontrolünü ele geçirmiş olmalıydı. Rusya’yı Ressaia olarak görmüşlerdi —ve diğer insanları da öyle görmeleri için zorlamışlardı: Ayırışmış damlaların dağılışı. İnsanları çıkmaza sürükleyen

¹³ Sigismund von Herberstein (1486-1566). Avusturyalı bir diplomat ve tarihçi; 1517 ve 1526 yıllarında Moskova Knezliği’ne yaptığı uzun gezilerini anlattığı, Rusya’da ilk ortaya çıkışı 1748’i bulan *Rerum Moscoviticarum Commentarii’nin* (Moskova Meseleleri Üzerine Notlar) yazarı. (y.n.)

bir çalışmayla, hücreleri birbirine bağlayan bağ dokuyu yok edene ya da uyuşturana dek uzun yıllar boyunca toplumu parçalama yöntemlerini mükemmelleştirip arıttılar. Ayrık damlalar gibi yaşadık. Kimsesizler gibi. 1893'te yeni bir üniversite tüzüğü bizi münferit “konuklar” olarak ayırmaya çalıştı.¹⁴ Bundan bir asır önce Çelişçev,¹⁵ zihinsel ayrışmanın ortaya çıkardığı sonuçlara dikkat çekmişti: “Başını çalışmalarından kaldırmayan insanlar” hakkında yazmıştı. Başka birinin “benliğiyle” ilgili felsefi ilkeleri geliştiren biziz, son doğan jenerasyonun üyeleri: Benim olmayan “benlik” öteki olarak, yabancı olarak görülür ve *sana* indirgenemez. İnsan damlaları için nehir yatağı ya da akıntı yoktur. Onlara göre, “ben” ve “biz” derin kanyonlar tarafından ayrılır. Ardı ardına gelen kimsesiz jenerasyonların ait olduğu kanyonlar... Bu insanların tek ihtiyacı toprak altına gömülmektir. Ve de unutulmak.

Şimdi anlıyorum: “Biz” ile beslenmemiş, minik canlısını sarmalayan anaç organizmaya göbekten bağlanmamış bir “ben,” kendi olmaya başlayamaz. Sıkıca kapanmış çenetlerin içine gizlenmiş yumuşakçalar bile, birinin gelip o çenetleri sert bir metal bantla bağlayarak onlara *yardımcı olması* halinde ölecektir.

Ama zamanında bu fikri tam anlamıyla idrak edememiştik çünkü düşünce tarzımız hatalıydı; aklımıza giden yollar kopuktu.

“Ben”den daha uzak ya da “kozmos”tan daha yakın

¹⁴ Aslında II. Aleksandr döneminde 1863 yılında (1893 değil) yürürlüğe giren bu tüzük, üniversite profesörlerine daha büyük bir özerklik sağlarken, öğrencileri “üniversitenin münferit konukları” olarak yaf-talayıp sosyal ya da akademik amaçlar altında birleşmelerine müsaade etmeyerek haklarını kısıtlıyordu. (ç.n.)

¹⁵ Pyotr İvanoviç Çelişçev (1745-1811). Okuyucularını, Rusya'nın insan ve mineral zenginliklerinden ve bunları nasıl verimli kullanacağından bihaber, “başını çalışmalarından kaldırmayan kibirli insanlar” olarak nitelendirdiği *Puteshestvie po severu Rossii v 1791*'in (1791'de Kuzey Rusya'ya Seyahatler) yazarı. (y.n.)

olmayan bir düşünceydi. “Ben” ve “biz” arasındaki çizgiye, “bilinç eşiği”ne ulaştığında, durup ya geri dönerdi ya da “yıldızların ötesi”ne, —deneyüstü— “diğer dünyalara” doğru dev bir adım atardı.

Görüşümün ya mikroskobik ya da teleskobik bir menzili olurdu: Mikroskop için çok uzak ve teleskop için çok yakın her ne varsa gözle görülmüyor, görüş alanındaki herhangi biri tarafından hiçbir şekilde dikkate alınmıyordu.

Gün ağarmak üzere. Ben de yoruldum. Şimdilik burada bıraksam iyi olur. Duvarların arasındaki ve pencerenin dışındakiler de dahil, etrafımdaki her şey fazlasıyla sessiz ve durgun. Uykusuzluğum sağ olsun, gece vaktindeki hareketleri algılamayı öğrendim. Gece yerini sabaha bırakmaya her hazırlandığında, koyu mavi bir parıltı cama her vurduğunda ve yıldızlar gözden her kaybolduğunda, etrafa inanılmaz derin bir sessizliğin hâkim olduğunu uzun zaman önce fark ettim. Şimdi olduğu gibi. Koyu mavi bir loşlukta, donmuş pencere camlarının arasından (ışığı söndürmüştüm), karanlık, eğimli çatıları görebiliyorum, tıpkı alabora olmuş bir geminin ters dönmüş gövdesine benziyorlar. Onların aşağısına suskun kara delikler dizilmiş. Daha da aşağıda, bodur şehir ağaçlarının buz kaplı çıplak dalları var. Boş sokaklar. Ve her şeyiyle ölüm ve sessizliğe batmış rüzgârsız bir hava. Evet, *benim saatim* geldi: Böyle bir saatte muhtemelen...

Yazı cümle ortasında kesiliyordu. Sonraki yedi satırın dikkatlice üstü çizilmişti. Shtamm, mürekkeplenmiş satırları atlayarak okumaya devam etti. Duvardan gelen sese bakılırsa saat dörde gelmişti.

İkinci Gece

Eğer toplanla saldırı başlamasaydı, barışı sağlama konusundaki laga luga sonsuza dek sürebilirdi. Toplar önce

uzakta bir yerleri vurdu, o insanları vurdu. Sonra civardaki yerleri vurmaya, bu insanları vurmaya başladı. Toplar vurmayı bitirince, damga aletleri vurmaya başladı. Namlular, cesetlerin etrafında yuvarlak, siyah oyuklar bırakmış, damgalarsa insanları değil isimlerini vurmuştu. Böyle olsa bile, isimlerinin etrafında da, mahvolmuş cesetlerinin etrafında olduğu gibi, mavi ve siyah halkalar vardı.

Şans yüzüme güldü ve kendimi güneydeki bir kıyıbaşında¹⁶ buldum. Yaşadığım şehir on üç kez el değiştirmişti.¹⁷ Ne rejimler gelmişti. Sonra gitmişti. Sonra geri gelmişti. Sonra tekrar gitmişti. Ve her bir rejimle beraber toplar ve damga aletleri de gelmişti.

İşte ne olduysa o zaman oldu, bir başka rejim değişikliği arifesinde, bir yığın eski ve yeni “kimlik kartlarını” gözden geçirirken bir şeyin eksik olduğunu fark ettim: Kimliğim.

Bir sürü kart vardı. Ama kimliğim uçup gitmişti. Hiçbir yerde bulamadım. Gözümünden kaçırmış olmalıydım: Aklıma ilk gelen düşünce buydu.

Tüm o damgalı ıvır zıvırları, tek tek ikinci bir kez daha gözden geçirsem de “kimliğimi” hâlâ bulamıyordum. Böyle olacağını biliyordum. Onlar kimliğimi oluşturmaya çalıştıkça ben kimliğimi kaybettim: Damga aletlerinin darbeleri tarafından canlandırılan neredeyse unutulmuş eski hastalığım, psychorrhea, geri dönüyordu. Karman çorman Remington çizgileri bir sayıyla, şatafatlı imzalarla ve bir mühürle, gerçekten de falanca olduğuma beni ne kadar çok ikna etmeye

¹⁶ Bir düşman kıyısı üzerinde bulunan, zapt edilip elde tutulması, kıta ve malzemenin kıyıya devamlı olarak çıkarılmasını ve kıyıda yapılması tasarlanan müteakip hareket için gerekli manevra sahasını sağlayacak olan belirli bir bölge. (ç.n.)

¹⁷ Krjijanovski'nin 1922'ye kadar yaşadığı Kiev'e bir gönderme. 1917 Şubat Devrimi öncesinde Ukrayna, Rus İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Ardından gelen anarşi sırasında, Beyaz Ruslar, Bolşevikler, Almanlar ve Ukraynalı çeşitli gruplar hâkimiyeti kendilerinde tutmak için savaşıırken, Kiev en az on iki kez el değiştirmişti. (y.n.)

çalıştıysa, o kadar çok “gerçekliğimle” ilgili şüpheye düşer oldum; kendimde hem bu hem de o insanı daha bir hevesle sezinler oldum. Damgalı belgelere karşı ufak ufak bir tutku, bir arzu edindim. Ama elime ne kadar çok geçerse geçsin, hâlâ emin olamıyordum. Durmak üzere olan süreç yeniden başlamış; kendi “ben”im içindeki yarıklar tekrar açılmaya başlamıştı. Her yeni damgayla kendimi algılayışım giderek zayıfladı. Ben—ve ben—yarım ben—neredeyse ben—biraz ben: Eriyip gidiyordum.

O zamanlar, damgalı isimlerimin oluşturduğu bir yığını incelerken hissettiğim duygu umutsuzluk ya da keder değildi. Daha çok, acı veren bir neşeydi sanki. “İşbu pulda,” diye düşünürdüm, “soğuk ve ölü ismim yatıyor. Canlıydı. Ama artık, ne olsa beğenirsiniz, kalbura dönmüş durumda. Hadi bakalım, öyle olsun.”

Sen, 24 numaralı odadaki, gördüğün üzere selefinin iyi esprilere karşı bir garezi falan yok. Kanca ve urganı birazdan kötüye kullanacağım düşüncesi bile gülümsememi engellemiyor. Evet, gülümsüyorum, kim bilir, belki de son kez değildir. Bu yalnızca bir taslak tabii: A’dan B’ye. Savaşla ilgili bilgilerin elbette daha detaylı ve ciddi bir şekilde aktarılması gerekir. Başlıyorum:

1914’te, bir temmuz gecesi, “Belitkenlik Krizi” ile ilgili bir makale üzerinde çalışırken aniden yük arabalarının takırtısını duydum. Yan caddemiz, sen de göreceksin, sessiz ve kimsesizdir. Ses beni rahatsız etmişti: Metni bir kenara koyup sesin kesilmesini bekledim. Ama bir türlü kesilmek bilmedi. Bir dizi boş vagonu olan bir tren, tekerleklerini kaldırım taşlarına vura vura aşağıdan gürültüyle geçiyor, sessizliğin gelmesine engel oluyordu. Yazmaktan sinirlerim de biraz bozulmuştu. Uyumak istemiyordum. Ama çalışamıyordum da. Montumu giyip kendimi dışarı attım. Arka sokaklarımızın zikzaklı yolları gece vakti enteresan bir biçimde canlı görünüyordu. Heyecan dolu insanlar, sokak köşelerinde toplanmış, hep bir ağızdan konuşuyorlardı. Defalarca

“savaş” kelimesini söylediklerini duydum.

Binaların duvarlarından kesik kesik parıldayan kâğıt parçaları gördüm. Daha dün öğlen orada değillerdi.

Bir tanesinin yanına gittim. Bir pervazdan gelen gölge üst satırları kapatıyordu. Ortalardan bir yerden okumaya başladım:

...levazım tarafından karşılanacaklar: çoraplar—7 kapik; atlet—26 kapik; botlar (askeri tip)—6 ruble; ayrıca...

Kâğıdın üst satırlarında yazanları ancak bir kibrit yakarak öğrenebildim, yalnızca bot ve atlet değil, bedenleri de içlerindeki hayatla beraber topluyorlardı. Bu son parça için bir fiyat yazmamışlardı.

Sabah olduğunda bina girişlerinin ve geçitlerin üzerinden her renkten askeri bayraklar dalgalanıyordu. Gözlerini gazeteyle gizleyen adamlar kaldırımdan, omuzlarında tüfek taşıyan adamlar yoldan yürüyorlardı. Böylece daha ilk günden gazete ve tüfekler, bizi ölecekler ve uğruna ölünecekler olarak ikiye ayırıyordu.

Başta etrafa doğal olarak büyük bir şaşkınlık ve kaos hâkimdi. İnsanlar, toprak rengi uzun trençkotuyla mutlu bir endişe içinde orduya yeni katılmış olanların etrafına toplanırlardı.

“Bizimle misiniz?”

“Sizinleyiz.”

Ama sonra, “ölecekler” ve “uğruna ölünecekler” arasındaki bulanık çizgi netleşti, o çizgiyle beraber bir çatlak oluştu; çatlak da iyice açılıp genişlemeye başladı.

Neden bilmiyorum ama savaşın ilk günleri beni bile biraz heyecanlandırmıştı. “Ölüm” sembolü üzerine öylesine fazla ve sık çalışmış, formüllerimdeki biyolojik eksiyi öylesine sistematik bir biçimde ele almıştım ki etrafımda olup bitenlerden etkilenmek benim için kaçınılmaz bir son olmuştu. Ölüm —sadece ve sadece kendi “benliğimin” (ötesi beni hiç ilgilendirmiyordu diyebilirim) sınırları içinde hayal ettiğim

bir ayrışma— artık beni daha geniş ve daha genelleştirilmiş manada düşünmeye zorluyordu. Artık matbaanın tüm mürekkebi ölüm beyanlarına gidiyor; ölüm, bir programa dayalı, devlet tarafından önerilen bir fikir halini alıyordu. Resmi olarak düzenlenen ölüm, tıpkı iyi organize olmuş bir yayıncılık kaygısı gibi, bir plana bağlı kalarak kendi süreli yayınıni yayımlamaya başladı. Hayatımda okuduğum en özlü, en sistemli ve en sürükleyici yayındı: “Savaşta ölen, yaralanan ve kaybolanların tam listesi”ni veren o beyaz broşürlerden bahsediyorum. İlk bakışta, ölümle ilgili bir yazı sıkıcı görünüyor olabilir: Sayı—isim—sayı—başka bir isim. Ama biraz hayal gücüyle, broşürlerin o sert, özlü havası fantastik bir dünyaya dönüşebiliyordu. En şaşırtıcı çıkarımlardan biri de şuydu: Mesela ben, 1915 Mart ve Nisan olaylarının yalnızca istatistiksel incelemesini yapmış biri olarak, ölümler arasında Sidorov’ların Petrov’lardan yüzde 35 oranında daha fazla olduğunu biliyordum. Sonra, kaybolan Petrov sayısı daha fazlaydı. Görünüşe göre Sidorov’lar şanssızmış. Ya da belki de Petrov’lar korkakmış, ya da arkalarda kendilerine bir yer bulmuşlar. Bilmiyorum. Bildiğim tek şey, uzakta, savaş yanığı olan alanların ve yüzeyinde derin oyuklar açılmış toprağın, hayal gücüm üzerinde giderek daha da güçlenen bir etkisinin olduğuydu. Ben buradaydım, insanların uğruna öldüklerinden biriydim, onların arasındaydım. Diğerleriye çok uzaklarda, kilometrelerce uzakta, bizi telaşa düşürmemek için ölüyorlardı. Ve cesetleri, tabii eğer oradan buraya dönebilirse, yine bizi, uğruna ölmek zorunda oldukları insanları rahatsız etmemek için gece, gizlice dönüyordu.

Hatırlıyorum da, “Belitkenlik Krizi”nden umudu kesmiştim. Çalışmam çok da iyi gitmiyordu. Bazı geceler, sessizce giyinip kendimi karanlıkta kalmış sokaklara atardım. Hasta taşıyan trenlerin —gizem dolu “oradan” az önce gelen— yeni doğranmış insan eti yığınlarıyla tam olarak hangi saatlerde revirlere yetişmeye çalıştığını biliyordum.

Genellikle, çok beklemem gerekmezdi. Sokaktaki bir virajdan, çeliğin çeliğe sürterken çıkardığı sesle birlikte, ışığı yanmayan siyah vagonlar tıngır mıngır gelirdi. Girişte dururlardı. Bir ışık açılıverirdi. Kapılar yavaşça sallanarak açılırdı, aralarında fısıldaşan askerler sedyelerle merdivenleri bir aşağı bir yukarı arşınlarken, ben de o trenlerin yanına gizlice sokulup ölen insan etinin boğuk, hatta neredeyse sessiz kıvranımlarını ve iniltilerini dinlerdim. Vagonlar tamamen boşaltılmadan, yeni bir yük diğerlerinin yanına yavaşça sokulurdu.

Öylece bakmak koyardı bana. *Buradaydım ama orada* olmak istiyordum; daha fazla bunu yapamazdım. Bir gece, birkaç tane asker toplanmış, leşleri boşaltırken kapıda bir sıkışıklık olmuştu, işte ben de o zaman aklıma esen şeyi yaptım: Kaldırımın ortasında, katlanabilir kısa ayakları üzerinde terk edilmiş bir sedyenin yanına gittim. (Sedyeyi taşıyanlara bir dakika mola verilmiş, onlar da birisinin sigarasıyla kendilerininkini yakmaya gitmişlerdi.) Tüm vücudu bir trençkotla sarılmış leşin başında kimse yoktu. Hemen eğilip çuhayı açtım. Neredeyse hiçbir şey göremiyordum. Birden buğulanan gözlük camlarımın önünde kıvranan, kasılıp duran bulanık bir leke vardı. İrin ve ter kokusu burun deliklerimi yakıyordu. Çuhanın altında yatan her neyse onun kulağına doğru daha da eğildim.

“Bizim için mi? Benim için mi? Ama belki de ben yokumdur. Hatta evet evet, ben yokum. Bu da şu demek...”

Trençkotuna fazla asıldım herhalde, çünkü birden oradan, o kasılıp duran lekeden alçak ve gergin bir eeeee sesi geldi. Parmaklarımı açtım; çuha yavaşça süzüldü —ve lekenin üzerini örttü.

Bir yere yetişme telaşıyla eve aceleyle gittim. Fakat kapıya vardığımda, öyle kalakaldım, eşiği geçmek istemiyordum. Biliyordum, o kara kutunun içinde, sembol ve sayıların arasında sabırla bekleyen hayal ürünüm vardı: 0,6 insan.

Gece boyunca, o göz yuvalarının acımasız boşluğuyla

beni çileden çıkardı.

O sırada, binaların duvarlarına yapıştırılmış beyaz ve pembe kareler, yerini koyu mavi dikdörtgenlere bırakmıştı. Sayılı yıllar, zaman cetvelini hızla tırmanarak, “askerlik yılıma” giderek daha da yaklaşıyordu. Kâğıt yapraklarından mavi mavi parlayan, uzak dediğim *orası*, hiç olmadığı kadar yüksek ve nazik bir sesle beni çağırıyordu: Gel.

O kısa, basit heceyi duyduğumu sanıyordum.

Ama sonra bir gün, bir kavşakta, tanıdığım bir doktora rast geldim. Tam vedalaşıyorduk ki ben adamın elini bırakmadım.

“Söylesene...”

“Neyi?”

“Altı diyoptriyle¹⁸ seni alırlar mı?”

“E-evet. Yine de...”

“Yedi?”

“Hayır.”

Avuçlarımız çözüldü. Doktor bir düzine adım atmışken bana baktı, bana doğru döneceği belliydi. Ama sonra yürümeye devam etti. O zamanlar gözlerim 7,5 numaraydı. Cam yardımcım inatçı bir şekilde *buraya* tutunuyordu. Hâlâ doktorun beni bıraktığı yerde dururken, metal bacaklarını açıp yüzüme doğru tuttum ve devasa, oval, içbükey gözlerine baktım. Basit bir güneş yansıması ya da başka bir şey miydi bilmiyorum ama yardımcımın gözlerinde neşe dolu bir parıltı görmüştüm.

İşkenceden beter uykusuzluklarım da o zaman başladı. Gece dışarı çıkıp sokaklarda dolaşma olayına son verdim. Artık işe yaramıyorlardı. İçki içemiyordum, hâlâ da içemem. Bana göre insanlar topluluğu uykusuzluktan daha da kötü. Ama uzun, boş gece nöbetlerimi bir şeyle doldurmak zorundaydım. Otuz iki tane siyah ve beyaz renklerde, oyulmuş

¹⁸ Optikte bir merceğin veya aynanın optik gücünü (kıırma gücünü) ifade eden birim. (y.n.)

figür satın alıp satranç oynamaya başladım: Kendime karşı kendim. Satrançta düşünmenin inanılmaz abesliği bana cazip geliyordu. Düşünce ve karşı düşünce arasındaki uzun süren mücadelelerden, hamle ve karşı hamle arasındaki kanlı muharebelerden sonra, bütün o ahşap ve ölü küçük dünyayı kutusuna geri koyabilirdim ve siyah ve beyaz şahların hane-danına ya da girdikleri yıkıcı savaşırlara dair —kafamda ya da dışarıda— en ufak bir iz bile kalmazdı.

Yine de, “kendime karşı” yaptığım maçların başta ilgimi çeken bir tuhaflığı vardı: Kazanan hep siyah oluyordu.

O sırada, tren denilen uzun tırtıllar neredeyse eli tüfekli her adamı götürmüştü. Arkada eli yalnızca gazete tutanlar kalmıştı: Sinirli bir biçimde buruşturulmuş —artık tehdit-kârlaşan, artık boş umutlar vaat eden— sayılarla dolu gazete parçaları günden güne ağız değıştirtiyordu. Salt psikolojik istatistik diye bir şey (hâlâ) yok. Ama savaş diyalektiğinin az çok hayatta olanları zorla ölüme gönderdiğini ve az çok ölü olanlara da yaşama hakkı verdiğini söylemek yanlış olmaz. Eğer savaşın başardığı tek şey yaşayanları ölülerden ayırmaksa, o zaman peşinden gelen yeni rejim de onları er ya da geç düşman olarak birbirine düşürecekti.

O zamanlarda bile herhangi birisi, bu yeni ama henüz isimsiz rejimin yaklaştığını görebilirdi. Sanki havadaki oksijen devasa bir pompa tarafından çekiliyormuş gibiydi. Hava boğucuydu. Buradaki adamlar, ölümden iki haftalık bir izin koparıp uğruna öldükleri anlayış yoksunu adamların içinde yok yere mutlu olmaya çalışan oradaki adamlara karşı nefretlerini gizlemiyor, gizleyemiyorlardı.

Bir gün, bir paçavrayla kitaplığımın raflarını silerken oldukça kalın Almanca bir kitap elimden kayıp yere düştü. Yerde açılan kitapta rasgele bir satır gözümü ilışince ben de okumaya devam ettim. Fiji Adaları halkının “ben” diye bir kelime kullanmadığını öğrendim. Yabaniler, bizim ayılıp bayıldığımız o sembolü kullanmayıp yerine “bana” gibi bir şey

koyarak idare ediyorlar.

Kendimi önemli ve kullanışlı bir buluş yapmış gibi hissediyordum. Artık, “benliğimle” bozuşacak olursak, yönelme durumunda yaşamayı deneyebilirdim.

Bana: Cennet’ten

biraz ekmek

bir kadın

biraz sessizlik

birazcık da huzur. Tabii varsa. Ya da belki de...

Ama o zamanlar felaket derecesinde üzerime gelen olaylar, biraz gecikmeli de olsa “bana” ile birlikte işimi kolaylaştırmıştı.

Durum giderek daha korkutucu bir hal almaya başlamıştı. Cepheler bir karanlık gibi yavaş yavaş üzerimize çökmeye başlıyordu. Bazı insanlar gaipden bombardıman sesleri duyduklarını sanıyorlardı. Ne zaman şehrin üzerinden küçük bulutçuklar geçse, “oradan” geldiğini söylüyorlardı. Sonra da top ateşinin bulutların şeklini nasıl değiştirdiğiyle ilgili bin bir türlü açıklamaya girişirlerdi. Sanki biz, hâlâ burada olanlar, sahte pencerelerle donanmış kalın duvarlı devasa bir binaya kapanmışız gibiydi.

Yazı masamın üzerinde, üzerinde düşünölmeye değer komik bir oyuncak vardı. Vakum laboratuvarında çalışan bir mühendis arkadaşımın hediyesiydi: Hava geçirmez, sıradan bir cam flakon.¹⁹ İçinde kıvrım kıvrım, aşırı ince gümüş rengi bir saç teli duruyor. Saç telinin etrafında ise dikkatlice havası alınmış bir boşluk var. Bana göre flakonun tüm olayı buydu.

Mühendis, bu boşaltımın, bu mutlak boşluğun çok uzun ve zahmetli bir iş olduğunu söylemişti. Yüksek vakum denilen mutlak bir boşluk yaratma tekniğinde uzmanlaşmamız yeni yeni olan bir şey.

Evet. Fikirlerimi kırılğan bir flakonun içine gizledikten sonra, artık onun mutlak boşluğuna girmemin vakti geldi.

¹⁹ Tıbbi ortamda ya da laboratuvar ortamında kullanılan şişecik. (ç.n.)

Bu arada aklıma gelmişken; flakonun elimde bir oraya bir buraya döndürürken mühendise sormadan edememiş-tim, “Ama havayı içeri tekrar nasıl koyuyorsunuz?”

Mühendis, bana bir zibidi ya da bir çocuğa bakarmış gibi şöyle bir bakıp kahkahayı patlatmıştı.

“Çok basit: Camı kırarak.”

Üçüncü ve Son Gece

Yazımı yazarken geride kalıyorum. Sabaha bitirebilir miyim şüpheliyim. Dünyadaki en aptalca şey çalışmama bur-nunu soktu: Uyku. Uykusuzluk düzenimi de mahvetti.

Bugün öğleden sonra gözlerimi açık tutamadım ve bir rüya gördüm.

Burada, bu düz koyu mavi güller kafesinde olduğumu gördüm. Oturmuş bir şeyi bekliyordum. Sonra aniden, tekerleklerin karın üzerinde çıkardığı o yumuşak sesleri duydum. Ne alaka, diye düşündüm, kışın ortasında. Pencereye gittim. Girişte bir cenaze arabası duruyordu: Beyaz püskülleri haricinde simsiyahtı. Örme ceketlerinin üzerine kaftan giymiş iki ya da üç adam pencereme doğru bakıyordu. Bundan eminim. Hatta birisi elini gözüne siper etmişti. Pencereden uzaklaştım, sonra tekrar yaklaştım, ama bu kez yandan, böylece beni göremeyeceklerdi. Hâlâ bakıyorlardı. Bir tanesi, tıpkı bir geminin ters dönmüş gövdesine benzeyen garip şapkasını düzeltip bir kaldırım babasının²⁰ üzerine oturdu ve sigarasını yaktı. Herhalde beklemeye karar vermişlerdi. Kendimi göstermemeye çalışarak duvara yapıştım ve kenardan kenardan eşiğe doğru gittim. Koridora tam adı-mımı atıyordum ki, giriş kapısının yanından gelen ağır bot seslerini duydum, üç ya da dört adam omuzlarında uzun ve ağır bir şey taşıyormuş gibiydi. Kapı da ardına kadar açıktı.

²⁰ Önceden bazı Moskova caddelerinin kenarlarına, kaldırımları taşıtlardan koruma amaçlı aralıklı olarak yerleştirilen yuvarlak granit engeller. (ç.n.)

Ama kapı girişı dardı ve taşıdıkları, bir o yana bu yana sarılan, kenarları beyaz, koyu mavi yük sıkışıp kalmıştı. Geri çekilip kapıyı kapattım ve anahtarı aradım. Anahtar falan yoktu. Koyu mavi yük, koridordaki duvarlara ve kenarlara çarpa çarpa giderek daha da yaklaşıyordu. Omzumu kapıya yaslayıp bir ayağımı da yatağa uzattım. Ne olur ne olmaz. Ve sonra... Uyandım. Omzum rahatsız edici bir şekilde duvarın koyu mavi güllerine dayanmıştı. Ayağımsa yatağın ahşap arkılığına sıkışmıştı.

Henüz afyonum patlamamışken kendi kendime düşündüm: Gerçekten korkuyor muyum? Ve her şeyi doğru şekilde mi tahmin edip hesapladım? Ya...

Hayır. ‘Ya’ artık beni kandıramaz. Her işe burnunu sokan o evrensel soytarıyı tanımaz mıyım ben. “*Grand Peut-être*”²¹ kılığına girip şu soytarı Rabelais’yi²² “ölümden sonrasında” davet ederek soytarılıkta onun önüne geçmiştir. Ve Rabelais de ona inanmıştır.

‘Ya’ hiçbir şeye inanmaz, cesetlere bile. Adamlar elinde kürekle beklerken bu, tabutun kapağının yerleştirildiğini görür görmez, tabutla kapak arasına bir parmağını sokuverir. Parmağı kısırılana kadar da orada bekler. Her zaman, her yerde karşına çıkar.

Rahipler dualar eder, bir kızın titreyen dudakları sıkıca büzülmüş cansız bir aralığın üzerine eğilirken, tütsülerden türlü kokular gelebilir, ama ‘ya’ hep oradadır, beti benzi atmış kulağına eğilip şöyle fısıldar: “Bu fırsatı kaçırmayın, Sayın Naaş.” Ben yine de o soytarıya minnettarım. Bana bir gün bahşetti. Yalnızca bir. Ben de kendime sonum gelmeden önce onu hatırlayacağıma dair söz verdim ve işte, hatırlıyorum.

²¹ Fr. Büyük Belki. (ç.n.)

²² François Rabelais (1483-1553). Fransız rahip, fizikçi ve yazar. Rabelais’in son sözlerinin “*Je vais quérir un grand Peut-être*” (Büyük bir belki arayışına gidiyorum.) olduğu söylenir. (y.n.)

Devrim bir yıldırım gibi çarpmıştı.²³ Yıldırım, bir dinamoya gizlenip (boşaltılıp) sayaçlarca ölçülen binlerce ampulün cam fanuslarının içinde loş bir biçimde titreşmeye zorlanabilir. Ama o zamanlar, devrim henüz yeniyken, hepimiz, gönüllü ya da gönülsüz olarak, her şeyiyle hayatımıza giren bu sivri gelişmeden dolayı yanıp tutuşuyorduk. Bir anda tüm eşikler ortadan kalkmıştı —yalnızca odalardan değil, hücrelerden, çalışmalardan, hatta zihinlerden. Önceden sonsuza dek sansürcülerin kalemleri altında ezileceği, küçücük minicik yazılara sığdırılacağı düşünülen kelimeler birden canlanmış, kırmızı bayraklardan ve pankartlardan dalgalanmaya ve seslerini çıkarmaya başlamıştı. Aniden kendi eşliğimin üstesinden geldikten sonra ben de pankartlarla ve kalabalıkla tanışmaya gittim. ‘Ya’ beni bile ikna etmeyi başarmıştı. Çok uzun süreli olmasa da başarmıştı işte.

Bana bahşedilen o gün, ilk ve son kez, büyük bir kitle gösterisinin gürültüsü ve izleri sabahtan beri gözlük camlarıma ve beynime vurmuştu. Bir anlığına ayrılamadığım yardımcımı bir kenara koydum: Noktalar etrafımda dönerek patavatsızca dans ediyordu. Mart güneşi, bir su birikintisinden diğerine sıçırıyordu. Yağmurla yıkanmış mavi gökyüzü, beyaz bulutlar caka satıyordu.

Böyle bir alışkanlığım olmadığı için, çok çabuk yorulmuştum. Sinirlerim zonkluyordu, sesler ve anlamlar, öylesine yeniydi, öylesine benim değildi ki beni neredeyse sarhoş etmişti, ben de kalabalıktan sessizce sıyrılıp sokaklarda dolaşmaya başladım. Ama her zamanki gibi gürültülü ve heyecanlı olan sokaklar sinirlerimi rahatlatmamıştı. Sonra belli belirsiz, uzun bir mezarlık duvarı göründü. İçeri girdim.

Ama garip bir şekilde, o duvarların içine gizlenen huzur bile nedense huzursuzdu. Birleşme yerlerinden bir sağa bir sola sallanan haçlar, bir savunma hazırlığı içindeymiş görünüyordu; mezarlığın çevresindeki taş duvar, kuşatma altındaki bir kaleyi andırıyordu.

²³ Şubat Devrimi (1917), eski çarlık düzeninin yıkımına neden olmuştu. (y.n.)

Halim kalmamıştı, ben de nemli bir banka oturuverdim. Sonra birden onu gördüm: Üç-dört yaşlarında küçük bir kız. Hızlı adımlarla patikadan bana doğru geliyordu. Tek başınaymış gibi görünüyordu. Sert ve kaygan toprak üzerinde kısmen düzensiz adımlar atan küçük bacakları, adım adım boşluğu fethediyordu. Örne şapkasının altından, tanıdık, oval bir yüz beyaz beyaz parlıyordu. Rüzgâr, altın rengi saçlarını ve saçlarını bağladığı kırmızı kurdelenin uçlarını dalgalandırıyor. Bankın boş kısmına geldiğinde “Hayat,” dedim.

Onu kastettiğimi biliyordu. Boyundan uzun, ölü, beyaz saçların arasında dururken, bana bakıp gülümsedi. Açık mavi gözlerinin içindeki gözbebeklerinin enteresan bir şekilde büyük olduğunu fark ettim.

Patikadaki bir dönemeçten aceleyle koşturan ayak sesleri geldi. Bir kadın sesi çocuğu çağırıyordu. Ama o isimle değil, benim isimle. Hemen kalkıp diğer tarafa doğru yöneldim, adımlarımı giderek hızlandırıyordum. Girişin yanında dindar bir kadına çarpıp yere düşürdüm.

“Soysuz!” diye bağırdı arkamdan.

“Soysuz Yoldaş,”²⁴ diye düzeltip güldü birisi kalın ve neşeli sesiyle.

Ben de güldüm.

Eve varır varmaz, uzun zaman önce unutulmuş o mektubu aramaya başladım. Özellikle de zarfın üzerinde ismini oluşturan dokuz harfe çaresizce ve acizce (artık bana öyle geliyordu) ihtiyacım vardı. Tüm kâğıt yığınlarımı didik didik aradım. Eski, beş para etmez notlar elime gelip duruyordu, üniversite ıvır zıvırı, kitaplardaki tuhaf bölümler, resmi yazışmalar. İhtiyacım olan tek şey orada değildi: İçinde titiz satırlar gizli olan küçük zarf kaybolmuştu. Hem de görünüşe göre sonsuza dek.

Ama o gün şanslıydım; dosya ve kâğıt yığınlarımdaki

²⁴ Sovyet yönetimi altındaki kibar hitap şekli. (ç.n.)

tozu yok yere kaldırmamıştım. Durup dururken eski bir kiptan aldığım bir bölüm dikkatimi çekti. Sayfa boşluğundaki notta şöyle yazıyordu: *Kirik'in²⁵ Novgorod Piskoposu Nifont'a sorularından.*

Ve daha da aşağıda:

SORU 41: Defin günbatımından sonra mı olmalı?

YANIT: Hayır. Defin saatinde güneşi görmek ölülerin mükâfatıdır.

Pencereye gidip onu geceye doğru açtım. Sabahki gürültüler artık dinmiş, yerini bir sürü ışığın arasından gelen yumuşak ve uykulu seslere bırakmıştı. Bir sandalye çekip tüm gece başım ellerimin arasında oturdum. Şakaklarım arasında, fikirlerim çarpışıyor, bir türlü rahat durmuyordu: Bir cesedim yani. Peki, öyle olsun. Ama defin saatinde ben de güneşi göreceğim.

Bu sırada mart hiddetini giderek arttırıyor, artan vahşet de çoğu insanı ürkütüyordu. Olması gereken olmuştu. Önce, ölümler ve yaşayanlar bir aradaydı. Bir mengene sıkıştırılmış, pranga vurulmuş, tekdüze gün sayan ölü bir düzeneğin parçası olmak zorunda bırakılan hayat, ölümlerin tarafını tutuyormuş gibi görünüyordu. Onlar var olan düzene daha iyi uyum sağlamışlardı. Daha sonra savaş, kısmen de olsa, ölümlerle yaşayanları ayırdı: Savaş, yaşayanlarla işi bittikten, onlarla hesabı sonsuza dek kapattıktan sonra, galvanize edilmiş cesetlere hayat vermek istedi. Yaşayanlar, mezbahalara sürüldükten sonra kendilerini ilk defa beraber bulmuşlardı, bu şekilde hayatlarını yaşıyorlardı. Hayatlarını galvanik yollarla, doğadan bir şeyler çalarak geliştirmelerine gerek yoktu: Doğa onların içindeydi zaten —sinirlerinde ve kaslarındaydı. Sıradan bir kas sistemi gelip iyi donanımlı

²⁵ Novgorod'daki Antoniev Manastırı'nda (1110-1156) yazar, diyakoz ve kilise korosu başkanı. (y.n.)

mezbahaların duvarlarını alaşağı etti —sonra da dünyanın ilk mücadelesini ya da daha çok yaşayanların ölümlere karşı başkaldırısını başlatmış oldu.

Evet, benim gördüğüm şekliyle devrim, Kızılar ve Beyazlar, Yeşiller²⁶ ve Kızılar arasındaki bir grup çatışması değildi, Batı'ya karşı Doğu savaşı ya da sınıflar arası bir anlaşmazlık değildi, Yaşam ve Ölüm arasında bu dünya uğruna yapılan bir savaşı. Ya öyle ya öyle.

Devrim kontrolü ele almaya başladıktan sonra, cesetler de hengâmeye katıldı: Tüm o “ve benler,” “yarım benler,” “neredeyse benler,” “biraz benler.” Ve özellikle de benim tarafımdan keşfedilen o ceset türü: “Bana.” İnsana deneyim, bilgi, dinginlik, şefkat ve sadakat veriyorlardı. Yaşam hariç her şey. Ama revaçta olan da yaşamdı. Mezarlıkların dışında bile cesetler için fazlasıyla yer olduğu gerçeği giderek daha belirgin bir hal aldı. Devrim pek tabii onları da “kullanabilir.” Tanıdığım bir doktor, kadınlardaki klimakteryumu²⁷ bana şöyle açıklamıştı: Üreme sisteminin yavaş yavaş hissizleşmesi, duyarlılık kaybı ve psikolojik açıdan aşkı hissedememe. Klimakterik dönemdeki kadınlar âşık olamazlar (tamamen psikolojik sebeplerden). Ama âşık olunabilirler. Bu örneği enine boyuna inceledikten sonra ben şu çıkarımı yapıyorum; hissizleşmiş bir duyu merkezine, neredeyse bir ceset gibi kemikleşmiş bir zihne sahip insanlar artık kendilerini yaşayamazlar. Ama yaşanabilirler. Olamaz mı?

Ben de klimakterik dönemde olabilirim ama anlıyorum. Yapamıyorum. Ve olsa defin saatimde bir anlığına da olsa güneşi gördüğüm için utanıyorum.

Geçen yaz, Moskova Nehri kıyısında yürürken dokuztaş oynayan birkaç çocuk gördüm. En heyecanlı yerine denk gelmiştim. Ben de durup izledim.

“Hey, Petka, hadi diz bakalım,” diye neşeli bir ses yan-

²⁶ Ne Kızıları ne de Beyazları destekleyen silahlı taraflar (eşkiya ve anarşistler dahil). (ç.n.)

²⁷ Menopoz öncesi döneme verilen isim. (ç.n.)

kılandı.

Çıplak ayaklı Petka, toprağa çizilmiş kareye koşup taşları diziverdi: İki tane yan yana -bir masa. Bir üçüncü üstlerine: Ceset. İki tane de yanlarına: Mumlar.

“T-tamam, şimdi...” Petka yerine koşup topu aldı. Bir saniyelğine taşları biraz şeytani bir bakışla, gözlerini kısarak düzeltti. Sonra topu olağanca gücüyle fırlattı ve taşlar dağılarak karenin dışına çıktı. Petka’nın üzerinde bir toz bulutu yükseldikten sonra duruldu.

Kendi kendime düşündüm: Hadi. Artık zamanı geldi.

Aslında, *Dasein-Ersatz* —sahte yaşam— eskiden mümkünmüş. Ama artık daha zor. Neredeyse imkânsız.

Yeni gözler ortaya çıktı. Ve insanlar. Sana başka bir şekilde bakarlar: Sana değil, senden öteye. İçindeki boşluğu gizleyemezsin; gözbebekleriyle seni delip geçerler. Onlarla karşılaştığında kenara çekilmene gerek kalmaz; sanki havanın içinden geçermiş gibi içinden yürüyerek geçerler.

Hâlâ yarı varlıklarına tutunan tüm o “ve benler” ve “neredeyse benler” adına çok üzülüyorum: Onlar için yaşamak zor ve sıkıcıdır; “hayır,” “evet”e karşı bir kin beslemiş; sol, sağa karışmış; yaşamlarının üstü içine göçmüş, dibi ortaya çıkmıştır. Öyle olsa bile, hepsi, her nerede saklanıyorlarsa, oradan çekilip çıkartılacak ve paslanmış eski teneke kutular gibi yırtılıp açılacaklar; kendilerini beyaz kenarlı koyu mavi bir kapak altına gömseler onlar için iyi olur.

Bir ay önce biriyle tanıştım. Arbat’ta vitrinleri geçe geçe yürürken; camekânların içindeki etiketlerin üzerinde sayılar; etiketlerin altında eşyalar; bir camekândaysa, sayının üzerinde kirli, gri bir macunla kapatılmış iki kurşun deliği vardı. Bu bende merak uyandırdı: Bir anlığına öylece durdum. Sonra aniden kulağıma neşeli bir ses geldi.

“İlginî çekti demek. E-evet, iyi yamanmış. Tüm Rusya’yı kurşunlarla delik deşik ettik, ama o yine burada işte. Yamanmış...” Ses kesildi.

Pürdikkat sayıları okumakla meşgul bir çift —kol kola— sessizce yürüyordu. Etrafa bakındım: Deri şapkanın altında, metalik bir parıltıya sahip keskin gözbebekleri; yüksek, yumrulu elmacıkkemikleri arasında sinekkaydı tıraşlı dar bir yüz; ve alnında bir yara izi.

“İşte burada da gördüğümüz gibi,” diye devam etti adam, “İnsanoğlu açgözlüdür. Satın alamasa da en azından doya doya bakabilir. Benim böyle şeylerle işim olmaz,” güldük parmaklı kare şeklindeki elini salladı, “Bu yüzden ben bir kurşun gibi geçerim: Ya teğet ya da içinden. Benim bir kuralım vardır: Bütün eşyalarımın ağırlığı beş kiloyu geçemez.

“Neden beş?” diye sordum.

“Çünkü tüfek bunu gerektirir: Beş kilo, daha fazlası olmaz. Tüfeğin süngüsünün dengesini bozmamak için. Anladın mı?”

Başım la onayladım. Sohbetimize devam ederek sokakta yürümeye başladık ve ilk gördüğümüz bira işaretli yere daldık. Detaylar zihnimde hâlâ taze: Masamızın üzerindeki duvarda, bir kare çerçeve içinde, koyu mavi köpüklü bir denizde, bir geminin ters dönmüş gövdesi batıyordu.

Her yerdeydi: O.

İki bira söyledik. Ben benimkine neredeyse dokunmadım. O bardağını kuruttu. Sonra içimden bakarak konuşmaya devam etti.

“Vücudum on bir yerden delindi, olsun, ben ölmek istemiyorum. Hayat fazlasıyla ilgimi çekiyor. Mesela bak, beni Saratov yakınlarında bir yerde buldular —orada Çeklerle savaşıyorduk—²⁸ çok kan kaybetmişim: Vücudumda kan kalmamıştı. Yaşamazsın dediler. Dedim ki hayır ben yaşarım,

²⁸ I. Dünya Savaşı sırasında Çekler, Avusturya imparatoru için savaşmaktansa Rusya tarafından esir alınmayı yeğlemişlerdi. Bolşevikler barışı sağlayana kadar Rusların tarafında savaştılar, sonra Beyazların destekçisi oldular. 1918 yazında “Beyaz Çekler,” Volga, Urallar ve Sibirya’nın kontrolünü neredeyse ellerine aldılar. (ç.n.)

size inanmıyorum. Ya da Beyazlar tarafından yakalandığım zaman. Bizi bir vadinin kenarına dizdiler. “H-h-hazır!” kelimesini duyar duymaz hemen kendimi yere attım, tepeden aşağı yuvarlanıp koştum. Peşimden geldiler: Bam-bam. Ama ben koşmaya devam ettim, içimden bir ses beni yakalayamayacaklarını söylüyordu. Nasıl yakalayabilirlerdi ki zaten? Söyle bana, hayatı olmadan yapamayan bir adamı nasıl yakalayabilirlerdi?”

Bu arkadaşlık (kendime genelde bu lüksü çok görürüm) kesilmedi. Deri şapkalı adam kitaplar için odama bile geldi. Görünüşe göre benimle, kitapların sahibiyle hiçbir işi yoktu. Bir kere bile kim olduğumu ya da ne yaptığımı sormadı. Ama kitaplarımı yalayıp yuttu. Başta ona daha basit şeyler verdim. Anlamaz, diye düşünürdüm. Hayır. Anlıyordu. Kendine göre bir yolu vardı, ama anlıyordu. Sonra ona daha zor kitaplar verdim. İkinci verdiklerimi iade ederken, kitapları ikiye ayırdı.

“Bunlar teğet, şunlar içimden geçti.”

Misafirim gittikten sonra karıştırmamaya özen göstererek iki kitap yığınının da inceledim: Çok enteresan.

Aklıma gelmişken, sen de benim arkadaşım ile arkadaşlık edebilirsin (istersen) çünkü bu yazının gönderilme işi ona emanet olacak. Son görüşmemizde ona uzaklaşacağımı söyledim. Anlaştığımız üzere, yazıyı yarın ona vereceğim, o da tam bir hafta içinde 24 numaralı odaya gönderecek. Ona güvenebilirim. Bundan eminim.

İki Roma (artık ikisi de yok) arası dönemde, kottabos oyunu çok revaçtaymış. Oyunun amacı da şuymuş: Misafirler ziyafetten sonra, kadehlerinde kalan son şarap damlalarını en uzağa kim atacak diye savururlarmış. Dönemler de oyunlar da kendini tekrarlıyor gibi görünüyor. Şey, ben, bir damla olarak, bu oyunu oynamayı kabul ediyorum. Hazırız biz. Fırlat beni. Ama kadehi değil. Boş kadeh olduğu yerde kalmalı: İşte kottabos oyununun kuralları böyleydi.

Eh, artık yazımı bitirme vakti geldi: Bu yazıyı ve her şeyi. Yan odadaki insanlar çoktan uyandı. Gün başlıyor. Artık yazıyı bitirmeli, kitaplarım ve kişisel eşyalarımın kurtulmalı, sonra da birkaç kâğıdı yok etmeliyim. Tüm günümü alacak, hatta geceye de sarkabilir. Olsun. Kapıyı kilitler anahtarı da pencereden karın içine atarım. Böylesi daha güvenli. Şimdi, bakalım... Evet, kanca duvarda hazır bekliyor (Duvara dün monte ettim) —üst pervaza göre sağdan üçüncü gül. Onun hikâyesi açık, benimki gibi. Sabahın ilk ışıklarına kadar kanca boş olacak. Sonra olmayacak. Unutmadan, sandalyeyi bilerek sesli bir şekilde yere çarparak bir deney yaptım. İlk seferde duvarın ötesinden bir ses geldi, “Ne oluyor?” İkinci seferde tenezzül eden olmadı. O konuda işimi garantiye aldım. Bu durumda, yirmi dört saat, hatta belki de daha fazla zaman geçecek ve kanca hâlâ boş olmamış olacak. Sonra birileri kapıdan bana seslenecek. Sonra kapıyı çalacaklar. Önce hafifçe; sonra gürültülü bir biçimde. Üç ya da dört kişi kapımda toplanacak: Önce kapıya yüklenecekler, sonra da duracaklar. Sonra kilidi açmak için bir balta getirecekler. İçeri girecekler. Geriye sıçrayacaklar. Sonra bir kısmı yine içeri girecek. Kancanın yükünü hafifletip duvardan çekip çıkaracaklar. Ondan sonra, 24 numaralı oda bir ya da iki ya da hadi üç günlüğüne boş kalacak, ta ki seni buyur edene dek.

Şimdiye kadar biraz endişelenmiş olmandan korkuyorum. Korkma: Seni halüsinasyonlarla tehdit etmeyeceğim. Onlar ucuz psikolojik numaralar. Ben şu aşırı derecede yavan kurallara güveniyorum: Fikirlerin ve görüntülerin çağrışımı. Şimdiden, duvar kâğıdındaki koyu mavi lekelerden bu sayfalaradaki son harflere kadar her şey beynine girdi bile. “Çağrışımsal düşüncelerine” epey karışmış durumdayım şu an; “benliğine” çoktan sızdım. Artık senin de kendi hayal ürünün var.

Dikkatli ol: Çağrışımsal düşüncelerden kurtulma ve o düşüncelere dolaşmış yabancı görüntüyü tamamen yok

etme çabalarının, o görüntüyü insan bilincinde daha derine gömmekten başka bir işe yaramadığını bilim kanıtladı. Kendi “benliğimle” ilgili tüm deneyimlerimin başarısızlıkla sonuçlandığını hesaba katarsak, başka birisinininde yaşamayı uzun zamandır düşünüyorum. Sen hayattaysan, zaten başarmışım demektir. Elveda.

Satırlar kesildi. Shtamm’ın gözleri, defterin koyu mavi çizgilerine bir ya da iki saniyeliğine kaydı. Sonra aniden durdu.

Shtamm kapıya doğru dönüp ayağa kalktı. Kapıya kadar altı adımdı. Sağdan üçüncü gül: Evet, parmakları net bir şekilde dar deliği hissedebiliyordu.

Kapıyı açıp aceleyle dışarı çıktı. Karşısına bir duvar çıktı. Koridor sessiz ve karanlıktı. Hafif aralık kapısından gelen ışık hariç. Bu ışık, gözlerinin önünde beliren beyaz bir numarayı görmesinde ona yardımcı oldu: 25. Bir dakikalığına hareketsiz kaldı, bir canlı sesi duymaya ihtiyacı vardı, özellikle de nefes alan bir insan sesine. O kapalı kapı ardındaki insanlar muhtemelen uyuyorlardı. Shtamm, kulağını numara dayayıp büyük bir arzuyla dinledi. Ama duyduğu tek şey, damarlarında atan kanıydı.

Yavaş yavaş kendini topladıktan sonra odasına geri döndü. İçeri girip ardından kapıyı sıkıca kapattı. Tekrar masaya oturdu. Yazı bekliyordu. Shtamm onu kenara itip üzerini bir kitapla kapattı. Kitabın üzerine de evrak çantasını koydu. Etrafa aynı siyah, gece vakti sessizliği hâkimdi. Sonra aniden (Moskova’da olurdu böyle), yakınlarda bir yerde, bir çan kulesi güne başladı: Rasgele ama hevesle çalışıyordu, çanlar sessizliği şiddetle bozuyordu. Yine aniden durdu. Paniğe kapılmış bakırın sesi, yavaş ve giderek zayıflayan bir monotonlukta bir dakika daha duyuldu —ve sonra ortalık tekrar sessizliğe büründü. Günün ilk ışıkları parça parça görünmeye başlamıştı. Cama vuran güvercin rengindeki loş ışık, ya-

vaş yavaş odaya giriyordu. Shtamm pencereye gitti. Endişesi giderek diniyordu. Artık donmuş çift camların arasından, geminin ters dönmüş metal gövdesini andıran çatıların, gün doğumuyla beraber yavaş yavaş ortaya çıktığını; çatıların altındaki siyah pencere deliklerini ve aşağıda yan sokaklardaki çarpık çurpuk çatlakları görebiliyordu; çatlaklar kimsesiz, ölü ve sessizdi.

“*Onun saati,*” diye fısıldadı Shtamm, boynunu bir urgan sıkıyormuş gibi hissediyordu.

Uzaktan bir yerden, kenar mahallelerden, uzun, kalın, kesintisiz bir otomobil kornası sesi geldi.

“O adam yine gelir mi acaba: Hayatta olan.”

Shtamm, yeniden kendi eski kimliğine, hatta neredeyse Etal’e geri dönmüştü —ya da ona öyle gelmişti.

Ancak şimdi fark ediyordu: Duvardaki koyu mavi güllerin kenarlarında ince —bir iplik kadar ince— beyaz süsler vardı.

“Ne olabilir ki,” diye mırıldandı Shtamm hayallere da-
larak. “Öyle hemen yeni bir oda bulamam. Burada kalmam
gerek. Hatta burada kalmak için ne gerekirse yapacağım.”

GÖZBEBEĞİNDE

1

İnsanlığın aşkı, gözleri yarı kapalı, korkmuş bir şeydir: Alacakaranlığa gömülür, karanlık köşelere kaçır, fısıltıyla konuşur, perdelerin ardına saklanır ve ışıkları söndürür.

Güneşle bir alıp veremediğim yok. Açılan düğmelerin altından —ben de orada olduğum sürece— sızsin. Pencereden sızsin. Beni rahatsız etmiyor.

Evet, aşk denilen ilişkinin gece yarısından ziyade, gün ortasına daha uygun olduğu fikrini hep savunmuşumdur. Üzerinde çok fazla coşkulu haykırışların harcandığı o mehtap; mavi, kaba bir abajurun altındaki o gece güneşi, katlanamıyorum işte. Bu öykünün yazılış sebebi olan bir “evet”in hikâyesi ve onun sonuçları, bir pencere ardına kadar aydınlığa açılmadan önce, güneşin en parlak olduğu zamanda başladı. Eğer sonu, gece ve gündüz arasında, loş ışıklar altında onu şaşırtırsa, suçlanması gereken kişi ben değilim. O. “Evet” demesini tutkuyla arzuladığım kadın.

Ama o “evet”ten de önce, burada dile getirilmesi gereken şeyler oldu. Aşkta gözlerin... nasıl desem... hep önden gittiği herkes tarafından bilinir. Tamam, bu anlaşılır: Daha atikler ve işlerini biliyorlar, yani, insanın hem dışına hem de

içine bakma konusunda. Âşıkların, gözlerine nazaran iri ve beceriksiz olan vücutları, birbirlerinden kaçıp kıyafetlerinin ardına saklanırlar, hatta kelimeleri, ilk adımı atmaktan korkarak dudaklarına yapışıp kalırken gözleri —en önde gidecek— çoktan teslim olmuştur.

Ah, o büyüleyici, masmavi günkü olayı nasıl unutabiliyim ki, güneşe doğru ardına kadar açılmış bir pencerenin başında dururken, sanki anlaşılmış gibi aynı anda bakmıştık... Pencereden değil tabii ki, birbirimize. Sevdığım kadının gözbebeğindeki o adamı işte o zaman görmüştüm, bana doğru bakan küçücük bir adam, benim minik kopyam: Çoktan oraya girmiş bile. Ben daha elbisesini bile buruşturamamışım, ama o... Adama gülümseyip başımla selam verdim. O da aynı şekilde kibarca karşılık verdi. Ama sonra gözlerini çekti ve küçük adam ve ben o meşhur “evet”e kadar bir daha hiç karşılaşmadık.

O ufak, zor duyulur “evet” kulağıma geldiğinde hiç tereddüt etmedim. Narin ellerini tutarken o adamı gördüm: Yuvarlak gözbebeği penceresinden eğilmiş, heyecan dolu suratıyla giderek daha da yaklaşıyordu. Bir anlığına kirpiklerinin ardına gizlendi. Sonra yine oradaydı —ve gitti. Adamın yüzünün sevinç ve gurur dolu bir tatminle parladığını fark ettim; müşterisinin işlerine kafayı takan becerikli bir yöneticiye benziyordu.

O zamandan sonra, her buluştuğumuzda, dudaklarımla dudaklarını bulmadan önce, kirpiklerinin altındaki o adama, minik aşk yöneticisine bakardım: Her zaman görevinin başındaydı, tertipli ve dakikti, yüzü gözbebeğinin içinde ne kadar küçük olursa olsun, yüz ifadesini daima doğru tahmin ederdim —şimdi çocuklar gibi şen, şimdi biraz yorgun, şimdi usulca düşüncelere dalmış.

Bir gün aşkıma, gözbebeğine girmiş olan küçük adamdan ve adam hakkındaki düşüncelerimden bahsettim. Hikâyem, beklemediğim bir şekilde, soğukluk ve bir parça kızgın-

lıkla karşılandı.

“Bu ne saçmalık!” İlgüdüsel bir hareketle gözbebekleri geri çekildi. Sonra başını ellerimin arasına alıp zorla küçük adamı bulmaya çalıştım. Ama o sadece güldü ve gözkapaklarını indirdi.

“Hayır, hayır.” Görünüşte gülüyordu, ama ben aslında gülmediğini biliyordum.

Bazen önemsiz bir şeye alışırsınız, ona anlam yüklersiniz, felsefesini yaparsınız —sonra senin haberin olmadan, o önemsiz şey, önemli ve gerçek olanla çelişmeye, yüz­süzce daha fazla mevcudiyet ve meşrutiyyet istemeye, bir tehdit olmaya başlar. Ben de kadının gözbebeğindeki önemsiz, küçük adama alışmaya başlamıştım; havadan sudan konuşurken ikisinin de beni dinlediğini görmek hoşuma gidiyordu. Üstelik, bir de oyun oynama alışkanlığı edindik (âşıkların aklına kim bilir neler gelecek), oyunda o, küçük adamı gizliyordu, ben de arıyordum: Bir sürü kakhaha ve öpücük eşliğinde. Sonra bir gün (hâlâ aklıma geldikçe canım yanıyor)... Bir gün, dudaklarımı dudaklarına yaklaştırtırken, gözlerinin içine baktım ve küçük adamın da kirpiklerin altından baktığını gördüm, bana el salladı (yüz ifadesi üzgün ve tedbirliydi), sonra topuğunun üzerinde dönüp gözbebeğinin içine doğru uzaklaştı.

“Hadi, öp beni!” Gözkapakları küçük adamın üzerine kapandı.

“Dur!” diye bağırdım, kendimi kaybedip omuzlarını sıktım. Korkuyla gözlerini kaldırdı, büyüyen gözbebeğinin derinliklerinde geriye doğru giden minik beni tekrar gördüm.

Endişe dolu sorularına hiçbir cevap vermedim, gerçeği sakladım. Gözlerimi kaçırarak öylece oturdum ve biliyordum: Oyun bitmişti.

Birkaç gündür yüzümü göstermedim —ona ya da başka birine. Sonra bir mektup buldu beni; dar, krem rengi bir zarfın içinde bir düzine soru işareti vardı: Beklenmedik bir şekilde gitmiş miydim? Hasta mıyım? “Belki de hastayımdır,” diye düşündüm, eğik, inci gibi satırları tekrar okurken. Ve ona gitmeye karar verdim —derhal, hiç vakit kaybetmeden. Ama aşkımın yaşadığı yere çok da uzak olmayan bir banka oturup alacakaranlığın çökmesini bekledim. Bu korkaklıktı şüphesiz, sapına kadar saçma bir korkaklık. Korkuyordum, göremediğim şeyi tekrar görememekten korkuyordum. O zaman yapılacak en basit şeyin gözbebeklerimle gözbebeklerini aramak olduğunu düşünüyorsunuz. Muhtemelen sıradan bir halüsinasyondan —gözbebeğindeki bir hayal ürününden— başka bir şey değildir. Ama bana göre kontrol etmem, gözbebeğindeki küçük adamın ayrı, gerçek varlığını ve benim kendi akıl hastalığımı göstermem demek. Bu absürt, önemsiz şeyin imkânsızlığını, bu deneyimin cazibesine teslim olmadan —o zamanlar öyle düşünürdüm— mantıklı bir şekilde kanıtlamak zorundaydım: Gerçekdışı bir dünya uğruna yapılan gerçek şeyler, o dünyaya biraz olsun gerçeklik katardı. Korkumu kendimden kolaylıkla gizledim tabii ki: Bankta oturuyordum çünkü hava güzeldi, çünkü yorgundum, çünkü gözbebeğindeki küçük adam bir hikâyeye için kötü bir tema değildi, burada, şimdi, boş vaktimde, en azından ana hatlarıyla üzerine kafa yorabilirdim. Sonunda, artan karanlık beni onun evine buyur etti. Loş girişte “Kim o?” dediğini duydum. Ses ona aitti, ama biraz farklıydı ya da daha çok, başka biri için gibiydi.

“Ah, sensin. Nihayet!”

Odasına geçtik. Akşam karanlığında belirsiz bir beyazlığa bürünen eli ışığı açmak için uzandı.

“Hayır, açma.”

Onu kendime çektim ve gözler olmadan aşk yaşadık, karanlığa gömülmüş bir aşk. O gece ışığı açmadık. Sonra bir daha buluşmak için anlaştık ve ben de evden çıktım, kendimi otelde kalmışım gibi hissediyorum.

Detaylara inmeme gerek yok; ilerledikçe daha sıkıcı bir hal alıyor. Parmağında altın bir yüzük bulunan her erkek bu bölümün devamını getirebilir: Artık gün ortasından gece yarısına taşınan buluşmalarımız monotonlaşmış, kontrol edilemez bir duruma gelmiş, tıpkı gece gibi durgunlaşmıştı. O alışlagelmiş envanterle —yumuşak terliklerden tuvalete kadar her şey dahil— aşkımız yavaş yavaş alelade ve çift yataklı bir hal aldı. Elimden gelen her şeyi yaptım: Gözbebekleriyle buluşup onları boş, bensiz bulma korkusu her sabah şafaktan bir saat önce uyanmama neden olurdu. Sessizce kalkıp giyinir, parmak ucunda kapıya gidip kendimi dışarı atardım. Önceleri bu sabahın köründe ortadan kaybolmalarım ona garip gelirdi. Sonra onlar da alışkanlığa dönüştü. Teşekkürler parmağında yüzük olan erkekler, hikâyenin geri kalanını kendim anlatacağım. Sabahın erken saatlerinde, dondurucu soğukta şehirde volta atarken, durmadan gözbebeğindeki küçük adamı düşünürdüm. Gözbebeğindeki adam fikri, yavaş yavaş —düşündükçe— artık beni korkutmamaya başladı. Eğer önceden küçük adamın gerçek varlığından korkmuş ve ona şüphe ve dikkatle yaklaşmış olsaydım, şu anda var olmayışı —göz boyayan bir hayalet olması— bana üzücü gelebilirdi.

“Onlardan kaç tane var acaba, diğer insanların gözbebeklerine saçtığımız şu minik yansımalarından?” Yalnız, kim-sesiz sokaklarda yürürken çoğu kez bunu merak ederdim. “Diğer insanların gözbebeklerindeki minik kopyalarımın hepsini toplayacak olsam, düzenlenmiş ve küçültülmüş “ben”den oluşan küçük bir millete sahip olacağım... Onlar, ben onlara bakarken var oluyorlar elbette, ama zaten ben de başka biri bana baktığında var oluyorum... Ama ya biri

gözlerini kapatırsa... Ne saçmalık! Saçmalık olsa bile, eğer ben birisinin görüntüsü değil de ayrı bir varlıksam, o zaman gözbebeğindeki küçük adam da ayrı bir varlıktır.”

Genellikle burada uyuşuk düşüncelerim karmakarışık olur, ben de hepsini en baştan çözerdim.

“Çok garip. Neden gitmesi gerekiyordu ki? Ve nereye? Peki, tamam, gözbebeklerinin boş olduğunu düşün. Ne olmuş yani? Neden minik, insansı bir görüntüye ihtiyacım var ki? Var ya da yok, bana ne! O acınası gözbebeği cücesi kim oluyor da benim işlerime burnunu sokuyor, hayatımı gerçeklikten uzaklaştırıp iki insanı ayırıyor!”

Bu düşünce aklımdan çıkmazken, geri dönmeye, kadını uyandırıp gözkapaklarının altından gerçeği çekip çıkarmaya hazır olduğum zamanlar oldu: Orada mıydı, değil miydi?

Ama hiç akşamdan önce dönmezdim; odasında ışık açıksa, yüzümü çevirip dokunuşlarını görmezden gelirdim. Karanlık gözlerimizi bağlayana dek genellikle somurtur, kaba davranırdım. Sonra yüzümü yüzüne cesurca bastırır, ona tekrar tekrar sorardım: Beni seviyor musun? Ve sıra, gece vakti alışkanlıklarımıza gelirdi.

3

Bir gece, uyku evrelerimin arasında, belli belirsiz bir şeyin şiddetle kirpiğimi çekiştirdiğini hissettim. Yavaş yavaş uyanıyordum; minik bir şey gidip sol gözümde dolandı, yanağımdan koşup çok tiz bir çığlıkla dış kulağıma daldı: “Oha! Burası boş bir apartman gibi, çıt çıkmıyor.”

“O da neydi?” diye homurdandım, uyanık mıyım yoksa rüya mı görüyorum diye bir an kuşkuya düşmüştüm.

“Neydi değil, kimdi! Bu bir. İkincisi, kulağını yastığa yaklaştırdı da dışarı atlayayım. Biraz daha. Biraz daha! Tamam.”

Yastık kılıfının kenarına, gri şafak havasından zor görünen, gözbebeğindeki küçük adam oturdu. Uzun ve zorlu bir yolculuğun sonuna gelmiş bir gezgin edasıyla, avuçlarını beyaz kumaşa bastırarak başını öne eğmiş, zor nefes alıyordu. Yüzünde üzgün ve kararlı bir ifade vardı. Gri bir kilide sahip siyah bir kitap tutuyordu.

“O zaman sen bir illüzyon falan değilsin!” diye bağırdım, hayretler içinde küçük adama bakarken.

“Ne aptalca bir soru bu böyle,” diye parladı. “Ayrıca bağırma: Onu uyandıracaksın. Şimdi kulağını yaklaştır. İşte böyle. İki çift lafım var.”

Yorgun bacaklarını esnetip kendini rahatlattıktan sonra, fısıltıyla söze başladı:

Gözbebeğinin içine nasıl girdiğimi anlatmama gerek yok. Bunu zaten biliyoruz. Ben yeni yaşam alanımdan memnundum: Camsı yansımalarla doluydu, yuvarlak bir gökkuşağı çerçevesinin içinde bir de penceresi vardı, hoş ve keyifliydi; dışbükey camları gözyaşlarıyla düzenli olarak yıkanır, geceleri panjurlar kendi kendine inerdi —uzun lafın kısası, güzelliklerle dolu bir apartmandı. Doğru, arkada kim bilir nereye giden uzun, karanlık bir koridor vardı, ama ben neredeyse tüm zamanımı pencerede seni bekleyerek geçirdim. Arkamda her ne olursa olsun, umurumda değildi. Sonra bir gün, o ayarlanan buluşma gerçekleşmedi: Seni kaybetme korkusuyla çok da uzağa gitmemeye çalışarak koridorda volta atmaya başladım. Bu sırada, gözbebeğinin yuvarlak penceresinin dışındaki dünya soluyordu. “Gelmeyecek,” diye düşündüm. Biraz canım sıkılmıştı. Kendimi nasıl eğlendireceğimi bilmiyordum, ben de koridorun sonuna yürümeye karar verdim. Ama dediğim gibi, gözbebeğindeki ışık soluyordu ve birkaç adım sonra kendimi zifiri karanlık içinde buldum. Elimi her uzattığımda karşıma boşluk çıktı. Ben tam geri dönmek üzereydim ki o uzun, dar koridorun derinliklerin-

den gelen yumuşak, boğuk bir ses dikkatimi çekti. Anlamaya çalıştım: Birkaç ses düzensiz bir şekilde bağıırıyormuş, ama inatla bir tür melodi tutturuyormuş gibi geliyordu. Hatta görünüşe göre kulağım birkaç kelimeyi ayırt bile edebiliyordu: “darağacı” ve “ölüm.” Gerisi anlaşılmıyordu.

Bu olay bana garip gelmişti; yine de, gözkapığı geri dönüş yolunu karanlığa gömmeden önce gözetleme yerime dönmemin daha akıllıca olduğuna kanaat getirdim.

Ama bu tuhaflık orada bitmedi. Bir sonraki gün, gözetleme yerimden daha hiç bakmamışken, arkamda öfkeli bir şekilde ahenksiz bir ilahi söyleyen sesleri yine duydum. Kelimeler hâlâ seçilemese de, koronun yalnızca erkek seslerinden oluştuğu barızdı. Bu üzücü durum düşünmeme sebebiyet verdi. Koridoru sonuna kadar keşfetmeliydim. Söylemeden geçemeyeceğim, bunu çok da yapmak istemiyordum, hele ki neyle karşılaşacağımı bilmediğimi, pencereye ve dünyaya dönüş yolumu kaybetme riskimi düşününce. İki üç gün hiç ses duymadım. “Belki de kafamda kurmuşumdur,” diye düşündüm kendimi sakinleştirmeye çalışarak. Ama sonra, parlak bir günde, kadın ve ben kendi pencerelerimize geçmiş seni beklerken, o olay bu kez beklenmedik bir güç ve yoğunlukla yine gerçekleşti: Kendini tekrarlayan, tekdüze, ahenksiz kelimeler kulağımın içine girmişti ve öyle anlamlar taşıyorlardı ki söyleyenleri bulmaya karar verdim. Merakımı bastıramıyorum ve sabırsızlanıyordum. Ama sana haber vermeden gitmek istemedim: Birbirimize el sallamıştık —hatırladın mı? Biraz şaşırmış görünüyordun —sonra ben gözbebeğinin içine doğru aceleyle uzaklaştım. Ölüm sessizliği vardı. Mağaramsı dar koridor boyunca arkamdan gelen ışık yavaş yavaş sönüyordu. Çok geçmeden adımlarım zifiri karanlıkta yankılanmaya başladı. Koridorun kaygan duvarlarına tutuna tutuna yürümeye devam ettim, zaman zaman durup kulak veriyordum. Nihayet, uzakta loş bir şekilde yanıp sönen ölü, sarı bir ışık gördüm: Çamurlu bir kasvetle

parıldayan bir bataklık gibiydi. Birden tüm vücudumu bir bitkinlik ve umursamazlık kapladı. “Ne arıyordum ben? Bu yeraltı mezarlarında ne işim vardı?” diye sordum kendime. “Güneş varken neden bu nemli, sarı sis niye?” Tam geri de dönebilirdim derken neredeyse aklımdan çıkmış olan uğultular yeniden başladı. Artık bu tuhaf ilahideki ayrı seslerin farkına varabiliyordum:

Adam-adam-adam, atik ve minik adam.

Eğer yaşamın sürsün istiyorsan, gözbebeğine bir sor atlamadan.

Tuhaf.

Atla hadi gözbebeğine, darağacı orada yine.

Geçir boynunu urgana, vakit yok artık sana.

Tekrar.

Küçük adam beceremezsin, dikkat et düşüverirsin.

Ayrı bir yaşam ölümdür kalbe. Tüm günler çıkmazda biter.

Tuhaf ki ne tuhaf.

Küçük adam—küçük-küç-kü-k:

Var ama yok. Hiçbir iz bırakmadan. Kulak ver!

Aynı.

Bu mantıksızlık tıpkı kancanın bir balığı çektiği gibi beni çekmişti. Karşıma ilk çıkan yuvarlak bir aralık oldu, sarı ışığın kaynağı. Kenarlara tutunarak başımı içeri soktum: Aşağıdaki boşluktan bir düzine boğazın uğuldama sesleri geliyor, sarı ışık gözlerimi kamaştırıyordu. Bakınırken uçurma doğru eğildim, tam o sırada deliğin çamurlu kenarları daha fazla dayanamadı ve çaresizce sağa sola sallanarak aşağı düştüm. Dibi çok alçakta değildi; oturduğum yerde doğrulup etrafı kolaçan ettim. Işığa yavaş yavaş alışan gözlerim artık görmeye başlamıştı: Kenarları titreşen mat bir şişe gibi bir şeyin içinde oturuyordum, dışbükey dibinin tam ortasında. Altımda sarı bir leke ışık saçıyor, çevremde yarısı gölgelere gizlenmiş —ayakları ışıktaki, kafaları duvarda— on kadar

insan figürü kutsal nakaratlarını bitiriyordu:

Küçük adam, küçük-küç-kü-k:

Var ama yok. Hiçbir iz bırakmadan. Kulak ver!

Tekrar.

Sorum —“Neredeyim ben?”— uğultular arasında boğuldu. Dışarı çıkış yolunu ararken tünediğim yerden tam kalkıyordum ki ayağım kaydı, -gürleyen kahkahalarla- eğimden aşağı yuvarlanıp iki kuyu mahkûmunun arasına sırtüstü düştüm.

“Burası da iyice kalabalık olmaya başladı,” diye söylendi solumdaki adam kenara çekilerek. Ama sağımdaki adam bana dönüp merhametle baktı. Yüzü bir üniversite hocasınıninkine benziyordu: Yumrulu, görmüş geçirmiş bir alın, düşünceli gözler, keçisakalı, kel başının üzerine dikkatlice taranmış saç.

“Siz de kimsiniz? Ve ben neredeyim?”

“Biz... Senin selefleriniz. Görmüyor musun? Bir kadının gözbebeği eve benzer: Önce seni içeri alırlar, sonra tekme vururlar ve herkesin sonu burası olur. Ben mesela Altıncı’yım; solundaki adam İkinci. Sen On İkinci’sin. Açıkçası burada numaralardan gitmediğimiz doğru, ama iyice oturması açısından işte. Takip edebiliyor musun? Yoksa basit bir şekilde mi anlatayım? Kaldı ki... Başını çarpmadın, değil mi?”

“Duvara mı?”

“Hayır. Anlama.”

Bir dakika boyunca ikimiz de tek kelime etmedik.

“Bu arada, unutulmuşluğunu kaydettirmeyi unutma. Ah şu kadınların gözbebekleri,” dedi sakalıyla oynayarak, “Bizi bir kirpik örtüsünün altına davet ederler. Biz de, gökkuşağı parıltılarıyla yıkanmış ne harika bir giriş ve sonra da ne karanlık, ne berbat bir dip, deriz. Bir zamanlar ben de...”

Sözünü kestim: “Sizi kim kaydediyor?”

“Kuagga.”²⁹

“Daha önce hiç duymadım.”

“Telegonyayı³⁰ duydun mu?”

“Hayır.”

“Hımm... O zaman sen muhtemelen Lord Morton’ın kısırağını da bilmiyorsundur.”

“Ne alakası var ki?”

“Çok alakası var. Bir kısrağ varmış, şöyle ki, çok pardon, önce Lord Morton varmış. Onun kısırağı, babası bir kuagga olan çizgili bir tay yavru lamış, sonra Lord Morton kuagga ve kısırağından esinlenerek telegonya teorisini geliştirmiş: Babası kim olursa olsun, kısırağın yavrusu —tabiri caizse kısırağın ilki olan kuagganın anısına— her zaman çizgili olmuş. O yüzden biz de bir kadının *ilkiyle* olan bağının asla bitmediği ve sonraki bağlarda silinemez ve yok edilemez bir şekilde yaşadığı sonucuna vardık. Bu gözbebeğinin, şu an senin ve benim oturduğumuz yerin dibindeki ilk mahkûm —kronolojik bir avantajla— kendini Kuagga ilan etti. Her ne kadar Bay Ewart’ın³¹ Lord Morton’ın teorisini uzun zaman önce çürüttüğünü ona defalarca söylesem de, o diktatörü oynamakta ısrar ediyor. Kendisinin toprak, bizim de hortumlar olduğumuzu iddia ediyor ve tekrar edilemezi her tekrar etmeye çalıştığımızda...”

“Söylesene,” dedim, “bu telegonya ya da her ne haltsa, gerçekten kesinkes çürütüldü mü yoksa...”

“Biliyordum!” diye gülümsedi üniversite hocası. Daha önce de fark etmiştim; sayı büyüdükçe öğrenme arzusu da

²⁹ Zebranın bir alt türü olan, fakat vücudunun yalnızca ön kısmında ve başında çizgiler bulunan, soyu tükenmiş bir Güney Afrika memelisi (*Equus quagga*). (ç.n.)

³⁰ Önceki bir babanın, aynı annenin başka babalardan olan bir sonraki yavrusu üzerinde sahip olduğu düşünülen etki. (ç.n.)

³¹ James Cossar Ewart (1851-1933). İskoç hayvanbilimci ve doğa tarihi profesörü. Hayvancılık ve melezleştirme alanında yaptığı öncü deneyler, telegonya teorisini çürütmüştür. (y.n.)

artıyor: Aşk çizgili mi değil mi? Ama bunu sonra konuşuruz. Bak, Birinci seni çağırıyor.”

“Unutulmuş Numara 12, buraya gel!”

Ayağa kalktım ve avuçlarımı duvara dayayarak sese doğru gittim. Yoluma saçılmış bacakların üzerinden atlarken bazı göz mahkûmlarının görüntülerinin diğerlerine nazaran daha net olduğunu fark ettim; bazıları da derinliklerden gelen sarı ışığa öylesine karışmıştı ki istemsizce, soluk, yarısilik vücutlarını fark etmeden üstlerinden geçiyordum. Birden görünmez ama azimli iki el, ayak bileklerimden tuttu.

“Lütfen bu sorulara cevap ver.”

Beni engelleyen ellere bakmak için eğildim, ama görünmüyorlardı: Birinci’nin rengi öylesine solmuştu ki havayla aynı renge gelmişti. Görünmez parmakları beni bıraktı ve bir kitabın kilidini açtı. Buradaki kitap. Dikkatlice yazılmış sayfalar kalktı, indi, tekrar kalktı, ta ki üzerinde numaram olan boş bir sayfaya gelene dek.

Form bir düzine sorudan oluşuyordu. Sorular, taşınma tarihiyle, sebebiyle ve tahmin edilen kalış süresiyle başlıyor (karşısında şıklar —a) sonsuza dek, b) ölene dek, c) daha iyi bir şey olana dek— ve “birini işaretlemem” için talimatlar vardı); yanlış hatırlamıyorsam, evcil hayvan isimleri, kısaltmalar ve kıskançlığa bakış açısıyla bitiyordu. Çok geçmeden sayfamı doldurmuştum. Görünmez bir parmak sayfayı geriye doğru katladı; temiz sayfalar beyaz beyaz parlıyordu.

“Pekâlâ,” dedi Kuagga kitabı kapatarak, “bir acı kayıp daha; kitap yavaş yavaş doluyor. Bu kadar. Gidebilirsin.”

İkinci ve Altıncı arasındaki yerime geri döndüm. Altıncı’nın beyazımsı sakalı bana selam vermek için hamle yaptı ama ortamın sessizliğinden gölgesine geri çekildi.

Kitabın boş sayfaları hakkında düşüncelere dalarak uzunca bir süre oturdum. Ani bir gürültü beni gerçekliğe geri döndürdü.

“On Birinci! Ortaya,” Kuagga’nın sesi geliyordu.

“On Bir, On Bir,” sesleri yükseliyordu her taraftan.

“Neler oluyor?” diyerek döndüm komşuma.

“Hep aynı hikâye,” dedi. “Numaralara göre sırayla gidiyorlar: Yani bir dahakine senin sıran gelecek...”

Daha fazla şey sormanın bir anlamı yoktu çünkü On Birinci çoktan tümseğe tırmanmaya başlamıştı bile. Hantal vücudu dakikasında tanıdık gelmişti. Selefim sarı lekeye oturmuş sakince etrafı izliyordu. Gözlüğünden sarkan kurdeleyi dudaklarıyla yakalayıp düşüncelere dalmış bir şekilde çığnıyor, bu da yanaklarını titretiyordu.

“Evet,” diye iç geçirdi. “Aklıma geldikçe gülüyorum, ama bir zamanlar benim de, tıpkı hepiniz gibi, hayatta yalnızca tek amacım vardı. Kadınıımızın gözbebeğine girebilmek —ne yapıp edip her ne şekilde olursa olsun. İşte buradayız. Başka denilecek ne var ki?”

Kurdeleyi parmağına sarıp gözlüğünü çıkardı ve tiksintiyle gözlerini kısarak devam etti:

Bir insan tuzağı. Başka bir şey değil. Ama olayın bununla ilgisi yok. İlk buluşmamız her şeyi belirledi. Hatırlıyorum da, o gün tüm düğmeleri iliklenmiş siyah bir elbise giymişti. Yüzü de elbisesi gibi iliklenmiş gibiydi sanki, dudakları sert bir biçimde büzülmüş, gözleri yarı kapalıydı. Melankolisinin sebebi solumda oturuyor: Bizim saygıdeğer Onuncumuz. Geçen sefer dinlediğimiz hikâyesi hâlâ akıllarda: Unutulanlar unutmaz. Ama o zamanlar bu adamı tanıma şerefine nail olamamıştım. Yine de, kadının kirpiklerinin altında gizlenen gözbebeklerinde her şeyin yolunda olmadığını sezmiştim. Ve gerçekten de, nihayet gözlerinin içine bakmayı başardığımda, öyle bir terk edilmişlik gördüm ki —uygun gözbebeği arayışında olan biri olarak— hemen bu boş eve yerleşmeye karar verdim.

Ama nasıl yapacaktım? Bir kadını kazanmak için her erkeğin kendince yolları vardır. Benimkisi her türlü küçük, tercihen masrafsız hizmetlerde bulunmaktı: “Falan filanın,

şu şu kitabını okudun mu?” “Hayır, ama okumak isterim...” Ertesi sabah bir kurye kitabın sayfaları kesilmemiş bir kopyasını teslim eder. İçine girmek istediğiniz gözler, kitabın başındaki boş sayfada yazılı isminizin üzerinde dokunaklı bir yazı bulur. Bir şapka iğnesinin ucu ya da gazocağı temizlemede kullanılan iğne kaybolmuştur falan, tüm bu saçmalıkları unutmamalısınız ki bir dahaki buluşmanızda, fedakârca sırtarak yeleşinizin cebinden bir gazocağı iğnesi, bir şapka iğnesi ucu, bir opera bileti, aspirin kapsülleri ve başka kim bilir neler çıkartabilesiniz. Gördüğünüz gibi, bir kişi başka birisini, yeterli sayıda toplandıklarında bilinci ele geçiren minik, neredeyse görünmeyen adamlarla yalnızca dakikalar içinde fethedebilir. Onların arasında her zaman bir tanesi vardır, diğerleri gibi acınacak derecede küçüktür ama eğer o giderse, anlam da gider. Tüm o atomizm geri dönülemez bir şekilde hemen dağılır. Ama zaten bunu size açıklamama gerek yok, yoldaş göz mahkûmlarım.

Sonra, bu küçük hizmetler sistemime bir hareketlilik kazandırdım. Her yerde —kadınımızın odasındaki süslerde, kitaplarda ve resimlerde— minik vekillerim belirmeye başlamıştı. Gözleri nereye baksa onları görüyordu; her bir köşeye girmiş, her bir çatlaktan ismini fısıldıyorlardı. Er ya da geç, diye geçiriyordum aklımdan, biri gözbebeğine girecek. Ama yine de yavaş ilerliyordu; gözkapakları, sanki inanılmaz ağırmışçasına, bir türlü pes etmiyordu, bu da durumu gözbebeğinden bir adam olan benim için oldukça zorlaştırıyordu.

Sayırsız hizmetime cevap olarak kendi kendine gülümseyip şöyle dediğini hatırlıyorum: “Beni kendine âşık etmeye çalışıyorsun sanırım. Vaktini boşa harcıyorsun.”

“Umurumda değil,” dedim uysalca, “Bir keresinde, Kırım kıyısına giden trenim yarı yolda durmuştu, pencereden dışarı baktığımda sarı tarlaların arasında tuğladan yapılmış çökmekte olan bir baraka gördüm; barakanın üzerinde bir tabela, tabelanın üzerindeyse istasyonun ismi vardı: Sabır.”

Gözleri hafifçe açıldı.

“Yani yarı yolda olduğunu düşünüyorsun, öyle mi? Komikmiş.”

Cevap olarak nasıl aptalca bir şey söyledim hatırlayamıyorum ama, Sabır istasyonunda duran trenin orada çok uzun süre kaldığını hatırlıyorum. O noktada sizlerden, nazik seleflerimden yardım istemeye karar verdim. Kim olduğunuzu ya da kaç kişi olduğunuzu henüz bilmiyordum ama, gözbebeklerinde daha önce birilerinin yaşadığını, birçok Bay X’in başlarına bela olduğunu, yansımalarını içgüdüsel olarak hissedebiliyordum... Uzun lafın kısası, geçmişi en dibe bir kaşık daldırıp tekrardan karıştırmaya karar verdim. Eğer bir kadın bir adama artık âşık değilse, ama henüz başkasına da âşık olamıyorsa, o zaman “henüz,” şayet adam biraz olsun anlayışlıysa, “artık” ona tüm yaklaşımları ve giriş yollarını gösterene dek “artık”ı —şöyle bir güzel— sarsmalıdır.

Ben de kaşığımı kabaca şöyle kullandım: “Kadınlar benim gibi erkeklere âşık olmazlar. Biliyorum. Âşık olduğun adam benim gibi değildi. Öyle miydi? Ya da öyleler miydi? Söylemeyecek misin? Pekâlâ, tabii ki. Muhtemelen...” Püre karıştırmakla görevlendirilmiş bir işçinin vurdumduymaz çalışkanlığıyla sorularımı yöneltmeye devam ettim. Önce sessizlikle karşılandılar, sonra tek heceli kelimeler geldi cevap olarak. Bilincinin yüzeyinde, alttan yükselen kabarcıkların şişip patlamaya başladığını, sonsuza dek geçmişe gömülmüş gibi görünen yanardöner parıltıları görebiliyordum. Başarımdan dolayı yüreklenererek karıştırmaya devam ettim. Gerçek duyguyu harekete geçirmeden duygusal uyarıcıların harekete geçirilemeyeceğinin farkındaydım. Bir zamanlar sevilen yansımalar, derinliklerden gelip doğrudan karanlığa gömülür, ama uyandırdıkları hisler yüzeyde kalır. Gözleri, sorularıma gitgide daha sık cevap vermeye başlamıştı. Birçok kez dizlerimi büküp sıçramaya hazırlandım... Ama o adam, o zamanlar gözbebeğinde olduğum devasa kopyam,

sakarlığı yüzünden şans üstüne şans kaçırdı. Nihayet, o mu-kadder gün gelmişti: Onu camın kenarında buldum ya da bulduk, sıcak bir şalın altında omuzları titriyordu.

“Bir şey mi oldu?”

“Yok. Ateşim var sadece. Boş ver.”

Ama küçük hizmetler yöntemine sıkı sıkıya bağlı olan adamın boş verme gibi bir lüksü yoktu. Çeyrek saatliğine ortadan kayboldum ve sonra bana arkamı dönmem söylendi.

Saatimin yelkovanına bakarken ipek kumaşın hışırtısını ve bir düğmenin açılışını duydum: Termometre yerine koyuluyordu.

“Ve?”

“Otuz yedi.”

Bu noktada, benim iri hödüğüm bile teşhisinde yanılmazdı. Ona daha da yaklaştık.

“Nasıl olduğunu bilmiyorsun. İzninle.”

“Bırak kalsın.”

“Önce güzelce salla. İşte böyle. Ve sonra...”

“Bu ne cüret!”

Artık gözleri iyice yakınlaşmıştı. Pozisyonumu aldım — ve sıçradım. Gözbebekleri o sisli pasla ışıldıyordu, olabilecek en kesin işaret... Ama uzaklığı doğru tahmin edememiştim, bir kirpiğe asılı kalmış, fırtınadaki bir dal gibi sallanıyordum. Neyse ki işimi biliyordum, birkaç saniye sonra tedirgin ve nefesim kesilmiş bir şekilde gözbebeğinin içine tırmanıyordum. Arkamda önce yumuşak öpüşme sesini, sonra da yere düşen termometreyi duydum. Sonra gözkapakları kapandı. Meraklı değilimdir. Vazifemi yerine getirdiğimi hissederek, yuvarlak mahzenin altında oturup gözbebeğindeki küçük bir adamın zorlu ve tehlikeli görevini düşünmeye başladım: Gelecek beni haklı çıkarmıştı. Hatta en karanlık yansımalarım-dan bile daha karanlık olduğu ortaya çıkmıştı.

On Birinci çıt çıkarmıyor, parıldayan tümsek iki bük-lüm oturuyordu. Unutulmuşlar —başta sessizce, sonra gide-

rek daha yüksek sesle— yeniden tuhaf ilahilerini söylemeye başladılar.

Adam-adam-adam, atik ve minik adam.

Eğer hayatın sürsün istiyorsan, gözbebeğine bir sor atlamadan.

Tuhaf-tuhaf.

“Biraz yüz­süz bir yaratık,” dedim Altıncı’nın sorgulayan bakışlarına karşılık olarak.

“Tuhaf olanlardan biri. Hepsi öyle.”

Anlamadığımı söyledim.

“Tabii ki öyle. Fark etmedin mi? Ben, Altıncı, bir yanındayım, İkinci ve Dördüncü ise diğer tarafında. Aynı şartlarda beraberiz çünkü tüm bu tuhaf şeyler —sanki itinayla seçilmiş gibi— ayı ve zorbalardan oluşuyor. Bizim bakış açımızdansa ağırbaşlı ve medeni insanlar...”

“Peki bunu nasıl açıklıyorsun?”

“Nasıl mı? Bir düşünüyüm... Kalbin, kendine ait ritimleri, değişken arzuları, içinde antitezle tezi, senin benim gibi centilmenlerle ayıları barındıran bir tür aşk diyalektiği olmalı.”

Altıncı babacan bir şekilde kıkırdayıp göz kırptı. Ama benim pek gülesim yoktu. Öyle olunca o da gülmeyi kesti.

“Bak,” dedi yaklaşarak, “hemen yargılamamak gerek; hedef kitle konuşmacının tarzını belirler. Buna yakında sen de ikna olacaksın. On Birinci’nin iyi bir gözlemci olduğunu inkâr edemezsin. Şöyle diyeyim: İnsanlar, büyütülmüş duygularını ifade etmek için kısaltma kullanırlar; önem artar, söylenen azalır. Bizim için diğerlerinden daha çok şey ifade eden insanlara kısaltmalarla sesleniriz. Eski Kilise Slavcasında *mil*³² ve *mal*³³ kelimelerinin karıştırıldığına hiç şüphe yok. Evet, ben de tıpkı On Birinci gibi, kadınların, bizi gözbebeğinden gözbebeğine götüren mamutlara değil, bize, diğer

³² Sevgili (Eski Kilise Slavcası). (ç.n.)

³³ Küçük (Eski Kilise Slavcası). (ç.n.)

insanların gözlerine tıklımış halde yaşayan küçük adamlara âşık olduklarına inanıyorum. Dahası, küçük hizmetler teori-sinden kabalığı sıyrırsan, On Birinci yine haklı çıkar: Birisi-ni sana âşık etmek, “çağrışımsal madde”lerinin kontrolünü ele almaktır; aşkın kendisi, şematik olarak düşünürsek, özel bir çift yönlü çağrışım durumundan başka bir şey değildir...”

“Nasıl olur...”

“Sadece dinle: Psikologlar, çağrışımlarımızı sınıflandı-rırken imgeler arası bağına ya tek yönlü ya da çift yönlü oldu-ğunu fark edemediler... Şimdi dur,” diyerek tükürükler saçtı sabırsız yüz ifademi görünce, “bir dakikası sıkıcı ama sonra ilgini çekecek —göreceksin. Âşık olan (erkek) bir fikir ve bir imgeyi değil, bir imge ve bir kavramı değil, bir imge (bir insan) ve bir duyguyu birleştirir; unutmamalıdır ki bu süreç ya duygudan imgeye ya da imgeden duyguya gerçekleşir. Ve o çift taraflı kıvılcım olana dek... Ne? Açık değil mi? Peki, şöyle düşün. Senin yerine de düşünemem herhalde. Örnek mi? Pekâlâ. İlk durum: Duygu vardır ama yönlendirilme-miş, bir imgeyle ilişkilendirilmemiştir; ‘birisini bekleyen bir ruh,’³⁴ gayesi olmayan gergin bir heyecanlanma, havada kı-vılcımlar görürüz. Sonra zaman geçtikçe o ‘biris’ zayıflar ve öyle bir noktaya gelir ki artık ‘o’nun sahipsiz kalbine girmek inanılmaz kolaylaşır. İkinci durum: Bir imgenin duyguyu beklemesi gerektiğinde, çağrışımsal unsurların bir araya gel-mesi yavaş ve zorlu olabilir. Aşk meseleleri gençlik çağında genelde ilk rotadan, ikinci gençlik çağındaysa ikinci rotadan gider. Ama çağrışımlar kuralı âşıkların başına büyük bela açar: Sürekli devam eden bir aşkı düşünelim, “sevilen” kişi odaya her adımını attığında —çağrışım yoluyla— bir aşk duygusu uyandırmak zorundadır; aynı sebepten, tüm cinsel uyarılmalar da o “sevilen” kişinin imgesini akla getirmelidir. Ama gerçekte, his ve imge çoğu zaman dedektöre bağlı bir devrenin katot akımları gibi birleşirler, yani, yalnızca tek şe-

³⁴ Puşkin’in *Yevgeni Onegin*’inden bir alıntı (3. Kısım, 7. Perde). (y.n.)

kilde hareket ederler. Çoğu bağ, bu tek yönlü yarım aşklar üzerine kuruludur. İlk türün ilişkilerinde, çağrışımsal akım imgeden duyguya gider, duygudan imgeye değil; bunun da sonu maksimum sadakatsizlik ama iyi bir tutkudur. Neden mi? Tanrım, hiçbir şeyi anlamıyor! Peki, dedektör bağlantısı yerine, kalpteki kan akışını ele alalım. Kan, bir yönde akarsa kapakçıkları açar, diğer yönde akarsa kapatır, kendi önünü keser. Aynı şey burada da geçerli. Her buluşma tutkuludur; gerçekte her düşünce ya da daha çok her imge, tutkulu hislere sebep olur —kan, tabiri caizse, kapakçıkları kendisi için açar; ama bu duygu, imgenin yokluğunda ortaya çıktığında kolaylıkla başka yerlere yönlendirilebilir; bu şekilde âşık olan insanlar yalnızca sevdikleri yanlarında olduğunda âşıktırlar, sevdiklerinin imgeleri onların hislerine giden yolu çabucak bulsa da, onların hisleri sevdiklerine giden yolu bulamaz; aşka doğru akan kan kalp kapakçıklarını kendine kapatır. Esnettim mi seni? Asabın mı bozuldu? Şimdi. İkinci âşık olma biçiminin sonucu, lütfen dikkate al, yalnızca küçük oranda sadakatsizlik ama zayıf bir tutkudur. Bir aşk açlığı saldırısı, her zaman aynı imgeyi tetikler, ama o imge önce bilince giderse, beraberinde duygu falan getirmez. Bu tür bir tek yönlü çağrışım günlük hayatta gayet işe yarar; gösterişsiz ve dramdan uzaktır. Ama yalnızca üçüncü durum —imge ve duygunun ayrılamaz olduğu çift yönlü çağrışım— aşk diyebileceğim duyguya sebebiyet verir. Sen dilediğini söyle, On Birinci gerçeğin nerede yattığını biliyor; sadece nasıl ulaşacağını bilmiyor. Bense...”

“Neden tüm pisliği döktün ki şimdi,” diye hırladım.

Altıncı, bir dakikalığına, kopuk düşüncelerini tamir etmeye niyetli bir adam edasıyla sessizce oturdu.

“Çünkü, On Birinci’nin gelip durduğu nokta, senin ve benim gibi bir gözbebeğinin siyah boşluğuna düşmüş insanlar için temel soru ve... Neden rol yapalım ki? Hepimiz garip bir kronik renksizlikten mustaribiz; zaman üzerimizden

bir silginin çizili yerlerin üzerinden geçtiği gibi geçiyor; rüzgârsız bir okyanustaki dalgalar gibi yok oluyoruz. Eriyorum; yakında düşüncelerimi ayırt edemiyor olacağım; biçimsiz olup hiçlikte kaybolacağım. Ama bundan daha da kötüsü, sayısız gözlem, bilimsel gerçek ve formül benimle beraber yok olacak. Eğer buradan çıkabilsem, tüm o Freud'lara, Adler'lere,³⁵ Meyer'lere³⁶ unutulmanın gerçek doğasını göstereceğim. O burnu havada dil sürçmesi ve yazım hatası koleksiyoncuları, unutulmuşların diyarı bu siyah boşluk hakkında ne derler acaba? Öğrenmem olası görünmüyor: Ölümünden dönmek, buradan dönmekten daha kolay olurdu. Hem eğlenceli de olurdu. Bak, gençlik çağımdan beri, bu unutulma sorunu yüzünden tükendim ben. Onunla önce kazara karşılaştım. Birine ait ince bir şiir kitabının sayfalarını karıştırıyordum ve aniden:

Kuş sürüsünün, toz perdesinin ötesinde,
Yorgun güneş batır gökyüzünde;
Unutulacaksam eğer,
Tam şu an olsun yeter.

“Bu bir avuç dolusu sözün üzerine kafa yorarken, bu düşünceye girdikten sonra ondan kurtulamayacağımdan hiç şüphelenmemiştim. İmgeler sürekli olarak bilinçten bilinç dışına gidip geri döner diye düşünürdüm. Ama bazıları bilinç dışında o kadar uzaklara gider ki bilince geri dönüş yolunu bulamaz. Ben de merak etmeye başladım: Bir imge nasıl yok olur? İçin için yanan bir köz gibi mi, yoksa rüzgâr-daki bir mum gibi mi? Yavaş yavaş mı, hemen mi? Uzun bir hastalık sonrası mı, yoksa aniden mi? Başta şairle aynı fikir-deydim: Unutulmak, yapım aşaması uzun ama ani bir çöküş-

³⁵ Alfred Adler (1856-1939). Bireysel psikoloji okulunu geliştiren Avusturyalı psikiyatrist. 1908'de komünist devrimci Adolf Joffe'yi tedavi etmiş, ardından Viyana'da Troçki ile çalışmıştır. (y.n.)

³⁶ Adolf Meyer (1866-1950). Detaylı hasta geçmişlerinin önemini vurgulayan İsviçre doğumlu Amerikan psikiyatrist; Johns Hopkins'teki Phipps Kliniği'nin ilk yöneticisi. (y.n.)

tü: Var —ama yok. Ebbinghaus'un³⁷ nimonik³⁸ yöntemlerini kullanarak, ne zaman hangi imge kayboluyor, siliniyor ya da parçalara ayrılıyor, onu belirlemeyi bile denedim. Dikkatim hemen unutulmuş duygular sorununa kaydı. Cidden entere-san bir sorun: Bir adam ve bir kadın n kere buluşurlar ve iki-si de her buluşmada gergin bir heyecan hisseder; fakat $n+1$. buluşmada kadın adama gelir ama o gergin heyecan gelmez; adam elinden geldiğince rol yapar ve kadın gittiğinde, kaybettiği şeyi bulmak için ruhunun altını üstüne getirir. Boşu-na: Kaybolmuş bir imgeyi anımsamak mümkündür, ama bir hissi kaybolduktan sonra anımsamak tamamıyla imkânsızdır; kertenkele, tabiri caizse, kuyruğunu senin eline bırakıp kaçmış; imge ve duygu birbirinden ayrılmıştır. Nefret uyan-dıran şeyi ortaya çıkaran soğumayı, mutlak benzerliklere dayandıramam. Tutkunun soğuması, mesela sıradan bir kükürt parçasının soğumasıyla net bir şekilde benzer özellikler taşırdı, yani bana öyle gelirdi. Ama kükürdün yanından sülfür kalorilerini alarak kristallerini bir sistemden diğerine dönüştürmüş oluruz; yani onu, yapısını ve görünüşünü değiştirmeye zorlarız. Dahası, kimyasal bir maddenin —mesela fosfor gibi— yavaş yavaş soğutulduğu takdirde, yalnızca kristal yapısının ve renginin mordan kırmızıya, kırmızıdan siyaha dönüşerek değişmediği, bunun yanında soğurken belli bir noktaya geldiğinde tüm şeklini ve kristal yapısını kaybettiği, dağınık bir hal aldığı kanıtlandı. O biçim değiştirme anını yakalamak istiyordum... Elmas dediğimiz parıldayan karbonun ellerimizi simsiyah yapan sıradan bir kömüre dönüşme anı gözlenebiliyorsa, neden 'seni seviyorum'un...

"Ama bu, kimyasal semboller diyarında bile kolayca yapılan bir şey değildi: Kristal, özelliklerini kaybedip düzensiz, dağınık bir madde halini almadan önce yarı karar-

³⁷ Hermann Ebbinghaus (1850-1909). Ezbere dayalı öğrenme ve hafıza metotları geliştiren Alman psikolog. (y.n.)

³⁸ Kodlama üzerine kurulu, uzun süreli hafızaya taşıma adına yardımcı bir öğrenme tekniği. (ç.n.)

luluk denilen bir evreden geçer —ikisinin arası bir dönem. Bu benzeşme bana telkin edici gelirdi. Birçok insan ilişkileri yarı kararlıdır, buzun erimesiyle kaynama noktası arasında bir yerdedir; ilginç bir şekilde, yarı kararlılık çok büyük bir direnç gösterir. Bu benzeşmeler daha ileri de götürülebilir. Akkor bir madde, kendi haline bırakıldığında, doğal olarak ve devamlı olarak soğur; aynı şey duygu için de geçerlidir. Yalnızca o duygunun unsurları değiştirilerek, yalnızca his ateşine hep daha fazla odun atılarak o akkor korunabilir. Bu benzeşmelerin beni içinden çıkması imkânsız bir kördüğümüne soktuğunu düşünmeden edemiyorum. Ama bize soğutma sıcaklıklarının hangi durumlarda kristali dağınık maddeye dönüştürdüğünü söyleyen bilim, bana doğal olarak soğuyan duyguların hangi durumlarda elması kömüre, aşkı kayıtsızlığa, düzeni düzensizliğe dönüştürdüğü söyledi. Kristal bir maddenin soğutulduğunda şekil değiştirdiğini ama soğuma hızı, yeniden kristalleşme hızından fazla olduğundan, yeniden kristalleşme sürecinin tamamlanamadığını ve yarı yolda (iki hal arasında) soğuktan etkilenen parçacıkların öylece durduğunu öğrenmiştim. Sonuç, soğuk ve nitelsiz; ya da kimyasal duygusala çevirirsek, nefret dolu ve unutulmuş. Bu koşullar altında, uzun ve durağan bir bağ birbirlerinin birbirlerine ettikleri ihanetler silsilesi olarak açıklanabilir ancak. Ne bakıyorsun? Aynen böyle işte: Bir insan, bir bakır levhaya kazınmış gibi zihnine yerleşmiş olan imgeye körü körüne bağlı olsa da, onun aşkı bile bir ya da iki gün sürecektir —en fazla. Gerçek aşk objesi daimi olarak değişir ve bugün birisi seni, ancak dünkü sana ihanet ederek sevebilir. Hani, ben bir yazar olsam, şöyle fantastik bir hikâyede şansımı denerdim: Kahramanım bir kızla tanışır, henüz on sekizine gelmemiş çekici bir yaratık. Tamam. Âşık olurlar. Çocukları olur. Yıllar geçer. Aşkları hep olduğu gibi kalır: Güçlü, iyi, basit. Artık adamın astımı vardır, kadının da göz kenarlarında kırışıklıklar belirmiş, vücudu pörsümüştür.

Ama birbirlerine hep sevgiyle davranırlar. Sonra bir gün kapı açılır ve kadın içeri girer, ama artık o, o değil, bir saat ya da bir gün önce olduğu kişi değil, adamın her zaman seveceğine ant içtiği on yedi yaşındaki kızdır. Kahramanım şaşırır ve sanıyorum afallar. Ziyaretçi hayretler içerisinde bakar bu tuhaf, orta yaşlı hayata. Henüz hamile olmadığı çocuklara. Tedirgin bir biçimde diğer odanın kapısına göz atan bu ağır, ona biraz tanıdık gelen adama: Ya diğer kadın, aynı kadın içeri girerse? ‘Dün bana söz vermiştin,’ der genç yaratık. Akli başından giden astımlı, kafasını kaşır: ‘Dün’ —o yirmi yıl önceydi. Adam anlamaz ve ziyaretçisiyle ne yapacağını bilemez. Aniden ayak sesleri duyar —bu diğer kadın, şimdiki aynı kadındır.

‘Gitmelisin. Eğer seni burada bulursa...’

‘Kim?’

‘Sen. Lütfen acele et...’

‘Artık çok geçtir. Kapı açılır ve kahramanım, şey... Uyanır herhalde...’

“Bak Altıncı, yaptığın adil değil: Psikolojiden kimyaya, kimyadan kurguya atlıyorsun. Ve oradan her neyin —imgeler ya da fosfor ve kömür— kristalleşmesiye artık, ona nasıl geri döneceğini bilmiyorum.”

“Ama döneceğim. Şimdi dinle: A’ya âşıksın. Ama ertesi güne kadar A, A1; ertesi haftaya kadar A2 oluyor. Bu sürekli olarak yeniden kristalleşen varlığa ayak uydurmak için, aklındaki imgeyi sürekli olarak tekrardan düzenlemen gerekir, bu da demek oluyor ki, duyguyu bir imgeden diğerine, bir basamaktan diğer basamağa tekrardan yönlendireceksin, A1’i A2’yle aldatarak, A2’yi... Ve sevgilinin değişkenliğinden kaynaklanan bu ihanetler silsilesi, sevgilideki değişimlerle aynı oranda devam eder ve her şey yolundadır —tıpkı hava almak için dışarı çıkmış bir adamın yüz adım yürürken vücudunun yüz defa düştüğünü ve nihayetinde kasları tarafından her seferinde yakalandığını fark etmemesi gibi,

birkaç haftalık, hatta yıllık sevgililer de buluşma sayılarının ihanet sayılarına eşit olduğundan asla şüphelenmezler.

Alkış bekleyen popüler bir konuşmacı edasıyla sözünü bitirdi. Ama çok fazla kuramlaştırma olunca üzerimde uyku getirici bir etkisi oluyor. Altıncı bir dakikalığına hiçbir şey söylemeyip sonra ağız kalabalığına devam etti: Oran farklılıkları, değişime ayak uyduramayan ihanetler, ihanetin arkasından gelen değişim... Gözlerimi daha fazla açık tutamaya rak derin bir uykuya daldım. Orada bile, çiftleşme uçuşuna çıkmış arılar gibi vızıldayan, kulak tırmalayıcı kimyasal işaret ve matematiksel sembol sürüleri tarafından kovalandım.

Uyanmam için dürtüp seslenmeseler kim bilir daha ne kadar uyurdum.

“On İkinci, ortaya.”

“Bakalım yeni çocuğun diyecek neleri varmış.”

“On İkinci...”

Başka seçeneğim yoktu. Sağdan soldan dürtükleyip başımın etini yediler, ben de parıldayan sarı tümseğe güç bela çıktım. Karanlığın dışından gözlerini kısarak bana bakan on çift tuhaf göz, iki insanın sırrını sindirip özümsemek için hazırlandı. Ben de hikâyeme başladım, bildiğiniz hikâye işte. Geçiyorum. Anlatmayı bitirdiğimde, tuhaf ilahilerini söylemeye başladılar. Kasvetli bir arzu şakaklarımı ele geçirdi ve ben de boş ve ölü bir şekilde iki yana sallanarak onlarla beraber söyledim:

Geçir boynunu urgana, vakit yok artık sana.

Tekrar.

Sonunda yerime dönmeme izin verdiler. Hemen gölgeye çekiliverdim. O kadar çok titriyordum ki dişlerim birbirine vuruyordu. Neredeyse daha önce hiç bu kadar rezil hissetmemiştim. Altıncı, acımı paylaşıyormuşçasına başını sallayarak bana doğru eğilip fısıldadı, “Boş ver. Değmez. Hikâyeni anlattın, bitti. Ama sen bayağı mahvolmuş görünüyorsun.”

Kaskatı parmaklarıyla elimi sıktı.

“Bak,” diyerek Altıncı’ya döndüm, “Bizim, diğerlerinin ve benim neden buraya geldiğimizi biliyorum, ama senin neden aşka ihtiyacın var ki? Bu gözbebeğinin dibinde ne işin var? Sende bir kitapsever ruhu var. Tüm ihtiyacın kitap ayrıçları. Onlarla ve formüllerinle, kafanı kitaba gömüp yaşamaya devam etmeliydin, istenmediğin yere salça olmaktansa.”

Üniversite hocası, kederli görünüyordu.

“Herkesin başına gelebilir, yani... Dediklerine göre zamanında Thales bile, yıldızlara bakarak yürürken bir kuyuya düşmüş. Ben de öyle. Kesinlikle böyle bir şeyi istememiştim, ama birisi seni gözbebekleriyle yakaladığında... O dönemlerde bir okulda kadınlara psikoloji dersi veriyordum. Seminerler, özel dersler, ödevler vesaire. Doğal olarak, öğrencilerim bana gelirdi, bazen evimde de olurdu, konular için, referanslar, kaynaklar için falan işte. O da onların arasındaydı. Bir, iki kere. Kadınlar için bilimin, diğer her şey gibi, kişileştirildiğini fark etmemiştim. Sorular—cevaplar—ve tekrar sorular. Doğuştan yetenekli olduğunu söyleyemeyeceğim. Bir gün, ben Weber-Fechner yasasındaki³⁹ uyarıcı logaritmalarını açıklarken onun dinlemediğini gördüm. ‘Son dediğimi tekrarlar mısın?’ Orada öylece oturmuş, aşağı bakıp bir şeye gülüyordu. ‘Hiç derse gelme zahmetine girmeseydin keşke!’ diye parladım ve sırasına bir kitap çarptım. Sonra başını kaldırdı ve gözlerine dolan gözyaşlarını gördüm. Böyle durumlarda ne yapılır bilmiyorum. Ben de yakınlaşıp ıslak gözbebeklerinin içine bakmak gibi bir hataya düştüm. İşte o zaman...”

Altıncı, elini önemsemez bir şekilde sallayıp sessizliğe gömüldü.

Kuyunun sarı sisi yine etrafımızı sarmıştı. Silindir şeklindeki kusursuz duvarları şöyle bir taradım ve düşünmeden

³⁹ Duyu yoğunluğunun, ona sebep olan uyarıcının yoğunluğunun logaritmasıyla orantılı olduğunu belirten bir yasa (1834). (y.n.)

edemedim: Burası gerçekten de benim ebedi istirahatgâhım olabilir mi? Şimdiki zamandan ebediyen ve geri dönülemez bir biçimde mahrum kalmış olabilir miyim gerçekten?

Şimdi konuşma sırası Birinci'deydi. Sarı bir lekenin üzerinde siyah bir leke duruyordu. Onun yanında da işte bu kitap vardı. (Kuagga, kitabı hep yanında taşırdı.)

“Yalnızca mahrem bir özellik yardımıyla,” diye başladı siyah leke, “Bütün kadınları dört gruba ayırabiliriz. Birinci grup, başkalarının kendilerini soyup giydirmesine izin verenler: Âşıklarını, uysal kölelere dönüştürmede uzman ve dik kafalı düğmeleri çözüp ilikleme işinin hepsini bu kölelere yaptıran meşhur kurtizanlar⁴⁰ ve kadınlar. Böyle kadınlar, deyim yerindeyse, kenara çekilir, gözlerini kapayıp kendilerini bırakıverirler. İkinci grup, başkası tarafından soyulan ama kendileri giyinen kadınlardan oluşuyor. O sırada erkek, ya camdan dışarı ya da duvara bakarak oturur veya bir sigara yakar. Üçüncü —ve muhtemelen en tehlikeli— gruba ise, düğmelere kadar sana kendileri eşlik eden, ama sonradan giyinme işlerini, o aşk dolu detaylarına kadar sana yaptıran kadınlar giriyor. Bunlar çoğunlukla, sözü hep oraya getirmeye bayılan edepsiz flörtler, deneyimli yırtıcılar —kısaca, davetkâr tipler olur. Dördüncü ve son grup, az çok sabırlı partnerleri beklerken, kendileri soyunup kendileri giyinen kadınlardan oluşur: Fahişeler, güzelliğini yitirmiş eşler ve başka kim bilir kimler. Şimdi size sorarım, benim güzel haleflerim: Bizim kadınıımız hangi gruba giriyor?”

Leke durur durmaz dört bir yanından çığlıklar yükseldi.

“İlkine, tabii ki.”

“Olur mu öyle şey! İkinciye!”

“Yanlı! Üçüncüye!”

Birisinin kalın ve kaba sesi, tüm çığlıkların arasından hepsini bastırarak yükseldi: “En sonuncuya.”

⁴⁰ Genellikle zenginlerle, yüksek ücret karşılığı çalışan sosyete fahişeleri. (ç.n.)

Siyah leke, sessiz bir kahkaha atarak kıpırdandı.

“Biliyordum: Fikirleriniz nasıl da farklı. Bu kitap, çok fazla insan hakkında çok fazla şey biliyor. Birçok boş sayfa olduğu doğru, ama hepimiz burada değiliz. Ama er ya da geç, kadınınımızın gözbebekleri, cezp etme ve baştan çıkarma yeteneklerini kaybedecek. Ve sonra, son sayfa da dolduğu zaman *Büyüleyici Bir Kadının Eksiksiz ve Sistemantik Tarihi* kitabımı derleyeceğim. İçindekiler kısmı da olacak. Benim gruplarım yalnızca birer taslak, Altıncı olsa metodolojik amaçlar için derdi. Kapılar —bir gruptan diğerine— ardına kadar açık. *Kadınımızın* hepsinden geçmiş olması çok da şaşırtıcı olmaz.

“Hepinizin de bildiği gibi, ben onun ilkiydim... Yıl kaçtı... Aslında, önemli olan tek şey artık *geçmiş zamanda* olması. Edebi bir toplantıda tanıştırmıştık: ‘Kıza kibar davran lütfen, taşradan geliyor.’ Bir kız kırılğanlığından uzak, demode elbisesi de aynı şeyi söylüyordu. Göz göze gelmeye çalıştım, ama hayır —kirpiklerini kırıştırarak uzaklaşıyordu.

“Sonra, oturmuş çaylarımızı karıştırırken, birisi bir sayfa verip sayfaların sırasını karıştırdı. Bu kültürel bıkkınlığın kışkırtıcısı beni kenara çekip taşralı kıza eve kadar eşlik etmemi istedi. ‘Bak, kız yalnız, hem geç de oldu, yolunu bulamaz şimdi.’ Montunun yakasından dışarı bir ip sarktığını hatırlıyorum.

“Dışarı çıktık. Sağanağın ortasına. Bir fayton çağırdım ve şakır şakır yağın yağmurun altında, at arabasının deri örtüsünün altına daldık. Bir şeyler mırıldandı, ama altımızda kaldırım taşları çoktan takırdamaya başlamıştı, bir kelime bile duyamadım. Bir viraj, başka bir viraj daha. Sakınarak dirseğini sıktım. Ürküp geri çekilmeye çalıştı, ama gidecek hiçbir yeri yoktu. Kaldırım taşlarının üzerinde dörtnala gitmek, bizi kısa ve gergin sarsıntılarla birbirimize yakınlaştırıyordu. Burada bir yerde, yanımda, karanlığın içinde, du-

dakları vardı: Ben de nerede olduklarını öğrenmek istedim; üzerine eğildim —ve düpedüz gafil avlandım. İleri atıldı, deri örtüyü birden açarak hareket eden araçtan dışarı atladı. Romanlarda benzer bir numaraya denk geldiğimi hatırlıyorum, ama romanlardaki numarayı genellikle erkekler yapıyordu ve içinde şiddetli yağmur falan yoktu. Birkaç saniye boşluğun yanında oturdum, inanılmaz cesaretim kırılmış ve afallamıştım; faytoncuya atını durdurması için seslenmem birkaç saniyemi daha aldı. Araçtan atladığımı görüp amacımı yanlış anlayınca ücret hakkında bağırmaya başladı: Birkaç saniye daha kaybetmiştim. Nihayet ıslak kaldırıma inebilmiştim, gecenin karanlığında siluetini seçmeye çalışıyordum. Sokak lambaları çalışmıyordu. Kavşakta onu yakalarım diye düşünüyordum; kadın kavşakta dönüp parıldayan dişlerinin arasında tuttuğu otla şöyle dedi: ‘Yatağa gel.’ Bir orospu. Yoluma devam ettim. Başka bir kavşak daha —bir sokak karmaşası: Hiçlik. Umutsuzluğa ramak kala, rasgele bir sokağa girdim ve benim firariye rast geldim: Yağmurdan sıırıslıklam olmuş halde titriyordu; kaybolmuştu, nereye gideceğini bilmiyordu. Konuşmamızı tekrarlamayacağım; birçok kez duydunuz zaten. Gerçekten pişmandım: Islak parmaklarını öperek beni affetmesi için yalvardım, eğer affetmezse dizlerimin üstüne çökeceğimi söyledim. Sonra başka bir araç bulduk, kaldırım taşları beni her ne kadar sarssa da, yol boyunca sakince oturup omzumu ondan uzakta tuttum. İkimiz de soğuktan donmuş haldeydik, dişlerimiz birbirine vuruyordu. Vedalaşırken de donmuş parmaklarını öptüm ve birden o kız gülüşüyle eriyiverdi. Bir ya da iki gün sonra, sağlığına dair bir yığın öğüt verip bazı ilaçları kullanmasını istedim. İlaçların yararı olmuştu: Zavallı şeyi öksürük tutmuştu, ateşi de vardı. Senin yöntemine başvurmadım, On Birinci. Hâlâ... Çok erkendi. En küçük bir patavatsızlık, yeni başlayan arkadaşlığımızı rahatlıkla yok edebilirdi. O zamanlar, şimdi olduğum gibi soluk, gri leke değildim. Kanepesinin

zangırdayan yaylarının üzerinde oturup genellikle akşamüstüne kadar konuşurduk. Bu deneyimsiz kız, şehir hakkında, dünya hakkında, benim hakkımda hiçbir şey bilmiyordu. Konuşmalarımız, sanki rüzgârda sallanıyormuş gibi, bir oraya bir buraya gidiyordu. Önce sabırla nasıl gazocağı kullanacağını anlattım; sonra, biraz kafam karışık bir şekilde, Kantçı bir eleştirinin öncüllerini izah ettim. Kanepenin köşesine kıvrılmış, hevesle dinliyordu —hem gazocağıyla ilgili kısmı, hem de Kant’la ilgili kısmı— derin göz çukurlarındaki koyu gözlerini bir kez olsun üzerimden çekmedi. Hakkında hiçbir şey bilmediği başka bir şey daha vardı: Kendisi. Gün batımına kadar süren konuşmalarımızın birinde, kendini kendine anlatmasını sağlamaya, şu anda elimde gördüğünüz yırtık yırtık kitabın kilidini açmaya çalıştım. O akşam geleceğinden, onu bekleyen karşılaşmalardan, tutkulardan, hayal kırıklıklarından ve yine başka karşılaşmalardan bahsettik. Geleceğinin kapısını çalıp duruyordum. Artık yüzünde kuru bir gülümseme oluyordu, artık beni düzeltiyordu, artık sözümü kesmeden sessizce dinliyordu. Bir keresinde kibritimi yakıyordum (sigaram sönmüştü herhalde), kibritin sarı ışığında yüzünün farklı olduğunu gördüm, daha yaşlı ve daha kadınsı, sanki gelecekte bir görüntü gibiydi. Kibriti söndürüp zamanda ileri gittim: İlk aşkı, hayatındaki ilk kavgalar, tatsız ayrılmalar, sonraki kalp ilişkileri. Hislerin yorgun düşüp tükendiği, solup gitme korkusunun insanı alelacele mutluluk yaşamaya ittiği, tutkunun meraka yenik düştüğü yıllara hızla yaklaşıyordum... Tekrar bir kibrit yakıp hayrete düşmüş bir şekilde onun gözlerine bakakaldım, ta ki parmaklarımı yakana kadar. Evet, benim değerli haleflerim, eğer deneyimi doğru şekilde gerçekleştirebilseydim, bir düzine kibrit, bana sizin kazandığınız o bir düzine suratı gösterecekti. Ama o, kibrit kutusunu elimden alıp yana savurdu. Parmaklarımız birbirine dolaşıp titremeye başladı, sanki yağmurdan titriyormuş gibi. Devamını anlatmama gerek yok.”

Pek anlaşılmayan insansı leke, sözünü ağır ağır bitirdi.

“Kuaggamız hakkında ne düşünüyorsun?” diye sordu Altıncı.

Kaba davranıp hiçbir şey söylemedim.

“Ah, kıskanıyorsun galiba. Doğrusu, Kuagga’nın iddialarının, ilk olduğu için böbürlenmesinin beni bile rahatsız ettiği zamanlar oldu. Fakat geçmişi yenemezsin: Her şeyin üstünde. Onunla barışık olmak zorundasın. Ayrıca, düşündüğün zaman, kıskançlık nedir ki?”

Konuşmasına sırtımı dönüp uyuyor numarası yaptım. Altıncı, nezaketsiz insanlar hakkında bir şeyler mırıldandıktan sonra küskün bir sessizliğe gömüldü.

Başta uyuyormuş gibi yapıyordum, ama sonra gerçekten de içim geçmiş. Ne kadar sürdü bilmiyorum. Tuhaf bir ışık gözkapaklarımın altından sızınca gözlerimi açmak zorunda kaldım. Etrafım fosforlu maviyle kaplanmıştı. Dirseğime dayanıp nereden geldiğine baktım. Şaşırtıcı bir şekilde, ışığın benden geldiğini gördüm: Kısaltılmış ışınları birkaç metreye kadar sönen fosforlu bir haleye sarmalanmıştım. Vücudum hafif ve esnekti —bazen rüyalarda olduğu gibi. Diğer herkes uyuyordu. Parıldayan sarı tümseğe doğru sıçradım, ışınları kesişen iki ışık, havayı yanardöner gökkuşaklarıyla dolduruyordu. Bir kez daha sıçradım ve hafif vücudumla rüyadaymış gibi süzülerek mağaranın duvarını tırmanmaya başladım. Yukarıda, mahzendeki çatlak açılmıştı ve esnek, elastik vücudum da içinden kolaylıkla geçti. Önümde, beni dibe düşüren alçak koridor uzanıyordu. Daha önce, karanlık ve duvarlar eşliğinde içinde gezmiştim. Ama artık parıltılı mavi ışık bana yolu gösteriyordu. Gözbebeğinin çıkışına yaklaştıkça içimde bir umut yeşermeye başladı. Işıltı ve çizgiler önümde, duvar boyunca yanıp sönerек dans ediyordu, ama onları inceleyecek vaktim yoktu. Gözbebeğinin yuvarlak penceresine ulaşana dek kalbim güm güm atıyordu. Nihayet! Hiç bakmadan ileri attım kendimi ve kapalı gözkapığına çarptım. O lanetli

deri kepenk çıkışı kapatıyordu. Bir yumruk savurdum ama kımıldamadı bile: Derin bir uykudaydı belli ki. Gözüm dönmüştü, bariyere dizlerim ve omzumla saldırdım. Gözkapığı oynadı, sonra beni sarmalayan ışık azalıp sönmeye başladı. Elim ayağım birbirine dolaşmıştı, zifiri karanlıkta kalma korkusuyla koridorda geri koştum; ışınlar vücuduma geri dönüyor, yeniden ağırlığımı kazandığımı hissedebiliyordum; nefes nefese kalmış bir halde, ağır adımlarla mağaranın mahzenindeki aralığa nihayet ulaşmıştım: O uysalca açıldı, ben de aşağı atladım. Düşünceler, sert bir rüzgârda savrulan kum taneleri gibi kafamda dönüp duruyordu: Neden geri dönmüştüm? Hangi güç beni dibe, özgürlükten köleliğe geri atmıştı? Ya da tüm bunlar saçma bir kâbus olabilir miydi? Ama o zaman neden... Yerime geri dönüp Altıncı'yı omzundan dürttüm; birden uyanıverdi, gözlerini ovuştururken onu soru yağmuruna tuttum.

“Bir dakika, bir rüya olduğunu söylüyorsun,” diyerek sönmekte olan halemin titreyen, zayıf ışığına baktı. “Hımm... Gerçekten de bir rüya olabilir ve bu rüya —şaşırtma ama— sensin. Evet, doğru. Başkalarına da olmuştu: Rüyaları bazen bizi uyandırıp dolaşmaya zorluyor, tıpkı uyurgezerler gibi, neden ve nereye olduğunu bilmeden. Şu an rüyasında seni görüyor işte. Bak, hâlâ parıldıyorsun. Ah, sındı. Demek ki rüya bitti.”

“Altıncı,” diye fısıldadım kolunu tutarak, “böyle devam edemem. Kaçalım.”

Başını salladı: “İmkânsız.”

“Ama neden? Az önce oradaydım, dünyaya açılan kapıda. Eğer gözkapığı...”

“İmkânsız,” diye tekrarlardı Altıncı. “Birincisi, gözden çıkış yolunu buldun diyelim, efendini bulacağını kim garanti edebilir? Çoktan ayrılmış olabilirler, uzay da kocaman ve sen... Kaybolup ölürsün. İkincisi, sen kaçmayı denemedenden önceki diğer deli fişekler. Onlar...”

“Onlar ne?”

“Geri döndüler, düşün.”

“Geri mi döndüler?”

“Evet. Gördüğün üzere, mahzendeki çatlak, yalnızca rüyada görülenlere ve oradan, dünyadan yeni gelenlere açılır. Ama bu rüyalar bizi inanılmaz derecede kontrolü altına alır. Bizi kapalı gözkapaklarıyla gerçeklikten koparıp işi bittiğinde dibe geri savurur. Başka bir yol yok: Yeni gelen için çatlağın açılmasını bekle ve atla —sonra özgürlüğe çıkan karanlık koridorları (sen biliyorsun onları) takip et. Kulağa basit geliyor. Ama bir detay var ki her şeyi sıfırlıyor.”

“Anlamadım.”

“Bak, dışarı çıkarken mağaraya, senin olduğun yere gelen yeni adamla —kafa kafaya, omuz omuza— ister istemez karşılaşacaksın. Birinin halefine bir anlığına da olsa göz atma isteği genellikle çok güçlü olur... Kısacası, o bir ânı kaybedersen, özgürlüğünü de kaybedersin: Çatlak kapanır ve ikiniz de dibe düşersiniz. Her halükarda önceki denemelerin hepsinin sonucu bu oldu. Gördüğün gibi burası kimsenin direnemeyeceği psikolojik bir kapan.”

Sessizce dinledim. Altıncı, “imkânsız” kelimesini her kullandığında, ben daha da kararlı hale geliyordum.

Birkaç saatimi detaylı bir plan oluşturmakla geçirdim. Bu arada, konuşma sırası İkinci’deydi. Solumdaki ketum adam sarı ışığa çıktı. İlk defa soluk vücudunu gördüm, donuk ve kambur görünüyordu. Mahcup bir öksürükle biraz da kekeleyerek konuşmaya başladı:

“Olay şöyle oldu. Bir gün bir mektup aldım: Uzunca bir zarf. Hafif hafif mine çiçeği kokusu geliyordu. Açtım: Eğri büğrü, karmakarışık bir yazı. Okumaya başladım... Ne oluyor orada?”

“Sessizlik!” Kuagga’nın sesi yankılanıyordu. “Hikâyeyi kes. Yukarıdan geldi... Duydunuz mu?”

İkinci ve etrafındaki tüm sesler sessizliğe gömüldü. Başta hiçbir şey duymadım. Ama sonra, mahzenin üzerinde çok

uzaklardan, yumuşak, dikkatli atılan adımların belli belirsiz sesi geldi. Durdu. Tekrar geldi. Sonra tekrar durdu.

Altıncı, “Duydun mu?” diye kulağıma fısıldadı. “O geldi. Geziniyor.”

“Kim?”

“On Üçüncü.”

Unutulmuşlar İlahimizi —onu korkutup kaçırmamak için başta hafifçe, sonra giderek daha gürültülü bir şekilde— söylemeye başladık. Zaman zaman Kuagga’nın işaretiyle durup kulak verdik. Artık iyice yakınlaşan ayak sesleri, aniden geri çekilmeye başladı.

Kuagga, “Daha güçlü, daha güçlü!” diye bağırdı. “Çekin onu buraya, çekin. Kaçamayacaksın, arkadaşım, ha-a-a-a-yır.”

Kaba seslerimiz olabilecek en yüksek seviyeye kadar çıkmış, hapishanemizin duvarlarına çarpıyordu.

Ama yukarıdaki karanlık koridorlara gizlenen On Üçüncü, kararsız kalıp geri dönmeye devam etti. Avazımız çıktığı kadar bağırıyorduk. Kuagga dinlenmemize izin verdi ve çok geçmeden herkes uyuyakaldı.

Ama ben boyun eğmedim. Bir kulağımyı duvara dayayarak karanlığı dinlemeye devam ettim.

Başta hiç ses yoktu, sonra —mahzenin üzerinden— yaklaşan ayak seslerini tekrar duydum. Yavaş yavaş mahzenin girişi açılmaya başladı. Kaygan duvara tutunarak tırmanmaya çalıştım ama ellerim kaydı ve yere düştüm. Sert bir şeyin üstüne düşmüştüm: Kuagga’nın Unutulmuşlar Kitabı. Ses çıkarmamaya çalışarak, kilidini açıp tutunmak için kullandım, genişleyen açıklığın kenarına tutunana dek kendimi parça parça yukarı çektim. Üzerimde birinin başı duruyordu. Gözlerimi sıkıca kapatarak kendimi ileri atıp arkama bakmadan koridorda koşmaya başladım. Gözbebeği labirentinde daha önce iki kez dolaştığım için karanlıkta bile yolumu bulabilirdim. Çok geçmeden, yarı kapalı gözkapığının altından sızan

loş ışığı gördüm. Dışarı çıkıp yastığa atladım, sonra nefes nefese kalmış halde uzaklaşmaya başladım.

“Ya o değilse? Ya benimki değilse?” diye endişelendim, korku ve umut arasında gidip geliyordum. Ve nihayet, onca yıl aradan sonra, sabahın ilk ışıklarında benim devleşmiş yüz hatlarımı, seni, efendimi görünce yanından bir daha asla ayrılmayacağıma, başka insanların gözbebeklerinde bir daha asla dolanmayacağıma yemin ettim. Bu ben değilim gerçi, sen...

Gözbebeğindeki küçük adam başka bir şey söylemedi. Siyah kitabını kolunun altına sıkıştırıp ayağa kalktı. Şafakta beliren gül rengi benekler pencere camlarına süzülüyordu. Uzakta bir yerden bir tekerlek takırtısı geldi. Kadının kirpikleri kıpırdadı. Küçük adam onlara dikkatlice bakıp yorgun yüzünü bana çevirdi: Emirlerimi bekliyordu. “Nasıl istersen öyle olsun,” diyerek gülümseyip gözlerimi olabildiğince yakınına getirdim. Bir gözkapağımın altına sığırayıp içerde yürümeye başladı, ama sonra bir şey, muhtemelen dirseğinin altından çıkan kitap gözbebeğime battı ve keskin bir acı beynimi deldi. Her şey birden karardı. Uzun sürmez, diye düşündüm, ama öyle olmadı: Gül rengi şafak kapkara kalmış, etrafa bir gece vakti sessizliği çökmüştü, sanki zaman, pençeleri üzerine çöküp geri gitmiş gibiydi. Yataktan çıktım, çabucak giyinip sessizce kapıyı açtım: Koridor, bir dönemeç, bir kapı, başka bir kapı, duvara tutuna tutuna, basamak basamak, bahçe. Sokak. Sağa ya da sola dönmeden, nereye ya da neden olduğunu bilmeden dümdüz ilerledim. Yavaş yavaş incelemeye başlayan hava, bina hatlarını azat ediyordu. Arkama baktım: İkinci bir mavimsi kızillık ortaya çıkmış, beni yakalamak üzereydi.

Aniden, yukarıda bir yerde, bir çan kulesinde, bakır çanlar çalmaya başladı. Başımı kaldırıp baktım. Tuğladan yapılmış eski bir kilisenin alınlığında, üçgen içine boyanmış

devasa bir göz, sisin arasından direkt bana bakıyordu.

Başımdan aşağı kaynar sular döküldü. “Boyalı tuğlalar. Başka bir şey değil.” Kendimi sis halkalarından kurtararak sürekli tekrar ettim, “Boyalı tuğlalar —hepsi bu.”

Işığın deldiği sisin arasından bana doğru gelen tanıdık bir bank fark ettim: Burada —üzerinden çok da zaman geçmedi— karanlığın bana katılmasını beklemiştim. Şimdiyse bankın tahta parçaları, parıltı ve çiy damlalarıyla benek benek olmuştu.

Nemli kenarına oturduğumda bir şeyi anımsadım: Gözbebeğindeki küçük adamın belirsiz hikâyesi, beni ilk ziyaret ettiği yerde, burada başlamıştı. Artık ana fikrimi detaylandırmak için yeterince malzemem vardı. Yaklaşan yeni bir günle beraber, hiçbir şey söylemeden her şeyi nasıl anlatabilirim diye düşünmeye başladım. Öncelikle, gerçeği çıkarmalıyım; kim ne yapsın gerçeği. Sonra tuvalimin izin verdiği ölçüde acımı renklendiririm. Evet, evet. Bir parça günlük rutin ve hepsinin üzerine de, boya üzerine vernik gibi, bir edepsizlik maskesi eklerim —onsuz yapamazlar. Sonunda, birkaç filozofik parça ve... Okuyucu, vazgeçiyorsun, bu satırları gözbebeklerinden çıkarmak istiyorsun. Hayır, hayır. Beni bu uzun, boş bankta böylece bırakma: Elim tut —evet evet— sıkı, daha sıkı tut —çok uzun zamandır yalnızım. Sana daha önce kimseye söylemediğim bir şey söylemek istiyorum: Küçük çocukları karanlıkla sakinleştirip uyutmak varken, onunla korkutmak niye?

DİKİŞLER

1. İnsan İnsanın Hayaletidir

Herkes unutabilir. Herkes —unutulan hariç. Kafama takıldı: İki şakağımın arasına. Biliyorum: Tüm gözlerden, tüm hafızalardan silindim; yakında pencere camları ve su birikintileri beni yansıtmaktan vazgeçecek. Onların da bana ihtiyacı yok. Ben yokum —hatta öyle ki, var olmadığımı şu ana kadar asla kimse söylemedi, söylemeyecek: O yüzden ben unutamıyorum. Vitrinlerin ve kaldırım babalarının yanından geçerken, çocukların arkamdan keyifsizce düdük çaldığını duyarım genelde: Git! Git!⁴¹ Ama onu bile yapamıyorum —var olmayan biri nasıl gidebilir ki? Bir görünmezlik şapkası takmadım hiç; benimki kenarı sarkan, sıradan, eski bir fötr şapka. Buna rağmen, insanlar bana baktığında beni görmüyorlar; omuz omuza çarpışsak bile kafalarını kaldırmadan bir şeyler mırıldanmakla yetiniyorlar. El sıkışmanın, o avuçların birbirine yaptığı baskının nasıl bir his olduğunu yalnızca belli belirsiz hatırlıyorum. Ve çok nadiren, adımlarım beni uzak bir mezarlığa, aralarında düşüncelere dalmamanın çok kolay ve huzurlu olduğu mezar taşlarına götürdüğünde, ancak o zaman bana seslenen kelimeleri görebili-

⁴¹ Moskova'nın sokak köşelerinde satılan ucuz kaynana dili düdüklere çıkardıkları ses dolayısıyla *uidi-uidi* (git, git) denirmiş. (ç.n.)

yorum: “Yoldan geçen” ve “Dur.”⁴² Ve ben de duruyorum; hatta bazen bir haç ve demir parmaklıkların yanına oturup asla cevap vermeyenlerle sohbet ediyorum. Özünde aynıyız —onlar ve ben. Üzerinde yetişen ısırgan otlarına, tozlu çimenlerin birbirine dolanmış uçlarına bakıyorum —ve düşünüyorum: Biz.

Bugün hava biraz rüzgârlı. Yırtık pırtık paltomun dikişlerinden soğuk girip duruyor. Güneş neredeyse batmış. Uzun, siyah, soğuk bir gece daha beni bekliyor. Özünde, benim sorunum apaçık ortada: Çözülen ve içindeki küflenmiş ipliği ortaya çıkaran dikişler —hiç hoş değil. Ve tüm bunların sebebi ne “burada” ne de “orada,” arada bir yerde —bir dikişte— olmam. Bir ihtimal, omuzlarımı sıkıştıran eski paltom, artık beni ısıtamazsa en azından bana bir şeyi hatırlatabilir: Dikişler.

Aslında, yazabilmemin tek yolu parça parça, ara vererek gitmek —bir dikiş boyunca. Düşüncelerimin de nefesi kesilmiş gibi: Nefes al—ver, ver—al. Bir düşünceyi bitirmek çok zor. Mesela bugün. Her zamanki bulvarımda, her zamanki bankıma oturmuş etrafa bakıyordum. İnsanlar geçip gidiyordu —kibarca ve kasıntı halde, sağdan sola, soldan sağa, bir kişi, iki kişi, grup halinde. Önce şöyle düşündüm: Benim için onlar kim ve onlar için ben kimim? Sonra öylece baktım. Yürümeye devam ettiler, kibarca ve kasıntı halde, soldan sağa, sağdan sola. Tekrar düşündüm: İnsan insanın kurdudur.⁴³ Hayır, bu doğru değil, çok duygusal, ciddiyetsiz. Hayır, insan insanın hayaletidir. O kadar. Bu daha doğru.

⁴² “Mezar taşı yazısı, çoğu durumda ‘yoldan geçene,’ mesela yandan hızla yürüyüp gidene atıfta bulunan, mezar taşının üzerindeki bir anma yazısıdır —o yüzden açık ve özlü olmalıdır.” Krjijanovski, *Epitafiya* (Rusça *Derlemeler*)’inden [St. Petersburg: Sempozyum, 4. cilt, 2001-2013], 696). (ç.n.)

⁴³ Romalı komedyayazarı Plautus’un *Asinaria* oyunundan bir deyiş (MÖ 254-MÖ 184); genellikle Latince haliyle alıntılanır (*Homo homini lupus*). (y.n.)

Birisinin başka bir insanın boğazını dişlemesi, en azından başka bir insanın kanına inanmaktır —ve önemli olan da budur. Ama sorun şurada: İnsanlar, insanlara inanmayı uzun zaman önce bıraktı, Tanrı'dan şüphe duymadan bile önce. Başka bir insanın varlığından, hortlaklardan korkuyormuşuz gibi korkuyoruz ve insanlar akşam ışığında birbirlerine baktığında onlar hakkında çok nadiren şu yorumu yapıyoruz: Âşıklar. Âşıkların gece saatlerini kovalamalarına şaşmamak gerek, birbirlerini hayal etmek için daha uygun, hayaletlerin olmadığı bir saat. Tüm filozoflar içinde en optimisti olan Leibniz, hiçbirinde pencere olmayan farklı monadların,⁴⁴ ontolojik yalnızlıkların oluşturduğu bir dünya görebiliyor ancak. Eğer birisi, optimistten daha optimist olmaya çalışıp ruhların pencerelerinin olduğunu ve açılabildiklerini iddia ederse, o zaman o pencerelerin, tıpkı terk edilmiş bir evde olduğu gibi, üzerine tahta çakılarak kapatıldığını görür. Halk-monadları da çok iyi sayılmazlar: Hayaletlerle doludurlar. Bunların en korkuncu da insandır.

Evet, ne mutlu kurtlara, en azından kana inanıyorlar. Herkese karşı herkes —uzun ve zorlu yolculuğumuzun amacı bu olmalı ve... Ama artık düşüncelerim karışmaya başladı ve kalemim de durdu, sanki... Bir dikişte sıkışmış gibi.

2. Metafizikli Ekmek

Dün gece beklenilenden daha soğuktu. Daha Ağustos'un başındayız, ama sonbahar kırağıları oluşmaya başladı bile. Dizlerimde bir romatizma ağrısı var. Biraz ateşim de var. Böyle akşamların birinde, bir banka arkamı yaslayıp sabaha uyanmayacağım. Bir sarhoş rüyaıyla gerçeği karıştıran

⁴⁴ Leibniz'in felsefesinde artık bölünemez bir birlik olan sonsuz sayıda cevherlerin her biri. Monadlar penceresizdir, dışarıyla etkileşime giremezler. (y.n.)

uykulu gözleriyle ya da soğuktan titreyen bir kadın ellerinde satamadığı gecesiyle gelip yanıma oturacak ve —günün ilk ışıklarıyla beraber— benden ateş isteyecek. Cevap vermeyeceğim. Şapkamın altından bakıp bir kez daha isteyecek —biraz daha sessizce ve tereddütle... Ben yine cevap vermeyeceğim. Buz tutmuş dizlerim kenetlenmiş, beyaz gözbebeklerim şapkamın gölgesine gizlenmiş halde, kaskatı parmaklarım paltomun cebinde orada öylece oturmaya devam edeceğim. Beni çözmek oldukça zor olacak, ona şüphe yok —cesetlerde hep olan bir şey.

Ama şu anda kendimi aşıyorum. An itibarıyla hâlâ hareket edebiliyor, görebiliyor ve duyabiliyorum, zaman zaman düşünmeye bile çalışıyorum. Yalnızca çalışıyorum, evet: Düşünmeye başlar başlamaz mahvoluyorum; tekrar deneyip yine mahvoluyorum. Beynimin sıvıya, vücudumunsa sıcaklık ve yemeğe ihtiyacı var.

Günlük harçlığım on kapik. Ne eksik ne fazla. Bozukluğun sınırları içinde kalmalıyım. Öyle ya da böyle. Her sabah, güneş Moskova'nın siyah, yıldızlarla yamanmış örtüsünü kaldırır kaldırmaz, günüme ağır adımlarla başlıyorum. Tekrar tekrar. Vitrinlerde, yassı kuyruklarını cama sürten dev balıklar, bolca meyve, teneke kutu piramitleri, parıldayan kapalı alkol şişeleri görüyorum. Neredeyse her vitrinde duruyorum: Bunların hepsi benim için; hem benim için hem de başkaları için tabii ki, ama şöyle bir şey de var, hepsi yalnızca on kapiklik bir bozukluğun izin verdiği ölçüde benim. Caddeye dönüyorum, tekerlek telleri dönüyor, yaylar bir sağa bir sola sallanıyor —kadınların tül peçenin altındaki gözleri duygu ve gölge dolu; hafifçe ilerleyen tekerlekler onları kim bilir nerelere götürüyor —götürüyor, götürüyor. Dışlerimi sıkıp düşünüyorum: “Pekâlâ, tüm bunlar onların olduğu kadar benim de. Hepsi yalnızca on kapiklik bir bozukluğun izin verdiği ölçüde benim. Sabır —yeryüzünde payına düşeni alırsın. Genişlik —iki omuz arası; uzunluk —tepeden tırna-

ğa; işte, on kapiklik bir bozukluk çapındaki minik güneşinin sevincini şimdilik yaşayabilirsin.”

Dükkânların düz cam kapılarından içeri girmiyorum; tekerlekleri duymamaya, yalnızca görülebilecek şeyleri görmemeye çalışıyorum. Antik geçitlerin seyyar satıcıların tezgâhlarına gölgelik olduğu İveryan Şapeli’ne⁴⁵ vardığımda, yumruğumun içinde belli belirsiz parıldayan ufaklığa bakıyorum ve bir dakika içinde karşılığında bir sandviç almış oluyorum, içindeki tereyağına yapışmış Japon havyarı tane-cikleriyle, iki küçük ekmekten oluşan sıradan bir sandviç. Paramla alabileceğim her şey bu kadar. Sonra, gözlerden ırak bir bank bulup ekmek diptiğimi⁴⁶ açıp düzenli bir şekilde kırıntıları kaçırmayarak —önce bir yarısını sonra diğer yarısını olmak üzere— hepsini yutuyorum. Ucuz bir cep saatini tamir etmek zorunda kaldınız mı hiç? Zamanı çok uzun süre doğru gösterme gibi bir eğilimi yoktur ve eğer saat çok eskiyse ve dişliler yıprandıysa çalıştığından daha çok durur. Yine de, ne zaman saati kursanız, en azından kısa bir süreliğine çalışmayı deneyip kollarını hareket ettirir. Sonra bir bakmışsın yine durmuş. Benim beynimde olan da bu: Beynimi tıpkı bir cep saati gibi kuruyorum; dişlerimin arasına bir sandviç sıkıştırıyorum —ve birden kafam tık tık çalışmaya başlıyor, kollarım ileri atılıyor. Bir dişliden diğerine, cümle cümle —doğaötesi bir şey işlemeye başlıyor. Sonra aynı hızla duraksıyor, geri çekiliyor ve ben sanki nabzım yokmuş, “ben” yokmuşum gibi boş boş oturuyorum. Unutmamakta fayda var, bu yazılar böyle devam edecek: Sandviç—metafizik—sandviç—metafizik... Ne kadar çok on kapiklik bozukluk varsa, o kadar çok dünya görüşü var.

⁴⁵ Kızıl Meydan’a çıkan Diriliş Kapısı’nın çift kemerinin arasında kalmış minik şapel; Rusya’nın en kutsal tapınaklarından, 1929’da yıkılıp 1995’te yeniden inşa edilmiştir. (ç.n.)

⁴⁶ Birbirine tutturulmuş iki kanatlı tablo. (ç.n.)

3. Purvapakşin

Bu isim, yıllar önce bir defterimin içinde karşıma çıktı. Eski Hint yazılarının İngilizce baskılarını, Vedanta ve Sankhya'nın⁴⁷ kopyalarını, yorum ve derlemeleri karıştırırken ona denk geldiğimi hatırlıyorum: Purvapakşin.⁴⁸ Purvapakşin hiçbir zaman var olmamış gibi görünüyor, ama o olmasa hangimiz “ben varım” deme hakkına sahibiz ki? Bu mit-adam, kazuistik⁴⁹ Hintler tarafından antitez oluşturmak için icat edilmiştir. Sistemlerin kurucuları geldi, gitti —ardı ardına. Ne kadar çok kurucu varsa, o kadar çok dünya var: Her biri —mesela Vyāsa⁵⁰ veya Patanjali⁵¹— beraberinde “evet”ini getirmiştir. Ve her biri, “evet”inden feragat edip ölüme dönmüştür. Ama mit-adam Purvapakşin asla ölmemiştir, çünkü o asla doğmamıştır; hiçbir şeye ya da hiç kimseye hiçbir zaman “evet” dememiştir, ki zaten isminin anlamı “‘hayır’ diyen adam”dır. Bir antitez savunucusu olan Purvapakşin her zaman her şeye itiraz eder: Her esere, her milenyumda. İşte bu diyagramın yegâne varlığı da burada yatıyor: Masadaki tüm “evet”leri elindeki “hayır”la yenmek. Hatırlanmayacak

⁴⁷ Hint felsefesinin geleneksel altı yaklaşımından ikisi. Vedanta, Hinduizm'in en modern öğretilerinin temelini oluşturur. Sankhya, madde ve ruh arasındaki düalizmle ilintili prensipleri telkin eden non-teist bir öğretilerdir. (y.n.)

⁴⁸ “Hint felsefesindeki en üstün kurum olan Purvapakşin, anlaşmazlık olan her sorunda, nihayetinde bir görüşün desteklenmesi için aleyhinde söylenebilecek her şeyi söyleyen hayali bir insandır. Modern yazarların, kendilerine büyük bir pay çıkararak argümanlarında yıkmak için kurmayı sevdiği çöp adam (man of straw) gibi bir şeydir.” F. Max Muller, *Teosofi veya Psikolojik Din* (1903). (y.n.)

⁴⁹ Genel kuralları yadsıyarak her durumun kendi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini savunan. (ç.n.)

⁵⁰ Eski Hindistan'ın iki büyük epik şiirinden biri olan *Mahābhārata*'yı (MS dördüncü yüzyıl) derlediği düşünülen efsanevi, kısmen tanrısal bir kişi. (ç.n.)

⁵¹ Hint filozof (MÖ ikinci yüzyıl) Hint felsefesinin altı yaklaşımından biri olan Yoga'ya dair temel bir metnin, *Yogasūtra*'nın yazarı. (y.n.)

kadar eski olan Purvapakşin, benim için de Hint bir rişinin⁵² diyalektik dışı kişileştirilmesidir. Akşamları bulvardaki bankımda onu neredeyse yanımda görebiliyor, güçlü bir şekilde hissedebiliyorum: Pejmürde, çok renkli bir şeylere sarmalanmış, inatçı, kemikli alnını yere eğmiş halde, ince, buruşmuş dudaklarını yalnızca tek nefeslik bir “hayır” için büzmekten vazgeçiyor. Ah, bu susmak bilmeyen Moskova sokaklarında —Purvapakşin ve ben, dirsek dirseğe— tüm o gürültü patırtının, tüm o ışık ve gölgelerin arasında, tekrar tekrar az mı “hayır” dedik.

Evet, kendimi ona yakın hissediyorum, hatta onu seviyorum bile diyebilirim, “hayır”ıyla birlikte sadece onu, var olmayan bu adamı. Şakaklarıma avuçlarımla bastırıp tüm dünyayı bilincime çekmek ve “hayır”ımı bir çekiç gibi savurarak her şeye karşı çıkmak istiyorum: Yukarıda, aşağıda, etrafta ne varsa mahvetmek; yakını, uzağı vurmak istiyorum. Bu benim tek mutluluğum, ne kadar düzensiz, ne kadar hastalıklı olsa da: Tüm dikine çizgileri tersine çevirmek; hayali güneşi söndürmek; yörüngeleri ve dünyayı dünyasızlık içinde karmakarışık etmek.

Beni ezen bu hayatı olduğundan farklı yapamam ya da büsbütün yok edemem, hatta öyle olsa bile —itiraz ediyorum; ediyoruz: Purvapakşin ve ben. Otomatik günleri istemiyoruz; hayatların devlet sigortası tarafından güvence altına alınmasını istemiyoruz; fikirlerin dörde katlanmış gazete kâğıtlarına sıkıştırılmasını kabul etmiyoruz; imparator Aşoka⁵³ günlerinde olduğu gibi, şimdi de bu çarsızlık döneminde o söylüyor, ben tekrar ediyorum; o iddia ediyor, ben kabul ediyorum: “Hayır.” Ezizet görmüş yarı ölü bir yoksul olarak, yerin dibine giren evleri, ölümüne içinde yaşayan hayatları, her şeyi tersine çeviremem, ama şunu yapabilirim: Anlamları tersine çevirmek. Gerisini bırak. Kalsın.

⁵² Hinduizm’de rahiplere verilen ad. (ç.n.)

⁵³ Antik Hindistan’daki Mauryan İmparatorluğu’nun son büyük imparatoru (MÖ 265-MÖ 238). Askeri saldırıyı reddedip Budizm’i desteklemiştir. (y.n.)

4. SBY

İnsanlar harfleri ilk öğrendiklerinden beri onları kullanarak bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Harf işlerine iyice dalmış insanlara yazar denir. Ben de diğer insanlar gibiyim: Ne zaman alfabeden bir şeyler çıkartmaya çalışsam mahvoluyor —yine aynı işte. Bu günlerde kimse için yazmıyorum. Ama önceleri, arada sırada kelimelerimi diğer insanlara gösterirdim. Satırlar konusunda profesyonel bilirkişilere gösterirdim, onlar da kelimelerimi ya satın alırlar ya da üzerine bir şeyler yazıp geri çevirirlerdi: SBY. Yani: SAKIN BUNU YAYIMLAMA. UYGUN DEĞİL.

İtiraf etmeliyim ki benim de o üç harfli kısaltmanın arkasındaki acı anlamı keşfetmem gerekiyordu. İlk defa —elden ele— bir yazı teslim ederken, biraz da korkak bir halde, kalbimin yerinden çıkacakmış gibi atışını ve bir dosyanın metalik bir sesle üzerine kapanışını unutamıyorum. Yanıt için defalarca geri dönüp bir dizi varsayımda bulunmam gerekmişti, oysaki benim bilirkişimin ihtiyacı olan tek şeyin üç tane sembol olduğu ortaya çıkmıştı: SBY. Bu sembollerin nasıl durmadan gözümün önüne geldiğini, çağrışımsal düşünce zincirinde nasıl sallandıklarını unutamıyorum: SBY—SGY—BGO—SBY. Şimdi tüm bunlar aptalca geliyor, ama o zamanlar düpedüz acınası bir durumdu; ama ben, unutulan olarak bunu da unutmayı reddediyorum. Buna da “hayır” diyorum.

Birçoğumuz uygun değiliz ve “geri çevrilmemiz” gerek. Birçoğumuzun üzeri karalanmış ve bir kenara atılmış. Edebiyatımız nerede bilmiyorum: Kitapçı vitrinlerinde mi yoksa çöp kutularında mı? Her halükarda, kitapçı vitrinine inanan insanlar ona o kadar da çok güvenmiyorlar. Yevmiyemi hesaba katarsak yalnızca kapakları alabiliyorum: Her pazartesi kitapçı vitrinlerinin kâğıt derilerini değiştirdiğini görüyorum. İçlerinde —kesilmemiş, güzelce basılmış sayfaların içlerinde— ne olduğunu tahmin etmeye çalışıyorum,

sonra dolanmaya devam ediyorum, vitrin vitrin, ama içime kötü bir his doğuyor. Neden bilmiyorum. Kâğıt bıçağı kullanmıyorum, zaten edebiyata da yalnızca camdan bakıyorum. Ama kapaklardan bile bir şeyler öğrenilebilir. Olay hakkında fikir sahibi olunabilir. Bazen bulvardaki bir bankta buruşturulmuş bir gazeteye denk gelirim. Bazen de yanımda, bankta, bir adam kitap okuyor olur. Ama buruşuk kâğıdın satırlarını düzelttikten sonra hep aynı terane hakkındaki hep aynı terane çıkar karşıma. Ve kitabına gömülmüş adamın suratında aynı gri yansımaları ve ağzının etrafında aynı bezgin kırışıklıkları görürüm. Sonra okuyucu (bu hareketi çok sık gözlemledim), birden geri çekilip açık kitabını yüzüstü duracak şekilde yanına, banka koyar, sonra bana, yoldan geçenlere, ağaçlara, su birikintilerine vesaireye bakar —ve gözlerinde, okuduğu satırların oluşturduğu dalganın arasından o ifadeyi görürüm: SBY.

Hiçbir şekilde kıskançlık ya da pişmanlık duymuyorum. Ama bazen benim önüme geçen, kendi mürekkeplerini bir matbaanınkiyle değiştirmeyi başarmış olan tüm o yazıları hayal etmeye çalışıyorum. Geçmişte yazarlar, ellerinin altındaki, çevrelerindeki mürekkep hokkalarında tema ararlardı, şimdi bakmıyorlar bile: Temalar tahsis edilmiş. Herhangi bir yazar, eğer dikkatliyse, kendi Tema Referans Tablosu'nu hazırlayabilir. Uzmanlar,⁵⁴ Göçmenler⁵⁵ ve İşçiler'in her birine, a) parti üyeleri, b) entelijansiyanın tarafsız üyeleri —bunlardan da: i) bir sınıfa sokulanlar, ii) sınıf dışına atılanlar vs. —gibi alt bölümlere ayrılmış bir yazı ayırsa, yazar tamamen mekanik olarak, *n*'in kombinasyonlarını hesaplamada kullanılan formülden yararlanıp otuz ila kırk arasında konu elde eder. Her nedense bana bu sayı otuz dokuz gibi geliyor.

Eğer bu fikir tablosunu sinek lekelerinin altındaki bir

⁵⁴ İşçi sınıfından olmayan bir aileden mesleki eğitim ya da yükseköğretim sahibi insanlar kastedilmiştir. (ç.n.)

⁵⁵ Özellikle siyasi sebeplerden ülkeyi terk eden insanlar kastedilmiştir. (ç.n.)

kancadan asarsan —ve... O zaman pekâlâ kendini de asabilirsin: 40 numaralı son tema. Ve şayet karşılaştırma yaparsan... O zaman... Artık düşüncelerim iyice karmakarışık oldu. Gri-sarı lekeler görüyorum. Devam edemiyorum. Devam...

5. Pantalyk⁵⁶ Üzerine Kafa Yormak

Ne tuhaf bir mekanizma: Çenem bir parça ekmeği ve eti çiğnemeyi bitiriyor —ve o boşluğun içinde tekrar bir şey oluyor. Yine şakaklarım arasında inatçı, geri dönüşü olmayan bir düşünce dolanıyor —yükseliyor ve alçalıyor, alçalıyor ve tekrar yükseliyor. Ya da daha çok bir fikir nöbeti de diyebilirim. Bugün yirmi dakikalık bir şeyim beni, üzerindeki isimlerin yarısı kapatılmış ve içinde hapsolmuş yüksek beyaz bir duvarın⁵⁷ yanında buldu: MARAT—ROBESPIERRE—GRACCHUS (*not*: bizim Gracchus,⁵⁸ toga giymiş olanı değil, gri çuha ve lapti⁵⁹ giymiş olanı). Kulağa oldukça de-

⁵⁶ Rus. Algı, anlam, düzen. (ç.n.)

⁵⁷ Znamenka Caddesi ve Preçistenski Bulvarı'nın köşesindeki Devrimci Askeri Konsey'in (RVS) etrafında bulunan duvardan bahsediliyor. 1918'de kurulan RVS'in ilk başkanı, o zamanlar Lenin'den sonra Sovyet hükümetindeki en güçlü adam olan Troçki idi. Fakat bu hikâyenin yazıldığı 1920'li yılların ortalarına kadar, Stalin'in Troçki'yi azletme mücadelesi çoktan başlamıştı. Troçki, RVS'nin başkanlığından alınmış ve muhtemelen adının da üzeri kapatılmıştı: MARAT—ROBESPIERRE—GRACCHUS—T(ROÇKİ). (y.n.)

⁵⁸ François-Noël Babeuf (1760-1797). Gracchus kardeşlerin (eski Roma'daki toprak reformunun destekçileri) onuruna Gracchus adını alan, siyasi yazılar yazan gazeteci ve provokatör. Dünyadaki ilk militan komünist olan Babeuf, Fransız Devrimi hakkında şunu söyler: “Fransız Devrimi daha büyük, daha görkemli ve nihai nitelikli başka bir devrimin muştusundan başka bir şey değildi.” Troçki, Komintern'in köklerini Babeuf'e dayandırır. (y.n.)

⁵⁹ Eskiden ıhlamur ağacı ya da huş ağacının peridermisinden yapılan bir ayakkabı türü. (ç.n.)

mode gelen son atışlar o sağlam tuğlaların ardına saklanıyor. Kısa bir zaman önce, her yerde her şeye ateş edilirdi. Ama artık susturuldular, taş duvarlar içine sürülüp elli santimetrelilik mesafedeki bir hedefle atış talimi yapmaya zorlandılar.

Preçistenski Bulvarı'nda⁶⁰ bir bankta kulak kabartarak oturup kontrol altındaki silah seslerini bir uzman edasıyla dinlemek hoşuma gidiyor. Yankılanan kesik kesik kelimelerle —benim gibi— giden günleri yâd ediyorlar: *geçmiş*, tekrar tekrar *şimdinin* kapısını çalıyor; taş duvarın arkasındaki sesler, sayısız insan tarafından yankılanıyor. Dinliyorum ve hayaletler etrafıma toplanıyor —artık ben hatıralarımdan daha gerçek değilim, ben bana görünen ve gerçek olmak isteyen hayallerden daha hayalimim.

Evet, kabaca söylemek gerekirse, o yıllar, üzerinden çok geçmedi ama yine de o yıllar, hepimizden, fazla canlı ve fazla ölü olmayanlar için gayet uygun olan *pantalyk*'i çekip almıştı. Bakış açılarının, hepsi altüst olmuş halde, gözümüzün önünden akıp gittiğini görebiliyorduk. Ama sonra, zaman çarkı biraz olsun yavaşlar yavaşlamaz o absürt, saçma *pantalyk* yine ayak altındaydı. Kendine kalemimin altında bir yer bulan bu aptalca kelimenin gerçek anlamının benim için çok açık olduğunu söyleyemem: παντα⁶¹ ve λευκοζ⁶² kelimelerinden geliyor olabilir. Eğer öyleyse, önce *omniplegmia*⁶³ kovulup ardından geri içeri alınmışız demektir. Kim bilir, belki de tarihsel döngüler, hayatın bir kandan balgama, bir balgamdan kana geçişine ve bunun sil baştan tekrarına bağlıdır. Şimdi tarih çarkı, kıpkırmızı atardamarların içinde lenfatik sistemlerindeki soğuk kanallar boyunca durmadan dönüyor, şimdi daha yavaş, damla damla. Herkesin kendine

⁶⁰ Şimdiki Gogolevski Bulvarı. (ç.n.)

⁶¹ Yun. Tamamen, hep, bütün. (ç.n.)

⁶² Yun. Beyaz. (ç.n.)

⁶³ Ortaçağa ait, fizyolojik manada uydurulmuş bir kelime. Tümbalgamcılık olarak Türkçeye uyarlanabilir. Humoral patolojideki dört unsurdan biri olan balgam, soğuk, ıslak ve beyaz olarak tanımlanırdı. (ç.n.)

ait fikirleri olabilir, ben de burada, uçsuz bucaksız, soğuk ve yapışkan bir *geleceğin* içine oturmuş devasa bir bumerangın çarpık çurpuk uçuşunu takip ediyorum: Önce ileri —sonra yukarı— sonra geriye ve aşağı.

6. Eksi 1

Her gün doğumuyla beraber bankımdan kalkıp uyumuş bacaklarımı gererek raylar boyunca sise dalarım. Bitkin ve çelik trenler, çelik raylara sürtüne sürtüne bana doğru gelir. Henüz boş olan trenin kırağı tutmuş pencerelerinden boş oturakları görürüm. Yeşil ışıklı bir panelin yanında durarak, takırdayan boşluklar kervanının —sisten sise süzülüp— geçmesine izin veririm. Yeşil ışıklar tarafından yolu kesilen boş metal vagonlar sarsılarak durur. Bir iki saniye geçer; birilerinin inip bindiğini düşünürsünüz. Ama sonra bir zil çalar ve çelik örtülü boşluk, o boşluğu indirip tekrar trene alarak sabahın ilk ışıklarına doğru ağır ağır ilerler.

Küçük küçük, loşluk arasında, bir pencerede, sonra bir diğerinde kambur, titreyen gölgeler beliriyor. Ama ben artık bunun bir parçası değilim. Arkamı dönüp seyreden sisin arasından başka bir uzun ve aç günle karşılaşmak için yola çıkıyorum.

Moskova'nın mahkemelerinde yargıladığı ve şehirden sürgün ettiği insanların “eksi 1”⁶⁴ cezasına çarptırıldıkları söylenir. Bana kimse hüküm giydirmede: 0-1. Ben hâlâ burada, başkentin keşmekeşi ve velvelesi içindeyim. Yine de şunun tamamen farkındayım: Tüm zevklerden, tüm gerçeklerden, her şeyden, sürekli olarak, dönülemez bir biçimde

⁶⁴ Sovyet hükümetinin iç sürgün sistemine bir gönderme. 1918’de başlanarak, Moskova, Petrograd (St. Petersburg) ve Kiev’in baskı duymuş sakinleri, onlara bu üç şehirde yaşamayı yasaklayan “eksi 3”e çarptırılmışlardır. 1920’lerin sonlarına kadar, Sovyet mahkemeleri tarafından kararlaştırılan eksilerin sayısı 12’ye kadar yükselmiştir. (y.n.)

sürgün yedim. Ama bu şehre yerleşmiş diğer insanların yanında yürüyorum, bakıyorum ve dinliyorum, biliyorum ki onlar Moskova’da, bense eksi-Moskova’dayım. Bir şeylerin yalnızca gölgesine erişme iznim var; o bir şeyler benim ulaşamayacağım yerde; avuçtan avuca gezen madeni paralardan bana kalan yalnızca zayıf, tiz bir çınlama oluyor; yalnızca loşluk içinde çınlayan zillerin arasında, sabahın köründeki trenlerin dikkatlice indirip bindirdiği boşlukla karşılaşmaya ve konuşmaya iznim var; başkalarına açılan bütün kapılar bana kapalı olsa da ardındaki her şey neredeyse soyut.

Bir gece kavşağında duvara sarılırken, birilerinin, her türden sayısız sayıdaki birilerinin ışıkları açıp kapadığını, pencerelerindeki panjurları kaldırıp indirdiğini izleyebiliyorum ancak; giderek daha fazla birilerinin giriş kapılarını itip çektiğini, girip çıktığını izleyebiliyorum ancak: Perdelerin ardında, yatak örtülerinin ardında bekleniyorlar.

Evet, ben bir eksi-Moskova sakiniyim. Halen dördünüm ve haklarıma sahip olduğum, henüz sürgün yemediğim bu şehir, yansımalarından başka bir şey değil. Tıpkı suyun derinliklerinde olduğu gibi, şehrin içine ters dönmüş yüzeyler, şekiller ve bir şeylerin “kılıfları” düşmüş. Eğer ben yalnızca eksileri olan bir adamsam, eksilere inanmaya çalışırım. Bakarsanız, bunun bana hiçbir yararı olmaz, hem de başkalarını tekrar etmenin hiç yararı olmaz: Şeylerin gölgeleleri vardır. Hayır, benim eksi-şehrimde, hayalet dolu, eksili küçük dünyamda yalnızca eksi-gerçekler bir anlam ifade eder —yalnızca kafa üstü düşmüş gerçekler. O yüzden gölgelerin şeyleri vardır. Evet öyle, benim dünyadan dışlanmış dünyamda kimse bunu sorgulamaz. Eksilerim ve gölgelerim arasında elimden geldiğince tutunmaya çalışıyorum; kapalı kapıların dışında bırakılan ben, onları düşüncelerimle dışarıda bırakıyorum: Eğer o diğer dünyadan yüzeyler, gölgeler, yalanlar ve kılıflardan başka bir şeye sahip değilsem, o zaman tüm o kılıfların altındakilerin yalan olduğunu, tüm o

şeylerin de gölgelerimin gölgeleri olduğunu farz etmek en doğal hakkım.

Ne tuhaf, Moskova sokakları çözülen taş sokakları andırıyor. Hımm. Ben de bir sokak çatlağına düştüm, böylece eksili, dışlanmış, aforoz edilmiş küçük bir dünyada yaşayıp ölmek zorunda kalacağım. Ben bu dünyayı kabul ediyorum ve tüm çatlaklarını nereye giderlerse takip edeceğim.

7. Çalınmış Yalnızlıklar

Herkes için gerçeklik kendinde saklıdır. Fakat her “ben” bir “bize” tutturulur; bireylerden —birbirlerine her ne kadar gevşek bir biçimde bağlı olsalar da— bir toplum oluşur, yalnızlıkların oluşturduğu bir çeşit öge. Tüm bunlardaki en garip paradoks ise bir şehirdir, birleşmeyi birleştirir. Bu noktada yalnız olma ihtiyacı, kendini koruma içgüdüsüyle neredeyse benzeşiyor. İnsanlar, durmaksızın çalışma pahasına, birbirlerinden birbirleriyle olmama imkânını satın almak için yaşamlarını sürdürüyorlar. İnsanlar, duvarlar satın almak için sanatlarından, işlerinden, hırsızlıklarından para biriktiriyorlar. Kırsal bölgede, insan yığınlarından uzakta yalnızlıkları güvende değil, duvarlar tarafından sınırlandırılmamış ve saldırıya fazlasıyla açık; şehirde düzenli, panjur ve duvarların ardına gizlenmiş, kilit altında, tam anlamıyla korunuyor. Fakat insanın yanında yalnızca insan değil, Tanrı da olmamalı; aynı anda birden fazla yerde bulunma gibi tanrısal öğretiler insanın yalnızlık hakkını ihlal eder; hapis-hane hücrelerindeki gözetleme deliğinden bakarmış gibi, gizemli üçgeninin arasından bakan, hayatına sabitlenmiş hiç kırılmayan o göz⁶⁵ yok edilmeli. Gözetleyip soru soranların arasında koşuşturdukları, “biz”den kurtulup “ben”e kaçmak için çılgınca uğraştıkları uzun bir günün ardından, en azın-

⁶⁵ Her şeyi gören göz, Hristiyanlıkta bir Tanrı sembolü. (ç.n.)

dan birkaç dakika tamamen yalnız kalmayı, gözden uzakta, hiçbir şeyin ulaşamayacağı bir yerde olmayı arzulayan insanların belirgin bir şekilde kentsel ateist olmalarının sebebi budur. İpekböceğinin, zamanı geldiğinde tedirgin bir şekilde durgunluk, sessizlik arayışı içinde kaçıp kendini kozasının içine hapsetmesinin sebebi budur. Bir şehir de tedirgin şekilde kaçanlardan ve münferit kozalar sisteminden oluşur, tek amacı da budur zaten. Ve tabii ki bir şehir, gün ortasında değil gece yarısında en çok şehre benzer, yaygara ve tangırtılar olduğu zaman değil, tamamen sessizlik ve rüyalar olduğu zaman: Ölü, ışısız pencereleri ve bir dizi kapalı kapılarıyla, yalnızca terk edilmiş bir sokak, bir şehir ne demek tam anlamıyla söyleyebilir. Evet, yalnızca sırtlarımızı birbirimize çevirerek yaşayabiliyoruz; her şey —kum ve kilden yaptıkları ayrı şehirleri yıkan, bir şehir bulvarındaki⁶⁶ küçük çocuklardan, birbirlerinden parmaklıklarla ayrılan mezarlarda yatan, varoş mezarlıklardaki cesetlere kadar— her şey bu düşünceyi pekiştirip doğruluyor.

Hatırlıyorum da, bir keresinde, henüz gün doğmadan yan sokaktaki bir tümsekte bir aşağı bir yukarı yürürken, önce ayak sesleri, sonra da birinin düzenli mırıltılarını duydum. Ayak sesleri kesildi ama mırıltı devam etti. Sese doğru yürüdüm. Gri bir taş yığının yanında, yarı ışıktaki belli belirsiz görünen, sırtını duvara yaslamış bir adam duruyordu; bacakları titriyor, başı sanki paltosunun yakasından düşecekmiş gibi görünüyordu. Ya beni ya da çevresindeki ölü taşı fark etmiyordu, bozulamaz, büyümlü bir çember etrafında dönüyormuş gibi sallanmaya ve kendinden geçmiş bir halde tekrarlamaya devam etti: “Tanrım, çok şükür, Tanrı yok. Şükürler olsun Tanrım, Tanrı yok.”

Bu bana bir yalnızlık beyanymış gibi geldi. Sarhoşla-

⁶⁶ Krjijanovski’nin bahsettiği Moskova bulvarlarının (isimli ve isimsiz) hepsinde ortalarından geçen parklar, onların içlerinde de gölgelik ağaçlar, banklar, kumlu yerler ve bazen de oyun alanı vardır. (ç.n.)

rın yanından geçerken düşündüm de, hâlâ ilgimi çeken tek şey —bu insan kovanının ortasında gülünç bir çaresizlik ve trajik bir dik başlılıkla— kendi büyüğü çemberlerinde dönüp durmaya çalışan insanların yalnızlıklarını, yalnız ruhları takip etmekte. Boş vaktim çok olduğundan kendimi hiçbir şey esirgmeden yalnızlık çalmaya adamaya karar verdim. Evet, doğru. Yoksulluk ve üşengeçlik insanı günah işlemeye teşvik ediyor: Yalnızlık çalmaya.

Fakat ilk deneyimlerim beni şehir yalnızlıklarının izini sürmenin inanılmaz zor ve özen gerektiren bir iş olduğuna inandırdı. Kulak ve göz gibi tuzakların arasında hareket etmeye alışkın olan şehirliler, gözlemden ustaca sıyrılarak birinin, “benliklerine” sızmasına asla izin vermezler. Özel bir teknik geliştirmem gerekiyordu, arkalarından yaklaşılabileceğim, tabiri caizse, hızla gizliliği birleştirebileceğim bir beceri. Birkaç başarısızlıktan sonra fark ettim ki önce basit durumlarla başlayıp ardından yavaş yavaş daha karmaşık olanlarına yönelmeliyim. Bir gün, yardım amaçlı verilen paraları tuttuğu ahşap kâsesiyle kör ve yaşlı bir adamın yanından geçerken uygun bir denek olabileceği geldi aklıma. On adım ötesinde durup yıpranmış sert yüzü ve buruşmuş alnını izleyerek körlüğünün bana sağladığı avantajları düşündüm. Birkaç karşılaşmadan sonra, kambur ve yavaşça sallanır halde inzivaya çekilişini görmüş bulundum. Kaldırım taşlarına uzun bastonunun ucuyla hafifçe vurup tuhaf sesleri dinleyerek yürüyordu. Neredeyse şehrin dışına çıkmıştık. Deneğimi takip etmeye karar vermiştim. Beraber ilerledik —taşa vuran baston ve ben— adım adım, ahşap gecekonduları, şehir kapılarını ve sonu bir taş ocağına çıkan bir yolu geçtik. Yaklaşık iki yüz metre ötede, üzeri söğütlerle dolu bir gölet vardı. Yaşlı adamın bastonu tozu toprağı kolaçan etmeye devam ediyordu. Sessiz adımlarla aramızdaki mesafeyi azaltarak arkasından takip ettim. Birden kulak kabarttı —ve dinledi. Derin bir sessizlik. Uzakta bir yerden bir lokomotif sesi gel-

di. Sonra sustu. K r ve yaşılı adam yoldan yüksek, tozlu çimenlere doğru döndü, bastonuyla yerden g   alarak oturdu. Ben ayakta durarak izlemeye devam ettim: Avucumun içinde bir insanın yalnızlığı vardı.

Deneğim, kirli giysisinden küçük bir bez çıkardı, uçlarını açıp madeni paraları şangırdatmaya başladı. “Hepsi bu kadar,” diye düşündüm   z nt yle. Durgunluğu bozup kaçmaya hazırlandım. Ama tam o sırada   l  g  zlerinin etrafındaki çizgiler seğirdi, dudaklarında muzip bir gülümseme belirdi ve tuhaf bir oyuna başladı. Bastonu ve bezi bir kenara koydu, birden sırtüstü uzanıp avuçlarını bir araya getirerek parmaklarını birbirine geçirdi ve g  s ne bastırdı. Sonra yüzünü rahatlattı, dişsiz çenesini gevşetip g  zbebeklerini yukarı kaldırdı. Ancak anlamıştım: Yaşılı adam, neşe ve kurnazlıkla   l  taklidi yapıyordu. Farklı insanların kapalı, b y l   emberlerindeki yalnızlıklarının içinde kendilerini nasıl eğlendirdiklerini keşfetmenin çok da bir önemi yok. Bu sahneyi kısmen itici bulmuştum ve daha başka bir şeyi olmadığını da biliyordum, ama yine de hareket etmeden orada durdum. Her hırsızın içinde, ne çalarsa çalsın, bir yakalanma korkusu vardır. Taş ocağından gelen bir at arabasının tangırtısı ayak izlerimin açığa çıkmasına sebep oldu —koşarak şehre döndüm. Bu olay, şehir yalnızlıkları takibime son vermedi, ama kendime ve onlara bir söz verdim: Bu  alınmış ruhlara asla bir kalem emanet etme. Buna bile. Onları kendime saklayacağım: Böylesi daha güvenli.

8. Ayak İzleriyle İlgili Bir Sohbet

Konuşabileceğimi bilmiyordum. Ama bugün konuştum, aylar sonra ilk kez. İlk kez. Yarım yamalak bir sözcük, ge iştirmelik bir cevap, bir soru (ki bu daha önce oldu) değil. Hayır, kaydı tutulsa en az on çift tırnak işareti kullanılma-

sı gerekecek sahici bir sohbetti. Tabii ki, beni konuşmaya ve konuşulmaya zorlayan tek şey şans olabilirdi. Olay şöyle oldu. Bu sabah Strastnoy’da yürürken, kaldırımdan bulvara geçmeye karar verdim. İçinden duman çıkan iki devasa asfalt kazanı öylece durmuş yolumu kapatıyordu. Uzun bir çelik kaşık siyah yapışkanın içinde miskin miskin dönerek asfaltı yoğuruyordu. Yer yer aşınmış kaldırımın yanındaki eski asfaltta çatlaklar vardı. Bir rüzgâr, maviyle gri arası sert dumanı bana doğru üflüyordu. Yüzümü çevirdim ve tam o anda, bir adım ötede, solgun, ince bir kızın dumanın arasından vıcık vıcık asfalt yığınınına baktığını gördüm. Uzun, ince kaşlarının arasındaki kırıksıklıkta, sanki bir şeyler söyleyecekmiş gibi hafifçe titreyen dudaklarında, anlamını uzun zamandır aradığım yalnızlığı buldum. Onu daha iyi gözlemlemek için hemen birkaç adım geriye gittim. Sanki buhurdanlıktaki dumandaymış gibi mavi dumanda durmaya devam etti, nemli sabah havasını nazikçe ve cesurca bekliyordu ve görünüşe göre iki kazan arasında koşuşturan işçilerle birlikte beni de fark etmemişti. Bu belki de bir dakika böyle devam etti. Sonra aniden döndü —ve gözlerimiz buluştu.

“İkimiz de gözlemliyoruz: Ben dumanı; sen beni. Neden böyle bir şey yapıyorsun ki?”

“Sen neden yapıyorsun?”

“Peki, ilk ben cevap vereyim. Ama cevabım uzun ve bu şey bekleyemez.”

Aşağıya baktı: Dirseğinin altına sıkıştırdığı, dikişleri çözülen, eski püskü omuz çantasını ancak fark edebildim, çantanın sert derisi çıplak koluna kayıtsızca baskı uyguluyordu.

“O zaman yolda anlatırsın.” Kendimi bile şaşırtmıştım. Nasıl böyle bir şey söyleyebilirdim?

Zerre kızmamıştı, hayır —dudaklarında burun deliklerini kıpırdatan bir gülümseme belirdi.

“Şey, aklıma takıldı da —aptalca olduğunu düşüneceksin— bir asfalt kazanında kaç tane ayak izi vardır acaba? Anladın mı? Kaç ayak izi? Moskova bir yerlere yürüyen

insanlarla dolu. Tıpkı ikimiz gibi: Yürüyoruz, sonra ‘hoşça kal-hoşça kal’ —bu kadar. Ayak izlerimizse —ilk rüzgâra ya da süpürgeye kadar— kalır. Asfaltta kaç tane ayak izi olduğunu düşün, ayak izi üzerine ayak izi, ta ki zeminde aşınmış deliklere dönüşene kadar. Sonra ayak izleri ve asfalt bir kazana atılır ve çelik kaşıkla karıştırılır, masaldaymış gibi —bilirsin, masallarda ayak izleriyle büyü yaparlar,⁶⁷ sonra da umursamazlar. İyi dinle: Arada bir ya da şey, insan hayatında bir kez, insanlığın, insanların ayakları altına aldığı, lekelediği, karşısında günah işlediği ve hakkında yalan söylediği her şey bir yığının içine süpürülüp bir fırına atılsa ve yakılsa, anladın mı, yakılsa ve hepsi duman olup uçsa, sonra hayat tekrar başlasa. En baştan.”

Belli belirsiz arkasına bakarak mutlu adımlarla tıpış tıpış yürüyordu. Yarım adım arkasından gidebilmek için elimden geleni yapıyordum.

“Haklıyım, değil mi?”

“Maalesef ayak izlerine inanmıyorum. İnsan...” Uzun süre bastırılmış bir kelime seline kapılıp beklenmedik bir şekilde aklımdakileri dökmeye başladım: “İnsan insanın ya kurdudur ya da hayaleti. Bir kurt olarak yaşamak, her şeyi almak demek, ayak izlerini bile, son izlere kadar her şeyi yok etmek demek. Hayaletlere gelince, onlar belirir ve izsizlikte kaybolurlar.”

Yürümeye devam ettik, bir yavaşladık, bir adımlarımızı hızlandırdık, o sokağa, bu sokağa girdik, omzunun ritmik hareketine bakarak iki formül arasından hangisini seçmek

⁶⁷ “Başka bir büyü yasası da parçanın bütüne aktarılmasıdır. Bir insanın ölümüne sebep olmak için, başından birkaç saç telini ya da yerdeki ayak izini ya da daha iyisi ikisini de elde etmesi yeterliydi. O insan yürüdüğü zaman birisi onu takip edip ayak izini —ayağının altından bir avuç toprak— alabilirdi. Bu toprak sonrasında küçük bir keseye konulup sobaya asılırken saç telleri de soba borusundaki kile karıştırılırdı. Toprak kurumaya, kil çatlamaya başlardı —ve o insan da büzüşür ve erir giderdi.” Andrei Sinyavsky, *Aptal İvan: Rus Halk İnanışı* (Moskova: Glas, 2007), 150. (ç.n.)

gerektiği hakkında dırdır konuştum: Ya insan insanın kurdu-
dur ya da insan insanın hayaletidir.

Lafımı bitirdiğim zaman, aynı masumca gülümseyen su-
ratin bana doğru döndüğünü gördüm.

“Ben buradan giriyorum,” dedi dalgın bir şekilde giriş
basamağına çıkarken (artık kafalarımız aynı seviyedeydi).

Biraz durakladıktan sonra: “Belki de öyledir. Ama
üçüncü bir formül daha var, formül diyorsun sanırım adına:
Sonunda, şey, insan insanın... İnsanıdır.” İki düşmen niye
eksik? Şurada —önünde: Üşüteceksin. Bak ne diyeceğim, ya-
rın gel, biraz daha erken ama, kazanların karşısındaki bank-
lara —onları senin için dikerim. Yoksa...”

Bunu söyleyip kapıdaki camların arkasında kayboldu.
Yalnız bırakılmıştım. Kalbim olağandışı bir hızda —hızlı
yürümekten olmalı— şakaklarımsa belirgin bir şekilde atı-
yordu. Bir mermer merdiven, camın üzerindeki yüzeylere
olağanüstü bir şekilde dağılmış beyaz beyaz parlıyordu. Dı-
şarıda, kapının iki yanında, beyaz ve sarı kareler vardı.

“Nereye kayboldu bu kız?” diyerek karelere göz gez-
dirdim ve onlar da yanıt verdi: MUHASEBE DERSLERİ.
ÇOCUK YUVASI. AĞRISIZ DİŞ ÇEKİMİ. TERZİ. CİLT
RAHATSIZLIKLARI. DENEYSEL OKUMA SALONU. Dİ-
KİŞSİZ AYAKKABILAR. ON PARMAK YAZILIR.

9. Başka Bir Sohbet: 176 Çağrı Numarası Hakkında

Bu sabah gün doğumundan hemen sonra, kararlaştırı-
lan bankta bekliyordum. Bulvarın altın rengi eylül yaprakla-
rının arasından iki yuvarlak kazanı gördüm. İçleri boştu, bizi
tanıştıran mavi duman işi bitirip gitmişti —sanki hiç olma-
mış gibiydi. Hâlâ titreyen ve yalnızca yarı uyanık olan bulvar
yavaş yavaş ayak izlerini biriktiriyordu. İlk geçenler, geceyi

muhtemelen şu kazanların birinin içindeki asfalt ve ayak izleriyle birlikte geçiren evsizler üçlüsü⁶⁸ olmuştu. Sonra — tuhaf aralıklarla— ellerinde ahşap kutulu seyyar satıcılar, gazetelerini haykırmaya henüz başlamamış uykulu çocuklar, işçiler ve işten yeni gelen bir polis memuru. Ondan sonra — ellerinde büyük şişeler ve teneke kutular taşıyan şallı kadınlar, ayrıca şapkaları aşağı çekilmiş ve dirsekleri ceplerinden çıkan büro memurları. Daha yakından bakmaya başladım. Oradaydı, bana doğru koşuyordu; banka gelince hemen yanıma oturdu.

“Tamam, şimdi, paltonun düğmelerini çöz.” Hurdaya dönmüş çantasını dizlerine koydu ve parmakları iğne-iplik, yüksük ve sağlam bir çift boynuz düğme aramakla meşgulken çantanın pörsümüş derisine tutturulmuş küçük bir metal D görmeyi başardım.

Sonra üç dört dakika boyunca, gözlerim yarı kapalı halde, acınası paltomun ön tarafında bir ileri bir geri giden hünerli tırnakları duydum, onun yumuşak, yakınımıdaki nefesini ve ipliğin iki kez koptuğunu duydum. Sonra çanta kapandı ve yukarı baktığımda sert, dikkatli gözleri gördüm.

“İliklerde sorun yok. Düğmelerini iliklemeyi dene. Güzel. Şimdi bana cevap ver: Dün neden beni izliyordun? Hı?”

Kısmen kafam karışmış ve utanmış halde “açıklamaya” başladım: Ona yalnızlık arayışından, tüm şehir insanların etrafında dönüp durduğu çemberleri kırma denemelerimden bahsettim.

Ara ara başka bir yere bakıp metal D’ye keskin tırnağıyla vurarak dinledi.

“Anladım. Zavallı yalnızlıklarımıza saldırmak için sana göre en rahat yer neresi? Nerede ve ne zaman en zayıf, en korunmasızlar? Eğer bu senin işinse, dediğine göre öyle — sen tuhaf bir adamsın— o zaman...”

⁶⁸ Savaş, devrim ve kıtlık, Rusya’da 1922’ye kadar yaklaşık yedi milyon evsiz yaratmıştır. Moskova’da, soğuk havalarda geceleri, hâlâ sıcak olan boş kazanların içine girip yatarlarmış. (y.n.)

“Kural falan yok. Ama elbette günün başları ve sonları, gün ortasından daha fazla imkân sağlıyor. Bunun sebebi de muhtemelen, ilk durumda insanlar güne başlamamış oluyor, ikincisinde ise bitkin ‘biz’ kendiliğinden ‘ben’lere bölünüyor. Kısaca, şafakta aramak en iyisi, rüya ve gerçeklik arasındaki çizgiye yakın bir yerlerde. Yalnızlıklar en çok nerede mi keşfedilir? Bir düşüneyim, yalnız olma ihtiyacı merkezkaçı göre hareket ettiğinden genellikle bir şehrin dış sınır çizgisinde —bir şehrin yakınsak merkezkaç kuvvetiyle ilintili. Ya da tren istasyonlarında. Bohçalarının üzerine oturan ya da bir valize sıkıca tutunmuş insanlardan da iyi denek olur: Artık burada yokturlar ama orada da değildirler. Etraflarındaki gözleri çok fark etmezler. Eğer avın seni —ayrılanların ardından— metal turnikeden platforma geçirirse, orada YUMUŞAK (sarı zemin üzerine siyah harfler) ve SERT (yeşil üzerine siyah) olarak işaretlenmiş birbirine bağlı, sıralı vagonlar görürsün. Şimdi kafanda canlandır: Sert vagonlarda oturanlar yumuşak yalnızlıklar olarak adlandırdıklarım, şiirsellikte ısınmış, keder ya da sevinç içinde olanlar, yumuşak vagonlardaysa birbirlerinden yüksek camlarla ayrılmış, sert olarak adlandırdığım sessiz yalnızlıklar oturuyor. Yine bu da bir kural değil, yalnızca çalışan bir hipotez.”

Göz ucuyla sesi çıkmayan arkadaşşıma baktım. Yarı açılmış nemli dudaklarıyla yüzü, belli belirsiz bir rüyanın hafif etkisindeymiş gibi duygulanmış görünüyordu. Gözleri beni geçip uzaklara bakıyordu. Anı yaşayarak dedim ki, “Dün, sen kapıdan girince, tabelalarla baş başa kaldım ve uzunca bir süre senin ne iş yaptığını tahmin etmeye...”

Gözlerini isteksizce arkaya çevirdi. “Tekrar dene.”

“Açıkçası, bilmiyorum. Çocuk yuvası —olmaz gibi. On parmak desem...”

“Eh, yaklaştın. Şimdi tutturacaksın. Bir tahmin daha.”

Çaresizce başımı salladım.

“Aslında hiç ilginç bir şey değil: Bir okuma salonunda

Çalışıyorum. Onluk sistemi kullanarak kitapları listeliyorum. Ne olduğunu biliyor musun? Biraz daha çalıştıktan sonra bırakacağım.”

Gülümsedim. “Ne olduğunu tabii ki biliyorum. Her şeyi, her anlamı on tane kancaya asmanı sağlayıp her şeye bir sayı vermene yarayan bir sistem.”

“Glmesene. Hiç de o kadar aptalca bir şey değil. Üç ya da dört sayıyla istediğin her şeyi bulabiliyorsun. Çok kullanışlı; her şeyin bir ağrı numarası var. ağrı numarasının ismini bul, senindir.”

“Hımm. Mesela aşkın ağrı numarası var mı?”

“Bir dakika: Sınıf 1 olur, bölüm de 76. 176 —bu durumda... Sen niye sordun ki bunu bana?”

Yanakları koyu kırmızı bir hal alıp kaşları tek bir çizgide bulundu. Bekledim. Sonra aniden kalktı. Ben de kalktım.

“Hayır-hayır, benimle gelmemelisin. Kavşakta beni bekleyen biri var zaten. Hoş kal.”

Uysalca bankıma gömülüp sonbahar yüzünden pasla kaplanmış ağaların arasında arkasına bakmadan gözden kayboluşunu izledim. Gözlerimi açtığımda yanımdaki bankta duran, gazeteye sarılmış beyaz bir paket gördüm. Dikkatlice açtım: Bir küçük ekmek, içinde de jambon —bir sandviç. Boğazıma ařırđ derecede tatlı bir şey geldi. şapkamı gözlerime indirdim: Kimse grmemeliydi.

10. Dr. Schrott

İnsanlar insanları terk ettiğinde, yerlerine (kolaylıkla) insan olmayan şeyler geçebilir. Demek istediğim: Bir insan gerçeklerin dışında kaldığında fantezilerin içine dalar. Purvapakşin'den daha önce bahsetmiştim. Ama bazen bir hayal ürünü bana yetmiyordu, muhabbet ve arkadaşlık için Dr. Schrott'u icat ettim. Gerçek Dr. Schrott, bir ara bir yerler-

de yaşasa da onunla hiç tanışmadım. Onu ilk çok sağlıklı olduğu için sürekli tedavi olmak zorunda kalan tuhaf bir arkadaşımın duymuştum. Bana Dr. Schrott'un büyük bir deva bulduğunu söylemişti: Bir açlık tedavisi. O dönemlerde buna ihtiyacım yoktu, ama içinde bulunduğum koşullar aniden değişince on kapiklik bir rejime geçiş yaptım, (tıpkı altıya katlanıp bir sırt çantasının derinliklerine gömülen şişirilebilir bir yastık gibi hafızamın derinliklerinde unutulmuş olan) Dr. Schrott'u eşeleyip çıkarmış, açıp uygun bir şekilde, ya da daha doğrusu sonuna kadar şişirmiştım. Artık tek yapmam gereken supabını kapayıp fantezimi kullanmaktı. Dr. Schrott'a can vermek hiç sorun olmadı; herhalde aşırı gerçeklik ve metanet, yemek yememeyle hiç bu kadar iç içe olmamıştır (tedavisine göre, ilk hafta iki gün, ikinci hafta dört gün, üçüncü hafta altı gün aç kalmak gerekiyordu; sonra başa dönüyordu —dördüncü hafta iki gün, sonra tekrar dört, altı falan). Hayal gücümü kullandığım birkaç denemeden sonra, onu hissettim ve var olmasına izin verdim: Kel, yumrulu kafasının üzerine taranmış gri saç telleriyle Dr. Schrott'un boyu ortalamanın kısmen üzerindeydi. Metal kenarlı gözlüğünün camlarından derin çukurlu bir çift hareketsiz göz bakıyordu. Çökmüş sarı yanakları sinekkaydı tıraşlıydı ve kolalı, dar bir yakaya sarılıydı; düzenli şekilde nefes alıp veren kaburgalarının üzerine siyah bir redingot iliklenmişti; sıırım gibi bacaklarının altında sağlam, kalın tabanlı botlar vardı; uzun parmaklarını koyu renk ahşap bastonuna sarmıştı. Önceleri daha çok rüyalarda olsa da daha sonraları rüyaların dışında da karşılaştık onunla. Nerede ne zaman karşılaştık, saygın Dr. Schrott kemikli parmaklarıyla avucuma dokunup beni tepeden tırnağa muayene ederdi.

“Şakaklar iyice çökmüş. Of. Çok iyi. Boyun da incelmış —muazzam. Düzensiz kalp atışı demek? Aman aman. Şimdi. Nabız. Elli altı. Bravo! İyileşme yolunda emin adımlarla ilerliyorsun. Bu bir onur kaynağı.”

Dr. Schrott, uzun silindir şapkasını eğerek dar, siyah sırtını bana dönerdi ve uzun, sıırım gibi bacaklarını eşit miktarda sallayarak eriyip giderdi, ta ki bir dahaki buluşmamıza kadar.

Çoğu gün yanımda olan eski dostumdan şimdi bahsediyorum, çünkü bizim için ayrılma zamanı geldi artık. Affet beni Dr. Schrott, herkese iyi örnek olan azizim, bugün seni hayatta tutan küçük supabı açacağım. Tıpkı şişirilebilir bir yastığın havasını almış gibi senden tüm gerçekliği alacağım, çünkü, şey, bir sonraki istasyonda ineceğim.

Evet, hayaletlerime ihtiyacım vardı —yapabilecekleri her şeyi açık yüreklilikle yaptılar— ta ki ben bir insanla tanışana kadar. Dün, yeni anlamlar ve cesurca bir umutla dolu ben, Petrovski Parkı'na gittiğimde bir çam iğnesi örtüsünün altında kıvrılıp boş yere uykuya dalmaya çalışırken Purvapakşin ve Dr. Schrott'u çağırdım: Vedalaşmak için. Birden, daha gözlerimi açmadan, geldiklerini görebilmiştım: Gelmişlerdi; gelmişlerdi ve yanıma oturmuşlardı. Ayaklarının altında en ufak bir yaprak hışırtısı, havada da hiçbir hareketlilik yoktu. Daha net görebilmek için gözlerimi kapalı tutarak önce Schrott'a döndüm.

“Seni hayal kırıklığına uğratmayı hiç istemem, ama ben rejimimi bozdum: Bugün *iki* sandviç yedim. Nabzım da iyice arttı: Normale döndü diyebilirim.” (Omuz silkti.) “Şunlara bak —iki tane düğme: Soğuğa karşı. Dünyanın en iyi düğmeleri: Sıcak tutuyorlar. Kim bilir? Belki gerçekten eylülde değilizdir. Dudak büküp kaşlarını çatıyorsun, seni anlıyorum. Ama yine de o küçük supabı açtım, gerçekliği senden alıyorum artık. Bundan böyle hayaletlerin yardımına ihtiyacım yok. Bu elleri görüyor musun? On parmak: Artık bir işe yarayacaklar. Beynimi değil kaslarımı çalıştıracam; yakında nabzım yetmiş iki olacak, yanaklarım kırmızı, sırtım düz olacak. Buna ihtiyacım var çünkü... Anlamazsın ki. Seni daha fazla tutmayayım: Hadi git, hiçliğine geri dön.”

Ondan sonra bilge Purvapakşin'e döndüm. Dalgalanan pelerini, sakallı suratını gözlerine kadar kapatıyordu.

"Ah, ulu rişi, hayatımda en az bir 'evet'in olması gerek: O senden gelmeyecek tabii, sende hiç yok. Yoksa bu 'evet'e de 'hayır' mı diyeceksin?"

Gıkı çıkmıyordu. Yalnızca binlerce yıl görmüş geçirmiş pelerini düzenli nefes alıp verişine ihanet ediyordu. Lafımı bitirene kadar dinleyip görkemli bir şekilde ayaklandı. Adımlarının altında yapraklar hışırdamıyor, dalgalanan pelerinin de hiçbir hava akımı olmuyordu; karanlığa doğru uzaklaşıp karanlığın içine girdi, sonra da karanlık haline geldi.

O gece, günün ilk ışıklarına kadar tüm düşüncelerimi tekrar düşündüm. Sabah olduğunda şehre, çiy kaplı grimsi mavi dondurucu güne aklımda kesin bir kararla geri döndüm: Tüm ayak izleri fırına atılmalı. Üstüne de kapağı kapatılmalı. Artık beni en çok mutlu eden söz bu: "En baştan."

11. Yumuşak ve Sert

Hak ettim, sonuna kadar hak ettim. Felsefe yapıp duran aptal. İki gündür şuursuzca oturuyorum. Belki bir kalemin yardımı dokunur: Satır satır gerçek üstüne gerçek çözerim. Hatam: Hayaletlerimi çok erken defetmiştim. Olay ertesi sabah şehre dönüşümle birlikte başladı. Aynı bulvarda aynı yerde bekledim. Sabah saatleri geçti. Gelmemiştı. Sıcak öğle vakti yaklaşıyordu. Bankımızda oturmuş (bu detayları çok net hatırlıyorum) paltomun düğmelerini açarken aniden fark ettim ki o, aklıma başka iki söz daha kazımıştı: "Bekleyen biri var" ve "Hoşça kal-hoşça kal."

"Tesadüf," dedim kendime ve daha sakın olmaya karar verdim. Ertesi gün pazardı. Beklemenin hiçbir anlamı yoktu. Pazar sabahının erken saatlerinde tahtalarla kapanmış pencereleri, panjur ve ızgaralarla kapanmış pencereleri geçip

caddelerde yürürken, burası birçok defa aklımda canlandır-
maya çalıştığım ama artık beni ilgilendirmeyen ideal şehre
ne kadar da benziyor diye düşündüm. O küçük metal D'ye
—ve gizlediği esrara— herhangi bir sorundan veya dünya
görüşünden daha fazla ihtiyacım vardı. Bir gün daha geçti:
Yine gelmemiştii. Daha cesurca davranıp Deneysel Okuma
Salonu'na gitmeye karar verdim: Ona ne olduğunu söyler-
lerdi. Eğer o hastaysa ya da... Ama o kim? Yalnızca baş harfi-
ni biliyorum, D. Gelgelelim, biraz tereddütten sonra, küçük
karelerle çevrili kapıyı buldum, hatta açmanın eşiğindeydim
ki camda birden kendimi gördüm: Omuzlarından yırtık
pırtık bir palto sarkan, çukurlu gözlerinin altında bir öbek
tırışsız sakal olan acınası bir hayalet. Bir dakika eşikte dikil-
dim ve sonra sessizce uzaklaştım: Yarına dek; bir gün daha
bekleyecektim. Duygularımı zapt edebilmek için kendimi
tamamen yormaya karar verdim, yan sokaklardan giderek
uzunca bir yol yürüdükten sonra 1. Meşçanskaya'ya vardım.
Cadde üzerinde yürümek yeterince yorucu görünüyordu.
Başım önümde, ellerim cebimde (adım üstüne adım atarak)
yürüdüm. Vindiva İstasyonu'ndaki parıldayan saat kadranı
beni durdurdu. Bir sayıdan diğerine geçerken aklım bir tam
ve üçte bir daire çizdi: Buluşmamıza on altı saat vardı. Sabır.
Bir dakika sonra buluşma gerçekleşti. Bir at arabasının için-
de iki insan figürü geçmişti: Bir erkek ve bir kadın. Kadın
oydu. Droşki⁶⁹ girişe gelip istasyon basamaklarında durdu.
Yakından izlemek için arkalarından yaklaştım: Evet, oydu.
İkisi eşyalarını bir küfeciye verip basamakları hızla çıktılar.
Ben de takip ettim. Bu takip etme sahnesi beş ila sekiz daki-
ka sürdü. Bu süreçte, istasyon lambaları parlak bir biçimde
yanmasına rağmen yanındakinin yüzünü görememem çok
garipti. Neden bilmiyorum. İstasyonda biraz yürüyüp plat-
forma geçtiler. Otomatikman yeşil bir kutuya gittim, o da
aynı otomatiklikle on kapiklik bozukluğumu yuttu. Elimde-

⁶⁹ Üstü açık dört tekerlekli Rus at arabası. (y.n.)

ki biletle mekanik bir şekilde peşlerinden gitmeye devam ettim. Siyah asfalt boyunca birbirine bağlı vagonlar geçiyordu. YUMUŞAK-SERT-SERT-YUMUŞAK işaretli vagonlar. Ben onları gördüm ama onlar beni görmedi. Burada yalnızlığın olağanüstü bir örneği vardı: İkili bir yalnızlık. Hiçbir üçüncü şahsın giremeyeceği ortak çemberlerine omuz omuza girerlerken sanki gözleri birleşmiş gibi görünüyorlardı. Hiç denemedim bile. Bakır bakıra çarpmaya başladı: Bir kere (ben); sonra tekrar ve tekrar (ikisi). Tampondan bir tangirtı geldi ve sonra tren, rayları insan kalabalığından kurtardı. Platform boşalmıştı. Tükürük ve izmaritlerle dolu iç karartıcı demir çukurların yanından geçtim. Bir dakika sonra yine —ellerim cebimde, başım önümde— uzun Meşçanskaya yolunu arşınılıyordum.

12. Ekmeksiz Metafizik

Makine son paramı yutmuştu. Artık beynimin içindeki mekanizma çalışmıyordu; yani düşüncelerimin kendisiyle yetinmesi gerek. Sanırım uslamlama⁷⁰ diyarında⁷¹ mantıksallaştırılmış bir karanlığa pek yer olmamasının sebebi de bu. Belki de böylesi daha iyidir: Karanlığın altında, dipte ne var kim bilir? Şehir zımbırtılarının izdihamı ve insanlar benim için tam bir işkence, sürekli göze batmaları katlanılacak şey değil. Her bina, pencereleriyle gözünüzün içine içine bakıyor. Zayıf ve dengesiz kalbim engel oluştursa da, bir şekilde, dinlene dinlene, Kalujskaya'da sonsuz uzunluktaki hastane duvarlarını ve eski mezbahaları geçip Donskoy Manastırının çevresinden dolaşarak toprak yolun sonundaki Andreyev Vadisi'ne kadar yürüdüm. Görünürde bir ruh bile yok

⁷⁰ Doğru olarak kabul edilen iki yargıdan üçüncü bir yargı çıkarma temeline dayanan bir yol, kıyas. (ç.n.)

⁷¹ Eşi Anna Bovşek'e göre Krijjanovski, içlerinde uslamlamalar kurduğu imgeler düşünürmüş. (y.n.)

ve vadinin dibinde huzurlu bir sessizlik var. Yukarıda ipeksi bulutlar; sola doğru, mavi dumanlar var: Hurda yığnında çöp yakıyorlar herhalde.

Düşüncelerim gerçeklerden kaçıp duruyor, *olanlardan* ve *olacaklardan*: soyutlamalara gömülü olmak, her şeyden uzakta durmak oldukça güzel.

Şu anda acı sorunu üzerine yoğunlaşmaya çalışıyorum. Bizim andavallı dilimiz hasta bir insana —acı çekiyorsa— “acı içindeki insan” der. Acı içindeki insan acısıyla tanımlanır. Buradan yola çıkarsak, gayet mantıklı bir biçimde şöyle bir sonuca varırız: Acı içindeki bir insanın varoluşu acıdır; dolayısıyla, onun için acıdan başka bir şey yoktur. Farkında olunan acıyı uyuşturmanın akla yatkın tek yolu, içeriği ne olursa olsun o içeriği (acı içindeki insanda acıyı) kesip atmak, onu savuşturmaktır. Böylece bir ötekinin gerektiği sonucuna varılır; “ben”deki gerçeklik uzay ve zamanda nesneleştirilir. “Acı içindeyim,” “acım benden büyük” halini alır. Peki, acıyı ne uzaklaştırır? Acı. Acıyı reddetme, acıya son verme ya da acıya son verilmesi, viviseksiyon⁷² altındaki kurbağalara ve insan zihnine özgü bir temel reflekstir. Pençesine batan diken çıkaran hayvan ve acısından kurtulabilmek adına uzay ve zaman kurgulayan zihin —acıyı uzaya ya da geçmişe göndermek için— ikisi de aynı iradeyle farklı şekillerde hareket eder. Böylece, yavaş yavaş kendi asıl hastalığından kurtulan zihin, yavaş yavaş dış dünya ve içeriden kovulan acı hastalığına yakalanır. Ama acı dışsallaştırıldıkça, hastalıktan kurtulmasındaki yegâne varoluştan (acı) vazgeçen acı içindeki metafizik insan, özünde kendinden kurtulur; acı korkusu (ki bu nesneleştirilmeye sebebiyet verir) ve başkasının varoluşundan korkmak (kendini koruma içgüdüğü) birbirlerini dizginler; acının yitip gitmemiş, dindirilmemiş artakalan kısmına da genellikle “ruh” denir. Hazır aklıma gelmişken:

⁷² Hayvanlar başta olmak üzere, canlıların bilimsel amaçlar için cerrahi tekniklerle parçalarına ayrılma işlemi. (ç.n.)

Optimizmin ve tüm olası dünyalardan en iyisinin efsane kurucusu Leibniz hastalandığında, nazik zihni, acıyı dindirmek için hemen bir makine —kısaç, vida ve kerestelerin oluşturduğu kurnaz bir alet— geliştirmiş. Leibniz, acı ne zaman düşüncelerini etkilese, ne zaman monatların harmonisi hakkında yazmasını engellese, özel hazırlanmış —tahta ve demirden— bu aleti, hizmetkârının da yardımıyla (sekreteri Eckhart'ın⁷³ bize söylediğine göre) kendine takıp vidaların sıkılmasını emredermiş: Keresteler acıyı bastırır, optimist de işine devam edermiş. Acıyı bastırmak için kullanılan o makine, özünde Leibniz tarafından icat edilmiş dünyanın bir modelidir. Vidaları gevşet, “ben”i, onu tutan karmaşık şeyler zincirinden kurtar ve bastırılmamış acı tekrar ortaya çıkıp yayılsın, önverili harmoniyi,⁷⁴ inancı ve sonrasında gelen her şeyi yok etsin. Başta merkezkaçı göre hareket edip sonra duraksayan bu süreç (“ben”), artık ters yönde işlemeye başlar: Acısının nesneleştirilmesiyle iyileşen, dış dünyadaki nesneleri yabancı olarak algılayan ve onlardan hastalık kapmayan acı içindeki insan, sözüm ona gerçeği istemeye başlar. Bilgi, şeylerin kendi varoluşlarına, acıya geri dönüşüdür. Açıkça görülüyor ki, acı içindeki insan için, bilgi yalnızca düşük dozlarda mümkündür, zira birinin bilinenler kapsamında varoluşunu genişletmesi demek, acısını katlaması, çürüyen parçayı yarı iyileşmiş yaraya tekrardan bitıştirmesi demektir. Bilgi elde etmeye kararlı, acı içindeki insanların dünyasında kuşkuculuk, bilişsel güç kıtlığına değil de, dünya ve bilgi arasında durup bilgiyi katlanılmaz kılan acının büyüklüğüne dayanmalıdır.

Kaldı ki, ya onları geri çağırarak olursam? Tüm her şeyi —yıldızlardan toz zerreciklerine— geri çağırıp içimde sebep olacakları acıya müsaade etsem. Ama acı içindeki insanlar

⁷³ Johann Georg Eckhart (1664-1735). Alman tarihçi ve dilbilimci; *Leibniz'in Anısı* kitabının yazarı. (y.n.)

⁷⁴ Leibniz tarafından, tüm monadlar arasında, ama özellikle de zihin ve madde arasında sonsuza dek kurulu olduğu söylenen harmoni. (y.n.)

basit ve korkaktır: O korkunun, o eli iğneden geri çekme refleksinin var olması için, acı içindeki bir insanın tek yapması gereken başka birine âşık olmak, başka birinin acısını kendi acısının içine davet etmektir. Hayır. Kalsın, ben istemiyorum.

13. D Sütunundaki Piyon

Şehre geri dönmekten korkuyorum. Şu anda biri gelip beni ittirse, dirseklese yere kapaklanırım ve bir daha da kalkamam. Burada daha iyiyim. İki gün oldu; hâlâ vadinin dibindeyim. Ama arada, insanlar ortaya çıkınca inceden civardaki Tatar mezarlığına⁷⁵ gidiyorum. Şehir görünmediği için orada olmak da güzel: Şehir uzakta bir yerde, vadinin kenarının ötesinde. Yalnızca tren düdükları rahatsız ediyor; onlar da olmasa tamamen huzur verici bir ortam olacak.

Ah, neredeyse unuttuyordum: Dün Dr. Schrott ziyareti-me geldi. O eksantrik adam eksik olmasın. Neredeyse akşam olmuştu: Isırgan otlarının üzerinde yıldız ve hilaller görünüyordu, kirli Tatar mezarlarının arasında oturmuştum, içim geçmek üzereydi ki aniden orada belirdi, görüntüsü değişmemişti —derin çukurlu gözleri, uzun sıırım gibi bacakları. Banâ gelip tüylü kulağını kalbime bastırarak dinledi.

“Hımm, hı-hı. Şimdi. Burası bir Müslüman mezarlığı değil...”

Sözünü kestim: “Söyle bana, Schrott, yaralı bir yeri tekrar yaralamak mümkün mü?”

Düşünceli bir şekilde dudağını ısırıp bir dakika etrafımda dolandı.

Sonra dar, siyah bedeniyle yıldız ve hilallerin arasından uçup gitti. Ne kötü. Ona piyondan bahsetmek istiyordum.

⁷⁵ Çarlık zamanında, farklı dinlerden insanlar farklı mezarlıklara gömülürdü. Bu kural Sovyetlerde ortadan kaldırılmıştır. (ç.n.)

Seslenmeye çalıştım ama sesim gitmişti.

Piyonun hikâyesi de şu: Bir gün, ne zaman tam hatırlamıyorum, bir gösteri maçına denk gelmiştim, satranç oynanıyordu. Cidden ne zaman hatırlayamıyorum. Bir dakika, ben neden satrançtan bahsediyorum ki? Ah, tamam, piyon, d sütunundaki piyon. İşte o zaman, tıpkı bu mezarlıktaki gibi bir ölüm sessizliği vardı; insanlar bariyerin arkasına toplanmıştı, tüm gözler satranç masasının üzerindeydi. İki oyuncu da masanın üzerine eğilmişti. Küçük karelerin içinde yontulmuş figürler. Çıt çıkmıyordu: Bariyerin arkasında, masanın yanında, masanın üzerinde. Satranç konusunda çok bilgili değilimdir. Hatırladığım kadarıyla ilgimi çeken tek parça, parlak siyaha bürünmüş minik bir piyon olmuştu. Piyon, sanki oyundan kaçmak istercesine iki kare öne çıkıp boş karelerin arasında yalnız, tek başına durdu. Oyun yavaş yavaş f sütununa kayan şahın kanadında oynanıyordu. Saldırı—karşı saldırı. Sonra birdenbire, beyazın savunmasız f3'ünü koruma amaçlı yaptığı at hamlesine cevaben, siyah, sanki tempo kaybetmek⁷⁶ istermiş gibi, görünürde unutulmuş olan d sütunundaki talihsiz piyonunu sürdürdü: Parmak çocuk cesurca siyah kareden beyaza geçerek kendini saldırıya açık hale getirdi. Artık onu yalnızca siyah vezir, çapraz bir hamleyle koruyabilirdi; ama vezir, sanki kasten yapıyormuş gibi, kenara çekilerek d sütunundaki piyonu ciddi tehlikeye soktu. Kalbim, saçma gelecek ama sanki siyah parmak çocuk benim için her nedense gerekli ve değerliymiş gibi hızla atmaya başladı.

Birkaç hamle daha geçti. Artık yalnızca benim gözlerim değil, bariyerin arkasında sessizce itişen insanların gözleri de d sütununa kilitlenmişti: Başiboş siyah, bir ölümlü halsizliğine bürünmüş gibi, ileriye bir adım daha attı. Son defa. Bir

⁷⁶ Satrançta belli bir sonuca ulaşmak için gerekenden bir ya da birden fazla hamle yapan taraf tempo kaybetmiş, görünürde daha fazla hamle gerektiren bir manevrayı ise daha az sayıda hamleyle yapan taraf da tempo kazanmış olur. (y.n.)

adım sonra piyon terfi edecekti. Beyazı oynayan oyuncu (ilginçtir, yüzünü hiç görmedim) tırnağıyla masanın kenarına sakince vurarak oyalanıp birden atıldı; başıboş siyah, ince ve kararlı parmaklarının arasında ürküyordu; d sütunu savaşı sona ermişti.

ÇATLAK KOLEKSİYONCUSU

1

Masal, hâlâ ıslak olan harfleriyle yazı masamda, hokkanın yanında ışıldayarak duruyordu. Dolmakalemimle yazıma son rötuşları yapmıştım ve tam kâğıdı rulo yapmak üzereydim ki harflerin satırlardan dışarı çıkmaya çalıştığını fark ettim: Aceleyle okunmak istiyorlardı.

Ama öğle vaktiydi. Okuma saati de dokuzdu. Güneş fantezilerden hoşlanmaz, oysaki gölgeleriyle dikkatlice bekleyen lambalar bazen bir iki masal dinlemek isteyebiliyor.

O yüzden harflerin alacakaranlığa kadar beklemesi gerekiyordu.

Yavan bir yazar zevki de önceden ayarlanmıştı: Pencerelerinde kasvetli şehir çiçekleriyle sessiz bir oda masalımı bekliyordu, tıpkı kuyuları başında dilek dilemek için toplanmış bir düzine insan gibi. Ama o zamanlarda (kimin aklına gelirdi ki) fantezinin üstünü çizen bir adamla karşılaştım.

Buluşma, yazıyı son bir kez gözden geçirdikten hemen sonra gerçekleşti. Öğle yemeği saati yaklaşıyordu. Yazıyı masamda bırakarak paltomu giyip dışarı çıktım. Henüz yüz adım atmamıştım ki bir sokak lambası direğine yaslanmış, uzun, donmuş görünen bir adam figürü dikkatimi çekti. Adam, bir saatçinin kapısının üzerinde asılı duran altın sarısı

çerçevesi bir duvar saatinin solgun, beyaz kadranının karşı-
sında dikilmiş, saatin Romen rakamlarını işaret eden boyan-
mış, siyah kollara bakıyordu. Yürümeye devam etmek iste-
dim, ama dayanamayıp arkama baktım; yabancı hâlâ aynı
şekilde duruyordu, yarı kapalı gözleri boyanmış rakamlara
kilitlenmişti. Ben de kafamı kaldırıp baktım: Biri yirmi yedi
geçiyordu.

Yabancı'nın özenle tıraşlanmış yüzü ve özenle fırçalan-
mış takım elbisesi yıpranmış ve solmuştu —takım elbise-
sinde buruşuklar, yüzünde kırışıklar vardı. Birbirlerini kal-
dırımdan itekleyen insanlar —vitrinlere, posterlere, tiyatro
afişlerine ya da birbirlerinin botlarına dikilmiş gözler— dü-
şüncelere dalmış adamı umursamıyordu. Yalnızca ben ve
elinde seyyar tezgâh olan küçük bir çocuk bu adamın farkı-
na varmıştık. Bu arada düşüncelere dalmış adam paltosunu
arkaya doğru atıp içinden bir cep saati çıkardı ve bakışları
yavaşça elindeki saatten tabeladaki saate kaydıktan sonra sa-
atini boyanmış zamana göre ayarladı. Küçük çocuk gülmek-
ten kırılmıştı. Başka bir yöne dönerek yoluma devam ettim.
Kare tabelaların, ovalerin ve üçgenlerin arasında, başka bir
yuvarlak beyaz saat kadranı daha önümde belirdi. Normalde
tabelalara bakmam, ama o zaman bakacağım tutmuştu. Si-
yah Romen rakamlarının üzerindeki hareketsiz siyah kolları:
Biri yirmi yedi geçiyordu. İçimde kötü bir şeyler olacağına
dair belli belirsiz bir his belirmişti. Adımlarımı hızlandırdım,
ama artık gözbebeklerim kendi kendine, boyanmış yerlerin
altını üstüne getirip saat ve rakam arıyordu. Karanlık bir
patıkaya girerken başka bir saat daha belirdi. Bir çatlağı an-
dıran çıkmaz sokağın üzerinde harekete hazır siyah kolları,
pencerelerle donanmış bir taş yığınının siyah gölgesinde giz-
leniyordu, ama ben gölgenin arasından da seçebiliyordum:
Biri yirmi yedi geçiyordu. Durup sayılara baktım: Nedense
kollar hareket etmeli, bu ölümcül bölgeleri terk etmeli diye
düşünüyordum. Fakat boyanmış saat kadranında hiçbir şey

kımıldamadı; istediklerini bulmuş siyah kollar saatin en ucuna uzanıp —sonsuz dek— donmuş halde dururken, ince, altın sarısı çerçeve belli belirsiz parılıyordu.

Yanımdan geçen tekerleklerin, adımların sesleri duyuluyordu. Yarım düzineye yakın dirsek beni itekliyordu. Ağır bir torba omzuma çarptı; gözlerimi saatten ayırdım; elinde seyyar bir tezgâh olan yırtık şapkalı bir genç sırttan gözlerle bana bakıyordu. Yapabileceğim tek şey yürümeye devam etmekte.

Yazıma geri döndüğümde etraf neredeyse kararmıştı. Numaralı sayfalarda artık sesleri çıkmayan harfler, satırlardan bakarken yaşlı siyah cüceler gibi görünüyordu. Onları cebime doldurdum; saat de yavaş yavaş dokuza geliyordu.

2

Hepimiz bir yuvarlak oluşturacak şekilde oturmuştuk. Konuşma sırası yazıma gelmişti. Lambaya yaklaşıp başladım: “‘Çatlak Koleksiyoncusu. Masal.’ İsmi uzun zaman önce unutulmuş...” —antreden tiz bir zil sesi gelmişti. Okumayı bıraktım. Ev sahibi parmak uçlarında salona gelmişti. Bir dakika sonra, kapının ağzında tekrar belirince biraz utanmış görünüyordu: Çenesine kadar iliklediği uzun bir frakın içinde, sokakta saat kadrânının yanında gördüğüm adamın ta kendisi ev sahibinin yanında, kimseye bakmadan duruyordu. Hâlâ gözlerini kaldırmamış olan davetsiz misafir, odaya girerken nazikçe selam verip kapının yanında bir köşeye sessizce oturdu. “Bir rahatsızlık vermez,” diye fısıldadı ev sahibi bana doğru. “Sadece biraz eksantrik. Bir matematikçi ve filozof.”

Gözlerimi tekrar yazıya çevirdim (tüm hava bozulmuştu) ve baştan başladım: “‘Çatlak Koleksiyoncusu. Bir masal.’ İsmi uzun zaman önce unutulmuş bir diyarda, kaldırım taşı

sokaklardan ve yosun kaplı patikalardan çok uzaklarda, dikenli böğürtlenlerin ötesinde, antik ve sık bir ormanın kalbinde, çok uzun zaman önce çok yaşlı bir Keşiş yaşarmış...”

Bu klasik başlangıçtan sonra fabl, Keşiş’in erdemin-den bahsederek ilerliyordu: Ormandaki rüzgârdan kırılan dal ve yaprakları, canavarlar tarafından ezilip mahvedilen otları nasıl iyileştirdiğinden; terk edilmiş bir örümcekkuşu yuvasındaki yavruları nasıl beslediğinden; gündüzsefalarına birbirlerine hiçbir şekilde dolanmayıp gökyüzünde Cennet’e kadar uzanmayı nasıl öğrettiğinden; küçük, iradesiz çiçeklere taçyapraklarını kapayıp uykuya dalmadan önce Tanrı’ya nasıl dua ettirdiğinden; solmuş çimleri, sabah çiyyelerinden fedakârlık edip onları Tanrı’ya bir damla, yarım damla (minik otların üzerinde bir su zerresi) olarak sunmaya nasıl ikna ettiğinden bahsediyordu: Tüm çimler de elinden geldiğince fedakârlıkta bulunurmuş.

“Karşılığında, Tanrı size içmek için bol bol su verecek,” diye vaaz vermiş Keşiş, üç parmağını kaldırıp çimleri ve çiyyeleri, kökleri ve yosunları, kuş sürülerini ve arı sürülerini kutsayarak, “arınacak ve bir daha hiç susamayacaksınız.” Söylediği gibi de olmuş.

Tanrı Keşiş’in vaazlarına Cennet’ten gülümsemiş.

Sonra bir gece geç saatlerde, hareket eden her şeyin, gökyüzündeki tüm kuşların, tüm meşe ağaçlarının ve tüm çimlerin derin bir uykuda olduğu zaman, Tanrı, mütevazı kulübesindeki Keşiş için Cennet’ten inmiş.

“Her ne istersen —Cennet’te yaşam, dünyevi zenginlikler ve âlemler— senin olacak.”

Keşiş de cevap vermiş: “Neden Cennet isteyeyim, ey Tanrı: Cennet’in kapılarının açık olmasının sebebi senin merhametin değil, adil yargındır. Neden dünyevi zenginlikler ve âlemler isteyeyim: Tüm yeryüzünü görmüyor mu gözlerim gün doğumundan günbatımına kadar? Neden beyhude şeyler peşinde koşayım: Tüm bunun gibi yollardan ve

patikalardan vazgeçemedim mi? Dualarım yalnızca tek bir şey için, ey Tanrı: Bir şeylerin içine sığınmış tüm o çatlakların kontrolünü bana ver, büyük, küçük. Onlara dürüstlük öğreteceğim.”

Tanrı gülümsemiş: Dilediğin gibi olacak.

Ayrılmışlar —sabah, öğle olmuş, alacakaranlık çökmüş. Sonra, güneş battığında Keşiş kimsesiz bir ormanlık alanın ortasında dikilip çatlaklara seslenmiş. Ve Keşiş’in nazik sözleriyle çağrılan tüm çatlaklar, her neredelerse sıyrılıp kaçmışlar ve hepsi —büyük, küçük; geniş, dar; eğri, düz— ormanlık alana, Keşiş’in huzuruna gelmişler.

Toplanmışlar: Sarp kayalıkları aşındıran uzun çatlaklar; duvarlarda, gıcırtılı döşeme tahtalarında ve ocaklarda kendilerine yer bulan küçük çatlaklar; ayın kurumuş, yarıklı yüzeyindeki devasa yeşil gövdeli çatlaklar; kemanların ses tablalarındaki minik delikler. Ve hepsi Keşiş’in önünde toplandığı zaman onlara bir konuşma yapmış.

“Tanrı’nın dünyasının bir bütün olmaması yanlıştır. Siz, çatlaklar, bir şeylere sığınıp onları bölüyorsunuz. Neden? Çatlak bedenlerinizi beslemek için, kıvrımlarınıza bakmak ve onları genişletmek için. Büyüyüp duruyorsunuz. Minicik bir kırık beliriyor, sonra bir bakmışsın, menderesler çiziyorsunuz. Sonra da büyüyen bir yarığa dönüşüyorsunuz. Birliği ve bir şeylerle bir şeylerin arasındaki sevgi dolu birlikteliği mahvediyorsunuz. Kayalar parçalanıyor. Dağlar aşınıp ufalanıyor. Tarlalarda cılız köklerden yağmur suyunu çalıyor-sunuz. Meyvelere zarar veriyorsunuz. Ağaçları çukurlarda bırakıyorsunuz. Alçakgönüllü olun, çatlak kardeşlerim, nefsinizi kırın. Çünkü hiçbirisi birer boşluk kıvrımından başka bir şey değildir.”

Çatlaklar, çiyli çimlerin üzerine uzanıp vaazı dinlemişler. Keşiş vaazını bitirdiği zaman, titreyen üç parmağıyla hepsini kutsayıp evlerine dönmelerine müsaade etmiş. Çatlaklar, boşluklarda kıvrıla kıvrıla yavaşça uzaklaşmışlar ve

ait oldukları yerlere tekrardan girmişler: Kayalıktaki çatlak kayalığa, ocaktaki çatlak ocağa, aydaki zikzak ayın yüzeyine. Ve böylece her gün, dünyanın gece duası vaktinde⁷⁷ çatlaklardan kurtulup bir bütün olması gelenek haline gelmiş. O saat, büyük durgunluk ve huzur saatiymiş; insanların kafalarının üzerindeki derinin altındaki kafatasındaki suturalar⁷⁸ bile kemikten sıyrılıp Keşiş'in yanına gelirmiş: Kafalar gelişmeyi bırakır ve insanlar da aniden gelen fikirlerden bir iki saatliğine uzaklaşabilirmiş. Hiçbir çatlak bu çağrıyı görmezlikten gelmeye cesaret edemezmiş. Bir keresinde, sık ormanlar arasında gezip duran bir kanyon bile kendini perişan etmiş, ama Keşiş ona izin vermemiş: "Geri dön, davetsiz, geri dön, İsa seninle olsun."

Haksızlığa uğrayan kanyon kendi sıra dağına geri dönmüş. Ama söylenen o ki, o gece kanyondaki dağ geçitlerinden biri aniden kapanmış ve kenarlarına tutunan küçük köyü dümdüz etmiş.

Evet, bir saat sonra geçit mucizevî bir şekilde tekrar açılmış, ama artık içinde yalnızca enkaz ve cesetler varmış.

Gözlerimi satırlardan bir anlığına ayırdım: Köşedeki adam dinliyordu, kemikli, uzun parmaklı elleri dizinin üzerinde kenetlenmişti.

Keşiş çatlakları her zaman iyi bir zamanda gönderirmiş, şafak sökmeden önce. Ama bir gün, tutkulu bir şekilde vaaz verirken kelimelerin akışına hiç dikkat etmemiş. Horoz bir kez ötmüş. Horoz ikinci kez ötmüş. Keşiş vaaz vermeye devam ediyormuş. Ancak şafağın kırmızı ışıkları yeryüzünün çevresinde parladığında, Keşiş kutsamak için üç parmağını kaldırmış.

Ama artık çok geçmiş: Şafak çoktan alevlenmeye başla-

⁷⁷ Kanonik saatlerin yedincisi ve sonuncusu; alacakaranlık çöktükten sonra söylenen günün son litürjik duası. (ç.n.)

⁷⁸ Kafa kemiklerini birbirinden ayıran dikey şeklindeki bölümler. (ç.n.)

mış; orada burada, sağda solda, yolların ve patikaların üzerinde, at arabalarının tekerlekleri gıcırdamış, nallar tıngırdamış, ayaklar tangırdamış. Çatlaklar hızlıca uzaklaşıp boş kıvrımlarını yollar, patikalar ve aşılmaz yerlerden geçirmişler. Ama o da ne, bir çatlağın ağır bir at arabası tekerleği tarafından üstünden geçilmiş, bir diğeryse bir bot tarafından çiğnenmiş. Ve evden hâlâ çok uzakta olan diğerleri, nereyi nasıl buldularsa oraya o şekilde sığınmışlar: Dağ geçidi bir kemanın ses tablasına sızmış; ses tablasındaki delik yoldan geçen birinin kafatası kemiğine saklanmış. Aydaki zikzakların yolu çok uzun olduğu için eve asla ulaşamayacaklarını fark edip panik içinde çırpınmışlar. Tekerlek gıcırtiları ve ayak tangırtiları tarafından kuşatılan bazı çatlaklar büyük kümeler halinde yollarda toplanıp direkt zemine dalmışlar: Aniden gedikler açılmış; insanlar, atlar ve at arabaları çukurlara girmişler. Yeryüzü, insanların ve eşyalarının üzerine kapanırken, üstlerindeki itiş kakış ve curcunadan ürkmüş olan çatlak sürüleri giderek daha da derinleşmiş. İnsanlar panikledikçe çatlaklar korkmuş; çatlaklar korktukça insanlar acı çekmiş. O gün, dünya için korkunç ve dehşet dolu bir günmüş. Keşiş, büyük ormanının yapraklı duvarlarından iniltileri ve çatırtıları, yeryüzünü çalkalayan lanetleri ve duaları duymuş. Elini kaldırıp parmaklarını gökyüzüne doğru uzatmış ve demiş ki: “Tanrım, beni duyuyor musun? İşte elim, beni al, istediğin gibi parlak cennete gitmem için bana rehberlik et, zira dünya bana karşı nefret dolu artık.”

Uzun bir süre parmakları gökyüzüne doğru uzanır halde öylece beklemiş; nihayetinde dayanamamış ve yumruk halini almışlar. Keşiş etrafına bakmış ve görmüş ki artık o ormanın arkadaşı değilmiş —çiçekler, göz göze gelir gelmez tiksintiyle taçyapraklarını kapamışlar; kaç yıllık meşe ağaçları kalın, boğum boğum köklerinin üzerinde dönerek diğer tarafa yönelmişler. Keşiş’in gözü bir patika bulmuş, patika da bir at arabası izi bulmuş, at arabası izi de tekerlek izleriyle

dolu bir yola çıkıyormuş. Ve büyük aziz; büyük bir günah-kâr, kâfir ve ahlaksız haline gelmiş.

Yazımı bırakıp odayı inceledim: Etrafımda ağızlar yarı açılmış ya da gülümseme halini almıştı, tıpkı uzun ve dar çatlaklar gibi. Çatlakların içinden aniden sesler duyuldu:

“Fena değil.”

“Çok hoş.”

“Sadece sanki sonu biraz... Düz olmuş.”

“Aklıma gelmişken, şöyle bir şey var...”

Bakışlarımı göz sürüsünden alarak köşede, kapının yanındaki adama çevirdim. Çenesine kadar ilikli frakın sesi çıkmıyordu.

Kenetlenmiş kemikli elleri dizini bırakmıyordu; ağzı lehimlenerek kapanmış gibi görünüyordu.

Kendimi biraz tedirgin hissediyordum: “Ama çok geç oldu değil mi?”

Köşede kapının yanındaki sessiz adam ellerini ayırıp ayağa kalktı ve yavaş, soğuk bir sesle, “Biri yirmi yedi geçiyor,” dedi.

Sonra nazikçe selam verip kapıyı doğru döndü ve gitti.

“O kadar oldu mu? Ne ara.”

Düzinelerce parmak ceket ceplerini yokluyordu: Ama olmuştu.

“Hoşça kal.”

“Hoşça kal.”

Birkaç kişi gülümsüyordu. Diğerleri esnemeye başlamıştı bile.

“Ben sola gidiyorum. Sen?”

“Yok.”

Bulvara çıkıp ay ışığı ve ağaç tepeleri tarafından oluşturulan gölgelerin arasında yola koyularak düzgünce kumlu patikadan geçtim. Bulvarda kimsecikler yoktu. Banklar boştu. Sonra birden, sola doğru bir bankta, uzun ve ince siyah bir siluet belirdi; siluet her nedense tanıdık geliyordu —bacak bacak üstüne atmış, ellerini dizinin üzerinde kenetlemişti, yüzüyse aşağı çekilmiş, geniş kenarlı bir şapka tarafından örtülüyordu. Evet, oydu.

Adımlarımı yavaşlattım.

“Seni bekliyordum.”

Tavrını değiştirmeden gergin bir omuz hareketiyle bana bankı işaret etti. Yanına oturdum. Bir dakikalığına sadece sessizlik vardı.

“Anlatsana,” diye aniden doğrulup yüzünü benimkine yaklaştırarak söze başlayıverdi, “Keşiş’in yanında toplanan çatlakların içinde ‘ben’ ve ‘ben’ arasında daima var olan o asla yok edilemez çatlak var mıydı? Mesela ikimizi düşün: Yan yana oturuyoruz, başlarımız arasında birkaç metre var... Ya da belki de milyonlarca kilometre vardır? Doğru değil mi? Bu arada,” yabancı şapkasını eğdi, “adım Lövenix,⁷⁹ Gott-fried Lö-ve-nix.” Sanki bana bir şey hatırlatmaya çalışıyormuş gibi her bir hecede vurgu yapıyordu.

Sıkıca tokalaştık.

“Şimdi. Konuya dönelim: ‘Çatlak Koleksiyoncusu’nun alt başlığı,” dedi her zamanki tavrıyla (bacak bacak üstüne atmış, eller dizde, sivri omzu kalkık), “‘bir masal.’ Doğru mu?”

“Evet.”

⁷⁹ Leibniz’in lakabı. Hannover’de yaşlı bir adam olan Leibniz, inançsız olmasıyla ünlenmiş ve bazı Hannover’liler kendisine Lövenix (“hiçbir şeye inanmayan”) demiştir. (y.n.)

“Hımm. Şayet gerçeklik, birçok rüyada ortaya çıkarsa, o zaman rüyaların gerçekliği kendilerinin kabul etmesinden şüpheleniyorum. Senin için bir masal; benim için protokol. Bilimsel bir gerçek. Evet, senin kavramların karmaşık ve kelimelerin hatalı. Ama karmaşa fantezi demek değildir. Fantezi —şair falan değilim, yalnızca az da olsa bu işlerden anlıyorum— sislerden ziyade figürlerden yapılsa daha iyi olur. Sanıyorum bu seni ilgilendirmiyor.”

“Tam aksine.”

“Öncelikle: Duyguda bir hata; buna gülümsenmez. Gülümsemen, seni çatlaklar temandaki bir çatlak gibi bölüyor. Temanla *senin* oynadığını, onun, kalemindeki küçük yarıktaki olduğunu tahayyül ediyorsun, fakat gerçekte teman seninle ve benimle oynuyor... Ve tüm bunlar” —eliyle bir çember çizdi; gözlerimle elini takip edip önce ayaklarımızın altındaki zemini gördüm, sonra ağaç tepelerini, sonra üzerimize saçılmış yıldızları, sonra eğimli çatıları ve tekrar ayaklarımızın altındaki zemini— “evet, diyorum ki tüm bunlar boş bir çatlağın içine kısılmış. Aynen öyle. Çatlaklar Teması. Olayın derinliklerinde ne yatıyor biliyor musun? Sen mesela, uzayı terk etmekten korkuyorsun. İnsanlar bir tahtadaki, zemindeki çatlaklar hakkında falan konuşma eğiliminde olurlar. Ama eğer, hayal gücünü sonuna kadar kullanarak —şiirin de olayı bu değil mi— çatlakları santimlerle değil saniyelerle, uzayda değil zamanda ölçmeye çalışsan göreceksin ki...”

“Tam anlamıyla algıladığımı...” diye mırıldandım.

“Kimse bunu tam anlamıyla algılayamaz,” diyerek lafımı kesti Gottfried Lövenix. “Belki böylesi daha iyidir: Çok da algılamamak. Söylesene, bunun hakkında düşünmeye ilk ne zaman başladın?”

“Hatırlamıyorum. Bir baktım bu temayı yazıyorum. İki ya da üç ay önce.”

Lövenix gülümsedi. “Hah. Benim Çatlaklar Krallığımsa on üç yıldır benimle. Onu bir masalda da bulmadım —hayır.

On üç yıl önce, görsel algının psiko-fizyolojisiyle ilgili ilk deneylerim sırasında görüşümüzün süreksizliğiyle karşılaştım.

“İzninle açıklıyorum. Diyelim ki bir otomobilin içinde sin: Motor silindirinin içinde pistonu itmeye yarayan yakıt patlamaları süreksizdir. Bu içeride. Dışarıda tekerlekler sorunsuzca, sürekli bir şekilde döner. Görülen bir şeyin —nasıl desem— dış görünüşünden bahsediyorum: Gözümüzle gördüğümüz nesne, bütün bir saniye boyunca sabit bir ışınla gözümüze bağlıymış gibi gelir bize. Ama işte benim bu konuda şüphelerim vardı. Elektrikli bir makineden gelen kıvılcımsı ışık, saniyenin yalnızca 1/50.000’i kadar sürer. Fakat gözde saniyenin yedide biri kadar kalır. Yani, saniyenin neredeyse yedide biri kadar süren duraklamalar dolayısıyla kesilen bu kısa süreli yedi ışık, göz tarafından sürekli, bir saniyelik bir ışık olarak algılanır. Oysaki gerçek ışıklar yalnızca saniyenin 7/50.000’si kadar sürer. Başka bir deyişle, deney süresinin 49.993/50.000’ünde aydınlık olarak algılanan bir karanlık söz konusu. Anladın mı? Şimdi o bir saniyeyi bir dakikaya çıkar, bir dakikayı bir saate, bir saati bir yıla, bir yüzyıla çıkar, o ışığı da güneşe çevir, böylece güneş günün 99/100’unda yörünge dışında kalabilir ve o güneşin altında yaşayan biz bunu fark etmeyiz —anladın mı— farkına bile varmayız ve karanlığın içine fırlatılmış halde hayali bir güneşin ve hayali bir günün tadını çıkarırız. Seni sıkıyor muyum?”

“Hayır.”

“Fikirlerim daha önceden başkaları tarafından yapılan deneyler üzerine kuruluydu. Bir sinema filminde mesela, görüşümüzün düzensizliği, algımızın süreksizliği oldukça bilinen bir gerçek. Fakat bu, gerçekle yüzleşmek için yeterli değil: İçine girmek gerek. Gözden her şey alınıp yeni hiçbir şey verilmezken —film retinadan bir görüntüyü çekmiş başka bir tane daha göstermek için hazırlanırken— bir salise, anlar arasında sıkışıp kalır. O salisede gözler boşlukla baş başa kalır, ama onu yine de görür: Görülmeyen bir şey görülmüş gibi görünür.

“Genelleme yapma gibi bir acelem yoktu. Birinin gözü ve bir film projektörü ışınının arasında, ışına dik halde bir örtücü durur: Bir yanında dar bir aralık olan ve eşit miktarda dönen bir aparat. İçindeki bölme döner, yarık ışığa doğru açılır, örtücü ışığı kırar, tekrar birleştirir. Diferansiyel regülatör kullanarak aparatın devirleri yavaşlatılıp ışıklar arasındaki duraklama uzatılabilir. Ben de öyle yaptım. Laboratuvarda bir grup gençle deney yaparken, duraklamaları biraz daha uzun yaptım, ama ne deneklerim ne de ben, ekranda gezinen gri figürlerin hayatında bir anlığına bile olsa gri ve düz varlıklarını engelleyen bir şey fark ettik.

“Yüreklenerek iki üç yerde siyah aralıklarımı daha da uzattım; ben hariç kimse fark etmedi. Örtücüyü çalıştıran olarak onları tam olarak nerede ve ne zaman bekleyeceğimi bilmem gayet normaldi. Dahası, deneklerimden hiçbiri —bir fizik seminerindeki öğrenciler— onlardan ne istendiğini bilmiyordu. Öyleyse her gün güneşle bir deney içinde olsak da hiçbirimiz bizden ne istendiğini bilmiyoruz.

“Başarımdan dolayı cesaretlenerek siyah çatlakları iki katı genişlettim. Bunlar da çoğunlukla gözden kaçtı. İki üç kişi siyah bir titreşmeden söz etti, bir tanesi ‘görüntüler arası geçişler’den bahsetti, diğeryse ‘projektörün düzenli ışığındaki siyah bir iz’den. Yalnızca öğrencilerden bir tanesi beni şaşırtmıştı, inanılmaz mütevazı görünümlü, solgun yüzlü, dar omuzlu bir arkadaş. Geçişleri fark ettiğini söyledi. ‘Ama bu hayatın içinde de olmuyor mu?’ Diğerleri gülümsedi. O da utanarak sessizliğe büründü. Birkaç gün sonra ona rastladım ve böylece onu biraz daha sorgulama fırsatı yakaladım. Sanki çok fena bir sır saklıyormuş gibi telaşlanıp utanarak çocukken dünyanın gözlerinin önünden iki kez kayıp gittiği hissine kapıldığını itiraf etti. Yalnızca bir saliseliğine, evet. Ama ikisi de bilincinin tamamen yerinde olduğu gündüz vakti gerçekleşmiş, yani olay anlık bir bayılma değilmiş — zaten tıp okuyormuş. Böyle şeyler hâlâ başına geliyor mu diye sordum. Geliyormuş, ama tam anlamıyla değilmiş; yal-

nızca bir şeyler sönükleşip minik zerreciklere ve noktalara dönüşerek gözlerinden uzaklaşıyor, sonra tekrar büyüyüp giderek daha net ve parlak bir hal alarak eskiden oldukları duruma geri dönüyorlarmış. Bu kadar.

“O sohbetin üzerimde, hiçbir sonuca varmasa da garip bir şekilde rahatsız edici bir etkisi vardı. Hipotezlerim birikmeye devam ediyordu: Eğer kalbin kasılması ve gevşemesi arasında bir duraklama olabiliyorsa, diye mantık yürüttüm, neden solar duraklamalar da olmasın? İşte tam da o zaman güneşi izlemeye başladım; bu on iki yıl önceydi ve o zamandan beri tek bir gün, tek bir an durmadım. Şüphelerim vardı, gördüğün üzere, mavinin içine sıkıştırılmış o sarı daireyle ilgili şüphelerim vardı. Artık herkes güneşin siyah noktalarla kaplı olduğunu biliyor. Ama kaç insan güneşin kendisinin, gezegenlere siyah ışınlar vuran siyah bir noktadan ibaret olduğunu farkında? Zaman zaman, hatta parlak öğle ışığında bile, geceden bir anın siyah bedenini günün içine fırlattığını gördüm. O korkunç derecede tatmin edici hissi hiç yaşadın mı sen? Güneşten yeryüzüne uzanan ışınlar, tıpkı bir enstrümanın telleri gibi giderek daha da gerginleşir, giderek daha ince ve parlak bir hal alır ve aniden durur: Karanlık. Bir anlığına. Ve sonra —her şey eskiden olduğu gibidir. Yine ışınlar, mavi gökyüzü ve yeryüzü.

“Gördüğün gibi gece, öğle vaktinde bile asla çekip gitmez: On binlerce gölgeye bölünüp burada, günün içinde saklanır; bir dulavratotu yaprağını kaldır, orda siyah bir tu-tam gece hemen köke gidiverir. Her yerde —kemerli geçitlerde, duvarlarda, yaprakların altında— ufak, siyah parçalara ayrılmış gece bekler. Güneş güçsüzleşmeye başladığında, her yerden —yaprakların altından, taş kornişlerden, yamaçlardan— ufak, siyah parçalar dikkatlice çıkıp karanlıkta tekrar birleşirler. Göz, saklandığı yerden çıkmak için bir işaret bekleyen bu bütünle optik geceyi gün ışığında bile takip edip yakalayabildiği takdirde, diğer gece —benim deyişimle

ontolojik gece— ruhları ve şeyleri asla yüzüstü bırakmaz. Bir anlığına bile. Ama bu felsefeye giriyor; o günlerde genelleme yapmaktan hâlâ korkuyordum. Laboratuvarımı dünyadan ayıran eşik düşünmem için hâlâ fazla yüksekti.

“Sayılarla, optik merceklerin içbükeylikleri ve dışbükeylikleriyle, oftalmoskopumla,⁸⁰ Hering’in⁸¹ renk karıştırma çemberleri ve can sıkıcı bir dizi filmle haşır neşir olmaya devam ettim. Eğer bir tesadüf olmasaydı...” Anlatıcı hafifçe parmaklarını çıtlattı. “Evet, olmasaydı...”

Lövenix kulak kesilmişti. Bulvarda ayın aydınlattığı patikada aniden iki figür belirdi; kumun üzerinde ilerleyen kendi siyah gölgelerini bitkin bir biçimde takip ederek sessizlik içinde ağır adımlarla ilerliyorlardı.

“Gölgelerin öncülüğünde,” diye fısıldayarak söze devam etti. “Zamanında ben... Birine aşık olmuştum. Nasıl oldu bilmiyorum. Ama... O berrak, rüzgârsız sonbahar gününü net bir şekilde hatırlıyorum. Mor ve altın sarısı benekli ıhlamur ağaçlarının arasından geçip iki patikanın kesiştiği bir yere doğru gittiğimi hatırlıyorum. Saat bir buçukta buluşacaktık. Bir saniye bile kaçırmaktan korktuğum için acele ediyordum. Bir dönemeç kalmıştı. Dönemeçte, on adım ötede, bir ıhlamur ağacının uzun, yarı saydam gölgesi, bütün patika boyunca yayılmıştı. O an hâlâ hafızama kazılı: Tepeden tırnağa, sıırıslıkla âşıktım ben. Gölgeye on, beş, üç adım kalmıştı —üzerine bastım ve aniden çok korkunç bir şey oldu. Gölge, adımımınla birlikte canlanmış gibi siyah bir pıhtı halini alıp girdap oluşturarak sağa sola sallanmaya ve dönmeye başladı —yukarıya, ileriye, sağa, sola, aşağıya. Bir anda gölge her şeyi yuttu: Patikayı, ağaçları, gökyüzünü, güneşi, dünyayı, ‘benliğimi.’ Hiçlik. Ardından —bir an sonra— sarı kum yol yeniden ortaya çıktı; kumda cılız bir göl-

⁸⁰ Gözün içini aydınlatıp görmek ve gözü muayene etmek için kullanılan ayna. (ç.n.)

⁸¹ Ewald Hering (1834-1918). Renkli görme üzerine çalışmalar yapan Alman psikolog. (y.n.)

ge, iki yanda ağaçlar ve yukarda mavi gökyüzü duruyordu. Mavi gökyüzünde bir çember vardı. Kaybolan her Şey geri gelmiş, o andan önce oldukları hale geri dönmüŐlerdi, ancak *bir Şey* eksikti. Çok net bir Şekilde hissetmiştim: Geride bir Şey bırakılmıŐtı —hiçlikte.

“İstemsizce bir adım attım. Ama o adımı attıktan sonra düşündüm: Nereye? Sonra hatırladım: Ama hemen değil, öyle kolayca değil. Artık neyin eksik olduğunu biliyordum. Kalbim tuhaf bir Şekilde boş ve endiŐeden uzaktı. ‘Onun’ hakkında her Şeyi hatırlıyordum, sesindeki titreŐimlerden kirpiklerinin kıpırdayıŐına kadar; orada, dönemeçte beni beklediğini görebiliyordum, ama ona neden ihtiyacım olduğunu anlayamıyordum: Benden çok farklı; başka herkes gibi. Evet, kapanan siyah çatlak her Şeyi geri vermişti, bir Şey hariç her Şeyi: Kalbimden s k l p güneş ve gezegenlerle birlikte geceye fırlatılan o Şey geriye dönüş yolunu bulamamıŐtı; güneş yeniden gökyüzünde ydi, dünya yeniden y r ngesindeydi, ama o Şey eksikti — atlak onu yutmuştu.

“Garip bir Şekilde bitkin hissediyordum; kulaklarım çınlıyordu; bacaklarım titriyordu; ben de en yakın banka oturdum. Hiç düşünmeden cep saatimi çıkardım: Biri yirmi yedi geçiyordu.

“Buluşma saatine üç dakika vardı. Bitkinliğime yenilmeyerek ayağa kalktım ve istemsizce parkın kapılarına doğru yürüdüm. ‘Benliğim’ artık kimsesiz görünüyordu: Bir dizi evi geçtikten sonra, istemsizce uyumsuz vitrinlerin önünde durdum, katiyen hiçbir işime yaramayan ya da beni hiç ilgilendirmeyen Şeylere baktım, afiŐlerdeki devasa harflerle yazılmış kelimeleri okudum ama ne olduklarını anlamadım. Tozla kaplı yırtık pırtık bir ilanının yanında uzunca bir süre durup en ince ayrıntısına kadar okudum, okuduklarımı unutup en baştan tekrar okudum. Őansıma tabelada bir saat kadarını vardı; donmuş kollara bakıp devam etmek istedim, ama kollar gözlerimi bırakmıyordu; g zbebeklerimi çekmeye  a-

lıştım, çabaladım, sonra birden farkına vardım: Boyanmış zaman biri yirmi yedi geçtiğini söylüyordu —benim saatim.

“Saat kadransları o zamandan beri bana işkence ediyor. Normalde, kendimi unutmaya çalıştığım zamanlarda patırtılı sokaklar arasında kısa bir yürüyüşe çıkardım. Bunu şimdi de denedim, ama hayır; kaldırımı adımımı atar atmaz etrafım saat kadranslarıyla sarıldı, düzinelerce ölü saat kadranı ve neredeyse hepsi şöyle diyordu: Bir yirmi yedi. Bakmamaya çalıştım, ama mavi çerçevelerin, siyah çerçevelerin, altın sarısı çerçevelerin içindeki siyah kollar gözlerime doğru uzanmaya devam ederken, beyaz beyaz parıldayan o lanetli çemberler aynı sayı kombinasyonu ile gözlerime saldırdı. Sokaklardan kaçmak için odamın kapısının ve duvarlarının ardına saklandım. Ama orada da, uykuda bile kaçış yoktu: Gecelerce rüyalarımda ölü, insansız sokakları gördüm. Kepenkleri kapanmış pencereler. Sönmüş ışıklar. Duvarlara tutturulmuş yüzlerce, binlerce beyaz çember arasında tek başıma kavşaktan kavşağa geçtiğim kaldırımlar çöplüğü ve her bir çember üzerinde aynı sayılar ve o aynı sayıların arasında da —nereye baksam— aynı malum açıda duran saat kolları: Biri yirmi yedi geçiyor —bir yirmi yedi.

“O zamanlar saatçilerin tabelalarındakilerin kollarını neyin yönlendirdiğini bilmiyordum ve çok sonralara kadar da bilemeyecektim.”

“Olasılık teorisine göre, bir saatteki akrep ve yelkovanın tüm kombinasyonlarını düşünürsek, yedi yüz yirmi saat kadransından yalnızca bir tanesi bir yirmi yediyi göstermeli. Ama senin de muhtemelen fark ettiğin gibi on taneden yedisidi...”

“Evet!” diye bağırdım. “Ve bunu nasıl açıklayacağını bilmek isterim.”

Arkadaşımın sesi çıkmıyordu; başı, omuzlarından daha aşağıya gömülmüş halde otuyordu, belli ki hatırlamaya çalışıyordu.

Bir şafak öncesi rüzgârı, ağaçların gölgelerini oynatıp ayakucumuza getirdi. Lövenix, uyuşukluk halinden çıkmıştı.

“Evet, tüm bunları geride bıraktım. Çok geçmeden, havasız ve mütevazı laboratuvarımın eşiği de, acınası teçhizat ve okul kitabı yöntemleriyle birlikte geçmişe gömülmüştü. Tavanı kaldırıp düşüncelerimi üzerlerinde yalnızca gökyüzü olmasına alıştırdım. Sorun bence şuydu: Tıpkı okyanusun olduğu gibi varlığın da cezirleri vardır. Varoluş duygusu iki şekilde düşünülebilir: ‘Varım’ ve ‘var.’ ‘Ben’ kendini ‘varım’ olarak tanımlar; ‘olmayan-ben’ ise ona göre ‘var’ olarak bilinir.

“Söyle bana, hayatında hiç, bir kez bile şu üç anı yaşadın mı? İlki: *Varım ve var*. İkincisi: *Varım*. Kendiliğinden. Üçüncüsü: *İçimde var*. Kafan mı karıştı? Açıklayayım. Evren, yeryüzünü ve güneşi yutup koca bir boşluk haline dönüşebilen o varoluşsal çatlak tarafından benden bir kez, sonra bir kez daha alındığından beri, evrene şüpheyle bakıyorum. Gezegenlerinin eliptik yörüngelerinin değişmez ya da güneşlerinin söndürülemez olduğuna inanmıyorum. Evet, gecenin içinde kaybolmalar ender görülür, tıpkı onları bilenler gibi, ama bir afete sebep olan bu çatlak asla tamamen kapanmaz; her an genişleme, dünyayı kuşatan bir boşluk haline gelme riskini taşır. Bu çatlak yüzünden ikiye ayrılan yalnızca ben değilim. Sen de öyle değil misin? Heine, ‘ruhumu delip geçen büyük bir yeryüzü parçası’ hakkında yazmamış mıydı? O bir şairdi, o yüzden bunun bir metafordan fazlası olduğunu anlayamamıştım. Ve şayet...”

Lövenix birden susup bir kolunu kaldırdı: “Bak.”

Tüm dikkatimi dinlemeye verdiğim için fark edememiştim: Gece gitmişti. Yeryüzü ile gökyüzü arasında kızıl, dar bir çatlak halinde şafak söküyordu. Çatlak yavaşça genişledi. Yıldızlar ışıklarını çekti. Kubbe ve saçakların ardına gizlenen gece, siyah gölge parçalarına bölünmüştü bile. Her şey yeniden ortaya çıktı: Önce görüntüleri, sonra renkleri.

“Gitmem gerek,” dedim.

Lövenix bana doğru döndü. Nihayet yüzünü görebiliyordum: Biraz şiş, bir yarığı andıran ağzıyla birlikte nedense sivri ve yarı saydam görünüyordu; yalnızca hareketsiz ama kızgın gözlerinin parıltısında yok edilemez bir hayatın izleri vardı. Bu suratı ve bakışı daha önceden, hayatı uzun süre önce sona ermiş birinde, bir kitapta, eski bir gravürde gördüğümü hatırlar gibiydim.

“Ama bitirmedin...”

“Kimse bitiremez. Olay şu: Şayet tek bir zaman çizgisi yoksa, varoluş sürekli değilse, ‘evren bir bütün değil’ de çatlaklar tarafından tuhaf, alakasız parçalara ayrılıyorsa, o zaman, sorumluluk prensibine, yarınımla dünüm arasındaki bağa dayanan, kitaplardaki tüm o etik düşer ve yerine tek bir çatlak etiği gelir. Yöntemi mi? Şöyle: Çatlağın gerisinde kalan her şey için, çatlağın üzerinden atlayan ben sorumlu değilim. Ben buradayım, eylem orada, arkamda. Ben ve yaptıklarım farklı dünyalardayız ve o dünyaların arasında hiç pencere yok. Ah, bunu fark edeli çok uzun zaman oldu. Anlıyor musun?”

“Evet.”

“Gördüğün gibi, o, patikadaki dönemeçte bekleyen kadın boşu boşuna bekledi. Tek kelime etmeden bitirdim ilişkiyi. Mektuplarını açmadan ona geri gönderdim. Sonra bir gün gazetede ismine denk geldim (ismi Sophia’ydı, evet, *Sophia*): ‘... kendisini pencereden attı. Ardından hiç not bırakmayan...’ —ama neden ben sana bunu anlatıyorum ki?”

Arkasını döndü. Yalnızca omzunun keskin ucunu ve şapkasının kahverengi üstünü görebiliyordum; şapkanın kenarı hafifçe titredi.

“Ne oldu?”

“Hiç. Sadece... Affet beni.”

Ayağa kalktı. Ben de kalktım.

“Ama tabelalardaki saat kadrانlarını açıklamadın.”

“Ah, evet. Başka sefere artık.”

Elini tuttum.

“Ama ne zaman?”

Kararsız görünüyordu.

Yazımı elime aldım.

“Bu sana ait, bana değil.”

Zayıf bir şekilde gülümsedi: Teşekkür ederim. Bana adresini verip patikada hızlıca uzaklaştı. Tekrar banka oturdum. Gün başlıyordu. İnsanlar toz kaldırarak yürüyor, toynak ve tekerlekler kaldırım taşlarında kıvılcımlar çıkartarak takırdıyordu.

Benim de gitmem gerekti. Ama kaldım: Güneşe, yeryüzüne ve kendime karşı beslediğim tuhaf bir güvensizlik kaslarımı kontrol ediyordu. Bir adım bile atsam her şey — güneşten toynakların altındaki kıvılcımlara, kibirlerimizin altına yayılmış yeryüzünden insanların ayak tabanlarının uçuşturduğu toz zerreciklerine kadar— her şey aniden gecede kaybolacak ve vaat edilen şafak asla gelmeyecekmiş gibi bir his vardı içimde.

4

Epeydir, bir türlü kendimi toplayıp Çatlak Koleksiyoncusu’nu görmeye gidemedim. Ama saat kadrantları aklıma takılıp duruyordu: Koyu siyah kolları, beni sayıların gizeminin peşinde koşmaya itiyor gibiydi.

Lövenix’in odasını altıncı katta, döner bir merdivenin son basamağının yanında, tavan arasının altında buldum. Üzücü olan şu ki oda boştu. Gottfried Lövenix gitmişti. Ama nereye?

Yöneticinin odasındaki uzun sorgulardan yalnızca Lövenix’in gittiği ne idüğü belirsiz, küçük şehrin adı çıktı. İzini kaybetmemek için hemen ona bir mektup gönderdim, zarfın

üzerine yalnızca onun ve şehrin ismini yazdım. Ona ulaşacak mıydı acaba?

Uzun bir zaman yanıt alamadım; yani mektup ona ulaşmamıştı. Ama bir gün, beklemekten vazgeçtiğimde, postane müdiresi bana gri, kare bir zarf verdi. Zarfı açtım.

Efendim,

Umarım benim birazcık düzensiz davranışımı affetmişsindir: Umutsuz, tuhaf bir adamım ben. Ancak şimdi, masalını ve mektubunu tekrar okuduğumda, senden uzaklaşarak ne kadar büyük bir yanlış yaptığımı görebiliyorum. Biz birbirimize bağlıyız, en azından ortak bir temayla. Öncelikle saat kadrانlarıyla ilgili seni rahatlatmak isterim: Onlar hakkında özel bir gizem falan yok: Eğer denizin cezrinin zamanları varsa (saniyesine kadar), o zaman varoluşun cezrinin de (her gün olan bir olay olmasa da) kendi gözde saatleri, dakikaları ve hatta saniyeleri olmalı. İnsanların bilinçleri kocamandır. Fakat bilinçaltı —filozofunki ya da tabela boyacısınınki olsun— her zaman daha yücedir. Bir boyacının eli (bir saat kadrانı boyarken düşünmeden, bilinçsizce hareket eden) boyacıdan daha yücedir. Boyacı, saatin kollarını nereye koyduğunu umursamaz, ama bilinçaltı öyle değildir; her zaman, her yerde kendi saatini belirler, bilinçaltı saatini, ertelenmiş bilinç saatini —boşluk saatini— belirler. Kaldırımları çiğneyen insanlar, hayatlarının üzerinde asılı duran o boyalı akrep ve yelkovanın ortaya çıkardığı tehlikenin farkında değiller. Ve asla olamayacaklar.

Şu ana kadarki tüm gözlemlerim yalnızca bu hipotezi doğruluyor ve hiçlikle yapacağım sonraki deneylerimde de kesinlikle aynı saat ve dakika kombinasyonunun (seninle benim tarafımızdan bilinen) bana yol göstermesini diliyorum.

Hürmetkâr kulunuz,

G.Lövenix

Anında cevap verdim. Ona mektubu ve hipotezi için samimi bir şekilde teşekkür edip bir öğrenci edasıyla, sonraki deneylerinde kullanmayı planladığı metottan bana bahsedip bahsedemeyeceğini sordum. İkinci mektubunda, artık bana genç arkadaşım diye hitap eden Çatlak Koleksiyoncusu, fiziki yasaların ve maksimlerin⁸² üzerinden geçtikten sonra düşüncesinin yeni bir döneme girmiş olduğunu söyledi.

Masalındaki ontolojik çerçeveyi ancak şimdi haklı bulabildim. Siz şairler gördüğünüz şeyi belirsiz bir şekilde ama hemen görüyorsunuz, biz filozoflarsa net bir şekilde ama yavaş yavaş görüyoruz. Şu anda Descartes'ın *Meditasyonları*'nı yeniden okuyorum. İlahi rehberlikle ilgili fikirleri inanılmaz. Descartes, "İlahi takdir, varlığın korunması değil, her an —Descartes'ı her şeyiyle ele alıyorum— hiçliğe düşen ve Yaratıcı'nın kudreti sayesinde, güneşlerden kum tanelerine kadar, bütünüyle sil baştan oluşturulan dünyanın sürekli olarak yaratılmasıdır," der. Pek tabii, o Dekartçı "sil baştan" anların arasında kırılmalar —ölü noktalar— olabilir: Ölüler krallığı, ara dünya, siyah Çatlaklar Diyarı, bu noktalarda sıkışmıştır.

Siz şairlerden biri —uzun zaman önce— Ölüler Krallığı'nın yarıklarına dalmıştı. Metafizikçiler de dalmalı.

Deneylerimin doğasını bir posta zarfına yükleme konusunda çekincelerim var. Eğer merakın varsa, gelip beni gör: Elimden geldiğince bir şeyler gösteririm.

Her halükarda, meditasyon zamanı geçti. Artık çatlakların zamanı.

Metodumun eşsizliği şurada: İnsanlar, sokaktaki herhangi bir saatin bildiği şeylerden bihaberler. Neden mi? Çünkü varlığı yaran çatlak, insanların varlığını yansıtan bilinçlerini de yutar. Varlığın içine fırlatılan zavallı ruhlar, az

⁸² Immanuel Kant'ın ahlaki bir eylemin gerisinde yatan niyet ve motiflere verdiği ilkeler. (ç.n.)

önce var olmadıklarından şüphelenmezler — sadece, çatlak tarafından bir daha bu dünyaya asla geri dönmek üzere yutulan terk edilmiş şeyler ve insanlar korkup kötü bir şey olacağını sezerler. Kaybolanlar hakkında insanlar şöyle der, “Meçhul ölüm yeri.” Her anın, her şeyi ve her birimizi o “meçhul ölüm yeri” ile tehdit ettiğini fark etmezler.

Boşluğun içini bilmenin tek yolu, bilinci, o derin çatlağa teslim etmemektir. Felaketin saatine, saniyesine kadar doğru olarak hesaplayıp, yoklukta tek başına var olmak için irade ve inanç gücüne tutunan insan, işte o insan ölümü canlı olarak tadacaktır. Burada Dante’nin terza riması⁸³ yetersiz kalır; rakam ve formüller kullanılmalıdır; şair, bir şeylerin yalnızca imgelerinden ve benzerlerinden yararlanır, metafizikçininse o bir şeylerin kendilerinden yararlanabiliyor olması gerekir.

Hesaplamalarım beni yanıltmayacak. İncamım da. Deney günüm yaklaşıyor. Tanrı yardımcım olsun, G.L.

Bu mektup beni rahatsız etmişti. O hafta başka haber alamadım. Küçük bir çanta hazırlayıp hemen sabahki bir trene binerek çözüme doğru gittim.

5

Trenin öğlen varması gerekiyordu, ama bir saat gecikmişti. Çantamı istasyonda bırakıp Lövenix’in kaldığı yeri aramak için yola çıktım. Saatim bir kırk beşi gösterirken, yüksek, sağlam bir duvardaki kapıyı iterek açtım; duvarın içinde bir avlu vardı; avlunun arkasında da üç pencere küçük bir ev. Kimsecikler yok. Kapı hafif açık duruyordu. İçeri girdim.

Bir koridor vardı; orada gördüğüm bir kapıyı çaldım.

⁸³ Üçer mısralık bentlerle yazılan bir nazım biçimi. Dante tarafından İlahi Komedi’de kullanılmıştır. (y.n.)

Kimse gelmedi. Kolu ittirdim —kapı açıldı.

İlk odada sadece kitaplar vardı. Bağırđım. Hiç ses yoktu. Kafam karışmıştı, başka bir odaya çıkan açık bir kapıdan içeriye göz attım: Bir masa ve ona yanaştırılmış bir koltuk; koltukta Lövenix oturuyordu, alnı masanın üzerindeydi, gevşemiş kolları yere hafifçe değiyordu.

Seslendim. Sessizlik. Tekrar seslendim. Sessizlik. Omzuna hafifçe vurdum. Sonra daha sert. Başı devrilip sessizce sol kulağının üzerine düştü —beyaz gözbebeğinde ölü, donuk, korku dolu bir göz gördüm. Ağır başının altında, yanağına yapışmış halde duran minik yazılarla dolu bir defter vardı. Başını kaldırıp (hâlâ biraz sıcaktı) defteri çektim ve hâlâ ıslak olan son satırlara hızlıca bir göz gezdirdim. Defteri cebime atıp dışarı çıktım, kapıyı kapattım, sonra bir kapıyı daha, sonra bir kapıyı daha arkamdan sertçe kapattım. Avlu ve cadde boştu. Bir saat sonra trendeydim.

Lövenix'in defterindeki tüm rakam ve formülleri anlamamıştım. Ama şimdi anlıyorum: Masalım sona erdi. Teslim oluyorum. Ama Lövenix'in rakamları daha fazlasını istiyor: Benim olan, olmayan, yazılan, yazılmayan tüm hikâyeleri istiyor. Her bir fantezinin gelişine ihtiyaçları var. Hayır. Dün çatlak mirasımı ateşe attım. Hikâyelerle varsayımlar ödeşmişti. Fantezinin öcü alınmıştı.

OLMAYANLAR DİYARI

*Büyük Hükümdar'a hizmet edenler Var olarak görülür,
diğerleri Yok sayılır.*

Bir nüfus sayımından (on yedinci yüzyıl sonları)

1

Ben varım —*ADSUM*.⁸⁴ Şöyle ki, varım çünkü büyük Olanlar Milletine aitim. Yok olamam. Sanırım bu yeterince açık ve makul.

Ama Varoluşun, bir grup Olmaya nasıl müsamaha gösterebileceğini, tuhaf, küçük bir Olmayanlar dünyasının —ıssız bir kenar mahallede, küçük, ücra bir gezegende de olsa— peyda olup yayılmasına aslında nasıl müsaade edebileceğini siz değerli Olanlarıma açıklamaya kalkarsam, bu benim için inanılmaz derecede zor olur. Ama sonuçta, Olmayanlar Diyarı bir gerçek. Kendim de orada bulundum ki birazdan söyleyeceklerim bu beyanımın doğruluğunu kanıtlayacaktır.

Felsefeyle ilgilenen bir Olmayan zamanında şöyle demiş, “Varlık, Hiçliğe dönüşmeden yok olamazken Hiçlik de Varlığa dönüşmeden var olamaz.” Bu o kadar mantıklı ki bir Olmayanın, var olmayan bir varlığın —neredeyse yalnızca

⁸⁴ Lat. Varım, buradayım. (ç.n.)

bir düzine kelimeyle— gerçeğe bu kadar yaklaşabilmiş olmasına inanmak çok zor.

Konumuza dönecek olursak: Ziyaret etme şansı yakaladığım tuhaf Olmayanlar Diyarı, onlara, Olmayanlara düz gibi görünen bir küre. Bu sözde düzlüğün üzerinde, eşit zaman aralıklarıyla (ki zaman, en zeki Olmayanların da kanıtlandığına göre kendi kendine var olmaz) onların küçük dünyasına nazaran aslında hareketsiz olan, bir uzun, bir kısa, bir parlayan, bir sönen gölgeler oluşturan bir güneşin sözde doğuşu ve batışı gerçekleşir, öyle ki birinin o gölgelerin kesin olarak var olup olmadığını söylemesi imkânsızdır. Doğru, Olmayanlar, olmayancıklarına⁸⁵ bir şeylerin gölgeleri olduğunu öğretirler, ama mantıklı bir şekilde düşünülürse, bir şeylerin mi gölgeleri var, yoksa gölgelerin mi bir şeyleri var kesin olarak bilmek mümkün değildir —şayet Olmayan bir şeyler, Olmayan gölgeler ve Olmayanların kendileri, sadece dış görünüşe bakılarak farazi fikirleriyle birlikte bir kenara atılmazsa.

2

Olmayanlar dip dibe yaşarlar. Çok sayıda “hayır” her zaman bir “evet”e dönüşebilir, çok sayıda hayalet tek bir vücuda sığdırılabilir, Olmayanlara göre bu hep böyle olmuştur ve olacaktır. Elbette, bu umutsuz, hatta biraz da aptal bir fikir, zaten böyle bir fikre dayanan deneyler de başarısız olmaya mahkûmdur. Kaldı ki, Varlık tarafından baltalanıp sil baştan başlatılan bu inatçı ve uzun var olma çabaları, sözüm ona hayatlarının özüdür.

Dolayısıyla: Aşkları, toplumları, dinleridir.

Aşk, bir Olmayanın diğer bir Olmayana, o Olmayanın

⁸⁵ Kitabın diline sadık kalarak, daha küçük Olmayanları ifade etmek için kullanılmıştır. (ç.n.)

var olmadığını fark etmeden çekilmesidir. Bu tutkulu gaflet (duruma bağlı olarak) saniyeler, dakikalar, aylar, hatta daha bile uzun sürebilir. Bu arada, birbirlerini genellikle karanlıkta severler ve Olmayanlar Diyarı'nın hayali varlıkları, muhtemelen yalnızca o nadir anlarda içtendirler, ki böyle yaptıkça aydınlıkta karanlıktan daha görünür olmadıklarını da kabul ederler.

Baharda, küçük dünyalarındaki solmuş otlar yeşerip heyecan verici olmayan, Olmayan çiçekler açarken, burada da, büyük Olanlar Milletimizde, gerçeklik rüya olup rüyalar gerçeklik olarak gözünü açtığında, o hayali varlıklar, kendilerinin de aşka sahip olabileceklerini hayal etmeye başlarlar. Tıpkı rüzgârın bir otu diğerine dolandırması gibi, bahar coşkusu da bir “benlik”le diğerini karıştırarak, Olmayanları bile sahip olmadıkları şeyleri aşkla takas etmeye zorlar: Vücutlarını ve ruhlarını. Ve ancak bu döngü sona erdiğinde, bahar tüm taçyapraklarını döktüğünde Olmayanlar farkına varır: Hepsi bir hiçmiş.

3

Çalışmalarına kapanmış, Olmayan akademisyenler, kendilerine ve diğerlerine var olduklarını —harflerin de yardımıyla— kanıtlamak için yıllarını harcarlar; bu, makale ve tezlerinde gözde bir temadır; harfler itaat eder, ama gerçek, Olmayanlara kendini her zaman hatırlatır: Hayır.

Kendisini kendisine kanıtlamaktan, hayat hakkında fikirler ileri sürmekten ziyade, sadece yaşamının çok daha kolay olacağını düşünebilirsiniz; *Etika*'nın⁸⁶ ilk bölümünü bitirdikten sonra ikinci bölüme girişmekten ziyade, en azından bir etik davranış gerçekleştirmenin daha kolay ve

⁸⁶ Hollandalı Yahudi filozof Spinoza'nın (1632-1677) beş parçadan oluşan eseri. (y.n.)

yararlı olduğunu düşünebilirsiniz. Ama hayır. Kitap rafları, harf yığınlarının altında ezilirken, kitap hışırtılarıyla çevrili Olmayan, kendisini kendisine kanıtlamaya çalışır. Zaman, saat kadrانlarındaki sivri kolları çekiştirerek dönüp durur ve bazı Olmayan düşünceler, ne kadar sivri olurlarsa olsunlar, yalnızca kendilerinin etrafında dönmeyi bilirler. Her halükarda, bir Olmayanın kafasındaki olaylar zinciri şöyle gerçekleşir: Önce ruh, sonra bir parça ölü et, ve sonra, şayet biri kafatasının kör göz çukurlarının içinden bakarsa, olağan hiçlik, hiçliğe indirgenmiş bir Olmayan.

Olmayan bir üstat şöyle demiştir: “Düşünüyorum, öyleyse varım.” Fakat varlık, düşüncenin bir sonucu değildir —düşünce, varlığın bir sonucudur. Ve Olmayan mantık bile, bir öncülün, bir sonuçtan ortaya çıktığı argümanları sert bir biçimde yasakladığından, düşüncelerinden varlıklarına ulaşan Olmayanlar da, mantıklarındaki bütün öncüllere dayanarak kendilerini kendilerine yasaklarlar. Peki Olmayanlar çok düşünür mü? Arada sırada düşünürler, fikircilerin sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Hepsi bu. Başka da hatırlamıyorum. Yani diğerleri var olmamanın yanında, düşünmüyorlar bile. Çalışmalarına ve kitaplarının sayfalarına hapsolmuş akademisyen Olmayanlar, tipik olarak her şeylerini “benliklere” ve “olmayan-benliklere” bölerler. Dolayısıyla, Olmayan A ve Olmayan B’nin kendi çalışmalarında olduklarını düşünürsek, A, B’ye göre “olmayan-benlik,” B, A’ya göre “olmayan-benlik”tir. Diğer bir deyişle, A da B de başka birisi için her zaman “olmayan-benlik” olacaktır. O değişmez “başka birisi” (en bilgeleri bile şüphelenmemiştii) bendim işte, dünyalarında seyahat ediyordum.

Felsefeyle uğraşan bazı Olmayanların, varsayımlarda buluna buluna hiçleştirici bir felsefede son bulduğunu kabul etmek gerek. Bir kış günü sabahı kadar sönük fikirlerinde, zaman zaman ebedi ve her şeyi kapsayan bir gerçek sezinelirdim. Tam anlamıyla korkusuz birkaç Olmayan, sıradışı

bir şey yapmaya karar vermişti: Kendilerini düşüncelerinin kuvvetiyle yaymak. Bu yüzden bilge bir Olmayan, dış görünüşler dünyasından çekilip, “dış dünya”ya açılan pencereyi asla açmadan, uzun yıllar boyunca tek başına düşünebildiği küçük, sessiz bir çalışma odasına kapanmış, algı ve düşünceyle birlikte kendisini kopardığı o dünyaya yabancılaşmıştı. Sonra bir gün, hasbelkader kendini pencerenin önünde bulunca dışarıdaki dünyayı hatırlayıp panjurun ipini çekti. Pencereden baktığında dünya falan görmemesinin Olmayı nasıl şaşırttığını düşünsenize, sanki yıldız ve güneşlerle parıldayan, yeşil ve gök mavisi kaplı o dünya çekilmiş, tıpkı yağmurun yıkayıp götürdüğü ucuz boyayla yapılmış bir resim gibi silinmişti. Elinde panjur ipiyle genişleyen karanlığa bakakaldı. Kesinlikle en ufak bir şüphe bile yoktu: Bu hiçlikti, olabilecek en sıradan hiçlik. İpi bıraktı —panjur da fışırdayarak kapandı. Sonra çalışma masasına gidip dış dünyanın, sözde sinir sisteminin kötü bir alışkanlığından ibaret olduğunu tartıştığı, ilerde ünlü incelemesi haline dönüşecek şeyi yazmak için işe koyuldu.

Doğru, karşıt fikirli bu incelemenin doğruluğunu kanıtlayan “gerçeğin” açıklanmasında kolaya kaçıldığını düşünmüşlerdi. Pencerenin kepenkleri kapalıydı, dalgın filozofun panjuru kaldırdığı zaman aklından çıkan bir durum: Siyah boyalı ahşap kepenkleri, dış dünyayla karıştırıp hemen hüküm vermeye kalkışmıştı. Olur böyle şeyler.

Cep saatinin kollarını gözleyen başka bir bilge Olmayan da, kollar durmadan hareket etmesine rağmen asla cebini terk etmediğini söyleyerek çok derin bir yorumda bulunmuştu. Sistemindeki başka her şey basit bir analogiden ibaretti.

Ama bunlar istisnai durumlar. Kural olarak, dediğim gibi, akıl almaz bir gaflet ya da hata sebebiyle var olan Olmayanlar, gerçekten doğal olarak korkarlar ve zaten korkmalıdırlar da, çünkü gerçek, özünde, öyle bir şeydir ki tüm

Olmayanları lağveder. Kitaplarında bu kelimeyi övseler de, gerçeği aramak Olmayanların yararına değildir, ki zaten kurtuluşu gizemin içinde bulurlar. Örneğin dinleri, karmaşık gizemler ve üstün bilmeme sanatını ustaca icra edip bazen bu konuda şaşılacak derecede uzmanlığa ulaşarak kendilerinden bir şeyler sakladıkları sakrament adı verilen ayinler bütünüdür. Olmayanların kutsal kitapları, dünyalarının hiçlikten yaratıldığını söyler. Şu doğru; dünyalarını incelemek demek, her fırsatta, yaratıldığı o tuhaf maddeyle karşılaşmak demek —hiçlik. Kitaplarında bulduğum az sayıdaki gerçek pırıltıları, kelime ve safsataları tarafından yavaş yavaş örtbas edildi. Tekvin adındaki kitaplarında mesela, Olmayanların ecdadının, hayat ağacından değil de bilgi ağacından yediği yazar.

İşte siz değerli Olanlarıma, Olmayanlara özgü yabancı bir kavramdan bahsetmek isterim —ölümden. Olmayanlar zaman zaman inanılmaz bir doğallıkla var olma numarası yaparak idare etseler de, bu hile eninde sonunda “ölüm” adını verdikleri kavram tarafından ortaya çıkarılır. Güya az önce var olan Olmayan, aniden zayıflar, hareketsizleşir, yaşıyor numarası yapmayı kesip var olmaya son verir: Gerçek patlak verir. Artık ölüm tarafından foyası ortaya çıkarılan Olmayanın sözde mezarının üzerinde, henüz foyası ortaya çıkmamış Olmayanlar “kutsal ölümsüz” hakkında bir şeyler söylerler, ruhun ölümsüzlüğünden bahsederler, ama ne söyleyenler ne de dinleyenler buna inanır; “kutsal ölümsüz” genellikle akrep birkaç tur attığı zaman unutulur gider. Bazı Olmayanlar, en hırslıları, “ölümsüz isim”lerine tutunurlar, ama isim denilen şey bir avuç harften ibarettir, o yüzden hemen hemen tartışmaya bile değmez.

Durum ne olursa olsun, Olmayanlar ölümden hoşlanmazlar: Bilinçlerini rahatsız eder, o görünüş oyunlarını bozup onlara acımasız önseziler yoluyla işkence eder. Harika görünme sanatları, hiçbir şeyken her şey olma kabiliyetleri,

başka hiçbir yerde Olmayanlara özel bir kuruluş olan tiyatroda olduğu kadar çarpıcı değildi. Biz Olanlar, daimi olarak kendi kendiliğimize ait olurken, Olmayanlar göz açıp kapayıncaya kadar başka insanların hayatlarında giyinip kuşanırlar; tiyatrolarında, tahtadan yapılmış sahte bir zemin üzerinde, güneş yerine yapay ışıklar altında, sahte, boyalı şeylerle çevrili Olmayanlar, uydurma hayatlarını yaşar, hiç var olmayan kederlerin ardından gözyaşı döker, hayal ürünü sevinçlerle gülerler. Ben izledikçe, kendileri için, Olmayanlar için, tiyatronun bir “hayat okulu” olduğunu belirten eleştirmenlerine katılmaktan kendimi alamadım.

4

Olmayan mitolojisinden bir parça.

Başta Kaos varmış. Kaos’tan Okyanus çıkmış. Okyanus, Kader’le evlenmiş. Ve Kader’le Okyanus’un üç oğlu olmuş: Ev,⁸⁷ Καί⁸⁸ ve Πάυ.⁸⁹ En yaşlıları Πάυ, aşırı uzun, kuvvetli, güç tutkunuymuş ve annesi Kader’in mizacına sahipmiş; yalnızlığı seven ortanca oğul Ev, dedesi Kaos gibi değişken ve aksiymiş; en gençleri olan Καί, ne öyle ne böyleymiş: Abilerini taklit ediyormuş —hem sokulgan Πάυ, hem de ketam Ev’i. Abileri, Καί’nin dikkatini çekebilmek için birbiriyle aşık atarlarmış; her biri onu kendine göre sever, yol gösterirmiş.

Καί, hâlâ çok küçükken, Πάυ, koca parmaklarıyla eline bir inci ya da ölümüne korkmuş titreyen bir su tanesi alıp Καί’ye incideki ya da sudaki yansımasını gösterirmiş. Καί bunu ne zaman görse gülermiş.

Καί, biraz daha yaşını aldığı zaman, Πάυ, ona saklam-baç oynamayı öğretmiş. İri ama çevik olan Πάυ, şiddetli bir

⁸⁷ Yun. Bir. (ç.n.)

⁸⁸ Yun. Ve. (ç.n.)

⁸⁹ Yun. Çok. (ç.n.)

dalganın kıvrımında, minik bir yumuşakçanın kabuğunda, dans eden köklerin üzerindeki çiçeklerin taçyapraklarının arasında ya da hatta sudaki neredeyse görünmeyen küçük dalgalanmalarda bile saklanırmış. Kαί, küçük elleriyle dalgalara vurarak, dolgun parmaklarıyla alelacele çiçeklere bakarak, yumuşakçaların kabuklarını çıkararak onu ararmış. Ve aniden minik taçyapraklarının ya da köpüklü dalgaların arasında abisini bulduğu zaman çok mutlu olurmuş.

“Buldum seni!” diye bağırmış Kαί ve koca Παυ da devasa boyuyla doğrulup kulakları sağır eden bir kahkahayla gürlermiş.

Ev, devle küçük çocuğun oyunlarını sessizce seyredermiş. Kαί tek başına kaldığında fırsattan istifade, onu mağarasına götürüp yalnızlık ve gurur hakkında dersler verirmiş: Ev, oldukça kararlı parmaklarıyla birden irileşen gözbebeğine uzanıp gözünden —yıldızları, mavi gökyüzü, denizleri ve topraklarıyla— bütün bir dünya çıkarıp kurnazca gülümseyerek bu yeni süs eşyasını hayretler içinde kalmış çocuğa gösterirmiş. Fakat Ev, Παυ’ın ağır ayak sesini ya da babasının yeri göğü sarsan adımını duyar duymaz, dünyayı gözüne hemen geri koyar, gözkapaklarını indirir, sessizce kimsesiz mağarasının derinliklerine çekilirmiş. Kαί, bu oyuna öylesine bayılmış ki Ev’i fark eder etmez küçük ellerini havaya kaldırıp abisinin gözlerine uzanırmış.

Bir gün Παυ, Kαί’nin ağladığını duymuş. Aceleyle yanına gitmiş. Küçük çocuk, gözünden çaresizce, tüm güneşlerin parlaklığıyla aydınlanan, kocaman, alacalı ve muhtelif bir şey çıkarmaya çalışıyormuş; bu “bir şey” gözbebeğine sıkışmış ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın yerinden oynamıyormuş. Παυ, bu kocaman, alacalı parlaklığı çocuğun gözüne hemen geri itip titreyen parmaklarına bir tokat savurmuş. “Bir daha yapmayacaksın!” diye bağırmış. “Duydun mu beni?” Ölümüne korkan Kαί çıt çıkarmamış.

Artık Okyanus yaşlanıp köpüklü gri hale gelince, kıyı-

sızlığının⁹⁰ yükünü iyiden iyiye hissetmeye başlamış. Kader ona şöyle demiş, “Okyanus, neden gidip biraz kıyı almıyorsun? Şöyle iyi bir bedel ödeyerek.”

Yaşlı adam gönülsüzmüş fakat Kader ısrar etmeyi sürdürmüş —“Neden, neden”— ta ki Okyanus, çocuklarını çağırıp şunları diyene kadar: “Ev, Καί, Παν, kıyısızlığım bana iyice dert olmaya başladı. Size ben hayat verdim ve söylediklerimi harfiyen yerine getirmezsensiz size ölüm de veririm. Kıyısızlığıma gidip bana —bedeli hayatınız da olsa— kıyı getirin.” Küçük Καί, abilerinin elinden tutmuş ve beraber kıyı aramak için kıyısızlığa doğru yola çıkmışlar: Ev, Καί ve Παν. Yürümüşler, yürümüşler. Bir gün, uykuya yenik düşerek istirahat etmek için uzanmışlar ve Παν’la Ev aynı rüyayı görmüş: Karşılarında Hiçlik belirmiş, görmüyor ve görülmüyormuş, gaipten gelen kasvetli bir ses demiş ki: “Ben Hiçliğim. Gerçekte değil, yalnızca rüyalarda ortaya çıkarım. Bende kıyı var ama açım, kıyıları da yalnızca ‘Tamam, olmayacağım’ diyenlere vereceğim. İkiden aşağısını kabul etmiyorum.”

Gece geçmiş. Ev, rüyasını Παν’a, Παν da Ev’e anlatmış ve kardeşler birbirlerine demiş ki: “Babamız Okyanus’un kafasında ne olursa olsun onu çıkartamayız. Eğer kıyısız bir şekilde dönersek üçümüzü de öldürür; bu durumda ikimizin ölmesi daha iyi. Bu güzel hayattan ayrılacağımız için üzüntülüüz, kardeşimizden ayrılacağımız için daha da üzüntülüüz, fakat annemiz Kader öyle buyuruyorsa o zaman tamam, olmayacağız.” Bunu söyleyip uykuya dalmışlar ama uykuları ebedi olmuş. Küçük Καί uyuyan abilerinin hareketsiz bedenlerini dürtmüş; nihayetinde, yardım için etrafa bakınırken, önünde duran yepyeni, sıfır kıyıları görmüş: Yer yer dik, yer yer düz, yer yer eğimli. Καί bağırarak: “Ev! Παν!” Uçurumlarda ve kayalıklarda oturan Eko da onu taklit etmiş:

⁹⁰ Kitabın diline sadık kalarak kıyısız bir okyanusun büyüklüğünü, enginliğini ifade etmek adına kullanılmıştır. (ç.n.)

“Ev... Παν...” Καί ağlamaya başlamış. Ardından, gözyaşlarını silerek kayalıklarla dolu kıyıları narin omuzlarına almış ve ağırlığın altında sendeleye sendeleye pahalıya patlayan kıyıları babasına götürmüştü. Yaşlı Okyanus kıyıları görünce neşelenmiş; onlarla birleşip hafifçe dalga oluşturmaya başlamış; daha da sakinleşip uykuya dalmış. Καί, annesi Kader’in sorumluluğu altında bırakılmış.

Kαί, abileri olmadan bunalıma girmeye başlamış.

“Ah Ev, ah Παν, ben siz olmadan ne yaparım?” diye feryat etmiş. “Siz ikiniz, büyük ve güçlüydünüz, beni elimden tutardınız, sen, Ev, sağımda; sen, Παν, solumda; ben, işte o zaman sizin gücünüz sayesinde güçlü, sizin ululuğunuz sayesinde uluydum. Benimle bir daha saklambaç oynayamayacaksın Παν, dalgaların ve taçyapraklarının altına saklanamayacaksın. Bana bir daha gözünün içindeki dünyayı gösteremeyeceksin, Ev. Siz ikiniz olmadan ben yalnızca ‘Καί’yim, yalnızca aptal, küçük bir ‘Καί’ —hiçbir şeyi bağlamayan bir ‘ve’.”

Küçük Καί, tükenmeye ve solmaya başlamış: Καί, Kai’ye dönüşmüş. İşte mit burada sona eriyor. Yalnızca Olmayanların sözde mantık kitaplarında sonunu bulabildim, fazlasıyla yetersiz ve kuruydu orası ayrı: “Tüm insanlar ölümlüdür. Kai de insandır. Dolayısıyla, Kai ölümlüdür.” Açıkça görülüyor ki, şayet bu kitaplara inanılıyorsa, Καί ölümlü olmuştur; ondan da Olmayanlar ya da mitteki adlarıyla “ölümlüler” gelmiştir, özlere ölebilme, yani olmama kabiliyetlerinde yatan varlıklar. Παν- Ev’e olan özlem uzak atalarından gelmiş (tüm kitapları açıkça böyle söylüyor). Kıyılarla sarılmış Okyanus’un kıyısızlığı boyunca oturup, Kai hakkındaki hâlâ aynı eski efsaneyi anlatır dururlar, fakat zamanla hikâyede birkaç bozulma olmuştur: Kai’nin ölü kardeşlerine duyduğu özlem, kardeşlerin kendilerine duyduğu özleme dönüşmüştür; Kai’nin ismi artık “Kabil” olarak telaffuz edilir; çok sevdiği kardeşlerinin yok oluş hikâyesi de Kabil’in kardeş katline dönüştürülmüştür.

Olmayanların en anti-varoluşsal özelliği o birçok çokluğun yaratıcısı olan akıllarıdır: “Bu yüzden,” “böylece” vesaire. Olmayanlar Diyarı’nda zavallı bir kaktüsün gelişimi bile kökten dikene doğru olur; fakat bir Olmayanın, “kafasını” oluşturan, birbirine kenetlenmiş sekiz kemiğin içine sıkışmış düşüncesinin gelişimi dikenden köke doğru olur, düşüncesi sonuçtan sebebe gider, sebepten sonuca giden, gelişimini köklerden yapraklara gerçekleştiren Doğadaki her şeyin tam aksine. Dışarıdan bir uyarıcı aldıktan sonra (tabiri caizse bir kurşun), Olmayanın “aklı” tüm algıları tersine çevirir, yalnızca “sonra”dan sonra “önce”ye giderek zamanın akışına karşı düşünür. “Akılları,” tıpkı II’den sonra III’ü, I’den sonra II’yi gösteren akrebin hareketine karşı çıktığı gibi, gezegenleri yörüngelerde, kanı damarlarda ve suyu bitki hücrelerinde dolaştırıp hiçbir karşıtlık kabul etmeyen bütün Doğaya da karşı çıkar. Olmayanlar, Argo gemisi efsanesini uydurmuşlardır, ama hayali hayatları, ergo enkazının bir hikâyesi değil midir zaten?⁹¹ En bilgili Olmayanlar tarafından bilinen derin kamumantıkçılık⁹² sisteminin, harflerinden birini kaybedene dek her soruna burnunu sokan inanılmaz kasvetli bir ergo’nun hikâyesinden ibaret olduğunu antrparantez belirtmemde fayda var. (“r” ve “ego”yu bulan kişinin uygun yerlerine geri götürmesi rica olunur.)

Farazi diyarı terk etmeden hemen önce, beni inanılmaz öfkeliendiren bir olaya şahit oldum. Bir gün, bir grup minik olmayancığın, yetişkin bir Olmayanın etrafında toplandığını gördüm, ilgimi de çekince gruba yaklaştım. Olmayan, olma-

⁹¹ Krjijanovski, önceki bir makalesi olan ‘Argo ve Ergo’da (1918) şairin rotasıyla —bir mitler deryasına doğru yelken açan Yunan kadirgası Argo— görevi bir şeyi olabildiğince açıklanabilir kılmak olan bilim insanının dünyası arasındaki fark hakkında görüşlerini söyler (‘ergo’: bir sebebin sonucu, bir çünkü). (ç.n.)

⁹² Gerçek olan ne varsa rasyoneldir ve rasyonel olan ne varsa gerçektir savı. (y.n.)

yancıklara bir şeyler anlatıyordu... Ne hakkında biliyor musunuz benim değerli Olanlarım! Hayatımız hakkında, Olanlar Milletinin hayatı hakkında. Olmayanın hikâyesi karışık ve saçmaydı, ama o haliyle bile beni son derece rahatsız edip şaşkına çevirmeyi başarabilmişti. Ürkmüş minik olmayancıkları ite kaka Olmayanın yanına gittim.

“Bunları nereden biliyor olabilirsin *sen*?” diye bağırdım.

“Hiçbir yerden,” dedi zayıf bir gülümsemeyle kelimeleri uzatarak, “yalnızca bir masal, hiçbir zaman olmayan bir şey hakkında bir hikâye.”

“Böyle komik masallar anlatmak istiyorsan,” diye bağırdım, “onlara kendi hayatlarınızı dürüstçe ve Varoluşu katmadan anlatman daha iyi olur.”

Arkamı dönüp uzaklaştım. Arkamda minik olmayancıkların tiz bir şekilde kıkırdadıklarını duyabiliyordum.

Bu görünüşte abes olan olaydan sonra, uzun süreli, tuhaf bir bunalım geçirdim, sevgili Olan arkadaşlarım. Fakat yine de seyahatime devam etmeyi aklıma koymuştum.

Olmayanların küçük dünyasında çok uzun kalmadım. Hiçlik çöplüğünde daha uzağa, daha derine giderek, bir şeylerin gölgelerinin olduğu Olmayan diyarı terk edip gölgelerin bir şeylerinin olduğu, zayıf ve titrek ışınlarıyla bir şeylerin dış çizgilerini eğri büğrü çizen güneşin ufuk çizgisinin üzerinde gücbele doğduğu bir dünyaya ulaştım. Artık Ölüler Diyarı’na gitmiştim, burada ne güneş ne de başka bir şey vardı —yalnızca ebedi bir dönüş ve gölgelerin sessizce hareket edişi. Olmayanlar Diyarı’ndayken yaşadığım üzüntü burada dayanılmaz hale gelmişti: Uzaktaki büyüleyici vatanımı ve siz, çok uzaklarda, dünyalar çöplüğünün ötesindeki gerçek ve varlığı su götürmez Olanlarımı zihnimde canlandırıdım —ve geri döndüm. Tekrar dünyaları —bir şeylerin dibinde ürkekçe titreyen gölgelerin dünyasını (işte burada Olmayan arkadaşlarıma son kez veda ettim)— geçtim ve nihayetinde, bir şeylerin gölgelerinin olmadığı, her şeyin zirvesinin son-

suza dek bir ışıkla dolup taştığı yere ulaştım.

“Geldim sayılır,” diye dūřündüm, güneşe hızlı dönüşümü devam ettirdim. Seyahatimin son ayağı. Büyüyüp küçülen ışınların altında, gölgesiz şeyler soldu, dış görünüşlerini kaybetti ve —tıpkı gölgeleri gibi— onlar da aralarına karışana dek titredi. Evime, siz Olan dostlarıma geri dönmüştüm.

FİRARİ PARMAKLAR

1

İki bin kulak, uzun, beyaz parmaklarıyla sakince döner iskemlesinin hasır oturma kısmını ayarlayan piyanist Heinrich Dorn'a çevrildi... Parmakları —fildişi tuşlarla kaplı düz yolda ilerlemek için— piyanonun siyah kasasına uzanırken, frakının eteği iskemleden aşağı sarkıyordu. Oje sürülmüş tırnaklarıyla, yüksek oktavlı bir do'dan başlayıp tuşları cam gibi çınılatarak en tiz sese kadar devam etti. Orada siyah bir engel bekliyordu —tuş takımının kenarı. Parmakları daha ileri gitmek istemişti; kararlı ve hızlı bir şekilde, son iki tuşun üzerinde gezdi —salonun dört bir köşesindeki gözler kısıldı: “Harika bir tril!”⁹³ —sonra parmakları, muazzam bir üstderi giymiş uçlarının üzerinde dönerek, birbirlerinin üzerinden sıçraya sıçraya geriye gitmeye başladı. Parmakları yarı yolda hızını kesti, şimdi derince düşünerek seçip, bir siyah, bir beyaz tuşa, tellerde yumuşak ama derin bir etki bırakacak şekilde vuruyordu.

İki bin kulakkeçesi sahneye doğru eğildi.

Tellere vuran çekiçlerin üzerinde hazır bekleyen parmakları tanıdık, gergin bir titreme almıştı; sonra aniden, şiddetli bir sıçrayışla on iki tuş üzerinde gezip do-mi diyez-sol-si üzerinde dinlenmeye başladı.

⁹³ Piyanoda bir notayla yanındaki bir başka bir nota arasındaki hızlı gidiş geliş. (y.n.)

Durdu.

Sonra tekrar akordan kopan parmaklar, hızlıca tuşların sonuna doğru ilerledi. Piyanistin sağ eli orta perdeye geri çekilme niyetindeydi, fakat son hızdaki parmakları reddetmişti —yıldırım hızıyla hareket etmeye devam ediyorlardı: Çeyrek oktavın camsı çınlamaları duyulurken, tuşların sonundaki siyah kenar tırnaklara çarptı. Parmaklar, kendilerini umutsuzca çekeleyerek, birden piyanistin manşetinden elle birlikte kurtulup —serçe parmaktaki elmas yüzük parıldıyordu— zemine sıçradılar. Parkenin cilalanmış ahşabı, eklemlerinde inanılmaz bir acıya sebep olsa da, parmaklar hiç duraksamadan kendilerini kaldırdılar ve —pembe tırnaktan kalkanlarının üzerinde ilerleyip havada arpeji andıran sıçrayışlar yaparak— salonun çıkışına doğru koştular.

Birinin botunun kocaman burnu neredeyse yollarını tıkıyordu. Başka birinin kirli tabanı, serçe parmağı kısa bir süreliğine zemine bastırdı. Parmaklar, yere bastırılan serçe parmağa sarılarak zemine kadar uzanan bir perdenin altına daldılar. Fakat bir saniye sonra perde yükselerek tepeye doğru genişleyen iki siyah kolonu ortaya çıkardı: Parmaklar şimdi anlamıştı —bu, Dorn'un hayranlarından birinin elbisesinin eteği idi. Yüzük parmakları üzerinde dönerek kenara atladılar.

Kaybedilecek bir dakika bile yoktu. İnsanlar onlar hakkında fısıldaşmaya başlamıştı bile. Fısıltılar homurtulara, homurtular bir velveleye, velvele bir yaygaraya, yaygara da inanılmaz bir uğultuya ve sonra iki bin ayağın isyanına dönüştü.

“Yakalayın! Yakalayın!”

“Ne?”

“Nerede?”

Kalabalığın diğer üyeleri piyanistin yanına koştu: Baygın halde sandalyenin üzerine yığılmıştı, sol eli dizinin üzerine düşmüş, sağ elindeki boş manşet de hâlâ tuşların üzerinde duruyordu.

Fakat firari parmakların Dorn için harcayacak vakitle-ri yoktu; uzun falankslarını⁹⁴ çalıştırıp eklemlerini eğip bükerek bir Türk halısından aşağıya, merdivenlerin tepesine prestissimo⁹⁵ hızında ilerliyorlardı.

Çıglıklar ve feryatlar içinde dirsekler dirsekleri dirsekliyor, insanlar uzaklaşıyorlardı. Salondan “Yakalayın! Nerede? Ne?” bağırıışları yükselmeye devam ediyordu. Fakat merdivenler terk edilmişti.

Parmaklar, ustaca bir sıçrayışla eşikten geçip caddeye çıktılar. Tüm o isyan ve şamata kesilmişti. Lamba ışıklarından sarı bir kolye içindeki boş, zifiri meydan sessizlik içinde yarıldı.

2

Ünlü piyanist Heinrich Dorn’un kuyruklu piyanoların fildişi tuşlarında gezmeye alışkın manikürlü parmakları, ıslak, kirli kaldırımları arşınlamaya alışık değildi.

Kendilerini meydanın soğuk ve yapış yapış asfaltının üzerinde bulan, tükürük ve çamurlu kar birikintileri arasından yollarını bulmaya çalışan parmaklar, kaçamaklarının ne kadar aptalca ve saçma olduğunun ancak farkına varmıştı.

“Ama artık çok geçti. Arkada kalan binanın eşiginden ayakkabı, çizme ve bastonların sesleri gelmeye başlamıştı bile; geri dönmek ezilmek anlamına geliyordu. Dorn’un sağ eli, ağrıyan serçe parmağını yüzük parmağına bastırarak yüzeyi pürüzlü bir kaldırım babasına yaslanıp olanları değerlendirdi.

Konser salonu tüm insanları boşaltıp kapılarını kapattı —böylece kaçak parmakları boş meydanda yapayalnız bırakmıştı.

⁹⁴ El ve ayak parmaklarındaki kemiklere verilen ad. (ç.n.)

⁹⁵ Olabilecek en hızlı tempo anlamına gelen müzik terimi. (y.n.)

Yağmur ince ince çiselemeye başlamıştı. Parmakların gece için kalacak yer bulması gerekiyordu. Narin, beyaz tenleri birikinti ve oluklarda sıırıslıklam olduktan sonra ağır ağır ilerlediler, cadde boyunca bir tökezleyip bir kayıyorlardı. Aniden, sisin içinden çıkan bir tekerlek, çamur sıçratarak gürültü bir şekilde yanlarından geçti.

Hassas parmaklar kıl payı kurtulmayı başarmıştı, üzerlerindeki iğrenç lekeleri silkeleyip, yorgunluktan titreyerek, yalpalaya yalpalaya kaldırıma çıktılar ve kocaman binaların duvarlarına sarıldılar.

Saat iyice geç olmuştu. Sarı bir sokak saati ikiye gösteriyordu. Dükkânların kapıları kapatılmış, pencerelerin oluklu metal kapakları indirilmişti. Karanlıktan ayak sesleri geldi, sonra kayboldu. Nereye saklanacaklardı?

Kaldırım tuğlalarından yarım tuş takımı uzaklıktaki bir lambanın titrek ışığı rüzgârda kızıl görünüyordu. Işığın altında, duvara vidalanmış şekilde dikdörtgen bir bağış kutusu asılı duruyordu: KİLİSE İÇİN.

Parmakların başka çaresi yoktu; kilisenin taşlı duvarından bir pencere eşiğine tırmandılar, ardından bağış kutusunun eğimli kapağının üzerine atladılar. Kapaktaki delik çok dardı, ama piyanistin çevik parmakları, yok yere zariflikleriyle ünlenmemişti; boşluktan geçip atladılar. Lambadan kutunun içine sızan soluk kızıl renkteki ışık haricinde içerisi karanlıktı. Sızan ışığın yanında, buruşmuş, yardımsever bir banknot duruyordu. İliklerine kadar üşümüş olan parmaklar, metal kutunun bir köşesine kıvrılıp üzerlerine banknotu örterek kımıldamadan uzandılar. Kaskatı olmuş eklemleri ağrıyor, çatlamış ve kırılmış tırnakları kaşınıyordu; serçe parmak şişmiş, yüzük deride derin bir kesik açmıştı.

Fakat sonuçta halsizlik galip çıktı; yağmur, kutunun çatısına hayat dolu damlalarla tanıdık bir moto perpetuo'ya⁹⁶

⁹⁶ Genellikle hızlı bir tempoda çalınan ve eşit uzunluktaki birçok kısa notadan oluşan parçaları belirtmede kullanılan İtalyanca kökenli klasik müzik terimi. (y.n.)

dönüşürken, kızıl ışık bir sağa bir sola sallanıyordu. Uyku, zümrüt gözlerini kısmış deliğin arasından onlara bakıyordu.

3

Parmaklar kendilerine şöyle bir çekidüzen verip uyumuş eklemlerini ovduktan sonra sert yataklarında boylu boyunca gerilmeye çalıştılar. Şafak sökmek üzereydi, güneşten gelen kızıl bir ışık huzmesi, lambadan içeri sızan ve yavaş yavaş sönmekte olan ışıkla birbirine girmişti.

Yağmur tamamen kesilmişti. Bir iki kez zıplayıp tavana çarpan parmaklar, temkinli bir şekilde delikten çıkıp bağış kutusunun nemli ve eğimli çatısına oturdular.

Bir sabah rüzgârı, kavakların yapraksız dallarını oynatıyordu. Aşağıda, su birikintileri pırıldıyor; yukarıda, bulutlar dik dik bakıyordu.

Parmakların her sabah bir buçuk saat alıştırma yapmak gibi, en az içinde bulundukları durum kadar tuhaf olan köklü bir alışkanlıkları olduğu için, bir pencere kenarına tırmanıp sanki sistemli bir yarışta koşarmış gibi bir uçtan bir uca, sağdan sola, soldan sağa gidiyorlardı, ta ki eklemleri ısınıp yumuşayana kadar.

–Parmaklar, egzersizlerini bitirdikten sonra bağış kutusunun üzerine geri atlayıp deliğin yanına oturdular ve yakın ama artık unutulmuş geçmişi düşlemeye başladılar...

Sıcak, saten bir örtünün altında yatıyorlardı; ardından ılık sabunlu suda sabah banyosu; ardından nazikçe teslim olan anahtarlar arasında hoş bir gezi ve ardından... Ardından sol elin yardımcı parmakları onlara yumuşak bir deri eldiven giydiriyor, kopçaları tutturuyorlar, sonra Dorn onları ileri götürüp sıcak paltosunun bir cebine sokuyor. Aniden... Eldiven çıkıyor ve birinin hoş kokulu güzel parmakları, hafifçe titreyerek onlara dokunuyor. Parmaklar kendilerini tutkuyla pembe tırnaklara bastırıyor ve...

Birden, kirli, sarı tırnaklı boğumlu bir el, dalgın parmakların bağış kutusunun çatısının üzerinden düşmelerine sebep oldu. El, marketten evine dönen gözleri bozuk yaşlı bir kadına aitti. Poşetlerle dolu sepetini yere bırakmış, kutuya gidip titreyen eliyle deliği arayarak naçizane bir katkıda bulunmak istemişti. Fakat tam da o sırada, yumuşak ve canlı bir şey parmağını kavramış, sonra geriye sıçrayıp aceleyle kayıplara karışmıştı. Kadın kâğıt poşetlerin arasında bir hışırtı duydu —ve aniden, beş *insansız* insan parmağı, poşetin içinden dışarıya atlayıp un sıçratarak kaldırıma düştü.

Bozukluklarını düşüren ürkek yaşlı kadın, tekrar tekrar haç çıkarıp dişsiz, titreyen ağızıyla bir şeyler geveledi.

Parmaklar, kaldırım taşından kaldırım taşına, su birikintileri ve oluklara dalarak koşup durdu.

Bir oluğun yanına çömelmiş iki çocuk, kâğıttan yelkeni olan oyuncak gemilerini henüz yola çıkarmışlardı ki eğilip gürültülü kanaldan karşıya atlamaya hazırlanmış parmakları fark ettiler. Çocukların ağızları açık kalmıştı. Terk ettikleri yelkenlileri karaya oturup alabora oldu.

Çocuklar “O-ha!” diye bağırıp parmakları kovalamaya başladılar.

Onları kurtarabilecek tek şey, eşi benzeri olmayan o piyanist kıvraklığı kaçan parmakları kurtarmıştı: Su sıçrata sıçrata, narin üst derilerini keskin kenarlı taşların üzerinde hırpalayarak, Beethoven’ın *Appassionata*’sının hızında kaçtılar ve şayet altlarında sert kaldırım taşları değil de fildişi tuşlar olsaydı, en büyük glissando⁹⁷ ustalarını ceplerinden çıkartır, yerin dibine sokarlardı.

Birden, arkalarında bir şey hırladı ve kocaman, keskin pençeli bir pati, kaçağın beş ayağını da yerden kesti; parmaklar geriye düşüp elmas yüzüklerini kaldırıma vururken kanlı tırnakları havada uçtu.

Bir bekçi köpeğinin büyük köpek dişleri parmakların

⁹⁷ Kabaca, notalar arasında kayarak geçiş yapma. (y.n.)

üzerinde bekliyordu; ölümcül derecede yorulan ve acı içinde kıvranan parmaklar, köpeğin burnuna doğru bir hamle yapıp aceleyle kaçarken peşlerinden havlamalar ve ciyaklamalar geliyordu.

4

O gece parmaklar, bir yağmur iniş borusunda konaklamak zorunda kalmışlardı. Ardından, yağmur tekrar yağmaya başladığı zaman, bitkin düşmüş kimsesiz parmaklar suyla beraber metal borudan akıp gittiler —kuru bir sığınak arayışı içinde karanlık kaldırımı dolaşmaya mecbur kalmışlardı.

Köhne bir bodrum penceresinin içinde titreyerek yanan bir alev vardı. Zavallı parmaklar, ıslak pencereye tırmanıp utana sıkıla cama vurdular. Kimse gelmedi.

Camdaki bir deliğin üstü kâğıtla kapatılmıştı; işaret parmak kâğıdı deldi ve diğerleri de onun arkasından içeri girdi. Pencere pervazının üzerindeydiler. Odada çıt çıkmıyordu. Pencerenin yanındaki mutfak masasında bir kırıntı bile yoktu. Alçak çarpık bacakları üzerinde duran dökme demir sobanın içinde, grimsi kırmızı kömürler için için yanıyordu. Sert bir tahta yatakta birbirlerine sarılmış halde uyuyakalmış bir kadın, iki de çocuk vardı; ipince suratlar, kırıışmış, grimsi mavi gözkapaklarının altına gizlenmiş gözler, küf kokulu paçavraların altındaki vücutlar.

Fakat beyaz yastık kılıfının üzerinde, gaz lambasından gelen sarı ışıkla seçilen Uyku, oturmuş sinsice gülümsüyordu; zümrüt yeşili gözlerini perdeli, yarısaydam patileriyle ovuşturup zavallı ruhlara masallarını anlatıyordu. Kelimeleri, duvardaki lekelerde pembe çiçekler açmasına sebep oluyordu, bu sırada yukarda asılı duran kıyafetler de birbirini izleyen kar beyazı bulutlar gibi uçuşmaya başladı.

Nazik parmaklar, dinlemek için masanın kenarına otu-

rup Uyku'nun yumuşak sesiyle sakinleştiler, Schumann'ın *Fantasiestücke*'si, *Kreisleriana*'nın gizemli sıçrayışları gelmişti akıllarına.

Zavallı ruhlara parmaklar da bir hediye vermek istiyordu. Dorn'un elmas yüzüğü, şiş serçe parmak üzerinde hâlâ parıldıyordu; parmaklar acılarını ikiye katlayarak kırık tırnaklarını altın sarısı yüzüğün altına soktular: Bir çınlama sesi duyuldu —yüzük masanın kenarında durmuştu.

Artık gitme zamanıydı.

Sabah olmak üzereydi. Uyku koşturmaya başlamıştı; yastıktan kaydı ve rüyalarını da toplayıp gözden kayboldu. Parmaklar da gitti; penceredeki yırtık kâğıdın hafif hışırtısıyla birlikte yeniden kaldırımdaydılar.

Çamurlu kar birikintilerine beyaz yıldızlar yağmaya başladı.

Yorgun parmakların artık hiç gücü kalmamıştı; soğuk bir kaldırım taşında, hafifçe uçşan beyaz yıldızların altında parmak uçlarını bir araya getirerek iki büküm halde uyuyakaldılar. Tam o anda sertleşmiş zeminin sayısız piyano tuşunu andıran bir sesle sallanmaya başladığını duydular; acımasız ve devasa parmaklar, siyah ve beyazları eze eze, falankslarından çıkan güneş ışıklarıyla doğrudan bitkin, kimsesiz parmaklara doğru koşuyordu.

5

Bir müzik eleştirmeni Dorn'un çalışma odasına elinde bir gazeteyle daldı.

“Şuna bak!”

Sekizinci sayfada, kırmızı kalemle yuvarlak içine alınmış aşağıdaki not vardı:

BİR SAĞ ELE AİT
BEŞ PARMAK
BULUNMUŞTUR

Bilgi için: Dessingstrasse, 7, Apt. 54
Telefon: 3.45

Dorn, kendini aceleyle antreye atıp paltosunu askıdan aldı, ardından tuhaf, boş manşetini paltonun sağ solundan içeri soktu.

“Üstat, daha çok erken,” diye yakındı eleştirmen. “11’le 1 arası aranır ve şu anda ona çeyrek var. Ayrıca...”

Fakat Dorn merdivenlerden aşağı inmeye başlamıştı bile.

Yarım saat sonra, piyanist Heinrich Dorn, bir mukavva kutuda, pamuğa sarılmış halde duran firari parmaklarını gördüğünde ağlamaya başladı; hâlâ uçları bir arada duran parmaklar, berbat bir yığın halinde hareketsiz yatıyorlardı. Çatlak ve ülserli derileri çamurla kaplıydı. Bir zamanlar narin olan, ama artık rahatsız edici derecede düzleşmiş parmak uçları, sarı yumru şeklinde nasırlar taşıyordu; tırnaklar, kırılmış ve tahriş olmuştu; kurumuş kan, eklem kıvrımlarının altında siyaha dönüyordu.

“Ölmüşler,” dedi Dorn beyaz dudaklarıyla nefesi kesilerek, ardından tuhaf, boş sağ manşetiyle hareketsiz parmaklara uzandı. Tam o esnada serçe parmak seğirdi —çok hafifçe.

Dişleri delicesine birbirine çarpan Dorn, parmaksız kolunu kutunun hemen önüne getirdi; parmaklar pamuk halkalarını sağa sola fırlatıp debelenerek, titreyen, yalpalayan falankslarının üzerinde yükseldi ve aniden, tir tir titreyerek manşetin içine sızdı.

Dorn, aynı anda hem gülüyor hem de ağlıyordu; bembeyaz manşetlerden dışarı çıkmış, dizlerinin üzerinde iki el yan yana duruyordu: Biri pahalı bir kolonya kokan beyaz, sivri, manikürlü parmaklara sahipti; diğeryse kahverengimsi griydi, nasırları vardı, sıyrıklarla kaplıydı.

İki hafta sonra Heinrich Dorn, ilk kez ünlü bir konser şöleninde sahneye dönmüştü.

Piyanist nedense biraz farklı çalışıyordu: O büyüleyici geçişler, o yıldırım hızındaki glissandolar ve o zarafet dolu notalar gitmişti. Piyanistin parmakları, fildişi tuşlarla kaplı o kısa, yedi oktavlık yolda aylaklık etmeye gönülsüz görünüyordu. Üstelik öyle anlar oldu ki sanki birisinin —başka bir piyanodan, başka bir dünyadan gelmiş— devasa parmakları, minik, gıcırtılı ve kırılgan piyano tuşları boyunca kayıyordu. Ve binlerce kulak —sahneye doğru uzanmış boyunların üzerinde— öne eğildi.

Fakat bu yalnızca bazı anlarda olmuştu.

Müzik eksperleri, salonu birer birer parmak uçlarında terk ettiler.

ISIRILAMAYAN DİRSEK⁹⁸

Şayet *Haftalık İnceleme* olmasaydı, bütün hikâye, bir ceketin kolalı manşet ve kolu altında saklı kalacaktı. *Haftalık İnceleme*, bir anket düzenleyip (En sevdiğiniz yazar? Ortalama haftalık kazancınız? Hayat amacınız?) onu bütün abonelerine göndermişti. Binlerce tamamlanmış formun arasında, tasnifçiler form numarası 11111 olan öyle bir tane bulmuşlardı ki, form tüm tasnifçileri gezmesine rağmen bir türlü tasnif edilemiyordu: 11111 numaralı formda katılımcı, “Ortalama Kazanç”ın karşısına “0” ve “Hayat Amacı”nın karşısına da belirgin, yuvarlak harflerle “Dirseğimi ısırarak” yazmıştı.

Form, açıklığa kavuşturulmak üzere sekreterliğe yönlendirilmişti; sekreterlikten de editörün yuvarlak, siyah kenarlı gözlüğünün önüne gitmişti. Editör, çağrı düğmesine bastığında, bir haberci koşarak içeri girdi ve çıktı —ve bir dakika sonra form, dörde katlanmış halde bir muhabirin cebine girmişti. O muhabire ardından şu talimatlar verildi: “Onunla biraz şakacı bir tonda konuş, olayın kökenine inmeye çalış. Nedir, ne değildir, bir sembol ya da romantik bir ironi mi mesela? Neyse işte, sen ne yapacağını bilirsin...”

⁹⁸ Bu hikâyenin başlığı, kolaylıkla yapılabilir ve ulaşılabilir görünen ama aslında yapılamaz ve erişilemez bir şeyi ifade etmede kullanılan bir Rus deyiminden geliyor —*blizok lokot, da ne ukusiş*: Sözcüğü sözcüğüne çevirmek gerekirse “Dirseğin, yakınında olsa da onu ısırılmazsın.” (ç.n.)

Muhabir bilmiş bir ifade takınarak derhal formun altında yazan adrese doğru yola çıktı.

Bir tren onu varıştaki son durağa kadar götürdü; ardından dar bir merdivenin zikzakları onu uzun uzadıya bir tavan arasına sürükledi ve nihayet, bir kapıyı çalmış yanıt bekliyordu. Kapıya kimse gelmemişti. Bir kez daha çalıp biraz daha bekledi —ve sonra muhabir kapıya yüklendi. Kapı sallanarak açılır açılmaz gözlerinin önünde berbat görünüşlü bir oda, tahtakuruları tarafından istilaya uğramış duvarlar, bir masa ve sobaların oturtulduğu ahşap bir bank belirdi. Masanın üzerinde çözülmüş bir manşet, bankın üzerinde ise bir adam yatıyordu, kolu çıplak ve ağzı dirsek çukurunun hemen yanındaydı.

İşine gömülmüş adam, kapının çaldığını ya da merdivendeki sesleri duymamıştı; yalnızca davetsiz misafirin yüksek sesi, adamın kafasını kaldırmasına neden olmuştu. Muhabir, 11111 numaranın kolunda şu anda ona doğru bakan sivri dirseğinden birkaç santim uzaklıkta çeşitli çizik ve ısırık izlerini fark etti. Kan görüntüsüne katlanamayarak yüzünü başka tarafa çevirip şöyle dedi, “Sizin şakanız yok gibi. Yani, demek istediğim, burada sembolizm falan yok, değil mi?”

“Hem de hiç.”

“Ve sanırım romantik ironinin de bu durumla pek ilgisi yok.”

“Katıksız anakronizm,” diye homurdanan dirsekiyici, ağzını tekrardan çizik ve yaralara bastırdı.

“Durun! Lütfen durun!” diye bağırdı muhabir gözlerini kapayarak. “Ben gidince aynen devam edebilirsiniz. Fakat şimdilik ağzınızı bana bir röportaj vermede kullansanız olmaz mı? Söylesenize, ne zaman başladınız?” Nihayet kalemi not defterine bir şeyler karalamaya başlamıştı.

Adam sözünü bitirmişti, fakat muhabirin kapıdan çıkışıyla tekrar girişi bir oldu.

“Şimdi iyi dinleyin,” dedi, “kendi dirseğinizi ısırmaya

çalışıyorsunuz, tamam pekâlâ, ama bunun yapılamayacağını da biliyorsunuz. Daha önce başarabilen olmamış; her deneme bir fiyaskoyla sonuçlanmış. Bunu hiç düşündünüz mü, tuhaf adam?”

Karşılığında, bir çift donuk göz, çattığı kaşlarının altından öfkeyle baktı ve “*Lo posible es para los tontos*”⁹⁹ gibi kaba saba bir cevap verdi.

Kapatılan not defteri tekrar açılıvermişti.

“Özür dilerim, ben bir dilbilimci falan değilim. Eğer sa-kıncası yoksa...”

Fakat 11111 numara, görünüşe göre ayrılığa daha fazla dayanamayıp ağzını tekrardan fena halde ısırılmış koluna götürmüştü bile. Muhabir, gözlerini ve bütün vücudunu başka bir yöne çevirerek zikzak merdivenlerden aşağı koştu ve bir taksi çağırıp ofisin yolunu tuttu. Haftalık İnceleme’nin bir sonraki sayısındaki bir yazının başlığı şuydu: LO POSIB-LE ES PARA LOS TONTOS.

Yazı, biraz şakacı bir ton benimseyerek, naifliği şeyin sınırlarında gezen naif bir çatlağı anlatıyordu, fakat neyin sınırlarında olduğunu İnceleme de söylememişti. Gerçekçi ve ayık yüzyılımızda yapılamayanın, imkânsızın peşinde koşan bütün sosyopatik hayalci ve fanatikleri yola getirip kontrol altında tutmak isteyerek, unutulmuş Portekizli bir filozofun özlü sözüyle son vermişlerdi yazıya. Manşet olarak da kullanılan bu esrarengiz sözü kısa bir “*Sapienti sat*”¹⁰⁰ takip ediyordu.

Haftalık İnceleme’yi denk geldikçe okuyan kesimin, bu tuhaf hikâyeye ilgi göstermesinin yanında, iki üç dergi onu yeniden basıma sokmuştu —fakat *Haftalık İnceleme*, biraz daha itibar sahibi olan *Aylık İnceleme* tarafından saldırıya uğramasaydı çok geçmeden hafızalardan ve arşivlerden silinecekti. *Aylık İnceleme* yayın organının bir sonraki sayı-

⁹⁹ İsp. Olanaklılık aptallar içindir. (ç.n.)

¹⁰⁰ Lat. Akli olan anlar/Akli olana çok bile. (ç.n.)

sında şöyle bir yazı kaleme alınmıştı: HİÇBİR DAYANAĞI OLMADAN ATIP TUTMAK. İğneli yazar *Haftalık İnceleme*'den alıntı yaptıktan sonra o Portekizce sözün aslında bir İspanyol atasözü olduğunu ve şu anlama geldiğini açıklayarak yazısına devam ediyordu: “Ulaşılabilirlik aptallar içindir.” Bunun yanına küçük bir “*et insipienti sat*”¹⁰¹ ilıstırmış, o minik “*sat*”ın yanına da köşeli parantez içinde “*sic*”¹⁰² eklemışti.

Bundan sonra, *Haftalık İnceleme*'nin —bir sonraki sayıda, epey uzun bir makalede, “*sat*”a “*sat*” ile karşılık vererek— herkesin bir ironi anlayışına sahip olarak dünyaya gelmediğine dikkat çekmekten başka seçeneğı kalmamıştı: Acınmaya layık olan, yapılamayanı yapma çabası içindeki bu naif teşebbüs değıl (nihayetinde dahilik denilen şey naiftir), dirseğıyle kafayı bozmuş bu fanatik değıl; haşır neşir olduğı yegane şey harfler olması sebebiyle, her şeyi yazıldığı gibi idrak eden o paralı yalaka, at gözlükleri *Aylık İnceleme* tarafından takılmış o yaratıktır.

Doğal olarak, *Aylık İnceleme*'nin bunu sineye çekecek hali yoktu. Elbette *Haftalık İnceleme* de son sözü rakibinin söylemesine müsaade etmeyecekti. Birbirini takip eden tartışmalarda, dirsek fanatığı sırayla bir gerzek, bir dahi oluyordu, ya deliler hastanesindeki boş bir yatak ya da Bilimler Akademisi'ndeki kırkınıc koltuk adayı oluyordu.

Sonuç olarak, iki incelemenin de birkaç yüz bin küsur okuyucusu, 11111 numarayı ve onun dirseğıne karşı olan tutumunu öğrenmişti, fakat bu tartışma, özellikle o dönemki daha ilgi uyandırıcı diğ er olaylar göz önüne alındığında o kadar da çok heyecan uyandırmıyordu: İki deprem ve bir satranç maçı —her gün epey aptal olan iki arkadaş, altmış dört karenin yanına oturuyor¹⁰³ (biri kasaba, diğ eriyse kıya-

¹⁰¹ Lat. Aptal olan anlar/Aptal olana çok bile. (ç.n.)

¹⁰² Yazımın kasten yanlış olarak bırakıldığını ifade etmede kullanılan Latince kısaltma. (y.n.)

¹⁰³ Capablanca ve Alekhine arasındaki dünya şampiyonluğu maçına bir

fet dükkânındaki bir tezgâhtara benziyordu) ve her nasılsa iki arkadaş ve kareler, bütün entelektüel görüşlerin, ihtiyaçların ve beklentilerin odağı haline geliyordu. Bu sırada 11111 numara, bir satranç tahtasının karesinden çok da farklı olmayan küçük kare odasında, dirseği dişlerinde, ölü bir satranç taşı gibi cansız ve durağan bir şekilde oyuna sokulmayı bekliyordu.

Dirsekiyiciye ciddi bir teklifte bulunan ilk insan, şovunu canlandırmak için yeni bir gösteri arayışında olan varoştaki bir sirkin işletmecisi oldu. Adam girişimci bir tipti ve İnceleme'nin gözüne çarpan eski bir sayısı, dirsekiyicinin yakın geleceğini belirlemişti. Adamcağız başta reddetti, fakat şovmen, bunun dirseğiyle geçinebilmesi için tek yol olduğunu ve geçinebileceği bir maaşla metodunu, tekniğini geliştirebileceğini ifade edince, üzgün ve aynı zamanda çatlak olan adam “hı-hı” gibi bir şeyler mırıldandı.

Son gösteri onunki olacaktı —tabelası da şöyleydi: DİRSEK İNSANA KARŞI! ACABA ISIRABİLECEK Mİ? İKİ DAKİKALIK ÜÇ RAUNT. HAKEM BELKS. Öncesinde Pitonlu Kadın, Romalı Gladyatörler ve Kubbenin Altından Akrobatik Sıçrayış geliyordu. Olay şöyle devam etti: Orkestra bir marş çalarken, adam bir kolu çıplak, yüzünde allık, tuhaf kemiginin etrafındaki yaralar pudrayla beyaza bulaşmış halde sahneye çıkıyordu. Ardından orkestra çalmayı kesiyordu —ve mücadele başlıyordu; adam dişlerini önkoluna geçirip yavaş yavaş, santim santim dirseğine doğru gidiyordu.

“Blöf yapıyor, dirseğini ısıramazsın sen!”

“Bakın! Bakın! Isırdı galiba.”

“Hayır, ısırmadı. Bayağı yaklaştı sayılır...”

Şampiyonun, damarları iyiden iyiye belli olan boynu, kasılıp gerilmeye devam ediyor, kan çanağına dönmüş gözle-

gönderme. 1927'de Buenos Aires'de iki buçuk ay süren maçı, bütün zorluklara rağmen Rus Alekhine kazanmıştır. (y.n.)

riyse dirseğine bakarken ısırıldığı yerlerden kuma kanlar damlıyordu; ellerinde dürbün olan izleyiciler, koltuklarından sıçrayıp deliye dönüyor, ayaklarını yere vuruyor, bariyerlerin üzerine tırmanıp bağırıyor, ısıklıyor ve çığlıklar atıyordu:

“Hadi dişlesene şunu!”

“Kap şu dirseği!”

“Hadi dirsek hadi! Pes etme!”

“Hiç adil değil! Anlaşmış bunlar!”

Üç raundun ardından, hakem dirseği galip ilan edecekti. Ve kimse —hakem, işletmeci, mekânı terk eden kalabalık dahil— dirseği çıplak adamın birazdan sirk sahnesini dünya sahnesiyle değiş tokuş edeceğinden, yirmi metre çapındaki kumlu bir daire yerine, ayaklarının altında bütün dünyanın yörünge düzlemi olacağından şüphelenmeyecekti.

Her şey şöyle başladı: Yaşlı fakat varlıklı kadınlar arasından kulaktan kulağa yayılarak ününü arttıran sevilen konuşmacı Eustace Kint, arkadaşları tarafından bir doğum günü yemeği sonrasında —tesadüfen, şaka olsun diye— sirke götürülmüştü. Profesyonel bir filozof olan Kint, dirsekiyicideki metafizik manayı hemen yakalamıştı. Ertesi sabah da “Isırılmazlığın Prensipleri” üzerine bir makale yazmaya koyulmuştu.

Yalnızca birkaç sene önce, kabak tadı vermeye başlamış “Kant’a Dönüş” mottosunu, yeni ve artık çılgınca revaçta olan “Kant’a Gidiş” kozuyla alt eden Kint, yazılarını zarif bir rahatlıkla, içlerini retorik söylemlerle doldurarak yazıyordu. (Bir keresinde, “filozoflar, insanlarla dünya hakkında konuşurlarken, dünyayı görürler fakat beş adım ötelerinde, aynı dünyada bulunan dinleyicilerinin sıkıntıdan patlamak üzere olduklarını görmezler” yorumunu yaparak kulakları sağır eden bir alkış almıştı.) Kint, adam dirseğe karşı yarışmasının detaylı bir tasvirinin ardından, gerçeğin varlığını kabul edip onu genelleştirerek bu gösteri için “metafizik iş başında” yakıştırmaları yapmıştır.

Filozofun düşünce şekli şu şekilde işliyordu: Herhangi bir kavram (Büyük Alman metafizikçilerinin dilinde *Begriff*) sözcüksel ve mantıksal olarak *greifen*'den (kavramak, kapmak, ısırmak) gelmektedir. Fakat her *Begriff*, sonuna kadar düşünüldüğü zaman, bilinenin ötesinde olan ve tıpkı dirseğin dış tarafından kavranamaması gibi, akılla kavranamayan bir *Grenzbegriff*'e ya da sınır-kavrama dönüşür. "Dahası," diye devam ediyordu Kint'in makalesi, "ısırılmayanı dışarıdan nesneleştirerek aşkın fikrine ulaşırız: Kant da bunun farkındaydı, fakat aşkının aynı zamanda içkin olduğunun farkında değildi; içkin-aşkın hep 'burada,' algıya aşırı yakın, hatta kavrama aparatının neredeyse bir parçası, tıpkı dirseğin, kavramaya çalışan çeneye göre neredeyse erişilebilir olması gibi. Fakat dirsek, 'yakın olduğu kadar uzak' ve 'kendinde-şey' de kendi özünde kavranamaz durumda. Burada aşılabilir bir *neredeyse* söz konusu," diye bir çıkarım yapmıştı Kint, "sahne kendi dirseğini ısırmak için canını dişine takan bir adam tarafından kişileştirilmiş bir 'neredeyse.' Her yeni raundun kaçınılmaz bir şekilde dirseğin zaferiyle sonuçlanması üzüntü verici: Adam mağlup oluyor —aşkın galip geliyor. Tekrar tekrar —yabani kalabalıktan yükselen bağırışma ve ısıklarla— eski bilgibilimsel dramının¹⁰⁴ kaba fakat güçlü şekilde modellenmiş bir versiyonuyla karşı karşıya kalıyoruz. Hiç vakit kaybetmeden bu trajik gösteriye gidin, bu olağanüstü olayı kaçırmayın; insanlığın en güzel yıllarında insanların hayatlarına mal olan şeye birkaç bozukluğa sahip olabilirsiniz."

Kint'in minik siyah harfleri, sirk posterlerindeki kocaman kırmızı harflerden daha üstün gelmişti. İnsan sürüleri, sudan ucuz metafizik mucizeye üşüşüyordu. Dirsekiyiycinin gösterisi, varoş çadırından şehir merkezindeki bir tiyatroya

¹⁰⁴ Bilginin sınırlarını keşfetmek. Bilgibilim (gnoseoloji), felsefi bilgi teorisidir, bilginin temelini, doğasını, doğruluğunu ve sınırlarını sorgular. (y.n.)

taşınmak zorunda kaldı. Numara 11111 ayrıca şehir merkezindeki üniversitelerde de çıkmaya başlamıştı. Kintçiler, hocalarından alıntılar yapmaya ve onun fikirlerini tartışmaya başladılar. Bu sırada hocaları da makalesini genişletip bir kitaba çevirmişti: *Dirsekçilik: Öncülleri ve Sonuçları*. Kitap, ilk yılında kırk üçüncü baskıyı gördü.

Dirsekçilerin sayısı hızla artıyordu. Tabii ki kuşkucu ve anti-dirsekçiler de peyda olmuştu; hatta yaşlı bir profesör, dirsekçi hareketin topluma zararlı doğasını kanıtlamaya çalıştı, iddiasına göre bu, Stirnerciliğe geri dönüş demekti ve mantıksal açıdan düşünüldüğünde tekbenciliğe, yani felsefi bir çıkmaza sebep olacaktı.

Hareketi ciddi bir şekilde küçümseyen insanlar da vardı. Dirsekçiliğin problemleri hakkındaki bir konferansta konuşma yapan Tnik isminde bir köşe yazarı şöyle demişti: Dirsekiyici nihayetinde dirseğini ısırdı diyelim, o zaman ne değişecek?

Tnik ısıklanıp konuşmasını bitirmeden kürsüden indirildi. Zavallı adam, bir daha kürsüye çıkmak istemedi.

Sonrasında taklitçi ve özentiler ortaya çıktı. Kendi reklamını kendisi yapan bir kişi, şu şu tarihte şu şu saatte dirseğini ısırmayı başardığını açıklamıştı. Hemen bir Doğrulama Komisyonu görevlendirildi ve böylece sahtekâr ifşa edildi. Yakasını hakaret ve zulümden kurtaramayan adam çok geçmeden intihar etti.

Bu olay, 11111 numaranın şöhretini arttırmaktan başka bir işe yaramadı; çıktığı üniversitelerdeki öğrenciler, özellikle de kızlar onun yolundan gidiyorlardı. En güzellerinden birisi —bir ceylanınki gibi mahzun ve utangaç olan gözleriyle— onunla özel bir buluşma fırsatı yakalamıştı, böylece yarı çıplak kollarını ona sunabilecekti: “İlla ısırmanız gerekirse, benimkini ısırabilirsiniz: Daha kolay olur.”

Kızın gözleri, siyah kaşların altına gizlenmiş iki bulanık lekeyle buluştu. Ardından “Senin olmayanı kana bulama” cevabını duydu.

Ardından kasvetli dirsek tutkunu sırtını döndü, böylece kız görüşmenin sona erdiğini anlamıştı.

Bütün bunlara rağmen 11111 numara şanını korumayı başarmıştı. Meşhur bir mizahçı 11111 sayısına “beşi 1 yerde” yakıştırmaları yapmıştı. Erkek giyim mağazaları, dirsek kısmında yerinden çıkarılabilir yama bulunan ceketler satmaya başlamıştı. Artık erkekler, dirseklerini ne zaman ve nerede isterlerse ısırmaya çalışabileceklerdi. Dirsekçiliğe dönen çoğu insan içki ve sigarayı bırakmıştı. Modayı takip eden kadınlar, yüksek yakalı, uzun kollu, dirsek kısmı yuvarlak şeklinde kesilmiş elbiseler giymeye başlamışlardı; tuhaf kemiklerini, yeni ısırılmış, çizilmiş havası vermek amacıyla zarif, kırmızı süslerle donatıyorlardı. Kırk yılını Süleyman Mabedi’nin hakiki boyutlarını çalışmaya harcayan saygıdeğer bir İbranice uzmanı, artık önceki yargılarını reddediyordu: İncil’de bahsi geçen altmış gezlik¹⁰⁵ uzunluğun, perdenin ardında gizlenen şeye dair altmış katlı bir anlaşmazlığın sembolü olarak anlaşılması gerektiğini söylüyordu. Popülarite arayışındaki bir meclis üyesi, metrik sistemi feshedip yerine dirsek bilinci çerçevesindeki o eski ölçümü, yani gezi kullanmak üzerine bir yasa tasarısı hazırlamıştı. Tasarı en nihayetinde engellenmişti engellenmesine ama, inceleme altındayken ikili kavgaların yanında, basında ve mecliste arbedelere sebep olmuştu.

Kitlelerce benimsenen dirsekçilik, bayağılaşmış ve Eurace Kint’in getirmeye çalıştığı sert felsefi yönünü kaybetmişti. Dirsekçi öğretilere yanlış manalar yükleyen asparagas gazeteleri, EN TEPEYE DİRSEĞİNİZLE ve SADECE VE SADECE KENDİ DİRSEĞİNİZE GÜVENİN gibi sloganlarla dirsekçiliği desteklemeye başladılar.

Çok geçmeden bu yeni düşünce şekli öylesine yaygın

¹⁰⁵ Gez, dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan mesafeye verilen isim, eski bir uzunluk birimi. Rusça’da “gez” kelimesi, “dirsek” kelimesiyle aynıdır: *lokot*. (ç.n.)

hale geldi ki 11111 numarayı bir vatandaş sayan hükümet, dirsekiyiciyi kendi mali amaçları doğrultusunda kullanmaya karar verdi. Ani bir fırsat doğmuştu. Bazı spor yayınları, dirsekiyicinin dirseğiyle dişlerini ayıran o yarım santimlik, bir santimlik uzaklık hakkında günlük bültenler basmaya başlamıştı bile. Yarı resmi bir hükümet gazetesi de onunla ilgili haberleri at yarışı sonuçları, maç skorları ve borsa haberleriyle birlikte sondan bir önceki sayfada yayımlayarak aynı yoldan gitmeyi seçmişti. Belli bir zaman sonra, bu yarı resmi gazete, neo-Lamarckçılık¹⁰⁶ yanlısı ünlü bir akademisyenin makalesini yayımladı. Yaşayan bir organizmanın organlarının pratik yoluyla evrimleşeceği varsayımından yola çıkarak dirseğin, teoride, ısırılabilir olduğu sonucuna varmıştı. Uzmanın yazdığına göre, boynun enine doğru çizgili kas yapısının yavaş yavaş gerildiği düşünülüğünde, önkolun sistemli bir biçimde döndürülmesi vesaire... Fakat sonra, mantıken kusursuz olan Kint, ısırılmazlığı savunarak karşılık verdi. Ardından gelen argüman, Spencer'ın ölmüş Kant'a karşı çıkmasını¹⁰⁷ andırıyordu. Şimdi tam zamanıydı: Bir bankacılar tröstü (herkes hissedarlarının arasında hükümet kodamanlarının ve ülkenin en zengin kapitalistlerinin olduğunu biliyordu) her pazar Büyük IHD (Isır Hadi Dirseğini) Piyango-su'nun düzenleneceğini duyuran broşürler dağıtmıştı. Tröst, her bir bilet sahibine, dirsekiyicinin dirseği ısırılır ısırılmaz, bire (bire!) 11111 vereceğine dair söz vermişti.

Piyango açılışı büyük bir eğlenceye ev sahipliği yapmıştı —caz grupları ve yanardöner Çin fenerleriyle. Talih çarkları dönmeye başlamıştı. Biletçi kızlar —çıplak, kırmızı benekli dirsekleri, biletlerle dolu cam fanusların içine dalarken beyaz dişleriyle sırtıp gelenleri karşılayarak— gün ortasından

¹⁰⁶ Edinilmiş özelliklerin kalıtsal olabileceğini iddia eden Fransız biyolog Jean-Baptiste Lamarck'ın (1744-1829) fikirlerine dönüş. (y.n.)

¹⁰⁷ Herbert Spencer (1820-1903). İngiliz filozof ve toplumbilimci, Kant'ın uzay ve zaman öznel durumları iddiasına karşı çıkmıştır. (y.n.)

gece yarısına kadar köle gibi çalışmışlardı.

Fakat bilet satışları başta yavaştı. Isırılmazlık fikri, insanların akıllarına sıkı sıkıya yerleşmişti. Eski Lamarckçılar Kint'e çağrıda bulunsa da Kint kusur bulmaya devam ediyordu.

"Tanrı'nın kendisi bile," diyordu, "iki ve ikinin dört etmediği, insanın kendi dirseğini ısırabildiği ve düşüncenin sınır-kavramın sınırlarının ötesine geçebileceği bir dünya yaratamaz."

Piyangoyu destekleyen sözüm ona ısırılabilircilerin sayısı, ısırılmazcılara nazaran, silik kalmıştı ve her geçen gün azalıyordu; satışlar giderek düşüyor, neredeyse sıfıra ulaşıyordu. Kint ve yandaşlarının sesleri —bu dolandırıcılığın arkasındaki beyin ifşa edilsin, kabine istifa etsin, reformlar gerçekleştirilsin isterlerken— giderek daha da yüksek çıkıyordu. Fakat sonra bir gece, Kint'in apartmanı arandı. Dedektifler, masasında yüklü miktarda piyango bileti bulmuştu. Tutuklanma emri hemen geri çekildi, bulunan biletler kamuya açıklandı ve ertesi gün olmadan bilet satışları tırmanmaya başlamıştı bile.

Bir çığ böyle başlar derler: Dağın tepesine tünemiş bir kuzgun, kanadını kara doğru çırpıp, bir kar kümesi yamaçtan aşağı kayar, ilerledikçe daha çok kar toplar; ardından kayalar ve toprak gürlemeye başlar —giderek daha fazla moloz oluşur— ve çığ, en sonunda yoluna çıkan her şeyi yutup dümdüz etmiş halde dağın yamacını parçalayıp mahveder. O halde, bir kuzgun kanadını kara doğru çırpıp sonuçlara kambur sırtını dönüp görmezden gelir ve uykuya dalar; çığ gürültüsü kuşu uyandırır; kuşun gözleri açılır, sırtını doğrultarak kara doğru diğer kanadını da çırpıp. Isırılabilirciler, ısırılmazcılarının yerini aldılar, olayların akışı tam tersine dönmüştü. Çıkarılabilir dirsek yamalı ceketler, artık yalnızca eskici dükkânlarında görülüyordu. Bu sırada 11111, o piyango bileti mucizesi, o anapara yatırımının yaşayan ga-

rantisi, halka açılmıştı. Binlerce insan, dirsekiyicinin sabah akşam dirseğinin üzerinde çalıştığı cam kafesin önünden tek sıra halinde geçiyordu. Bu, moralleri ve bilet satışlarını yükseltmişti. Yarı resmi bültenler de artık baş sayfada büyük harflerle, aradaki mesafenin bir milimetrenin bilmem kaçta biri kadar azaldığını ne zaman yazsa on binlerce bilet havada kapılıyordu.

Dirsekiyicinin kararlılığı —ulaşılmanın ulaşılabilirliğine dair genel bir görüş tetikleyip ısırlabilircilerin sayılarını arttırarak— borsayı bile sallamıştı. Bir süreliğine. Bir gün, ağızla dirseği ayıran mesafe öylesine küçülmüştü ve (bilet satışlarında bir başka ani yükselişe daha sebep olduğundan) bakanlar, gizli bir hükümet toplantısında artık endişelenmeye başladıklarını dile getirmişlerdi: İmkânsız gerçek olsa ve dirsek ısırılrsa ne olacaktı? Maliye bakanının uyarısına göre, tüm biletlerin, ilan edilen bire 11111 oranında, onda birini bile karşılamak, hazineyi altüst etmeye yeterdi. Tröst başkanı olayı şöyle ifade etmişti: “Onun dirseğindeki bir diş, bizim boğazımızda bir bıçak, sokaklarda devrim anlamına geliyor. Fakat bir mucize olmazsa, böyle bir şey de olmaz. Sakin kalmalıyız.”

Ve gerçekten de, ertesi günden başlayarak aradaki mesafe artmaya başlamıştı. Dirsekiyici, avantajı dirseği kaptırarak mağlup oluyor gibi görünüyordu. Sonra hiç beklenmeyen bir şey oldu: Dirsekiyicinin ağızı, tıpkı kana doymuş bir sülük gibi, kana bulanmış kolu bıraktı ve cam kafesteki adam, tam bir hafta boyunca donuk gözleri zemine sabitlenmiş halde hiçbir çaba göstermedi.

Kafesin yanındaki metal turnikeler giderek daha hızlı dönmeye başlamıştı, binlerce tedirgin göz, fenomenliğini yitirmiş fenomenin yanından geçip gidiyordu, artık yavaş yavaş homurdanmalar da yükselmeye başlamıştı. Bilet satışları durmuştu. Huzursuzluktan korkan hükümet, polis kuvvetlerini on katına çıkarırken, tröst de biletlerden yaptığı kârı arttırmıştı.

11111 numaraya bakmakla yükümlü özel görevliler, onu dirseğini ısırması için zorluyorlardı (tıpkı terbiyecilerin isteksiz aslanları çelik sopalarla teşvik etmeye çalışması gibi), fakat adam yalnızca hırıldayıp yavaş yavaş nefret ettiği yemeğe suratını asıp sırtını çeviriyordu. Cam kafesteki adam durgunlaştıkça, etrafındaki kargaşa da büyüdü. Ve kimse bunun sonunun ne olacağını kestiremiyordu, fakat sonra şöyle bir şey oldu: Bir gün şafaktan önce, dirsek ve adamı tekrar dövuştüremeyeceklerini düşünüp umutsuzluğa düşen bekçi ve görevliler, gözlerini 11111 numaradan ayırdıkları sırada, dirsekiyiici düşmanına aniden saldırdı. Belli ki donuk bakışlarının ardında, geçen hafta boyunca bir çeşit düşünce süreci gerçekleşmiş, bu da bir taktik değişikliğine sebep olmuştu. Şu anda dirseğine arkadan saldıran dirsekiyiici, aceleyle —dirsek çukurundaki eti delerek— dirseğine ulaşmaya çalışıyordu. Kancayı andıran çenesiyle katmanları deliyor, yüzünü giderek daha fazla kana buluyordu, dirseğinin içine neredeyse ulaşmıştı. Fakat o kemikten bağlantıdan önce, bildiğimiz kadarıyla, üç atardamarın birleştiği bir yer geliyor: Brakilayis, radyalis ve ulnaris. Yarılmış atardamardan oluk oluk kan akmaya başlamış, dirsek yiyciyi hareketsiz ve cansız bırakmıştı. Dişleri —hedefine çok yakinken— gevşemiş, kolu çözülmüş ve önce eli, ardından tüm vücudu yere düşmüştü.

Görevliler, sesi duyup kafese koştuklarında emanetlerinin giderek büyüyen bir kan gölünün içinde çoktan ölmüş olduğunu gördüler.

Dünya ve rotatifler kendi eksenlerinde döndükleri sürece, dirseğini ısırmak isteyen adamın hikâyesi burada bitmeyecektir. Hikâye, masal değil: Burada ikisinin —Masal ve Hikâyenin— yolları ayrılıyor. Hikâye, -ilk kez değil- cesedin üzerinden geçip devam eder, fakat Masal, batıl inançlı yaşlı bir kadındır ve uğursuzluktan korkar. Lütfen onu suçlamayın, sakın yanlış anlamayın.

SARI KÖMÜR

1

Harvard Üniversitesi'ndeki ekonomi barometresi durmadan kötü havayı işaret ediyordu. Fakat onun kesin ölçümleri bile krizin böylesi hızlı bir biçimde şiddetleneceğini tahmin edemezdi. Savaşlar ve doğal olaylar, yeryüzünü kendi enerjilerini israf eden bir savurgana dönüştürmüştü. Petrol kuyuları kuruyordu. Siyah, beyaz ve kahverengi kömürler her sene giderek daha az enerji üretiyordu. Eşi benzeri görülmemiş bir kuraklık, kurumuş yeryüzünü sanki çevresinde bir düzine ekvator varmış gibi sarıp sarmalamıştı. Mahsuller köklerine kadar yanmıştı. Ormanlar cehennem ateşiyle tutuşmuştu. Güney Amerika'nın *selva*'ları¹⁰⁸ ve Hindistan'ın tropikal ormanları büyük dumanlar çıkararak yanmıştı. Yıkımı ilk yaşayanlar tarım ülkeleri oldu. Doğru, yanıp kül olan ormanlar yerini fabrika dumanından oluşan küllü ağaçlara bırakmıştı. Fakat onların da günleri sayılıydı. Yakıtsızlık, makinelerin hareketsiz kalacağını habercisiydi. Bitmek bilmeyen yaz yüzünden eriyen dağların tepesindeki buzullar bile yeterli su gücü desteğini sağlayamıyordu; giderek küçülen nehirlerin yatakları gün yüzüne çıkıyordu ve yakında tüm türbin ve jeneratörler duracaktı.

Dünyanın ateşi vardı. Güneşin sarı kamçıları tarafından acımasızca cezalandırılırken, son semasını yapan bir semazen gibi etrafında dönüyordu.

¹⁰⁸ İsp. Yağmur ormanı. (ç.n.)

Şayet uluslar, siyasi sınırlamaları görmezden gelip birbirlerinin yardımına koşsaydı, onlar için bir kurtuluş söz konusu olabilirdi. Fakat sıkıntılı durum, şovenizmi alevlendirmekten başka işe yaramadı ve çok geçmeden tüm Yeni ve Eski Dünya Reich'ları, Staat'lar,¹⁰⁹ Cumhuriyetler ve Ülkeler —tıpkı bir zamanlar göl olan ölü su birikintilerinin diplerindeki balıklar gibi— yapış yapış bir kılıfla kaplanmış, kozaların ipçiklerini andıran sınırlarla sarmalanmış ve gümrük vergisini astronomik seviyelere çıkarmıştı.

Uluslararası tek kuruluş, Yeni ve Özgün Enerjilere Erişim Komitesi idi: YÖENEK. YÖENEK, dünya üzerinde henüz bilinmeyen bir hareket gücü, yeni bir enerji keşfeden adama yedi basamaklı yüklü bir meblağ vermişti.

2

Profesör Leker, insanları fark edemeyecek kadar meşguldü. Kitaplarındaki şemalar, düşünceler ve sayfalar gözünü öylesine bürümüşü ki içlerinde insanların yüzlerine yer kalmamıştı. Penceresinin önündeki buzlu cam onu sokaktan koruyor; siyah bir araba kaputu ve kapalı pencere perdeleri de aynı işe hizmet ediyordu. Günün birinde Leker, anlatması gereken dersleri de anlattıktan sonra, tüm vaktini kuantum teorisi, iyonlaşma ve duyuların keskinleşmesi üzerine incelemeler yapmaya vermek adına verdiği derslerden elini çekti.

Yani Leker'in on yıl sonraki ilk yirmi dakikalık gezintisi düpedüz şans üzerine kuruluydu. Leker, mekânları ve yüzleri fark etmeden, düşünceleriyle birlikte yola çıkmıştı. Fakat karşısına çıkan ilk kavşak onu bir ikileme sürüklemişti. Bilim adamı, gideceği yönü belirlemek için başını kaldırıp etrafa bir göz atmak zorunda kalmıştı. Gözbebekleri ilk defa cadde yüzü görmüşü.

¹⁰⁹ Alm. Devlet. (ç.n.)

Kasvetli, rahatsız edici güneş, bir siyah bulut tentesinin arasından sızıyordu. Kindar bir şekilde birbirlerini dirsekleyerek yoldan geçen insanlar kaldırımında aceleyle yürüyorlardı. Dükkân girişlerine yığılan insanlar, ite kaka ilerlemeye çalışsa da kalabalık ilerleyemeyecek kadar sıkışmıştı, yüzleri kin ve nefretle kızarmıştı, birbirlerine dişlerini gösteriyorlardı.

Trenin marşpiyeleri tıklım tıklımdı: İnsanlar adeta birbirinin üzerine çıkmaya çalışırken kimse yerinden bir santim bile taviz vermiyordu; düğüm olmuş eller, sanki av için kavgaya eden leş kargaları gibi, bir yırtıcı azmiyle dikey tırabzanlara tutunuyordu.

Tren, caddenin karşısındaki yeni bir sahne için açılan perde misali önünden geçmişti: İki adam birbirine kelimelerle saldırıp yumruklarını gösteriyordu; birden etraflarına onları zevkle izleyen bir grup göz toplandı, sonra bir grup daha, ardından bir grup daha; en sonunda itişen omuzların üzerinden tehditkâr bastonlar yükseldi.

Leker etrafına bakarak yürümeye devam etti. Birden dizi yerden uzanmış bir ele takılıverdi. Yırtık pırtık kıyafetlerin arasından uzanan el sadaka istiyordu. Leker ceplerine baktı fakat üzerinde hiç para yoktu. Dilenci avucunu açmış hâlâ bekliyordu. Leker üzerini tekrar arasa da yanında bir nof`defterinden başka bir şey yoktu. Gözlerini dilenciden çekmeyerek kenara çekildi; kötürümün irinden dolayı yarı kapalı halde duran gözlerinde doyumsuz ve aciz bir kin duygusu net bir şekilde görülüyordu.

Giderek daha da endişeli görünen Profesör Leker, telaşlı sokağı, gıcırdayan çelik rayları ve durmadan hareket eden insan yığınlarını inceledi. İnsanlar değişseler de hâlâ aynılardı: Dişlerini sıkıyor, kaşlarını çatıyor, dirsekleriyle durmadan yollarını açmaya çalışıyorlardı. Ünlü fizyolog, önce şaşkınlıkla kaşlarını kaldırıp ardından çattı, sanki aklına yeni bir düşünce gelmiş gibi görünüyordu. Leker adımlarını ya-

vaşlatıp not defterini açtı, durumu tam olarak ifade edecek kelimeler arıyordu. Fakat sonra kaburgasına bir dirsek yedi; yana doğru sendeleyip sırtını bir direğe vurdu ve not defterini düşürdü. Yine de bu acı bile Leker'i gülümsemekten alıkoyamamıştı. Çağrışımlara sıkı sıkıya bağlı olan düşüncesi beyninin derinliklerindeki yerini bulmuştu.

3

YÖENEK tarafından duyurulan yarışma, mottolarıyla beraber yüze yakın tasarı toplamıştı. Katılan projeler arasında Profesör Leker'inki de vardı. Tasarıların çoğu, teorikte ya da pratikte imkânsızlıklar barındırıyordu; daha detaylıca düşünölmüş diğler birkaç tanesi de görünüşte bir çözüm önerse de çok büyük bir sermaye yatırımı gerektiriyordu. *Oderint*¹¹⁰ mottosuyla katılan katılımcı da, gezegenimize verdiği zararı güneşin kendisine ödetmek gibi nükteli ve bilimsel açıdan sofistike bir fikre yenik düşmüşse benziyordu: Projenin dediğine göre, dünyanın bazı yerlerindeki yüksek güneş etkisi, ısıyı mekanik enerjiye dönüştürerek iş görebilecek sıcaklık seviyelerine çıkartılmalıydı. Güneşi, dünyanın yarısı harap olmuş endüstrilerinin yeniden inşasına zorlamak yedi basamaklı ödölü kazanmaya çok yaklaşımıştı ama... Komisyon başkanının gözlerinin kenarları hafif sararmış görünüyordu, ikinci başkanın sapsız gözlüğünün camlarındaysa rahatsız edici bir pırıltı belirmişti.

İki adam da güneşi dizginleme projesini beğenmişti beğenmesine fakat ikinci başkanla aynı fikirde olmaktan nefret eden başkan, nispet olsun diye son dakikada oyunu değiştirmişti —böylece Oderint konusunda dengeler bozulmuş oldu.

Komisyon, bir sonraki gizli toplantısına Profesör Le-

¹¹⁰ Lat. Bırakın nefret etsinler. (ç.n.)

ker'i davet etti. Kısaca fikrini ifade etmesi istenen Leker şunları söyledi:

“Projemin yapısı çok basit: Sonsuz sayıda insana yayılmış kini enerji olarak kullanmayı teklif ediyorum. Duyguların oluşturduğu uzun bir tuş takımı düşünün, siyah kin tuşlarının kendine özgü, hemen fark edilebilen bir tonları var. Diğer duygulara —duyarlılık ya da şefkat mesela— bir kas tonusu¹¹¹ kaybı ve motor sisteminin istirahati eşlik ederken, kin tepeden tırnağa kaslı; tamamıyla gerilmiş kaslar, sıkılmış yumruk ve dişlerden oluşuyor. Fakat bu hissin döküleceği bir yer yok; susturulmuş, bastırılmış, insanlar tarafından sö-nükleştirilmiş, tıpkı bir gaz lambası gibi, is var ama ışık yok. Bunun için, susturucuları çıkaralım, bırakalım safra¹¹² sosyal engelleri yıksın, böylece, kendi deyimimle, bu sarı kömür, fabrika çarklarımızı tekrar döndürecek ve bir milyon lam-ba, elektro-safrayla parlayacak... Bölmezseniz sevinirim... Bu nasıl mı olacak? Tebeşirim olsa, size myeloabsorberatör-rümün¹¹³ grafiğini çizebilirim: AE, 0 açıyla panelin yüzeyi boyunca duruyor; işte, benek benek emici gözeneklerimiz.

“Kas gücünü dışlaştırma fikri —üzerinde beynimin her bir kıvrımını çalıştırdığım fikir— tamamen uygulanabilir. Sinir-kas kavşağını ele alırsak, bir uyarı ileten sinir lifi, çok küçük lifçiklere bölünerek bir çeşit ağ ile —ne süngeri, lüt-fen—kası çevrelemeye çalışır. Krause¹¹⁴ bize ilk dokubilimsel tanımı sağlamıştı ama sinir ağının dokumasının bu hatasız, harika çizimi bana ait. Hımm... Ne diyordum... Ah, evet.

¹¹¹ Kasların her an harekete hazır bir durumda beklemesi, hiçbir hareketlilik olmamasına rağmen gerilme halinde olması. (ç.n.)

¹¹² Antik Yunan'dan kalma humoral patoloji teorisine göre; sarı safra, kara safra, kan ve balgam hastalığın habercisi olan dört unsurdur. Bu bölümün devamında da çokça geçecek olan safranın, bu unsurlardan, kızgınlıkla birlikte ortaya çıkan, öfkeyle ilişkilendirilen sarı safrayı ifa-de etmektedir. (y.n.)

¹¹³ “Myelo,” önüne geldiği kelimenin ilik ya da omurilikle ilgisi olduğunu ifade eden Eski Yunanca kökenli bir önek. (ç.n.)

¹¹⁴ Wilhelm Krause (1833-1910). Alman anatomist. (y.n.)

Şöyle bir şey var: Ağı ağla yakalayıp kıyıya çıkarmak gerek, insanın derisinin dışına. Absorberatörün minik gözeneklerine yakından bakarsanız...”

Leker yaklaşık iki saat boyunca konuştu. Son kelimesinden sonra birkaç dakikalık sessizlik oldu. Ardından sarı göz kenarları seğiren başkan şöyle dedi, “Tamam, iyi ama bu sömürmeyi önerdiğin insan kini rezervleri yeterince büyük ve güvenilir mi? Sonuçta, burada söz konusu olan kazma bekleyen katmanlı bir kömür yatağı değil, değişebilen, durmayan bir duygu. Anlatabildim mi?”

Profesör Leker, kuru bir “Kesinlikle” ile yanıt verdi.

Komisyon üyeleri, sarı kömürün endüstriyel amaçlar için kullanılabilme ihtimaliyle ilgili pek bir şey söylemediler. Projenin küçük çaplı olarak başlatılmasının ve madencilikle sınırla kalmasının daha iyi olacağına karar verdiler.

4

Az sonra anlatacağım olay, Avrupa’daki bir başkentin dış mahallelerinden birinde, mesai başlamadan, sabahın erken saatlerinde gerçekleşti. İki vagonlu bir tren yuvarlak çizip bezgin evrak çantalarıyla dolu bir durağa geldi. Evrak çantaları, arka vagondaki alışılmışın dışında olan yapıyı fark etmeden iki vagona da sıkışarak bindiler: Sarı bir şerit, trenin parlak kırmızı yanından geçti; ince, ipliksi teller, tırabzanlardan geçerek vagonun metal derisinin altına girdi; küçük gözenekler pirinç kaplı koltukları doldurup ardından derinlerde bir yerde kayboldu.

Vagondan vagona bir zil sesi duyuldu, makinist hızlıca tamponlara gidip ardından geri koştu; ana şaltere vurarak ön vagonu diğer kabalık vagondan ayırdı. Birkaç saniyeliğine, terk edilmiş vagondaki yolcuların yüzlerinde afallamış bir ifade vardı. Ardından, şaşkınlık içinde havaya kalkan eller

yumruğa dönüşmeye başladı. Kendi zayıflığından daha da ateşlenen kin öfkeye dönüştü ve herkes söylenmeye başladı.

“Nasıl böyle bir şey yaparlar, nasıl bizi bir çöp gibi burada bırakırlar?”

“Alçak herifler!”

“Ne yapıyor bunlar, şerefsizler!”

“Bunları kapatacaksın...”

“Bir görsem yakalarına kendi ellerimle yapışıp...”

Vagon, sanki saçılan tükürük ve nefrete cevap verirmişçesine, dingiller yavaş yavaş gıcırdarken birden ilerlemeye başladı. Tren çalışmıyordu, süren kimse yoktu, fakat yine de gizemli bir şekilde hız kazanan vagon, arkadaşının arkasından gidiyordu. Yolcular birbirlerine tedirgin bakışlar attılar; hatta bir kadın çığlık atarak yardım bile istedi. Paniğe kapılan vagon sakinleri, kapılara saldırdılar. Herkes ilk çıkanın kendisi olmasını istiyordu. Omuzlarını birbirine, dirseklerini birbirine vura vura, sert insan hamuru onlarca elin yardımıyla kendi kendini yoğuruyordu. “Çekil önümden!” “Kenara!” “Geçebilir miyim acaba!” “Nefes a-a-alamıyorum!” Yavaşlamaya başlayan vagon, aniden son hıza ulaştı. Yolcular, marşpiyelerden acı dolu kaldırımlara dökülerek akıl almaz vagonu yavaş yavaş terk ettiler. Ardından tekerlekleri sarsılarak durdu. Bir sonraki durağa on metre kalmıştı. Yeni bir yolcu kalabalığı, açıklamaları dinlemeden trene binme uğraşındaydı ve bir dakika sonra, çelik gıcirtısıyla beraber, vagonun sarı şeridi tekrar havada hareket ediyordu.

O akşam, sıradışı vagon, park yönünde durmuştu fakat fotografik görüntüsü, akşam gazetelerini okuyan milyonlarca gözbebeğinin içinde dolaşmaya devam ediyordu. Sansasyon, bütün kablolardan, bütün hoparlörlerden yayıldı. O gün, yeni bir endüstriyel çağın başlangıcını işaret ediyordu.

Sarı kömür enerjisine yavaş yavaş geçişin ilk aylarında, insan kini rezervlerinin çok geçmeden tükenebileceğinden korkuluyordu. Çeşitli yan projeler, kini suni olarak geliştirme yöntemleri öne sürdü —doğal kaynakların azalması ihtimaline karşı. Etnograf Krantz'ın yayınladığı, maksimum “kinetik kin”i (Krantz'ın terimi) üretebilmek adına, insanlığın olabilecek en küçük etnik kökenlere bölünmesini savunan iki ciltlik yazı *Uluslararası Nefretin Sınıflandırılması* da aynı zihniyete hizmet ediyordu. Hatta “Birimiz 1 Olduğunda” adlı bir broşürün anonim yazarı daha da ileri gitmiş, eski *bellum omnium contra omnes*, herkesin herkese karşı savaşı görüşüne bir geri dönüş çağrısında bulunmuştu. Düşüncesine göre, tarih sonrası savaş *contra omnes*, tarih öncesi olandan köklü bir şekilde ayrılıyordu. İlkinde, “benlik” eksiklikleri, tüm insanları birbirine karşı olmaya sürüklemişti, ikincisinde de, “benlik” fazlalıkları arasında bir zıtlasma ortamı oluşacaktı; pratiğe döküldüğünde, her bir “benlik” bütün dünya ve zenginlikleri üzerinde hak iddia edecekti. Bu son derece mantıklı ve felsefi sistem, yeryüzünü üç milyar mutlak monarşiyle ve sonucunda da, üç milyar kişiye karşı bir kişinin tüm olası kombinasyonlarını hesaplayıp çıkan sayıyı tekrar üç milyarla çarparak yaklaşık olarak bulunabilecek sayısız saldırı ve kin savaşlarıyla dolduracaktı.

Aralarında en popülerleri de psikolog Jules Chardon'un *Optik Çift* kitabıydı. Mecaz sanatının ustası olan Chardon, kitaba çiftyıldızları evli çiftlerle karşılaştırarak başlıyordu. Bir tarafta çiftyıldızların fiziksel (uzayda birbirlerine yakın) ya da optik (düzinelerce ışık yılıyla ayrılan ama dünyadan birbirine yakınmış gibi görünen) olabildiği astronomi, diğer tarafta insanlık adına epey yararlı olan birleşmelerin söz konusu olduğu evlilik. Eğer evlilikle ilgili refleksler sistemi içinde olan aşk, şimdiye kadar hükümete yarar sağladiysa,

o zaman kinden beslenen vücutların kullanımına geçiş yaparak evlilik kurumunun yenilenmesi gerekiyordu: Optik evliliklerin oranının yavaş yavaş yüzde 100'e çıkarılması gerekiyordu. Yakın oldukça katlanan soğukluk ve mümkünse iğrenme, kişisel absorberatörlerce emilip, tüm safra akışını ortak bir sarı rezerve aktaracak olan merkez akümülatöre kablolar yoluyla iletilecek yüksek voltajlı kin üretecekti.

Absorberatör için gereken kinin kaynaklarını suni olarak arttırmayı öneren yöntemlerin hepsini sıralamaya imkân yoktu. Fakat çok geçmeden bu suni kin uyarıcılarının hemen hemen gereksiz olduğu anlaşıldı; bu enerjinin doğal rezervleri, tiksintiden nefrete, çeşitli biçimlerde ölçülemez derecede fazlaydı ve açıkça görüldüğü gibi tükeneyeceğe benzemiyordu.

Olası bir yumruk kavgasının enerjisinin, bir sokak absorberatörünün gözenekleri tarafından hiç vakit kaybetmeden emildiği takdirde, bütün bir katı on iki saatliğine ısıtabildiği ortaya çıkmıştı. Hatta hiçbir evlilik ölçüsü kullanmadan, yalnızca iki milyon “mutlu çift” gözenekli çift kişilik yatak vererek, koca bir kereste fabrikasının iş yükünü karşılayabilirdiniz.

Hayat, şiddetli bir hızda değişiyor ve bütünüyle yeniden yapılandırılıyordu. Ofis ve dükkânların kapıları, birbirini iterek girip çıkan vücutların enerjilerini görünmez gözenekler yardımıyla daha iyi değerlendirmek adına daraltılmıştı. Bulvardaki banklar, tiyatro koltuklarının arka kısımları, çalışma masaları ve çalışma tezgâhları, hepsi safra emülsiyonlarını emmekle görevli özel gözenek yuvalarıyla donatılmıştı: Damlalar akarsulara, akarsular sellere, seller de köpüklü, coşkun denizlere dönüşüyordu.

Kızgınlıktan titremeler, öfkeyle sıkılan yumruklar ve sinir krizleri kablolarla doluyor ve çelik testere gıcırtilarına, piston titreşimlerine ve dişli çark dönüşlerine çevriliyordu.

Gün boyunca toplanan kötü niyet, kemerli sokak lam-

balalarının kömürleri için sarılaştırıldıktan sonra yavaşça ışıklarla süslü geceye dönüşüyordu.

6

Bay Francis Deddle, hayatın safralaştırılmasına karşıydı ve yalnız da değildi. Bunun için çok uzağa bakmaya gerek yoktu: Kilise rahibi ve eşinin bir mutfak hizmetçisinin ellerine sahip, kırklı yaşlarındaki kız kardeşi de aynı şekilde hissediyordu. Çeşitli kürsülerden verilen vaazlar, dünyayı kirleten sarı aldatmacayı kınamaya başlamıştı bile. Yakın zamanda —nedense biraz gecikse de— bir papalık genelgesi bekleniyordu.

Karşıt fikirler yavaş yavaş büyüyordu. Sarı kömürü destekleyenler, her ne kadar anti-safracıların cübbe ve etekten ibaret olduğunu söyleyerek onları aşağılasalar da, aslında karşı taraftaki insan sayısını hafife alıyorlardı. Karşıt fikirler tarafından yayınlanan gazete —*Yürek Karaciğere Karşı*— oldukça tutulmuştu.

Yürekten Organizasyonu'nun kurucu üyelerinden biri olan Bay Deddle, aralarında en aktiflerinden biriydi. Fakat eli kolu bağlı çalışmak zorundaydı. Hükümet, Yürekten'i sarı değerlerini mahvedecek bir propaganda olarak görüyordu. Hayırsever dernekler kapatıldı, artık vaaz kürsüleri boş sıralara vaaz veriyordu. Yürekten Organizasyonu duvara toslamıştı (ve o duvar da absorberatör gözenekleriyle doluydu).

Bir sabah Bay Deddle, canı inanılmaz sıkkın halde uyanmıştı. Kapısının altında, o günün *Yürek Karaciğere Karşı*'sının yanında bir zarf duruyordu. İçinde, Yürekten Merkez Komitesi'nden gelen bir talimat vardı: "Bay Deddle, bu mektubu alışınızı takiben, iki saatlik süre içinde insanlığı sevmeniz gerekiyor. Kurtuluş evde başlar."

Bay Deddle gününün mahvolduğunu bilerek kâğıt parçasıyla oynamaya başladı. Duvar saatindeki akrep dokuzu gösteriyordu. Bay Deddle, Romen rakamlarıyla yazılmış on bire baktıktan sonra “Eh, hâlâ vakit var,” diye mırıldandı. İnsanlık denilen o kafası karışık çok başlılığı görmek için gözlerini kıstı. Ardından dirseğine yüklenip doğruldu, gazeteyi açıp başlıklara göz attı: “Ah hayır! Peki, peki... Yeter bu kadar! Lanet!” Gazeteyi buruşturup yere fırlattı: “Şimdi sakın ol, sakın, yaşlı adam, on bire kadar...” Sersem sersem gülümseyerek giyinmeye başladı. Buruşmuş gazetenin yanından geçerek eğildi, onu alıp satırları düzeltti.

Ona çeyrek kala Bay Deddle, kahvaltı etmek için masaya oturdu. İki üç dilim jambonla başlayan kahvaltı, haşlanmış yumurtanın tepesine çay kaşığının ucuyla yapılan bir vuruşla devam etti. Kabuğun dışına çıkıp bir nazar boncuğunu andıran yumurta sarısı, aklına... Bay Deddle birden iştahını kaybedip tabağı kenara itti. Akrep 10’a yaklaşıyordu. “Benim gerçekten de, hımm, bir şeyler yapmam gerek. Burada böylece oturamam.” Tam o sırada telefon çaldı. “Açmayacağım. Cehenneme kadar yolu var!” Telefon sustu, ardından daha büyük bir aceleyle tekrar çalmaya başladı. Deddle, içinde bir rahatsızlık hissiyle kulağını alete dayadı.

“Alo! Evet, benim. On birden sonra arayın: Meşgulüm. Bütün insanlık için büyük önem taşıyan bir konu. Acil diyorsunuz? Bu da öyle. Efendim? Söylediğim gibi meşgulüm ama siz ısrar ediyorsunuz, tıpkı bir...”

Ahizenin, yuvasına dönüşü öfkeli oldu. Bay Deddle, ellerini arkasında birleştirip volta atmaya başladı. Gözü, kısmen görünür gözeneklerle dolu duvarını —tıpkı dünya üzerindeki bütün odalardaki bütün duvarlar gibi— kaplamış olan absorberatörden çıkan ince cam tüpe takıldı. Dereceli cam tüpün içindeki cıva yavaşça yükseliyordu. “Yoksa ben gerçekten de... Hayır, hayır. Hemen işe koyulmam gerek!” Deddle pencereye gidip caddeye bir göz attı: Yol, her zaman-

ki gibi, insanlardan iğne atsan yere düşmeyecek haldeydi; kaldırımlarda izdiham vardı, bütün kapı ve geçitlerin önü insanlarla tıkalıydı.

“Sevgili insanlık, canım insanlık,” diye kekeledi Deddle. Parmakları istemsizce gerilip bir yumruk halini alırken omurgasından aşağı doğru, her bir omurunda karıncalanma hissetti.

Pencere camları, rahatsız edici korna gürültüleriyle zangırdarken, kalabalığı oluşturan yumuşak insan tenleri, her bir delikten çıkmayı başarıp caddenin duvarları arasında güzelce yoğrulmaya devam ediyordu.

“Sevgili insanlar, kardeşlerim, ah, ben nasıl...” Deddle artık dişlerini sıkıyordu. “Ulu Tanrım, bu nasıl olabilir? On bire yirmi var ve bense...”

Deddle perdeyi örttü ve dereceli cam tüpe bakmamaya çalışarak bir koltuğa gömüldü.

“Biraz soyut düşün. Elinden geleni yap yaşlı adam ve şu dürzüleri sev. En azından on beş dakikalığına, en azından birazcık. Hadi, sırf onlara nispet olsun diye sev onları. Lanet olsun, neredeyse beş var. Ah Tanrım bana yardım et! Bir mucize gerçekleştir ve tüm insanların komşularını sevmesini sağla. Pekâlâ, insanlık, hazır ol çünkü ben geliyorum: Sevgili...”

Yumuşak, camsı bir çınlama, Deddle’ı yerinden sıçrattı terden benek benek olmuş suratını absorberatöre doğru dönmesine sebep oldu: Cam tüp, gerginliğe daha fazla dayanamayıp patlamış, tüm zemini cıvaya bulamıştı.

7

Sarı kömürü özütleme ve toplama tekniği başta fiyaskolarla karşılaşsa da, az önceki gibi kazaları sifıra indirme adına yavaş yavaş gelişme kaydetmişti. Bu süre zarfında “fiyasko”

kelimesi yeni bir anlam kazanmıştı, söz konusu artık hayatın fiyaskoları, yeni kültüre en iyi uyum sağlayan kindar, hoşnutsuz insanlardı. Onların hayata karşı olan garezi kazançlı bir işe, düzenli bir gelir kaynağına dönüşmüştü. Bütün insan ırkının yeniden eğitim görmesi gerekiyordu. Herkes tarafından takılan portatif sayaçlar, Üretilen Kin Miktarına göre kişinin maaş oranını hesaplıyordu. KIZGIN KALMAYAN AÇ KALIR sloganı her köşe başında kocaman harflerle dalgalanıyordu. İyi huylu ve yumuşak kalpli insanlar sokağa atılıp ya ölüme terk ediliyorlardı ya da duygusuzlaştırılıyorlardı. İkinci durumda, kişisel sayaçlarındaki sayılar birden artıp onları açlıktan ölmekten kurtarıyordu.

Leker'in fikri bile lanse edilmeden önce, yüksek kalitedeki nefreti sömürmenin olabirliği üzerine çalışan özel bir YÖENEK alt komitesi oluşturulmuştu. Alt komite gizlilik içinde çalışıyordu: YÖENEK üyeleri, bu tür bir nefretin inanılmaz dikkat gerektirdiğinin bilincindeydiler. Sarı kömür dönüşümü doğal olarak eski endüstrilerde çalışanlar arasında huzursuzluğa sebep olmuştu. Bu sırada, YÖENEK'le işbirliği içinde olan kapitalistler, sömürücü kesime karşı dert yakınan işçileri yatıştırma politikasından vazgeçmişlerdi. Artık bu sömürge nefreti... Endüstriyel amaçlar doğrultusunda sömürülebilir, bir absorberatör tarafından toplanabilir, motor ve makinelerle pompalanabilirdi. İmalathaneler yalnızca işçilerin nefretiyle geçinebilirdi; işçilerin kendilerine artık ihtiyaç kalmamıştı. Fabrika ve imalathaneler çok sayıda insanı işten çıkarmaya başlamıştı, yalnızca kin toplayıcılarına atanan iskelet personeli tutuyordu. Tüm dünyaya yayılan protesto ve grevler, akümülatörlerdeki safra enerjisini şişirmekten ve kâr paylarını arttırmaktan başka işe yaramamıştı. En saf kinin —neredeyse hiç filtrelenmeye ihtiyaç duymuyordu— işsizler tarafından üretildiği ortaya çıkmıştı. Kin toplama üzerine yapılan ilk konferansta, saygıdeğer bir Alman ekonomist, iş yükünün grevler tarafından karşılanma-

sıyla ufukta yeni, parlak günlerin görüldüğünü açıklamıştı. Sözlerine, sinsice olduğunu belli etmemeye çalışan bir alkış tufanı karşılık vermişti. Konferans salonunun duvarlarında bulunan absorberatörlerdeki cam tüpler hafifçe titremişti.

8

Dünya gerçekten de bir altın çağa girmişti. Artık altın için yer kabuğunu delmeye, dereleri aramaya gerek yoktu — kendiliğinden, sarı safra tanecikleri halinde karaciğerden sızıyordu; tam buradaydı, cildin birkaç katman altında. Karaciğer, cepte değil de, hiçbir hırsızın ulaşamayacağı vücudun derinliklerinde taşınan, mucizevî bir şekilde tükenmeyen, tıka basa dolu bir cüzdan halini almıştı. Kullanışlı ve portatifti. Karı-koca arasındaki en ufak bir kavga, üç çeşit yemekli bir öğle yemeğine mal oluyordu. Yakışıklı rakibini kıskanan kambur bir adam — iç cebindeki altını, deyim yerindeyse bir dış cebe taşıdığı takdirde— kendisini yüksek fiyatlı bir fahişeye avutabiliyordu. Sonuç olarak, hayat her geçen gün daha da ucuzluyor ve kolaylaşıyordu. Akümülatörlerdeki enerji, yeni binalar inşa ediyor, dört duvar arasında kalmış sıkışık evleri genişletiyor, barakaları saraylara dönüştürüyor, hayatı gri çuval beziyle değil de süslü ve renkli kostümlerle giydiriyordu; ani safra yağışı, yakıta dönüşüyor, gökyüzündeki isi yıkıyor, topraktaki çamuru temizliyordu. Önceden karanlık hücrelerde dip dibe, sıkış tepiş halde yaşayan insanlar, artık ardına kadar güneşe açılabilen Fransız pencere, geniş, yüksek tavanlı odalarda yaşıyorlardı. Önceden ucuz botlar, sanki kalitesizliklerinden canları yanıyormuş gibi insanların topuklarını ısırırken, artık titizce dikilmiş tabanlar, insanların ayaklarının altında kadife gibi süzülüyordu. Önceden köydeki yoksullar, bir ölününkine benzeyen suratlarıyla, umutsuz, asırlık bir kin besleyip ısıtmayan sobaların

yanında tir tir titrerken, artık biriktirdikleri o kin, elektrikli ısıtıcılarındaki yılanı benzeyen rezistansları ısıtıyor, sıcaklık ve konfor yaratıyordu. Artık herkes iyi besleniyordu. Sarı çukurlar yerine, dolgun al yanaklar vardı. İnsanların boyları uzuyor, mideleri ve jestleri yuvarlaklaşıyor, karaciğerleri yumuşak, yağlı bir tabakayla kaplanıyordu. İşte bu, sonun başlangıcıydı.

Dışarıdan her şey iyi görünüyordu: Son sürat çalışan makineler, kapı boşluklarında gördükleri aralıklara yüklenen insan yığınları, kablolar ve hava yoluyla enerjiyi ileten sarı kömür akümülatörleri. Fakat yer yer, Leker'in tasarısında öngörülme-yen tuhaf şeyler olmaya başladı. Örneğin, Berlin'de güzel bir sonbahar günü, polis gülmeyi kesmeyen üç kişiyi gözaltına aldı. Zalimce bir davranıştı. Kırmızı surattı sarı dar bir yakaya sarılmış polis amiri, ayağını yere vurup faillere bağırmıştı: “Bugün kafanıza esti diye halka açık yerde gülenler, siz yarın sokaklarda çıplak da koşarsınız!”

Üç gülümseme, holiganlıkla suçlanıp para cezasına çarptırıldı.

Çok daha ciddi başka bir vaka daha vardı: Genç bir adam, trende dirsek ve omuzların baskısından neredeyse dümdüz hale gelmiş yaşlı bir kadına yer verme cüretini göstermişti. Yolcular İçin Kanun ve Yönetmelikler'in 4. maddesi (*Yer vermenin cezası hapistir...*) kendisine gösterildikten sonra bile yerinde oturmayı reddetmişti. Yaşlı kadına gelince, o da, gazetelerin dediğine göre, magandalar tarafından ciddi şekilde rahatsız edilmişti.

Tüm dünyada şaşırtıcı olaylar silsilesi vuku bulmaya başlamıştı. Olaylardaki en büyük semptomlardan birisi de ders sırasında açık açık “Çocuklar ailelerini sevmelidirler” açıklamasını yapan bir öğretmenin yargılanması skandalıydı.

Tabii öğrenciler, artık kullanılmayan “sevmek” kelimesiyle şaşkına dönmüş ve ailelerine ne anlama geldiğini

sormuşlardı; çoğu ebeveyn hatırlayamamıştı. Fakat *ailelerin* aileleri bu tiksiniş cümleyi açıklamış, böylece gençliği yozlaştıran öğretmen, mahkeme jürisinin huzuruna gönderilmişti. Sansasyonel bir şekilde, hâkimlerce bu rezil adamın beraatı uygun görülmüştü. Artık hükümette çalkantılar başlamıştı. Sarı basın (o dönemde bütün basın sararmıştı) ortalığı velveleye verip yönetimin devrilmesi talebinde bulundu. Yeni getirilen hâkimlerin fotoğrafları, bütün özel baskılarda yer almıştı —fakat sayfaları kaplayan yüzleri tuhaf bir biçimde cana yakın, dolgun ve tasasız görünüyordu. Nitekim yozlaştırıcı öğretmen serbest dolaşmaya devam etti.

Acil önlemler alınmalıydı. Sadece sarı toplum değil, sarı endüstri de parçalanmaya başlıyordu. Bir fabrikadaki mekanik testerenin dişleri, sanki odun lifi çiğnemekten bıkmış gibi aniden durmuştu. Tren ve tramvayların tekerlekleri biraz daha yavaş dönüyordu. Cam abajurların içindeki ışık biraz loş görünüyordu. Evet, hâlâ asırlık öfkeyle dolu olan akümülatörler dört beş yıla kadar dişlileri döndürebilirdi. Fakat hayati değerdeki kin kaynakları günden güne azalıyordu.

Her ülkenin hükümeti, herhangi bir kriz patlak vermemesi için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Kin radyasyonunu suni yollarla önceki seviyelere çıkarmaya çalıştılar. Zaman zaman insanların ısınmasını, elektriklerini engellemeye karar verdiler. Fakat o insanlar, çökmüş karaciğerleriyle artık karanlık olan devasa odalarında sakince ve şikâyet etmeden oturuyorlar, gittikçe soğuyan sobalarına yaklaşmaya tenezzül bile etmiyorlardı. Işığı açmak mümkün olsaydı bile, bunu yüzlerindeki ifadeyi görmek için yapmak saçma olurdu: Yüzlerinde ifade falan yoktu. Boş, kırmızı yanaklı ve zihnen ölülerdi.

Doktorlar devreye sokuldu. Karaciğeri harekete geçirmek için haplar, sıvılar verdiler, elektrikle uyarma uyguladılar. Hepsi boşunaydı. Söyleyeceği her şeyi söyleyen karaci-

ğer, kendini yağlı kozasına sarıp derin bir uykuya dalmıştı. Etrafı her ne kadar hazır ilaçlarla, arttırılmış dozlarla, her çeşit radikal terapilerle topa tutsalar da, sonuç endüstri açısından bir değer teşkil etmiyordu.

Zaman tükenmek üzereydi. Herkes biliyordu; safra denizi çekiliyordu ve bir daha hiç dalgalanmayacaktı. Buluşu, hayatı tepeden tırnağa yeniden düzenleyecek yeni bir Leker sayesinde yeni enerji kaynakları bulunabilirdi. Yavaş yavaş işlevini yitiren YÖENEK, işe geri döndü. Komisyon, dünyadaki tüm mucitlere çağrıda bulundu. Mucit sayısı çok olsa da, kinleriyle beraber yaratıcılıkları da kaybolmuştu. Eski kindar akıllar, şiddetli ilhamlar, safraya daldırılmış bir iğne kadar sivri kalemler —yedi, sekiz, hatta dokuz basamaklı bir meblağ karşılığında bile— artık hiçbir yerde bulunamıyordu. Bugünün kan ve safradan yoksun, tatsız, katıksız ve telaşsız mürekkebi, aptal karalamalar ve belirsiz bir lekeye benzeyen düşüncelerden başka bir şey üretmiyordu. Kültürün —utanç ve sessizlik içinde— bitmesine ramak kalmıştı. Son yıllarında, yumuşak başlılıkla yayılan entropi sırasında Sarı Kömür Çağı'nın yükselişi ve düşüşüyle doğru düzgün alay eden tek bir hicivci bile çıkmamıştı.

STİKS KÖPRÜSÜ

Mühendis Tintz, çizimini yatağının ucundaki masaya fırlatıp yatak örtüsünü çenesine kadar çekti. Gözleri kapalı yatarken, gözkapaklarının arasından lambanın mavi-yeşil ışığını, retinalarının üzerinde gezen, pencere kafesinin yansımalarını ve hâlâ gözden kaybolmayan, kenara fırlatılmış çizimi sezebiliyordu. Düşünceleri, sayı ve sembolleri kurcalayarak formülden formüle geziyordu.

Çizimin yanında yarısı içilmiş bir bardak çay duruyordu. Tintz gözlerini açmadan bardağı alıp dudaklarına götürdü: Soğuk sayılırdı. Aklına sonradan gelen düşünceler gözkapaklarının altında durmadan eziliyor, gözkapakları KAPALI demek isteyen mağaza kapılarına benziyordu. Öfkeli ve ısrarcı olan istenmeyen düşünceler cama vurmaktan vazgeçmiyordu, ya da muhtemelen kirpikli engelleri zorlayan ve yarın gelmeyi reddeden onun gözbebekleriydi. Tintz'in ağır gözkapaklarının altındaki akış devam ediyordu. Mavi-yeşil ışık —sanki durgun, kirli bir sudan süzölmüş gibi— gözlerine doğru sızıyordu. Boğazı kurumuştı. Tintz tekrar çay bardağına uzandı: “Buz gibi olmuştur herhalde.”

Ve gerçekten de parmaklarının değdiği şey soğuk ve kaygandı, fakat bardak gibi değildi —ve baskıya dayanamayıp Tintz'in avucuna sürtünerek elinden fırladı.

Tintz'in gözleri, başını yastıktan çeker çekmez birden açıldı. Lambanın mavi gölgesinin altında, çizimin tepesinde

bir karakurbağası oturmuş, yuvarlak gözleriyle Tintz'e bakıyordu. Sakince çarpan beyaz karnı neredeyse beyaz kâğıda karışmıştı; sırtındaki yeşilimsi gri lekelerse ışığın rengindeydi. Karakurbağasının yağlı ve sarkık kıcı tedbirli bir şekilde masanın kenarına kurulmuşken, perdeli ayaklarının her an aydınlık çemberden karanlığa sıçrayabilirmiş gibi tetikte beklediği belli oluyordu. Tintz'in burnuna çamur, hatta hafifçe bataklık kokusu geliyordu. Hiç kırpmadığı gözleriyle dik dik bakan karakurbağasını uzaklaştırmak için bağırarak istiyordu, fakat kenetlenen gözleri onu engelledi; karakurbağasının ağzı hareket etti ve —tuhaftır— vıraklamak yerine ağzından kelimeler döküldü: “Pardon, affedersiniz, ölüme daha ne kadar var acaba?”

Afallayıp kendini duvarda bulan Tintz hiçbir şey söylemedi. Karakurbağası ufak bir sessizlikten sonra sinirli bir şekilde perdeli ayakları üzerinde kımıldandı.

“Gördüğünüz gibi tamamen kaybolmuş durumdayım.”

Perde ayaklının sesi yumuşak ve etkileyiciydi; geniş ağzının sarkık kenarlarından hoşnutsuz ve kırgın olduğu anlaşılıyordu.

Sessizlik.

“Çok konuşkan değilsiniz gibi,” dedi beyaz ağzıyla acı çekiyormuş gibi dişlerini sıkarak, “ama birisinin bana Stiks-ötesinden mutlak ve nihai *yere* geçmemde yardımcı olması gerek, az önce o yer için kullandığım kelimeyi sevmediniz sanıyorum. Anlayacağınız, bir tür geçiş halindeyim (metafizikçiler, umuyorum, *cis*'ime¹¹⁵ gücenmezler). Ve çoğu gezgine olduğu gibi ben de...”

“Ne tuhaf: Gece, yatak ucu masamda... Sonra birden...”

Karakurbağası, birkaç kelime de olsa yanıt aldıktan sonra gülümseyip narin bir sıçramayla Tintz'in yanındaki masanın kenarına geçti.

¹¹⁵ Lat. Bu taraf/ Bu bölüm. (ç.n.)

“İnanın bana, benim için daha tuhaf. Şu milenyumda ilk defa balçığımdan başka bir yerdeyim. Ve işte buradayım, prensipte garip bir şekilde evde, gece gece başka birisinin yatak ucu masasının üzerinde tünüyorum... Tuhaf, çok ama çok tuhaf.”

Gece ziyaretçisinin zarla kaplı gözlerine, ağır konuşmasına ve yükselip alçalan vücuduna yavaş yavaş alışmaya başlayan Tintz, rüyalarla başa çıkmanın en iyi yolunun bitmelerini beklemek olduğunu düşündü. Fakat kulağına en fazla kırk beş santimetre uzaklıkta düzgünce ve inançlı bir şekilde bekleyen misafirini gücendirmemek için sesli olarak söylememişti. Yine de ne düşündüğü net bir şekilde tahmin edilebiliyordu.

“Evet,” dedi karakurbağası iki gözünü de zarla örterek, “Juvenal’in¹¹⁶ ‘Hamamlarda bedavaya yıkanan küçük çocukların bile inanmadığı Stiks kurbağaları’ hakkında bir yazısı vardı. Fakat buna gelince, bir obol¹¹⁷ karşılığında en saf sularla, Stiks’in sularında yıkananlara bir sormak gerek: Yenidoğanlara değil, yeniölenlere. Üstelik ihtiyacım olan yalnızca varlığıma inanmanız: Bir rüya olmanın kendince avantajları var —bağlanma kısıtlılığını ortadan kaldırır, fakat benim bu ayrıcalığı suiistimal etme gibi bir niyetim yok. Ayrıca, rüyayı gören insan rüyasının gerçekliğine inanmayabilirse, o zaman bir rüya da rüyayı gören kişinin varlığından şüphelenebilir. Tamamen kimin kimden önce davrandığıyla ilgili: Eğer insanlar, Tanrı onlara olan inancını yitirmeden önce Tanrı’ya inanmayı bırakırlarsa, başarısız olan Tanrı olur, fakat önce Tanrı icadının —yani dünyanın— gerçekliğine inanmayı bırakırsa, o zaman... Ah, ‘O’ şeklini almış bir sürü baloncuk Stiks’in yüzeyine çıkar ve kaçınılmaz bir şekilde patlar. Neyse konudan sapıyoruz. İzninizle Hegel’den bahsetmek isterim, o bazı milletlerin, mesela sizinki gibi, tarihsiz bir

¹¹⁶ Romalı şair ve satirist (60-140). (y.n.)

¹¹⁷ Klasik mitolojide, Kharon’un, ölülerin ruhlarını kayıkla Akheron’dan ölüler alemine götürmek için aldığı ücret. (ç.n.)

varoluşa sahip olduğunu, tarih ötesi olduklarını söyler, o zaman antik Stiks kurbağaları soyundan gelen ben, şayet dinleme nezaketinde bulunursanız, varoluş tarafından dışarıda bırakılmama rağmen (Hegel’in dediğinin tam tersine) size hikâyemi anlatabilirim. Sonuçta bütün hayaletler, insanın bilincinde önceden bir izin olmadan gerçekleşir; kimse davet etmeden beynin içine girer, tıpkı az önce benim yaptığım gibi ve bu girme yöntemi... Fakat fazla absürt olmaya ve metafiziği didik didik etmeye lüzum yok —değil mi?”

Tintz soğukkanlı bir şekilde abajurun mavi ışığının altına sığınan Stiks’li balçık sakinini tekrar inceledi. Hikâyesine başlamaya hazırlanan karakurbağası, şişman kıçını yeniden yerleştirip masanın kenarını siğilli arka ayağıyla kavradı. Beyaz yelek kumaşına sarılıymış gibi görünen yuvarlak gözler, yuvarlak karın ve bir İngiliz tavrıyla büzülmüş ince dudaklar, Seymour’un¹¹⁸ duygusuz Pickwick çizimini andırıyordu, tıpkı Hampstead Gölleri’ndeki dikenlibalıkların hayatıyla ilgilenen ve maceralarından birini anlatmak üzere olan bir araştırmacı gibiydi. Karakurbağası gülümseyince Tintz de gülümsedi ve sırtını soğuk duvardan ayırarak yatak örtüsünü çekip dinlemeye hazırlandı. Birkaç “hımm” ve “vırak”ın ardından mavi abajurun altındaki beyaz-yeşil ziyaretçi anlatmaya başladı.

“Söylediğim gibi, Stiks’li balçık sakinleri için tüm tuhafliklar içinde en tuhaf olanı bir *yerden* diğer bir *yere* yapılan geçişlerdir. Seyahat etmek başkaldırıdır —vırak, ıı evet. Ya da dipteki en iyi akıllara böyledir. Siz dünya üzerindeki sürüngenler, kıvrımlı yollarla her ne kadar dünyayı karma-karışık etseniz de, tüm dolambaçlı yollar, hepsi ve hepiniz bir çukurda, henüz kimsenin kaçamadığı o nihai *yerde* son bulacaksınız. Niteliksiz ama hızlı bir kürek sizi ele geçirene kadar beklemek ne aptalca, onun yerine daha önceden ken-

¹¹⁸ Robert Seymour (1798-1836). Dickens’ın *Bay Pickwick’in Maceraları* da dahil çok fazla sayıda işte imzası bulunan İngiliz çizer. (y.n.)

dinizi çamura gömebilirsiniz. Fakat herkes, bütün manaların döküldüğü Stiks nehrinin dibindeki eski, bilgece vıcık vıcık sesler çıkaran bataklıkla sohbet edemez. Aslına bakarsanız hayat, ölüme nazaran can sıkıcı bir yer. Paradoks mu? Pek sayılmaz. Siz, Tintz, bataklıklarımıza gelerseniz... Ah, hiçlikte bulamayacağınız hiçbir şey yoktur! Size temin ederim, yıldızlarla ve güneşlerle bezeli yaşadığınız hayat fazlasıyla... Stiks-ötesi. Yaşamak, ölümden kaçmak demek. Evet, hiçlikten kaçan sizler er ya da geç hiçliğe döneceksiniz —çünkü başka hiçbir şey yok.

“Fakat biz Stiks dibi sakinlerinin asla dışarı çıkmasına gerek yok. Var olan her şeye artık var olmadığında sahibiz. Kokyτος, Lethe, Akheron ve Stiks suları¹¹⁹ birleşir ve birinin, nehirlerin etrafında döndüğü ölümler diyarına girmesi için dalgasız sularımızda hayata dair hatıralarını terk etmesi gerekir. Böylece sayısız insan hatırası, içindeki her şeyi Stiks’in siyah derinliklerine, yaşanmış hayatlar yığınınına döker; onlar da damlacıklar arasındaki aralıklardan —günlere ve anlara ayrışarak— yavaşça aşağı, dipte duran bize doğru süzülür. Hayat üstüne hayat, katman üstüne katman, günlerden kalan bulanık ve soluk çökelti, eylem silüetleri ve düşünce kırılmaları. Stiks’in dibini kaplayan insan hatıralarını dağıtmadan adım atmak mümkün değil; her bir adımıyla, artık duyulmayacak her dilden yığınla kelime, yoğun kıvamlı esrarengiz suçlar ve öpüşmeler etrafımı sarıyor, şu zarlara yapışıyor.

Bir saniyeliğine hikâyesini kesen kurbağa, ön ayaklarının birbirine bağlı parmak uçlarını yastığın yakın bir köşesine getirdi. Tintz, karakurbağasının ayağının üzerinde baloncuklar halinde yükselen yeşilimsi lekelerle kaplı beyaz deriye dikkatle baktı.

¹¹⁹ Yunan mitolojisinde, yeraltı dünyasını yukarıdaki dünyadan ayıran beş nehirden dördü; nehirler sırasıyla inilti, unutkanlık, keder ve tanrıların verdiği yeminlerin teminatı ile ilişkilendirilir. (y.n.)

“Bunun için,” dedi karakurbağası Tintz’in kulağının yanındaki yastığa arka ayaklarıyla nazikçe sıçrayarak, “bunun için, zamanın bataklığında yaşayanlar olarak orayı neden terk etmediğimiz aşikâr. Sıradan nehir kurbağalarının aksine, biz sinek avlamayız. Neden avlayalım ki zaten? O yaşanmış hayatlar, Stiks’in dibini örten siyah iplikten bir halı dokur. Zamanın bataklığında gözlerimize kadar gömülüken, yalnızca uzaklardan Kharon’un küreğinin çıkardığı görkemli su sesini duyar, kıyılar arasında, ölümler ve canlılar arasında gezen kayığının süzülen gölgesini görürüz. Bizim balçığımız bütün “veya’ların” ölümüdür; soğuk, bilinmez ebediyet, bizim sayemizde incecik ipliklerle dokunur, nirvanaların nirvanası kadifemsi balçıkla, pensée’ler,¹²⁰ arrière-pensée’ler,¹²¹ arrière-arrière-pensée’ler etrafında toplanarak...”

Yarısı, boyunsuz yeşil-beyaz vücuduna gömülmüş kafası, bir yay gibi gerilmiş dudaklarıyla beraber ortaya çıkarken, zarlar da karakurbağasının gözlerini kapattı.

“Ama o zaman nasıl oluyor da...”

Tintz’in sesi, karakurbağasının çökük gözlerinden zarları çekmeyi başarmıştı, fakat yine de kelimelerinin sessizliği bozması zaman almıştı.

“Beni göç etmeye zorlayan bir şeyler oldu. Evet, biliyorum, tüm söylediklerimden sonra kulağa tuhaf geliyor olmalı. Fakat olaylar zinciriyle, sonuçlar zinciri neredeyse hiç örtüşmüyor. Sorun şu ki, Stiks’in dibindeki kamuoyu bölündü. Hatıra kalıntılarının karışık doğası, açık bir şekilde bizi bile etkiliyor. Ölüm noktasında iki ayrı görüş var: Liberal ve muhafazakâr. Ben ikincisine aitim. Fakat yakın zamanda, ölüm konusunda, lanet olsun ki, liberal yaklaşım yaygınlaşmaya başladı. Biz yaşlı karakurbağaları olarak zaman içinde öğrendiğimiz bir prensibimiz var: Ölümler tam olarak ölü olmalı. Yarısı fırınlanmış ölümlere, güçbela ölenlere, intiharlara,

¹²⁰ Fr. Düşünceler. (ç.n.)

¹²¹ Fr. Gizli düşünceler. (ç.n.)

savaşta öldürülenlere —kısacası, nehirlerin nehrine, kutsal sulara zamansız, zorla giren bütün o sonradan görmelere— ihtiyacımız yok. Aceleci, lakayt bir cesedin tam olarak bir ceset olmadığını düşünüyoruz; ölüm, yavaşça insanın içine sızarak, yıldan yıla, düşüncelerini yavaşça kemirip duygularını baltalayarak, sabırla ve etraflıca çalışmalıdır; gücünü kaybeden hatıraları, bir gravür edasıyla aşama aşama —hastalıktan ya da yaşlılıktan— griye dönmelidir; ancak o zaman Stiks balçığının rengine dönüşmüş olur. Zorla Stiks'in içine savrulan, ölümü uygun bir şekilde tadamamış, en güzel dönemlerinden kesinti yapan bütün hayatlar, hayati devinimlerini sürdürür; Lethe, tedirgin, çok renkli hatıraları reddederek onları Stiks'e gönderir, bu da bizim yokluğumuzu rahatsız edip düzenimizi bozar. Bunun zaten apaçık ortada olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat —daha fazlası için her zaman açgözlü ve hırslı davranan— liberaller kendilerini uzun süredir bir slogana adıyorlar: DAHA FAZLA ÖLÜ.

“Biz muhafazakârlar, elbette boyun eğmedik; liberalerin doymak bilmez, geniş çaplı ölüm politikalarına karşı her fırsatta direndik. Fakat oldukça zorlu bir mücadeleydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, liberaller *vulgus*'u¹²² nasıl yönlendireceğini daha iyi biliyordu. Toplu ölümler isteyen vıraklamaları Stiks'in üzerine kadar ulaşan militan kurbağa gruplarını düzenli olarak bir araya getirdiler. Gürültülü bağırışlarının homurtusu genellikle yeryüzüne ulaşır, böylece insan yığınlarının düşüncelerini kışkırtır, insanlar da kurbağaları tekrar ederek kendi ölümlerini isterlerdi, vırak. Ardından savaşlar başladı. Savaş yükü Kharon'un kayığını tıka basa doldurdu. Böylece bir müddet yaygaracı grup teskin edilmişti.

“Fakat tahmin edilebileceği gibi, katliam isteyen liberal iştahı, asırlar boyunca durmadan arttı. Liberallerin halk avcısı liderleri, Stiks'in sularının kırmızı akmasını sağlayacak-

¹²² Lat. Kitleler, halk. (ç.n.)

larına yemin ettiler. Bu propaganda, iribaşlara kadar neredeyse bütün kurbağaların desteğini kazandı. Binlerce iribaş sürüsü, iğneye benzer bacaklarıyla sığıllıklara çıkıp ağızlarını yeryüzüne doğru çevirerek bağıırırdı: Daha fazla —daha fazla!

“Olay iyiden iyiye gerginleşmeye başlıyor, endişe verici bir hal alıyordu. Kaçınılmaz son —ya yaşam ya da ölüm— yaklaşıyordu. Bir milenyum boyunca dibi hiç terk etmemiş olan ben bile, çamurlu yüzeye çıkıp iki kıyıya da göz gezdirdim. Ölü olan, bizimki, küllerle kaplıydı, donuk ve sessizdi; havasız ve yıldızsız siyah gökyüzü ebediyen küllere karışıyordu. Diğer kıyı, sizinki sis bulutlarıyla kaplıydı, fakat sis bulutlarının arasından bile güneşiniz iğrenç bir şekilde parlıyor, zemine düşen gökkuşağıyla güneş ışınları birbirine karışıyordu. Yaşam —Iyy! Ne kadar iğrenç. Gözlerimi ayırıp balçığa geri daldım.

“Bu sırada, milyonların uzun süredir beklediği ölüm başlamıştı: Ölümün sesi yeryüzünden, metal susturuculardan gelmeye başladı; zehirli bir sis gibi yayıldı, gökkuşaklarını söndürüp güneş ışınlarını kesip kopardı; kurşun yelleri, ruhları tıpkı karahindiba tüyleri gibi Stiks’e doğru uçuruyordu. İlk ölüm dalgasını Stiks’in dibinde sinsi bir vıraklama sesi karşıladı. Yeryüzünün bu dönüşümü savaşta bile insanların aklını başından alıyor mu bilmiyorum ama aptallar, ölüme en az layık olan gençleri ölüme gönderiyorlar. Gençlerin bir bu kadar daha yaşayacak hatıraları var, durum böyle olunca Lethe tarafından Stiks’e gönderilen hatıralar suya batamıyor, yarısı suyun içinde yarısı dışında yüzeyde durmak zorunda kalıyor. Bu tam ölmemiş yeşillik, bir tür sumercimeği gibi, nehirlerin nehrinin dibini yüzeyinden ayıran zarla kaplı bir şey gibi birikiyor.

“Biz eski kafalı karakurbağaları bu fikri patlatmaya çalıştık. Hiç unutmam —nehirin en derin kısımlarından birinde— çiçeğinin gelişmesini hızlandırmak için kökünden

koparana kadar çiçeği yukarı doğru çeken bahçıvanın hikâyesini anlattığım bir konuşma yapmıştım. Argümanlarım geniş bir kitleye ulaşamadı. Bütün çabalarımız boşunaydı: Ölüm vıraklamaları tarafından baştan çıkartılan ayaktakımı, eski siyah Stiks'i kana bulayan katliamlarla kıpkırmızı oldu. Kharon'un küreği irinden hareket edemez hale geldi. Aşırı yüklenmiş kayık artık dolup taşıyordu. Birçok ruh suya atlayıp fi tarihinden beri durgun olan nehri bulandırarak sevgili ölüme doğru yüzmeye başladı.

“İşte bu bardağı taşıran son damla oldu. Artık daha fazla katlanamıyordum. Elveda, balçığım! Elveda, durgun ebediyet! Elveda, ölümün sessiz şarkısı! Kaçmaya karar verdim —küllere. Perdeli ayaklarım beni hızlıca yüzeye kadar götürdü. Kafamı dışarı çıkarıp ölü kıyıyı aradım. Sıkıntılarım da o zaman başladı. Ne kadar dikkatli bakarsam bakayım, kıyıları, yaşamla ölümü ayırt edemiyordum; ikisi de yanıp kül olmuş ve terk edilmişti; derin, huniye benzeyen mezar çukurlarıyla delik deşikti; etraftaki zehirli gazlara karışmış sis, sağı solu kapatıyordu. Hangi yoldan gidecektim? Karar vermek zorundaydım. Ben de rasgele atladım.

“Temkinli sıçrayışlarım beni derinliklerde daha da derine götürdü. Dumanla dolu hava yavaş yavaş dağılmaya başladı, şehir silüetleri belirdi, şansım yaver gitti ve...”

“Yeryüzüne geldin! Güzel, güzel!” Tintz, yastığın altından dirseğini çıkarıp hikâyenin sonuna doğru biraz daha yaklaştı.

“Lanet olsun, evet, yoksa buluşmamıza pek imkân yoktu. Geri dönmeyi de denedim tabii ki. Fakat yolumu bulamadım. Rasgele dolaşırken insan yuvalarına rastlayıp durdum. Ne yapacaktım burada? Gündüz, güneşinizin sarı kollarından saklanıp göletlerde ve derin havuzlarda nemli bir şekilde uygun zamanı bekledim. Hayat evcili nehir kurbağaları beni, Stiks'ten gelen bir ziyaretçiyi görünce korkarak kaçtılar. Fakat gece çöktüğünde, ölüme dönüş yolundaki yoldaş yolcu-

ları aramak için sıvışacaktım. Çabalarım başarıyla sonuçlanmadı, başarılı olmanın yanından bile geçmedi. Hatırlıyorum da, bir keresinde —şu anki gibi gece geç saatlerde— on sekiz yaşında veremli bir kızın yastığına atlamıştım. Kız kesik kesik nefes alıp can çekişirken, örgüleri, ısınmış ketenin üzerinde çözülmüştü. Doktorların, Stiks’e göre casusların bazen yaptığı gibi onu bir şakayla sakinleştirmeye çalıştım. Ağzımı kulağına bastırıp kelime esprisi yaptım: ‘Pnömotoraks,¹²³ vıraks.’ Fakat tuhaf bir şekilde yoldaş yolcu çığlık attı; çığlığına cevap olarak ayak sesleri geldi; tabanları yağlayıp ilaç şişelerinin altından çıkan kâğıt reçetelerin arasına dalarak tekrar karanlığa döndüm.

“Başka bir zaman da, kurşun zehirlenmesinden ölen bir dizgicinin ince battaniyesinin altına sızmayı başarmıştım. Evet, vırak... Dua kitaplarınızı, siyasi kitaplarınızı meydana getirdiğiniz alfabe oldukça zehirli. Kulak zarımı göğsüne bastırıp kalbinin duruşunu dinledim ve... Bu arada kültürünüz, Stiks-ötesi’nin kültürü kafamı çok karıştırıyor. Ama o eski meşhur tabir, ‘kulak vermek,’ ‘kulak asmak, yakından dinlemek’ anlamına gelmiyor mu? Dediğim gibi, dilbiliminizle aramın çok iyi olduğunu söyleyemem...”

“Şimdi durumu karıştırma, bir dakika.” Tintz gözlerini karakurbağasının duygu dolu gözlerinden çekti. “Şayet istediğin yoldaş yolcularsa o zaman bu demek oluyor ki...”

Karakurbağasının ağzının üzerinde bir baloncuk şişip patladı, ardından perde ayaklı konuşmaya devam etti.

“Maalesef, hayır. Ben yeryüzünde gezerken binlerce düşünce de aklımın içinde geziyordu. Çok fazla şey gördüm, gözlemledim; Stiks’in iki tarafının da üzerinden geçtim. Ve çıkardığım sonuç şu: Sorun, yaşayanlarla yaşayanlar arasındaki savaşlar değil, sizin (insanların) birbirinizi gömmek için var olmanız değil; sorun, Stiks’in iki kıyısı arasındaki çok eskilere dayanan savaş, ölümün yaşama karşı asla bitmeyen savaşı. Ateşkes öneriyorum. Benim sıçrayışım senden ziyade bu çizimeydi.”

¹²³ Akciğer zarının yırtılması ve akciğerin hava kaçırması. (y.n.)

“Anlamıyorum.”

“Olay çok basit. Ölüm ülkesi nedir? Tıpkı diğerleri gibi bir ülke, fakat yükümlülükleri biraz daha yüksek —sınırı geçen hayatının yüzde yüzünü ödemeli. Hepsi bu. Şey, biz sınırı kaldıracğız. Ölümler, dünyevi memleketlerine geri dönebilecek, yaşam için fazla canlı olanlarsa... Neyse detaylara girmeyelim şimdi. Benim fikirlerim ve sizin rakamlarınız, bu büyük davayı —ölümle yaşamın bir arada olması— girdiğı çıkmazdan kurtaracağız. Gelgelelim bu olmak zorunda zaten; Stiks’in dibini ele geçiren sersem kurbağaların üzerine vıraklamak artık imkânsız. Pekâlâ, öyle olsun. Bir zamanlar siyah olan sulardan kaçan biri olarak, benim için anlaşılması mümkün tek *amor*, *amor fati*’dir.¹²⁴ Küçük şeylerle başlarız, onları usulca hayatın içine yediririz.”

“Bana bir örnek ver.”

“Elbette. Misal, her kavşakta şık bir biçimde dizayn edilmiş bir makine hayal edin: Cep seviyesinde madeni para için bir yuva, göz seviyesinde de bir kurşun büyüklüğünde bir yuva bulunan, zemine paralel bir panel. Makineye gidiyorsunuz, yuvaya para atıyorsunuz ve alnınızın çatına bir kurşun yiyorsunuz. Ucuz, kullanımı kolay ve —susturucu sistemi sayesinde— yoldan geçenlere asgari miktarda rahatsızlık veriyor. Ya da... Neyse, o kısmı geçip sadede gelsem daha iyi olur. Köprü çiziminizin üzerine düşmem tam isabet oldu. Şekil harika ve hafif; rakamlarınız çeliğı balmumu gibi eğip büküyor; fakat bu tasarımın büyük çapta uygulanmasının vakti geldi artık; örümcek ağından daha hafif ve betonarmeden daha kuvvetli, camdan daha berrak ve sırmadan daha esnek bir malzeme bulmalıyız, çünkü Stiks’in üzerine bir köprü yapmamızın vakti geldi de geçiyor bile. Doğru duyduunuz! Ebedi ‘hayır’ ve ebedi ‘evet’ arasında duran bir köprü. Köprünün gözleri, geceden gündüze, gölgeden aydınlığa, ayrılmış ölüm ve yaşamı yeniden birleştirecek. Ve yılan gibi kıv-

¹²⁴ Lat. Kader sevgisi. (ç.n.)

rılan Stiks'in üzerinde asılı, siyah çeneleri ardına kadar açık ekskavatörler olacak; dünyadaki bütün gömülmüş hatıraları deşecegiz; unutulmuşluğa sürüklenen tüm o asırlar, asırların içine saklanan asırlar, tarih ve tarihöncesi, Stiks balçığına bulanarak yukarı, güneşinizin altına çıkarılacak. Unutulmuşluğu dibe boşaltacağız. Onun bütün zenginliklerini —bütün obollerini,¹²⁵ yaşamlarını— yoksullara dağıtacağız ve böylece, bütün o uyanan ölümlerin arasında ne derece hayatta kalmayı başarabildiğinizi göreceğiz. Öyleyse, hadi işe koyulalım. Birlikte, *Obit*'in¹²⁶ şerefine. Hayır mı? Ah, fakat bizim köprümüz 'hayır'ı 'evet'e çeviriyor. İzninizle, fikirlerinize, hımm... Daha yakın olmak isterim. Vırak. Burası oldukça rahatsız ve aleni —sizce de öyle değil mi?— Halbuki şakak kemiklerinizin altında tam bir gizlilik içinde...”

Tintz irkilmişti. Karakurbağasının gözlerinin şeytani bir şekilde yuvalarından çıktığını, arka ayaklarının bükülüp atılmaya hazırlandığını görebiliyordu. Bir savunma refleksiyle elini kaldırsa da, beynine gelen yumuşak ve balçıklı darbenin başını yastığa çarpmasını engelleyememişti. Tintz bağırdı ve... Gözlerini açtı.

Oda, belirgin ve sabit bir gün ışığıyla doluydu. Yatak ucu masasının üzerinde —unutulmuş, güneşten beyazlamış, lamba ışığından gri-mavi görünen— beş gözlü bir köprünün detaylı planı duruyordu. Ve yanında da devrilmiş bir çay bardağı vardı: Bardak altlığının beyaz-yeşil kenarından dışarı doğru çay kaşığının düz, gümüş ucu uzanırken, bardağın yuvarlak ağız da Tintz'e bakıyordu; çizim, ıslak lekelerle büzüşmüştü, ya çay damlalarından ya da...

Mühendis Tintz, zaman geçtikçe daha da zayıflayan bataklik görüntülerini aklına getirmek amacıyla tekrar gözlerini kapadı. Ardından yatak örtüsünden —ve onunla birlikte bütün geceden— kurtuldu. Ayakları yerde her zamanki terliklerini ararken, beyinde her zamanki plan ve rakamlar vardı.

¹²⁵ Bir dirhemın altıda biri değeriindeki Antik Yunan parası. (ç.n.)

¹²⁶ Lat. Ölüm. (ç.n.)

OTUZ PARÇA GÜMÜŞ¹²⁷

Yahuda gümüşleri tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı ve gidip kendini astı.

Gümüş parçalarını toplayan başrahipler, kanın bedeli olan bu gümüşleri tapınağın hazinesine koymanın doğru olmayacağını söylediler.

Ve aralarında anlaşarak bu parayla yabancıları gömmek üzere çömlekçinin tarlasını satın aldılar.

Bu sebepten bu tarlaya bugüne değin kan tarlası denilmiştir.¹²⁸

1

Bu dört dizayle bir düzine büyük kitap yazabilir, onları da on macera romanına dönüştürebilirim. Hatta olayları bir canlandıralım: Tapınağa fırlatılan bir avuç dolusu sikke; boynunu urgana geçirmiş bir adam; paranın kokusuna hasret tamahkâr bir çömlekçi; “Kanın Bedeli” gibi çarpıcı bir

¹²⁷ Yahuda İskaryot’a, İsa’ya ihaneti karşılığında verilen ücret (Matta 26:15). Otuz parça gümüş, görünüşe göre boğa tarafından öldürülen bir köle için biçilen paraymış. (Mısır’dan Çıkış 21:32). (y.n.)

¹²⁸ Matta 27:5-8. (y.n.)

başlık; aylak aylak dolanan yabancılar için kabristan; ölülere tahsis edilen o toprak parçasını dört kenarıyla birlikte ustalıklı ele alan bir son dize, ayrıca... Ama bu, bu temayı şekillendirmeye kimin —bir realist mi, bir Sembolist mi yoksa bir Romantik mi— karar vereceğine bağlı olarak değişir.

Uzun bir zamandır üçüncü dize üzerinde takılmış durumdayım ve farklı bir kapıdan da olsa içeri girdiğim anda: Çömlekçinin tarlasını hayal etmeye çalıştım, çatlaklarla dolu ve kavurucu sıcaktan dolayı kurumuş, dikenli dallarla kaplı, yüz gez kare veya o civarlarda, toprak yollarla, patikalarla ve dolanmayı bitirmiş yabancıları götüren caddelerle çevrili. Buradaki tema bana bir soru yöneltti: Başrahipler, bir mezar olması için toprak satın alırken neden kendilerini, Kudüslüleri, hatta birbirlerini değil de yalnızca yabancıları düşünmüşlerdi? Dördüncü dize sebebini söylüyor: Kanın bedeli. Kilise hukukunu zekice kullanıp İsa'ya karşı suçlamalarda bulunan başrahipler, bu tür bir ihtiyatsızlık durumunda suçlanamazlar: İnsan kendisini kanla lekelenmiş bir toprağa gömmemez, fakat yabancılar için böyle bir kural söz konusu değil. Fakat sonradan, tema kaşlarını çatmaya başladı: Yabancılar çok fazla, toprak çok küçüktü; cesetler katlandı, mezar için aynı şey geçerli değildi. Su borusu olmayan (matematik kitaplarında asla bulunmayan türden) bir havuza dönen kan tarlası çok geçmeden taşma noktasına gelince tema da durma noktasına geldi; Mahşer Günü'ne kadar, ölüyken bile kılmıdamadan yatıp yerinde durmayı beceremeyen yabancılara hoş görünmek için mezarların üzerinde gezen hayaletlere başvurulması gerekiyordu. Kısacası, ne sansürcülüğün ne de sağbeğenin (ne tuhaf bir tesadüf!) göz yumacağı bayat Romantik numaralara sığınılması gerekiyordu.

Ardından, hâlâ üçüncü dizinin üzerinden geçerken, bu kez “satın aldılar” kısmından girdim ve kahramanım olarak otuz parça gümüşü seçtim: Romantik değil, çınlıyor, sayılabilir ve nispeten ölümsüz. Nihayetinde, İncil'de geçen ölüm-

lerle ilgili bu hikâyeden arda kalan şeyler ve kişiler: Çarmıha gerilen bir adam; kendini asan başka bir adam; kan tarlasında birbiri ardına gömülen diğerleri (yabancılar). Tedavülde olan tek şey çınlayan madeni paralar oldu; o gümüş parçaları nereye, benim hikâyem de oraya. Başlıyorum.

2

Bunlar sıradan gümüş parçalarıydı: Düzgün yuvarlak kenarlı, üzerinde belirgin sayılar olan, sert metalik bir sese sahip. Fakat şu da açıkça görülüyordu ki yalnızca onlara, o otuz parçaya özgü bir şeyle basılmışlardı: Yabancıların ölüm uykusunu satın alan gümüş parçaların kendileri, uyku nedir bilmeyen yabancıları —içlerine basılan o gümüşü kaşıntı, gümüşleri durmadan avuçtan avuca gezdiriyor, cüzdandan cüzdana savurup duruyordu, ta ki... Neyse sırayla gidelim.

Kayafa¹²⁹ sikkeleri Yahuda'ya verdi; sikkeler, Yahuda'dan hemen Kayafa'nın hazinesine geri dönse de hazine onları reddetti —böyle olunca onlar da çömlekçiye gitti. Çömlekçi, otuzunu da bir paçavraya sarıp caddeleri uzun ama telaşsız adımlarla geçerek kuzey kapısına doğru gitti; Kudüs'ün dışında, şehir duvarının ötesinde yaşayan çömlekçi günbatımına kadar eve varmayı umuyordu. Fakat gümüş parçalar, sıkıca bağlanmış paçavrada rahat durmuyordu, öyle olunca çömlekçi de bir tavernaya girip paçavrayı çözdü. İlk gümüş parçasını içkiye harcadı, sonra bir tane daha —ve çok geçmeden otuz gümüş parçası da tezgâhın üzerinde neşeyle şingirdiyordu; artık gümüşler çömlekçiden tavernacıya geçmişti. Bu noktada, bir efsane yazarı havasında, çömlekçinin beyaz şarap istediğini fakat onun yerine kendisine kırmızı verildiğini, onun da kan tadında olduğunu falan uy-

¹²⁹ İsa'nın Kudüs'te yargılandığı seneki başrahip (Yuhanna 11:47-54). (y.n.)

durmak oldukça kolay —fakat, ben uydurmayıp dürüstçe gerçeği söylediğimden dolayı, çömlekçinin kuzey kapısına kadar sendeleyerek gidip şehir duvarına tutunduğu gerçeğiyle yetinmek durumundayım; kapının ardında yerdeki toprak hariç, tutunacak bir şey yoktu, ki bu çömlekçi için hiçbir şekilde sorun teşkil etmemişti. Sabah serinliği onu uyandırdı; başını kaldıracak hali yoktu; elindeyse— bir parça bile gümüş kalmamıştı.

3

Fakat otuz gümüşün de içine basılmış olan gümüşü kaşını, avuçtan avuca, parmaktan parmağa gezintisine daha yeni başlamıştı. Gümüş parçalarını alan tavernacı, daha fazlasını dört gözle beklemeye başladı. Ama görünüşe göre otuz gümüş onun arkasından adi bir numara çevirmişti. Her zamanki müşterileri, peygamber kanı hasılatının içtikleri tavernaya uğradığını öğrendiklerinde, bardaklarındaki şarabı savurup ve hesabı ödeyerek para üstünü istediler. Tavernacı onlara gümüş parçaları teklif etmişti —bir tane birine, iki tane bir diğerine, birkaç tane de üçüncü birine— fakat din-dar ayyaşlar gürlemişti:

“Kanın bedeli!”

“Lekelenmiş paralar!”

“Bize başka ver!”

Tavernacı bunların başka olduğuna yemin etse de bütün gümüş parçalar aynı görüldüğünden, müşterileri sikkeleri inceleyip başlarını şüpheyle sallamış ve tekrardan başka para istemişlerdi. Sikkeler avuçtan avuca sıçradı, masa üstlerinde şingırdayıp çok geçmeden diğerlerine de karışarak —lekelenmiş ve lekelenmemiş— delice dans edermiş gibi mekânı dolandı. Ardından masalar boşaldı ve tavernacı, el ve dizleri üstünde sürünerek kesesinden saçılanları güçlkle topladı.

Bir gün geçti, iki gün geçti; tek bir kişi bile tavernaya ayak basmamıştı. Alıcı beklemekten bitap düşen şarap ekşimişti. Tavernacı, kil fıçıyı açtı ve bir yudum alıp tadına baktı: Sirke.

“Adi çömlekçi,” diye mırıldanıp harekete geçmeye karar verdi. Kesesini açtı ve iç çeke çeke gümüşleri sayarak otuz tanesini seçmeye başladı: Hatırladığına göre çömlekçinin sikkeleri yeniydi, yeni basılmış gibi ıslık ıslık, aşınmamıştı. Yine de kısa bir süre içinde tavernacının kafası karmakarışık oldu; o sikkeyle bu sikkeyi eşleştiren zavallı adam, ya yirmi dokuz tane topluyordu, ya otuz bir tane topluyordu: Hangisi doğru, hangisi yanlış —kim nereden bilebilirdi?

Bu sırada, nihayet ayılan çömlekçi, eve ve çömlek yapmaya geri dönmüştü. Fakat daha üç gün geçmeden, gecekonduyunun kapısı açılmış, içeri tavernacı girmişti. Gümüş parçaları yere fırlatıp, “Otuzunu da al,” dedi.

Bunu söyledikten sonra, sopasını kaldırıp çömlekleri kırıp dökmeye başladı. Zaman zaman durup terini silerek sorular soruyordu, “Pekâlâ, ne kadar daha kaldı? Şu amfora ne kadar? İki didrahmi.”¹³⁰ Küt! “Peki bu vazo? Yarım gümüş. Onu da say.” Çat! “Lamba. Beş denarius¹³¹ mu? Lambayı da say o zaman.” Güm!

Misillemesi tamamlanan tavernacı, sopasını kırık parçaların üzerine atıp arkasını döndü.

“Hey, bakar mısınız!” diye bağırdı çömlekçi adamın arkasından. “On leptonluk¹³² bir şey bırakmışsın. Bana lazım değil. Al senin olsun!”

Kilden yapılmış bir çanak tavernacının sırtında patladı.

Yeniden eve dönen tavernacı, işlerin normale dönmesini umuyordu. Masalar güzelce ovalanmıştı; testilerde yeni şaraplar köpürüyordu; kapılar ardına kadar açılmıştı. Yine de kimse tavernaya ayak basmamıştı. Batıl inançlara hapsolmuş

¹³⁰ İki drahmi değerindeki gümüş para. (ç.n.)

¹³¹ Eski Roma parası. Daha çok çoğul hali ‘denarii’ ile bilinir. (ç.n.)

¹³² Drahminin yüzde biri. (ç.n.)

tavernacı, para yığınına tekrar eşeledi: Belki de otuz lanetli gümüşten biri hâlâ orada saklanıyordur? Çoğu gümüş şüpheli görünüyordu —onları dilenciye vermek için birer birer ayıkladı. Fakat gümüşlerin nereden geldiğini bilen dilenciler, tavernacının sadakasını kabul etmediler. Paraları bir fahişeye götürdü, fakat o bile bir gecesini kanın bedeline satmamıştı. Çaresizlik içinde paraları yola fırlattı. Ama bu bile fayda etmedi. Talihsizlik hanesini terk etmemişti. “Belki de tüm bunlara içlerinden bir tanesi sebep oluyordur?” diye düşündü tavernacı, kalan sikkelerin dış görüşünü ve şingirtisini yeniden irdeleyerek. Bir gece daha sona ererken, bir avuç dolusu gümüş daha yolda tozun toprağın içine karıştı. Esrarengiz sikkeler, şafakla birlikte yola çıkan yabancılar ve geceye kadar çalışıp didinen çiftçiler tarafından bulunmuştu: Lanetli gümüş, cüzdan ve keselere girip tüm şehirde, tüm dünyada kayıplara karıştı. Yahuda’nın ektiği çok geçmeden biçilmişti. Neredeyse bütün parasını fırlatıp atan zavallı tavernacı, başını ucuz bir çömlek misali duvara vurup parçaladı. Ve iyi de yaptı, zira yaşamaya devam etseydi, otuz parça gümüşü anlatan hikâyem otuz bölüme uzayabilir; Romantizm, hatta mistisizmle suçlanabilirdi. Tavernacıyla işimiz bittiğine göre, bu kısmı geçip diğerine devam etme vakti gelmiş demektir: Parçalanmış kafadan kırık çömleklere.

4

Çömlek parçalarını kurcalayan çömlekçi onları çöpe attıktan sonra gümüş parçalarını topladı, ama onları atmadı; onun yerine gümüşleri başkasına nasıl yutturacağını düşünmeye başlamıştı. Kuşkusuz tavernacı olan biteni herkese söylemişti. Çömlekçinin uygun zamanı beklemesi gerekiyordu. Fakat henüz bir gün geçmeden saygıdeğer görünüşlü yaşlı bir adam kapısını çalıp etrafa göz gezdirerek, “Otuzu da sende mi?” diye sordu.

“Ne otuzu?” diyerek bilmezden geldi çömlekçi. “Hem bende diyelim, ne olmuş?”

“Otuz tanesi için sana yirmi tane veririm. Daha iyisini de bulamazsın.”

Sıkı bir pazarlık yaptılar —ve nihayetinde yirmi beşte anlaştılar. Böylece dünya üzerinde pazarlıkta anlaşılan ilk insanlar olmuşlardı. Gümüşü belaya dokunmamaya çalışan yaşlı adam, sikkeleri yakalamak için deri kesesini uzattı ve ardından kesenin ağzına üç düğüm atıp kalakalmış çömlekçinin önünde saygıyla eğilerek alacakaranlıkta kayboldu.

Dindar yaşlı adam evine girdikten sonra ellerini yıkayıp artırıcı özellikli duaları okudu. Ertesi sabah otuz parça gümüş, deri kesesinden vergi toplamaya gelen görevlinin bez torbasına geçmişti.

5

Gümüşleri alan vergi görevlisi, sicili, malum benzetmeye konu olan vergi görevlisinin ta kendisiydi. Dürüstlük abidesi olarak bilinir, yaşadığı bölgede kendisine saygı duyulurdu. Eşeğini çıplak topuklarıyla sürüp evden eve gezerek küçük çanıyla vergi ve borçları toplardı. Onlarca yıllık hizmet hayatı boyunca tek bir drahmi bile çalmamıştı; belki şimdi de, o otuz parça gümüşü hazineye teslim etmeyi başarabilirdi, fakat mesaisi yeni başlayan adamın çalacak yüzlerce kapısı, gidecek uzun ve yavaş bir yolculuğu vardı, diğer yandan gümüşler sabırsızlıktan çatlıyordu; gümüşü kaşıntı onları keseden keseye, avuçtan avuca, insandan insana, ülkeden ülkeye sürükledi. Masum vergi görevlisi gümüşleri çarçur etmişti. Bu nasıl olmuştu, kendisi de bir anlam veremiyordu. Olay yalnızca otuz tane gümüş olsaydı, yerine başkalarını koyabilirdi. Görevlinin eşiği sarsılarak yürümeye başlamıştı: Yahuda’nın gümüş parçaları diğer sikkelere karışmıştı; durgun

bakırları ve miskin minaları¹³³ sarsarak uyandırıyor, onları yanında sürükleyerek torbaları boşaltıyordu. Vergi görevlisi yargılanmak için beklemedi: Kendini yargılayıp hükmü giydirdi. Bir zamanlar iyi bir adam olan vergi görevlisi, Kutsal Yazıların tavsiyesine kulak verip boynuna bir değirmen taşı geçirerek kuyunun içine balıklama atladı.

6

Çarçur edilmiş sikkeler —her zaman olduğu gibi— kumar masalarına, günah yuvalarına, insan küllerine saçıldı; sonu böyle olan sikkeler asla paslanmaz, kaygan ve çeviktir, uyku nedir bilmez.

Bu sırada intihar eden tavernacının evi mühürlenmişti; içinde hâlâ Yahuda'nın gümüşlerinin saklandığı kalan paraya el konulup Roma'ya, devlet hazinesine gönderilmişti. Seyahat tutkusuyla yanıp tutuşan on sikke, o Roma depolarında çürüyen gümüş ve altınları uyandırmaya yetti. Uykularından uyandırılmış bir yığın sikke, keselerinden ve devlet sınırlarından kaçış yollarını aramaya başladı; sayısız miktardaki minik metalik disk, pürüzsüz ya da yivli kenarları üzerinde dikilip pazar ve arazi arayışı içinde dünyayı dolaşıyordu. Metalik şiltler, gümüş diskler için ardında bir iz bırakmıştı; böylece, sonsuza dek kendilerinden kaçan otuz parça gümüş için bitmeyen bir yol açan emperyalist savaşlar başladı. Henüz otuz yıl geçmeden, Titus'un ordusundan önce Kudüs'e döndüler. Şehir duvarlarını yıkıp tozu dumana kattılar, tıpkı kendilerinin de bir zamanlar olduğu gibi. Alev ve kılıçla yerle bir olan peygamberler ve tefeciler şehri, nihayet kanın gerçek bedelini öğrenmişti.

¹³³ Yüz drahmi. (ç.n.)

Her yeni paragrafla birlikte gümüş parçalarına ayak uydurmak giderek daha da zorlaşıyor. Kelimeler, sikkelerden daha yavaş ilerliyor. Başarısızlıkla yavaş yavaş sonuna gelmeye çalıştığım hikâye, otuz çomak sokulmuş bir tekerleğe benziyor. Başta aheste aheste, ardından giderek daha hızlı dönüyor; hareket eden çomaklar, ne İsa'yı satan Yahuda'nın avucunda ne de parayı satın alan yaşlı kibar adamın deri kesesinde gizlenebilen, yekpare bir metalik diske, bir çeşit devasa gümüş parçasına dönüşüyor. Çömlekçi, vergi görevlisi ve şu anda hatırlayamadığım başka biri hakkındaki kısımlarda oyalandığımdan, şimdi bütün resimlerden vazgeçip kuru, uzun bacaklı taslaklardan yardım dilenmeliyim.

Bir parça gümüşün kilisedeki bir bağış kutusuna girip hiç vakit kaybetmeden telaş içinde duvarlara vurmaya başladığını biliyoruz. Karşılığında, zırhlar tangırdamış, şövalyelik şahlanmıştı: Haçlı Seferleri başlamıştı. Başka bir parça gümüş, bilgin bir ekonomistin cebine süzülüp, cebinden de aklına “para sirkülasyonu teorisi”ni geliştirecek bir fikir getirmişti. Görünüşe göre refah, refah içinde değildi, para birimlerinin sirkülasyon hızına göre değişiyordu. Gümüş parçalar çok revaçtaydı, savrulan dünyanın etrafında her zamankinden daha hızlı bir şekilde dönüyordu. John Law¹³⁴ görse, pürüzsüz yanakları parıldar, ağzı bir kumbara ağzı gibi açılır: “Credo”sunun yerine, artık krediler vardı; gümüş parçaların kâğıttan kanatları çıkmıştı. Döngü, giderek daha da hızlanıyordu. Herhangi bir kaynak kitap açın; size otuz Avrupa devletinin de... Yok, ben ciddi ciddi gümüş parçalarına ayak uyduramıyorum. Avuçtan avuca geziyor, yazar kasa çekmecelerinde tangırdıyor, uçup kıtadan kıtaya gidi-

¹³⁴ İskoç finansal reformcu (1671-1729). Parayı altın ve gümüşten ziyade banknotlar halinde üretmeyi sağlayacak aracı olarak bir merkez bankası fikrini önermiştir. (y.n.)

yor. Zaman, üzerlerindeki baskı ve sembolleri yok etti: Artık onlar, bir frank ya da bir mark, bir ley¹³⁵ ya da bir şilin¹³⁶ olarak görülebilir. Kişisiz, birbirinden ayırt edilemeyen, avuçlarda eskimiş otuz parça gümüş asla bulunamayacak ve sabırlı okuyucum, içlerinden birinin son maaş zarfınıza sızıp sızmadığına dair söz veremeyeceğim. Şüpheli olmamakta fayda var tabii ki, fakat bu lakırdılarım için satır başına belli bir ücret almaya gerçekten değer mi diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Ya gümüş parçalarıyla ilgili hikâyem karşılığında bana... Gümüş parçaları verilirse?

¹³⁵ Romanya'nın eski para birimi. (y.n.)

¹³⁶ Birleşik Krallık ve İngiliz Milletler Topluluğu'nun eski para birimi. (y.n.)

POSTA DAMGASI: MOSKOVA (Taşraya On Üç Mektup)

BİRİNCİ MEKTUP

Sevgili arkadaşım, gecikmiş mektupların kaderini bilirsin: Önce beklenirler, ardından bu bekleme söner gider. Biliyorum; MOSKOVA damgalı zarfım yararsız ve havacıya görünüyor. Fakat aksi zaten mümkün değildi: Ben kendim de mühürlenmiş bir zarfın içinde yaşıyordum. Ancak şimdi dışarı çıkıyorum. Geçen iki yıl, bir abaküsün boncuklarına benziyor; arkamda tamamıyla çözülmüş bir iplik yumağı var sanki. Sen bu durumu affedersin, anlarsın, sevgili arkadaşım, çünkü sen... Sevgili arkadaşımsın.

Ama hayal kırıklığından dolayı beni affedebilecek misin? MOSKOVA damgamın altında, üzerinde MOSKOVA yazan posta damgaları hakkındaki derin düşünceler haricinde bir şey bulamayacaksın. Benim için bu konunun aciliyeti ve önemi var. Sana sekiz yüz kilometre uzaklıktan yabancı ve muhtemelen sıkıcı gelebilir. Ama ben yalnızca yazabildiğim şeyler hakkında yazabiliyorum: Posta damgalarıyla ilgili sorunuma kendimi öylesine kaptırdım ki; eksantrik ya da değil, hayatımda ayrı bir yeri olan o özel damgayı¹³⁷ (Gribo-

¹³⁷ Aleksandr Griboyedov'un *Akıldan Bela* oyununda (1822-24) Famu-

yedov'dan alıntı yaptım) araştırmakla öylesine meşgulüm ki, sana daha eğlenceli ve çekici gelecek başka konular ortaya atamam ve atmayacağım da.

Her sabah dokuz kırk beşte paltomu giyip Moskova arayışı içinde yola çıkıyorum. Evet, doğru: İki yıl önce bir tren —hatırladığıma göre on üç saat gecikmeli olarak— beni Bryansk İstasyonu'na kadar götürmüştü; Moskova'nın manası hâlâ çok uzaklardaydı.

Her sabah, Moskova'yı biriktirir gibi kavşakların olduğu yerde yolumu kesmesine izin vererek ara yoldan ara yola geziyorum. Kafamı birazcık çevirirsem, yüzü şapkasının siyah kenarı tarafından örtülmüş, uzun, hafif kambur bir adamın vitrinlerde yürüdüğünü görüyorum. Birlikte, ara ara bakışarak, manalarımızı aramaya gidiyoruz.

Bana bile tuhaf geliyor: Valizimin omzumu çekiştirmediği, Dorogomilov Köprüsü'nden ışık yığınının altındaki bina yığınınına baktığım o ilk gün, günün birinde o devasa yığınların, düşüncelerimi çözmesi zor bir problem haline getireceğini asla hayal bile edemezdim.

Elbette, diğer insanlar da şu ya da bu problem karşısında ellerinden geldiğince uğraşıyorlar; her alın kemiğinin altında akli tedirgin edip “benliğe” işkence edecek bir soru yatar. Öyle olsa bile, ben diğer insanları kıskanıyorum: Problemlerini not defterlerine gizleyebiliyor, bir laboratuvara kilitleyip matematiksel sembollerin içinde tutabiliyorlar. En azından kısa bir süreliğine de olsa bilmecelerinden uzaklaşabiliyor, onunla olan bağlarını kesip düşüncelerini dinlendirebiliyorlar. Ama ben konumu asla terk edemiyorum: İçinde yaşıyorum. Yanından yürüyüp geçtiğim binaların pencereleri özel bir ifadeyle bakıyor; her sabah, daha gözlerimi zor açarken, karşıdaki evin kırmızı tuğlası gözüme çarpıyor: Moskova olmalı. Ardından düşüncesi de geliyor: Moskova. Problemim,

sov şöyle der: “Bütün Moskovalılar özel bir damga taşır.” (2. Kısım, 5. Perde). (ç.n.)

etrafımdaki bin taş kutuyla birlikte cisimleşip dibime üşüşüyor, eğri büğrü, bozuk bin caddenin arasında ayaklarımın altında büyüyordu —ve ben de, ne tuhaf adamım, *nerede* olduğumu keşfederken, fare kapanına giren bir fare gibi içine düşüverdim.

Üzerine RKP (B)¹³⁸ harfleri kazınmış ilk soluk sarı renkli binayı ve yarım saat sonra, Kambur Köprü'nün yanındaki Dokuz Şehit Kilisesi'nin yamuk çan kulesini geçince, çaresizce ortak bir payda bulmaya çalışmaktan kendimi alamıyorum. Kitapçıların sürekli değişen vitrinlerinin yanından yürüyorum: Moskova. Ellerini uzatmış yolumu kesen bir dilencinin yanından yürüyorum: Moskova. Üzerinde simsiyah bir mürekkeple *PRAVDA* yazan beyaz yığınların yanından yürüyorum: Moskova.

Moskova fazlasıyla ayaklar altında kalıyor; kaldırım taşları ve asfaltlarında sayısız ayak izi birikiyor; benim gibi insanlar, günden güne, yıldan yıla, asırdan asra, kavşaktan kavşağa, meydanlarda, kiliseleri ve marketleri geçerek, etrafı duvarlar tarafından kuşatılmış, düşüncelere hapsolmuş bir şekilde yürüyorlar: Moskova. Ayak izlerinin üzerine giderek daha fazla ayak izi, düşüncelerinin üzerineyse giderek daha fazla düşünce yığılıyor. Etrafı, uzun Kamer-Kollejski Val¹³⁹ tarafından çevrelenmiş bu yığının içinde çok fazla şey var. Bense, her halükarda, her şeyi o karmaşık ve insanı kuşatan sembole ölçüyorum: Moskova.

Cadde gürültüsü karşısında yan dönmüş, 7b Nikitski Bulvarı'ndaki¹⁴⁰ beyaz köşk, eski sakinlerinden birinin ruhu

¹³⁸ Rus Komünist Partisi, Bolşevik. Zamanında Staraya Meydanı'ndaymış. (ç.n.)

¹³⁹ On sekiz bariyeri bulunan, otuz yedi kilometre uzunluğundaki toprak set. 1742'den 1917'ye kadar şehrin sınırlarını belirlemiştir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında bariyerler kaldırılmış, set yerine de şu anda orada bulunan caddeler yapılmıştır (Butirski Val, Gruzinski Val, Presnenski Val vs.). Val, Rusça sur demektir. (y.n.)

¹⁴⁰ Gogol, son kışlarını zemin kattaki odada geçirmiştir; burada Ölü Canlar'ın ikinci kısmını yazmayı bitirmiş, ardından da onu yakmıştır. (ç.n.)

hakkında bana Şenrok'tan¹⁴¹ daha fazlasını söylüyor.

Yarı ölü bir kelime olan “Slavofilizm”, gazete köşelerinde halen dillerden düşmese de, bir pazar günü, ikiyle dört arasında Homyakov'un Sobaçya Meydanı'ndaki yıkık dökük evini¹⁴² görmek için dışarı çıkan herhangi biri, *parloir*¹⁴³ denilen köşedeki odayı gördüğü zaman her şey açık ve net bir biçimde belli olur: Birbirine çok yakın, penceresiz duvarlara dayanmış, beş altı kişilik, yıpranmış bir deri kanepesi; kenarda, Türk tütününüyle dolu pipolar için bir masa. Hepsi bu kadar. Slavofiller, o karanlık, boğucu, dar odanın içinde, diz dize oturup nefesleri tükeninceye kadar konuşurlardı.

Novodeviçi'ye¹⁴⁴ kadar giden 17 numaralı tramvay sana Vladimir Solovyov¹⁴⁵ ismini bazı kitaplardan çok daha iyi gösterir. İsim, beyaz bir haç üzerine, farklı mezheplerin üç küçük ikonası arasına kargacık burgacık siyah bir yazıyla yazılmış. Birinin üstündeki solmuş yazılara yakından bakarsan, aşağıdakine, yalnızca *erit*'i¹⁴⁶ çözebilirsin...

Ama olacaktı da. Bu yığının altını üstüne getir; bir ipe asıl ve karmakarışık, kocaman yumak geliversin: Moskova. Merak ediyorsundur: “Problemim” dediğim şey, nasıl oldu da böylesine beynime girdi? Moskova'nın manaları arasındaki gezintilerim nasıl başladı?

Çok basit. Odam beş metre kare. Bayağı küçük. Eski alışkanlığımı bilirsiniz —bir şeyler düşünürken veya bir fi-

¹⁴¹ Vladimir Şenrok (1853-1910). Edebiyat tarihçisi ve ünlü Gogol uzmanı. (ç.n.)

¹⁴² Aleksey Homyakov (1804-1860). Dini filozof ve Slavofilizm havarisi. 1844'ten ölümüne kadar Arbat'ın yakınında bu evde yaşamıştır. Ev, 1960'larda tarumar edilmiş, meydana da yeni bir yol olması adına düzenlenmeler yapılmıştır. (ç.n.)

¹⁴³ Fr. Görüşme odası. (ç.n.)

¹⁴⁴ Vladimir Slovyov'un gömülü olduğu on altıncı yüzyıl manastırı.

¹⁴⁵ Dini filozof, şair ve eleştirmen (1853-1900). Bir “evrensel kilise” hayali kurarak hem Doğu Ortodoksluğunu hem de Roma Katolikliğini benimsemiştir. (y.n.)

¹⁴⁶ Lat. Olacak(tır). (ç.n.)

kir üstüne kafa yorarken— bir köşeden diğerine volta atarım. Buradaki köşeler birbirine çok yakın. Denedim: Masayı pencere kenarına, sandalyeyi de yatağın üzerine koyarsam yana üç, karşıya bir buçuk adım kazanıyorum. Aldırış etmek mümkün değil. Bir fikir kafamda gezinmeye başladığı zaman ben de aynısını yapmak istiyorum, üç adımımı içeri tıkip caddeye, onun uzun, eğri büğrü çizgilerine atıyorum kendimi.

Şakaklarının arasına gizlenmiş hayatı, etrafında dönüp duran hayattan korumak, o caddeyi görmeden bir cadde üzerinde düşüncelere dalmak imkânsız. İmgelerimi ne kadar bir araya getirmeye çalışsam da, düşüncelerimi dağılmasınlar diye ne kadar kollamaya çalışsam da bu mümkün değildi. Hep cadde araya girdi; kısık gözkapaklarımın altından dürtüyor, kulak zarlarıma ve yıpranmış tabanlarıma kaldırım taşlarıyla vuruyordu. Moskova'dan tek kaçış yolu bir ara yola ve bir ara yoldan da bir çıkmaz sokağa girmek. Sonra her şey sil baştan tekrar başlar. Tangırtıları, vızıltıları ve kelimeleri harflere bölünmüş şehir, insanın beynine vurur, kafasının içine dolar, ta ki birden parlayan kavgaları ve ağız kalabalıklarıyla onu tamamen, son raddeye kadar doldurana dek.

İçimde bir tür pasiflik yatıyor şüphesiz. Başta direndim. Ardından bıraktım: Şehrin beni ele geçirmesine izin verdim. Adımlarımın ritmini kaçırarak caddelerin uzun çizgilerinde yürürken, adımladığım her bir noktanın, caddelerin çizgisiyle birleşmiş bir çizgi haline geldiğini hissederdim bazen. Bazen, تنها bir kavşakta dikilirken, şakaklarımın arasında Moskova'nın gürültü ve tantanasını duyardım. Diğer zamanlarsa çok tuhaftı: Ara yoldan ara yola sallanırdım, bir düşüncem aniden son bulduğunda etrafa bakar ve birdenbire kendimi küçük perdeli pencereleri ve kenarlarında yamuk sokak lambaları olan, bir çıkmaz sokakta bulurdum. Evet, bana ait bir düşüncenin çizgilerinin, kusursuz bir geometrik

şablon edasıyla şehrin içinden geçen çizgilerle —her dönüşte, her dönemeçte, her sapakta— kesiştiğini fark etmekten genellikle belli bir keyif duyardım.

Parça parça, ruhumun boşlukla oynadığı bu oyuna sürüklendim; akşamları, arkamdaki gölgeme bakarak bir dizi sokak lambasının yanından geçmeyi çok severdim. Her bir sokak lambası direğiyle aynı hizada durmak için adımlarımı yavaşlatırdım, çünkü artık gölgem için aniden ve sessizce benimle aynı hizaya gelme, hatta tuhaf bir şekilde kıpırdanıp öne geçme vaktinin geldiğini bilirdim. Ya da sağa sola bakılarak mavinin üzerindeki giderek artan beyaz sayıları takip ederdim: 1—3—5—7... ve 2—4—6—8... Şey, dursam iyi olacak. Bu gidişle iki pul bile yetmeyebilir.

Moskova haritamı açtım. Sanırım şu anda, yeni renklenmiş damarlar halinde etrafa yayılan, posta damgası gibi yuvarlak olan bu karmaşık lekenin üzerinde iyi düşünmem gerek: Hayır, benden kaçamayacak. Çelik bir şeyle sarmalayacağım.

İKİNCİ MEKTUP

Çok tuhaf: Tek yaptığım, ilk mektubumu sarı bir kutuya bırakmaktı ama şimdiyse, nereye gidersem gideyim, o teneke kutular neredeyse her duvardan bana doğru kafasını uzatıyor. Siyah, dikdörtgen ağızları açık, daha fazlasını bekliyor. Peki, daha fazlasını alacaklar. Bu arada, Moskova o kutuların içine her gün sayısız kelime yığını döker. Sabah sekiz, akşam beşte, bezle kaplı kelime sandıkları birbiri üstüne konulup posta vagonlarıyla beraber sallantılı bir yolculuk geçiriyor, ardından Moskova bu kelimelere posta damgaları basıp onları menzili içindeki yerlere fırlatır: Herkese—herkese—herkese. Tıpkı benimkini de fırlattığı gibi. Peki, öyle olsun.

Moskova'daki ilk günlerimde kendimi kaotik bir kelime girdabına tutulmuşum gibi hissettim. Afiş, poster ve boyalı teneke levhaların üzerinde kontrolden çıkmış bir alfabe etrafımda dönüyor, gazeteci çocukların sepetlerinden çıkıp kelimelerin başları ve sonlarıyla kulaklarımı tırmalıyordu. Dalgalanıp bütün caddeleri kuşatan pankartlardaki devasa harfler —siyah, kırmızı, mavi— gözlerimin önünde zıp zıp hopluyor ya da gözlerimle alay ediyordu. Önce gözbebeklerim genişçe açıkken yürüyüp geçtim, ardından harf kargaşası içinde bıkkınlıkla çekildiler; aralarından bakmaya çalıştım, fakat utanmaz harfler, sonsuz bir pırıltı ve lekeler silsilesiyle gözkapaklarımı çekiştirmeye ve kirpiklerimin altından zorlamaya devam etti. Geceleyin, ışıktan kaçıp gözlerimi kapaklarının altında gizlemeye çalıştığımda, gözbebeklerimin içinde durmadan kıpırdanan harf zırvaları uyumayı reddederdi, hatta karmakarışık karalamalar halinde beyaz yastık kılıfına dökülerek gözlerimin önünde kıpırdanmaya devam eder, kirpiklerimi tutup kapanmalarını engellerdi.

İlginçtir, Moskova ile ilgili olan ilk kâbuslarım —binaların sessizce üzerime yıkıldığı; paniğe kapılıp hepsi tekrar tekrar aynı eğri büğrü kavşağa çıkan darmadağınık caddelerde (neredeyse yorgunluktan ölene kadar) koşuşturduğum; beni büyük ve kalabalık bir meydanın akışına ve gürültüsüne götürecekmiş gibi yapıp birden tekrar loşluk ve sessizliğe doğru sapan ölü ve تنها yan yollarında kasvet dolu bir umutsuzluk hissettiğim— tüm o kâbuslar, tekrar ediyorum, gerçek anlamda Moskova'yla ilk kez pençeleşmem, ne kadar absürt ve bilinçsiz olursa olsun, ilk hâkimiyet ve bireşim girişimlerimdi.

Takdire şayan bir biçimde, uyanma saatlerimden çıkardığım sonuçlar, kâbusların karanlık mantığıyla çoğunlukla çelişmezdi. Başta, “benliğime” giren en günlük güneşlik gerçeklik bile, hızlı bir atlıkarıncadan atlayıp ağaçların, bulutların, kaldırımın ve insanların hâlâ salındığını, yamuk bir kavis

çizdiğini görüyormuşum gibi hissettiriyordu. Kendimi genellikle, uzun, sallantılı bir rotada ilerleyen A, B ve özellikle de V tramvaylarına¹⁴⁷ bırakırdım (garip bir özgüven). Yandan tabelalar geçer, üzerindeki harfler akıp giderdi; insanlar kaygan kaldırımlardan takırdayan tekerleklerle ve atlı taksilere geçerdi; merkez dışında kalan ıssız meydanlardaysa, ray boyunca ilerleyip çınlayan V harfimin yanında, yorgun ve bilhassa hareketsiz atlıkarıncaların yağmurdan bozulmuş silindirleri süzülürdü. Arkama bir göz atıp onlara bakar ve aklımdan geçirirdim: İşte burası.

O yıpranmış afişleri belirgin bir biçimde hatırlıyorum —Hapilovka’da ya da oralarda bir yerlerde— kelime üstüne kelime vardı: Envai çeşit kirli kâğıt katmanı metalden sökülmeye başlamış, saçma sapan parçalar halinde sarkıyordu. Avuçlarımı, kısmen çürümüş harflere bastırdım ve o kelime karmaşası paslanmışçasına gıcırdayıp yarım bir dönüş yaptı. Bazen ben de, ölümüne yorgun olup gözkapaklarımı tutamazken, insanlara bakmadan, yalnızca dirseklerinin bana temas ettiğini hissederek yürürdüm. Ardından tüm görebildiğim ayakkabıların burnu olurdu —bazıları kare, bazıları sivri uçlu, bazıları cilalı, bazıları yamalı. Kaldırımında ağır adımlarla ilerleyip ters dönmüş tuğlalara takılan o sistemli adımlar, katıksız bir umursamazlık ve mekaniklikle yürümeye devam ederdi, sanki ayakkabı ve gözler arasındaki mesafe bir buçuk iki metre değil de... Şaşırtıcı bir şekilde, başımı kaldırdığımda, yüzleri ve gözleri değil, alacalı çatıları ve

¹⁴⁷ A tramvayı Moskova’nın içinde, B tramvayı ise dışında bir ring seferi yaparmış. V tramvayının V’ye benzeyen rotasında şehrin doğu mahalleri olmakla beraber, Kızıl Meydan’dan güneye doğru Moskova Nehri boyunca Zamoskvoreçye’ye, oradan doğuya Novospasski Köprüsü’ne, kuzeydoğuya Krutitski Kulesi’ne, Rogojkskaya Zastava’ya ve Andronikov Manastırı’na, kuzeybatıya doğru Yauza Nehri’ni geçerek Baumanskaya Caddesi boyunca Elohovski Katedrali’ne, Krasnoselskaya Caddesi ve Krasnoprudnaya boyunca zikzaklar çizerek Myasnitskaya Caddesi’nden merkeze dönermiş. (ç.n.)

çatıların arasında da bulanık beyaz lekelerden benek benek olmuş soluk mavi havayı —yıkanmış desenli kumaş rengi— görürdüm. Bir gün Phasis'e¹⁴⁸ girdim; Neglinnaya'da¹⁴⁹ bir birahane (gördün mü kelime nerelere gelmiş!); masanın üzerinde kalan bir bezelye kabuğunu silen garson ("Küçük şişe mi?") bana öyle garip bir bakış attı ki bir süre aynaya bakmaya korktum. Ya şapkamın altında, yüzümün olması gerektiği yerde hiçbir şey yoksa?

Başka bir gün, berbat kokulu Yauza'nın üzerindeki Yüksek Köprü'den geçerken aniden aklıma geldi: Ya —uzı.¹⁵⁰ Daha önceden böyle çağrışımlarda hiç bulunmazdım. Neden biliyor musun? Burada, şehirde, çağrışımlar genelde tek tip olma eğiliminde: Benzerlikten (özellikle de içsel, temel bir benzerlikten dolayı) bir çağrışım oluşması enderdir, hatta imkânsızdır. Burada bütün berberler bıyıkları aynı şekilde düzeltir, bütün kıyafet dükkânları kadınları neredeyse aynı tarzda giydirir, bütün kitapçıların vitrinlerinde aynı kitap kapakları olur —hepsinin de üzerinde YENİ GELDİ! yazar. Her sabah dokuzdan ona, toplam göz sayısının beşte dördü, son yazım hatasına kadar aynı olan gazetelerin ardına gizlenir. Hayır, bu şehirde, eğer benzerlikle çağrışım yaparsan, her şeyi (tanıdıkla tanımadığı, bugünle dünü) karıştırmaya, melankoli beslemeye ve hatta delirmeye mahkûm olursun.

Yerli vatandaşlar, *Homo urbanus*, çağrışımlarını *yakınlık* üzerinden yapar: Şehrin düzeni ve yapısı, sadece ve sadece bu şekilde içindeki insanlara konuşmalarını ve düşüncelerini oluşturup aralarında ilişki kurmayı öğretir. Nereye bakarsan bak, her şey art arda gelir: L şeklindeki fantastik köşkün çok yakınındaki üç pencerele kütük evin bitişiğindeki yedi katlı yığın; kolonlarından on adım ötede pazar; daha ötede pislik yuvası umumi tuvalet; daha da ötede, gökyüzüne yükselen

¹⁴⁸ Yun. İfade, kelime öbeği. (ç.n.)

¹⁴⁹ Moskova'nın merkezindeki dairesel cadde; on sekizinci yüzyılın sonuna kadar bir yol değil, (dar ve sık) bir nehir. (ç.n.)

¹⁵⁰ Rus. (Kendi) zincirler(im) benim. (ç.n.)

çan kulesinin çadıra benzeyen beyaz çatısı, süslü kubbeler — ve minik kilisenin yanında yeni boyasıyla parıldayan uzun, görkemli bina. Moskova (mantıksal ve görsel açıdan) tamamen alakasız binaların, tavandan saçağa tamamen alakasız odalarla, dairelerle, birbirlerinin yanında ayrı yaşayan, fakat aralarında, tavana bile ulaşmayan ince duvarların, genellikle de kontrplağın bulunduğu araları açık insanlarla dolu büyük ve küçük evlerin karışımıdır. Moskova’da insanlar ve eşyalarının birbirlerine yakın olmalarının sebebi birbirlerine yakın olmaları değil, yan yana, dip dibe, yani James¹⁵¹ ve Bain’in¹⁵² dilinden konuşmak gerekirse “yakın” olmaları. Bu Moskova girdabında, insanların buluşup bazen arkadaş olmalarının sebebi benzer olmaları değil, bulvar banklarının yalnızca bir kişilik olmaması ve atlı taksilerin iki kişilik oturacak yerinin olması. Bu şehir düğümdeki sekiz yüz ara yoldan birinin başında küçük, beyaza boyanmış Putinki Doğu Kilisesi duruyor. Yan yana üç binadan oluşuyor, tapınak, tapınak ve sonradan eklenen başka bir tapınak. Bir asırlık tereddüitten sonra üçüncü tapınağın içine birden yemekhane eklendi.

Yakınlık çağrışımı, on yedinci yüzyılda İzmailovo köyünü (Moskova’nın yanındaki yer) inşa etti; ayrıca ardından Kolomenskoye’yi de inşa etti, tıpkı bir kuşun yuvasını yaptığı gibi, plansız, içgüdüyle: Ahşap ev yanına ahşap ev, hiçbir mantıklı bağlantı olmadan, temel yakınlık prensibine uygun. On sekizinci yüzyılda ressam Zubov¹⁵³ tarafından yapılan tarihi bir perspektif çizim, o eski çarlık bölgelerindeki eksik parçaları gözler önüne sererek mimari düşünceyi düzeltmesi açısından tam bir sürpriz oldu: Yalnızca tuhaf parçaları arta-

¹⁵¹ William James (1842-1910). Amerikalı filozof ve psikolog. Öğretmenlere Öğütler’in yazarı. (y.n.)

¹⁵² Alexander Bain (1818-1903). İskoç filozof ve psikoloji üzerine öncü kitapların (*Duyular ve Zihin* ve *Duygular ve İrade*) yazarı. (y.n.)

¹⁵³ İvan Zubov (1677-1744). İzmailovo’yu konu aldığı uzun yapıtlarıyla bilinen gravürücü. Yapıtları, o köyün Rus bir sanatçının elinden çıkmış ve halen var olan tek görüntüleridir. (y.n.)

kalan Kolomenskoye'yle beraber İzmailovo'nun yeniden yaratılışında birleştirici bir benzerlik izi bulmak kesinlikle boşuna. Kanımca, alelade çimentolanmış ya da yalnızca kütük ve tahtalarla bir araya getirilmiş, uzun süre önce çürümeye yüz tutmuş tüm o ahşap yapılar, soğuk odalar, depolar, dörtgenler ve sekizgenler, Batı mimarisinin aksine, tam manasıyla bir şehir olmayı kaldıramamasına rağmen, yine de bir şehrin (dışarıdan her zaman kaos dolu, mantiken bağlanamayacak şeyleri küçük birer dört duvar arasında bağlayan) özünü daha uzun süre su götürmez bir biçimde göstermişti. Tüm o Smirnoylar,¹⁵⁴ Petushoklar, Potapovlar¹⁵⁵ ve Postnikler¹⁵⁶ gerekli malzemeye ve uygun tekniğe sahip olmayabilirlerdi, fakat şehir planlamasıyla ilgili doğru fikirleri vardı, bir şehir tasarımının üslubunu biliyorlardı.

Moskova'nın en kısa caddeleri Lenivka¹⁵⁷ ve Petrovskiye Linii'dir.¹⁵⁸ Lenivka —yalapşap yapılmış tuhaf açılı üç dört eviyle— kısadır çünkü daha uzun olamayacak kadar tembeldir. Düz fakat bölünmüş olan Petrovskiye Linii, etkisiz olmuştur çünkü Büyük Petro'nun caddeler düz çizgiler halinde kurulsun emrine rağmen, bu düz çizgiye anında yan yollar, çıkmaz sokaklar, kesişen sokaklar ve dönemeçler karışmış, böylece uzunluğu yüz adımı dahi geçememiştir. Moskova'nın yan sokaklar labirenti, bu düz çizgiyi kolayca alt etmişti. Aynı —anlamsız, tutarsız, insanı sola döndürmek için sağa sokan— labirent, Moskova'daki ilk günlerimde düşüncelerimi allak bullak ettiğinde iki çift ayakkabı tabanı eskitmeme rağmen şu çok basit düşünceye henüz ulaşamamış-

¹⁵⁴ Smirnoy-İvanov, Çar Aleksey Mihayloviç altındaki saray marangozudur. (ç.n.)

¹⁵⁵ Pyotr Potapov, adı en çok Pokrovka Caddesi'nin üzerindeki on üç gösterişli kubbeye sahip Meryem'in Göğe Kabulü Kilisesi (1699) ile anılan mimar; kilise 1936'ya kadar ayakta kalmıştır. (y.n.)

¹⁵⁶ Postnik Yakovlev, Kızıl Meydan'daki Aziz Vasil Katedrali'ni (1555-1561) inşa etmiştir. (ç.n.)

¹⁵⁷ Rus. Tembel kimse. (ç.n.)

¹⁵⁸ Petro'nun Çizgisi. (ç.n.)

tım: Şayet Moskova'nın düğümlerini çözemiyorsam, sebebi düğümlerin çok sıkı olması mıydı yoksa parmaklarımın çok zayıf olması mıydı? Parmaklarımı güçlendirmem gerekecekti, onları daha hızlı, daha çevik yapmalıyım. Bu işi düzenli olarak yapmaya kalkıştım.

ÜÇÜNCÜ MEKTUP

Moskova'ya vardığımda, sıkıca kapatılmış valizimde fazladan üç iç çamaşırı, Kant'ın üç *Eleştirisi*, Solovyov'un farklı bir cildi, birkaç bekâr eşyası ve iki yüz elli gram civarı tanışma mektubu vardı. Mektuplar sicimle bağlıydı; açıldıklarında “mektubun taşıyıcısı” oldum ve bir zilden diğerine dolaşmaya başladım. Kapıların üzerinde, kapı kollarının yanında genellikle bir not vardı: Falanca için zili iki uzun bir kısa çalın; başka birisi için üç kısa çalın. Gösterildiği gibi zili çaldım, hem kısa hem de uzun, parmağımı zile kaç defa dokundurduğumu dikkatlice sayarak —sonuç hep aynıydı: Mektubu alanlar, zarfı açıp yazanları bir tarardı, ardından aynısını bana da yapardı— açıp tarardı. Bakışları hem uzun hem de kısa olurdu, genellikle başta uzun, ardından kısa; gözbebekleri, beni bir öyle bir böyle incelerdi, bir kere, bir kere daha, üçüncü kere; sonra düşünceli bir şekilde kısırlardı —önce bana, sonra ben yokmuşum gibi, sonra da benden öteye bakarlardı.

Yale kilidinin hafif tıkırtısını dinlerken merdivenlerden aşağı inen kararlı adımları sayıp metafor bulmaya çalışırdım. Çok geçmeden eskimiş kapı zili görüntüsünden sıkıldım. Bir gün pazarda gezerken, daha iyi bir şey fark ettim: Pazar sepetleri ve poşetleri arasında itişen insanlar çöreğin ne olduğunu çok iyi bilirler; satıcı çocuk tarafından sergilenen sıradan çörek, malını kontrol etmeyi seven kuşkulu müşteriler için uygundur. Sıcak ve dolgun bir çörek yığını, bez bir

örtünün altında durur. Fakat bezin üstünde deneme için her zaman bir tane çörek vardır; evrak çantaları, torba çantaları ve çuvarlarıyla telaş içinde işine gücüne giden insanlar o tek çöreği kapar —bazen kısa süreli keskin bir sıkmanın, bazen uzun süreli endişe dolu bir yoğurmanın ardından— çörek bezin üzerinde tek başına titremeye geri döner; artık gevrekliğini yitirmiş altın sarısı dışı çökmüştür; sıcak bedeni soğumuş, incelenmekten üzerinde oyuklar oluşmuştur.

14 Zatsepski Val adresli bir mektup geldiğinde her nedense bir tereddüt yaşadığımı hatırlıyorum. Şapkamı kap-tım. Sonra geri taktım. Sonra da haritamı açtım. Uzun harf zinciri *Z-a-t-s-e-p-a'ya*¹⁵⁹ dikey olarak duran *Şçipok*¹⁶⁰ birden gözlerimi rahatsız etti. Tanıdık gibi geliyordu. Kitap sayfalarını karıştırmaya başladım: önce Zabelin¹⁶¹ —yok, orada değildi; ardından Martinov¹⁶² (*Moskova'nın Caddeleri ve Yan Yolları*); ve son olarak Snegiryov.¹⁶³ Aha, işte buradaydı: Şçipok'un bir atasının, eski Moskova *şçupok*'u —Moskova kapılarına gelen arabalarca eşyayı daha iyi karıştırıp incelemek adına tepesinde demir bir kanca olan uzun bir çubuk— olduğu ortaya çıktı. Son birkaç yüzyılda Moskovalıların bu keskin zekâ ürünü olan aracı büyük ölçüde geliştirdiklerini kabul etmek gerek; aracın işlerliğini artırıp geliştirerek onu görünmez hale getirmişler.

İski Moskova tarihi, kendi duvarlarının tarihinde gizli.

On sekizinci yüzyıla gelinceye kadar, bütün şehirler, kasabalar, hem burada hem de Batı'da, bütün duvarlarını

¹⁵⁹ Rus. Kanca. Zatsepa Caddesi, Zatsepski Val'in yanındadır. (ç.n.)

¹⁶⁰ Rus. Tutam. Şçipok Caddesi, Zatsepa Caddesi'nin yanındadır. (ç.n.)

¹⁶¹ İvan Zabelin (1820-1908). Tarihçi, arkeolog; *Moskova Şehrinin Tarihi*'nin yazarı. (y.n.)

¹⁶² Aleksey Martinov (1820-1895). Bir Moskova arkeoloğu; *Tarihsel Açıklamalarla Moskova Caddelerinin ve Yan Yollarının İsimleri*'nin yazarı. (y.n.)

¹⁶³ İvan Snegiryov (1793-1868). Tarihçi, etnograf ve halkbilimci; *Moskova: Şehrin Tarihsel ve Arkeolojik Açından Detaylı Bir Tasviri*'nin yazarı. (y.n.)

yıkılmış, onları eski bir elbise gibi gözden çıkarmışken, Moskova, kalın ve yuvarlak bedenini hâlâ duvar ve surlarla çevrelemeye devam ediyordu.

Moskova, on dokuzuncu yüzyılda bile hâlâ barikatların, kazıklı duvarların ardında yaşıyor; dışarıdan, taşradan gelen her şeye, yarı açık kapıların arasından şüpheyle ve yarı kapalı gözlerle bakıyor ve duvarların ardındaki herkese bariyerlerini yavaş yavaş kaldırıyor.

Tabii tüm bunlar geçmişte kaldı: Ama hepsi geçmişle birlikte kaybolup gitti mi acaba?

Her gün giderek daha fazla tren Moskova'nın altı istasyonuna insan ithalatı yapıyor: İnsanlar yeşil vagonlarda ithal edilirken, kırmızı vagonlarda kereste, un ve Kiev yumurtası taşıyan uzun suntalardan yapılmış kasalar oluyor.

Yumurtalar tek tek işığa tutuluyor ve özel kâğıt silindirler yardımıyla çatlak kabuklar inceleniyor. Diğer yandan insanlarsa... Hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Fakat buna rağmen, geldiklerinde düz sırtlara, uzun adımlara ve yüksek (taşra alışkanlığı) seslere sahip olanlar, sanki onlar da incelenmiş, onlara da bakılmış gibi hemen solup sessizleşiyorlar: Günden güne adımları kısalıp sakinleşiyor; kolları hissizleşiyor; böylece ithal insan, diğer insanlarla göz göze gelmemek için kaçarak, kancalara ve "incelemelere" takılmamak için başını eğerek, çok geçmeden caddenin gölgeli tarafında yürümeyi öğreniyor.

Canım arkadaşım, Moskova sana yalnızca mektuplarla, tuhaf gazetelerle ve gelişigüzel kitaplarla ulaşmayı başarabildi. Ama şu yuvarlak Moskova posta damgaları, ardına kadar açık bir çift mavi-siyah göz gibi sana bakıyormuş gibi gelmiyor mu? Peki ya kitaplar? Satırları seni inceliyormuş gibi değil mi?

Moskova'da karmaşık, birçok dalı olan çeşitli bir edebiyat vardır. Yine de, uzun bir süredir bu devasa ve bana sinir bozucu gelen kâğıt yığını, incelikli kelimeler olmadan, kü-

ük bir imge (ya da formül) içinde tutmak istiyorum. Ama aklıma hiçbir imge gelmiş değil.

Henüz.

DÖRDÜNCÜ MEKTUP

Şimdi anladım: Regardense. Çıkan bir ateşini indirmek için kullanılan eski bir yerel büyü Sisinnius ve on üç ateş kız kardeşten¹⁶⁴ bahseder. Onlardan biri de Regardense'dir.

Moskova her zamanki Moskova. Bizde Heliconlar,¹⁶⁵ Parnassoslar¹⁶⁶ yoktur, yalnızca bataklık ve çamurla dolu yedi tepe —Moskova'nın yedi antik tepesi— vardır; ağustosböceklerinin şarkıları yerine, sıtmalısıvrisineklelerin ısırtıkları; dokuz Müzler yerine, on üç ateş kız kardeş vardır.

Müzler, ölçü ve ritim dolu hoş bir mısra gösterir; ateş kız kardeşlerse bir satırı nasıl dağıtıp altüst edeceklerinin derdindedir —onlarla birlikte satır her zaman ateşlidir, gergin bir şekilde süzölen harflere dönüşür. Büyölü sözler kız kardeşlerin hakkından gelemmez. Canlılardır. Ve çok yakındırlardır: Mesela burada. Onlarla karşılaşmak tehlikelidir. En çok da Regardense ile. Regardense, yalnızca dik dik bakabilir ve birine öğretebileceği tek şey de odur. İnsanların göz çukurları boş değildir, ama göz çukurlarının içindeki gözler bir boşalır, bir dolar; bir görür, bir görmez; bir ışık demetlerini parçalara ayırır, bir tekrar birleşmelerine izin verir; insanlar gözkapaklarını ya rüyaya kapatır ya da gerçekliğe açar. Regardense'nin gözleri çıplaktır: Gözkapakları koparılmıştır.

Başkaları için şafaklar solar ve parlar; gökyüzü bir ma-

¹⁶⁴ Kışın baş gösteren nezle ve titreme üzerine bir halk yorumu. (ç.n.)

¹⁶⁵ Yunanlar tarafından esin perilerinin evi olarak kabul edilen Boetia'da bir dağ, Parnassos'un bir parçası. (ç.n.)

¹⁶⁶ İki zirveye sahip, Delfi'nin yakınında bir dağ. Zirvelerinden biri, Apollo ve esin perileri için kutsaldır. (ç.n.)

vidir, bir yıldızlarla doludur; şeyler karanlığa çekilir, bir güneş belasının altından yeniden doğar. Ama Regardense için dinlenme yoktur, uyku yoktur, gece yoktur; o, sürekli, kesintisiz olarak sonsuza dek görür. Utananlar gözkapaklarını indirir: Regardense'nin indirecek bir gözkapığı yoktur.

Bu yüzden birçoğu ona utanmaz der. Ve doğrudur da, bu ateş kız kardeşin aşırı utangaç görüldüğü söylenemez: Sabit, hiç kırpmadığı gözleriyle hem mavi gökyüzündeki ışıklara, hem tuvaletteki deliklere; hem rezil olana, hem ahlaklı olana; hem alçağa, hem kutsala bakar. Fakat Regardense temizdir çünkü görmenin ona yaptığı büyük işkencenin farkındadır; güneş, ışınlarıyla çıplak gözlerine vurur, parıltı üstüne parıltı, görüntü üstüne görüntü, hiçbir ara ya da duraklama olmadan; ama Regardense bunlara rağmen güneşten korunmak istemez; korkunç görme yükünü şikâyet etmeden taşır. Şayet gece şehirde caddeleri gezerse *Tavernaların Moskova'sı*'ndan¹⁶⁷ da çekinmez, sebebi o Moskova'nın tavernalarında insanların içip para için sevmeleri değil, orada uyumamalarıdır —uykusuzluk sözünü nasıl tutacaklarını iyi biliyorlar.

İmgeciler fazlasıyla unutulmuştu, fakat onlar Regardense'nin bakışını üzerlerinde tutan ilk insanlar oldular. Bugün bu okul, sıkışık *Otel*'inde hapsolmuş halde yaşıyor,¹⁶⁸ fakat devrim yıllarında bu Regardense kuramcıları, Moskova'da neredeyse bütün kitapçı vitrinlerini ve hatta büfeleri ele geçirmeyi başarmıştı. İmgecilerin de gözkapaksız bir görüşü vardır; imgeler gözlerini korur, gözbebeklerindeki çatlakları doldurur. “Serbest imge” kuramları yalnızca imgeyi serbest bırakır, böylece imge de savunmasız gözle ne dilerse onu yapar.

¹⁶⁷ Sergey Yesenin'in şiir dizisi. (ç.n.)

¹⁶⁸ *Gostinitsa dlya puteşestvuyuşçih v prekrasnom* (Güzel Olanda Gezenler Otel). İmgeciler tarafından yayımlanan edebi bir gazete. Çoğunlukla aykırı fikirleri ve radikal beyanları için bir forum görevi görmüştür. (y.n.)

Eski “Homeros da uyuklar” formülü, imgelerin tıpkı insanlar gibi gözlerini bir açıp bir kapadığını belirtir; imgeler arasında görsel durgular vardır; güneş, ışınlarını bir uzatır, bir geri çeker; renkler bir uyuklar, bir uyanır; satırlar bir koşar, bir durur.

Yeni “imge serbesttir” formülünün anlamı şudur: Görsel duraklamaları, kurumuş renkleri bırakın; güneş her zaman en tepede —ve gözleriniz de gözkapaksız— olsun. İmgeci prensip, Moskova’daki bütün okullarda yaşıyor; bütün yerel şairlerin ve yazarların kıtalarındaki ve cümlelerindeki imgelerin önünü açıyor.

Moskova şiirini açıklamak için, Lejnev’in¹⁶⁹ yazdığı “tek gözlü” ya da hatta “çift gözlü” dikkat fikri yeterli olmayacaktır: Gözkapaksız bir dikkat fikri şarttır.

Mayakovski, gözkapakları yerindeymiş, her şeye kendisi istediği için ardına kadar açık gözlerle bakıyormuş gibi yapar (Presnya günlerinden bir alışkanlık); fakat pankartlardaki şiirlerinde, caddelere yayılmış mısralarında, yoldan geçenlerin gözlerini taşılayıp kitap kapaklarının içine gizlenmeyi reddederken bir tür intikam sezilir. Al sana, derler sanki, git ve acı çek, en azından biraz, evet sen de. Benim görmeme şansım yok —o yüzden sana da bu şans vermeyeceğim.

Aleksey Tolstoy’a¹⁷⁰ gelince, o da çok basit: Seni Çukovski’ye¹⁷¹ havale ediyorum, kendisi o mesafeden olayları daha net gören bir Petersburg sakini. Çukovski’nin yazdığına göre, “Aleksey Tolstoy yalnızca görür,¹⁷² düşünmez.”

¹⁶⁹ Kısa ömürlü bir sosyo-edebi gazete olan *Rossiya*’nın editörü İsay Altşuler’in (1891-1955) takma adı. Komünist olmayanların yazılarını yayımladığı için *Pravda* tarafından “İki yüzlü Janus” olarak adlandırılan Lejnev, suçlamayı “O zorkosti odnoglazoy i dvuglazoy” (Tek gözlü ve çift gözlü dikkat üzerine) adlı bir makalede reddetmiştir. (ç.n.)

¹⁷⁰ Romancı, kısa hikâye ve oyun yazarı (1883-1945). (y.n.)

¹⁷¹ Korney Çukovski (1882-1969). O zamanlar Leningrad’da yaşayan çocuk şairi, edebiyat çevirmeni ve eleştirmeni. (y.n.)

¹⁷² Çukovski, Leningrad’daki *Ruskiy sovremennik* gazetesinde A.N. Tolstoy hakkında uzun bir değerlendirme yayımlamıştır. Tolstoy’un daimi

D.E. Tröstü'nün bir hissedarı olan Sayın Williams Hardisle, Avrupa'yı görmesini engellerler korkusuyla milyonlarca insanı Avrupa sahnesinden siler. Ehrenburg'un Sayın Hardisle ile ortak bir yanı var mı bilmiyorum ama eski Avrupa'nın çoğunu içeren imgeler yığınının altında, iki üç "çünkü" ancak bulunurken, bir tane "niçin" bulunmuyor.

Pilnyak'ın¹⁷³ kendisinin bile yalnızca "materyal" dediği romanları —lanet olsun ki!— ortak bir sahne görevlisinin altını üstüne getirdiği parlak sahne eşyalarıyla tıka basa dolu bir malzeme odasıdır. Pasternak, *Unsichtbar* ("görülmeyen") için, kısaca bir çift sıkıca kapanan Alman yapımı gözkapığı için Moskova'dan Marburg'a boşu boşuna bir gezi yapar.

Moskova fazla çeşitli, fazla geniş ve imgeleri de, kafatasının içindeki minik bir bölgeyi, beynindeki bir kıvrımı, akın eden imge karmaşasına karşı koruyacak gözkapakları olmadan Moskova'da yaşayan birisi için fazla çarpıcı. Moskova zihinlerindeki korkunç izdiham da buradan gelir; her şey, sanki sahne arkasındaki bir depodaymış gibi, boyalı sahne perdelerinin ardına gömülür, sanatçı bile zor nefes alır; imge üstüne imge, onların da üstüne imge; fikirler için yer yoktur: Onlar zaten her nedense güneşli manzaranın arasında sıkışıp kalmış halde yanlama olarak düşünülür. İnsanın, birinin gözlerinden kaçacağı hiçbir yer yoktur. Sadece gözünün görebildiği kadar uzağa gidebilir.

Regardense yalnızca şairleri ziyaret etmez; Kremlin'e sınırsız bir giriş hakkı vardır. Tihonov'a¹⁷⁴ "Kremlin'deki

"kuş beyinli" karakterlerinin albenisinin, "muazzam, dibi görünmeyecek kadar derin aptallıklarında" yattığını, Tolstoy'un kitaplarının büyük ya da küçük tek bir fikir, "tek bir düşünce kırıntısı dahi" içermediğini söylemiştir. (ç.n.)

¹⁷³ Boris Pilnyak (1894-1938). Çıplak Yıl (1922) romanının yayımlanmasının ardından Sovyet edebiyatının önemli bir figürüne dönüşmüştür. Romanda, uyumsuz imgeler, dağınık tablolar ve genellikle aykırı fikirlerin bir derlemesi vardır. (y.n.)

¹⁷⁴ Nikolay Tihonov (1896-1979). Sovyet şair, yazar ve edebiyatçı. Devrim sonrası yılların başlarında bir kutlama niteliğinde olan "Mavi Paket

adamlar uyumaz” sözünü o söylemiştir. Gözkapaksız ateş kız kardeş, geceyle kaplanmış Kremlin duvarlarının yanında ebedi bir dikkat imgesi gibi dolaşır; uykusuz nöbetçilere seslenip Kremlin sarayının sürekli parıldayan pencerelerine bakar.

Regardense “Devrim’e büyük katkıda bulunmuştur.” Eğer Macbeth kralı öldürürken “uykuyu da öldürüyorsa,” o zaman bir devrimin de uykuyu krala ulaşmadan önce ortadan kaldırması gerekir. Toplu bir ayaklanma toplu bir uyanış anlamına gelir; uyku derin olabileceği gibi bir uyanış da derin olabilir ve hayat tam anlamıyla gergin bir uykusuzluk haline dönüştüğünde, sinir sistemlerinin bir arzusu olan bu uyanış, gerçeklikle bütünüyle uzun süreli bir bağlantı demektir.

Devrimin adamları asla uyumaz; uykuda bile tedirgin —telefon kablolarının vızıltısında, sinir liflerinin durmak bilmeyen titreşimlerinde tutsak kalmış, dikkat ile dolmuş ve dikkate doymuş— beyinleri, gözkapaklarının tamamen kapanmasına asla izin vermez; beyinleri, sanki gözkapakları yokmuş gibi yaşar ve düşünür.

Devrim, yalnızca geceyi tasfiye ederek, o anlamsız siyah uykulu kısımlardan kurtularak, günü günle birleştirip hayatı tekrar tekrar tekrarlanan uzun bir Ekim’e çevirerek yaptığı şeyi yapabilme imkânı buldu. Regardense’nin katkısı da küçümsenmemeli.

Şayet göz kırpan bir insan, gözkapakları uçup gidenlerin halinden anlamıyorsa, vay onun haline: Gözkapaklarını sadece indirmek için kullanıp dursun.

Altı ay önce falan, bir Leningrad, pardon, bir Petersburg edebiyatçısı Moskova’ya geldi; yanında da —fikirler şehrinde imgeler şehrine— bir metin getirmişti. Moskovalılar tarafından etrafı sarılı halde bu metni okumaya başla-

Baladı”nda (1922) şöyle bir kısım vardır: “Ama Kremlin’deki adamlar uyumaz.” (y.n.)

dığında, bize görünen (aslında, “bize” burada yanlış oldu: Ben ithalim, Moskovalı değil) yazı soluk ve şekilsiz lekelerle doluydu; gözle algılanamazdı. Okuma sona erdiğinde bir tartışma baş gösterdi: Moskovalılar, Petersburglunun hiçbir şey görmediğini, Petersburglu ise Moskovalıların hiçbir şey anlamadığını iddia etti. Bu noktada ayrılıyorduk.

Saat geç olmuştu. Ön giriş kapısını kırkinci kez çalar-ken önce oldukça tanınmış bir anlatı şiirinden bir bölüm, ardından, sana oldukça yabancı gelecek sanıyorum ama, eski Moskova tarihi *Hülasası*’ndan bir bölüm düşündüm ya da daha çok akıl gözümle gördüm:

Issız dalgaların kıyısında¹⁷⁵

O duruyordu, büyük fikirler aklında

Ve:

Ve Yunan Vasili prence demiş ki: “Bir *hayalim* vardı: Buranın üzerine büyük ve antik bir şehir kurulsun... Adı da *Moskova* olsun.”

BEŞİNCİ MEKTUP

Monroe,¹⁷⁶ Hanlin Yuan’dan¹⁷⁷ bahseder. Çince “Kurşunkalemler Ormanı” anlamına gelir. Bu, Orta Krallığın en iyi yazar, şair ve bilginlerinin, hükümetin emri üzerine ika-
met ettiği on ya da yirmi bambu çatıdan oluşan küçük bir yerleşim yerine verilen isimdir, tam zamanını hatırlamıyo-
rum.

¹⁷⁵ Puşkin’in “Bronz Süvari: Bir Petersburg Masalı” (1833) eserinin ön-
süzünün ilk kısmı. (y.n.)

¹⁷⁶ Paul Monroe (1869-1947). Çin’de çalışmış Amerikalı eğitimci; *Eği-
tim Ansiklopedisi*’nin (1910-1913) editörü. (y.n.)

¹⁷⁷ On sekizinci yüzyılda kurulan bu akademi, devlet tarihi yazma, bi-
yografiler, mahkeme kâğıtları, patentler, mezar taşı yazıları, dualardan,
vb.den sorumlu olmuştur. Qin hanedanının düşmesiyle 1911’de ka-
panmıştır. (y.n.)

Moskova’da revaçta olan “Çin çay ağacı” —lanet olsun ki!— öğütölmüş halde, çay sandıklarının ve posta kâğıtlarının içinde temin edilir. Fakat bizim kendi “kurşunkalemler ormanımız” vardır.

Başta, bir yüzyıl önce, küçük, seyrek bir fidanlık, tepleri hâlâ cansız on ila on iki verniklenmiş kurşunkalemde oluşan mütevazı bir koruydu. Fakat filizler oluştu, böylece daha da güçlendi. Düz uçlarından grafit çıkıp sivrilmeye başladı. Küçük kurşunkalemler erişkin kurşunkalemlere dönüştü. Moskova, duvarlarının içinde kendi edebiyatını oluşturdu.

“Kurşunkalemler ormanında” sakince kültürel geziler gerçekleştirmek için pazarları akşamüstü Sokolniki’ye¹⁷⁸ sürmek yavaş yavaş alışkanlığa dönüştü. Fakat orman, vernikli, yuvarlak ve altı yüzlü kırmızı ve sarı gövdeleriyle katlanarak büyüdükçe, kağıtta giderek daha fazla yer kaplıyor, giderek daha fazla vakit alıyordu. Öyle ki bugün doğuştan Moskovalı olan birinin neyden daha gurur duyduğu bilinmez: Sokolniki ormanı mı yoksa “kalemler ormanı” mı? Moskova’nın edebiyatı gerçekten de tam bir kurşunkalem edebiyatıdır, dolmakalemde değil, kırılğan grafittendir. Batı’da ve hatta Petersburg’da dolmakalemle yazarlar; ama burada —hayır.

Dolmakalem esnek, fakat güçlü, tertipli, titizdir; kıvrım ve süs aşığıdır, hokkaya gitme ya da yazıya dönme sırasında sık sık düşüncelere dalar. Kurşunkalem ara vermeden, soluklanmadan yazar; endişeli, kaba sabadır ve ilk taslaklara bayılır: Hışırdayıp karalar, hışırdayıp karalar, sonra cümle ortasında —ça-a-at!— kırılıverir.

Moskova’yı 1820’lerde ziyaret eden müşkülpesent bir yabancı daha sonra yakınmıştır: “Moskova’da beşinci bir element buldum: Çamur.” Moskova’nın gözü dört elementte uzmanlaşmıştı: Bir Regardense müridi olarak bütün ufku

¹⁷⁸ Kuzeydoğu Moskova’da, yazarlarla ilişkilendirilen eski bir çam ormanı. (ç.n.)

görür, yıldızlardan toz zerreciklerine kadar her şeyi içine alır; bu gözde, dünya toprak gibi katmanlaşır, su gibi akar, hava gibi kaybolur, ateş gibi yakar. Fakat dört elementin tepesinde, her şeyi karanlık gri bir filmle, pis grafit tozuyla örten —yabancıнын da söylediği gibi— bir “beşinci” daha vardır. Moskovalılar net bir şekilde görür ama bulanık bir şekilde yazar; göz yakalar ama parmaklar bırakır.

Kalemliğimde Moskova’nın neredeyse bütün kurşunkalemleri var. Kapağı kaydırarak açıyorum. İçindekileri masama döküyorum. İşte: Kalın, pürüzlü, iki renkli bir kurşunkalem, bir dolmakalemle aynı haklara sahip fakat... Ve iki renk de yazıyor; mavi şöyle, kırmızı şöyle; tepesinde onu koruması için duran metal başlıklı, kırılğan fakat keskin bir grafit parçası; lak ile kayganlaşmış yuvarlak bir sabit kalem, bir dolmakalemle aynı haklara sahip fakat...; bir paket hâlâ bilenmemiş kurşunkalem yeniyetmesi; ve kâğıt tarafından aşınmış birkaç güdük kurşunkalem ucu.

Sanırım hepsi bu kadar. Kâfi. Edebiyatımı kapağının altına geri koyuyorum. Her şey gönlünce olsun, uzaklardaki arkadaşım.

ALTINCI MEKTUP

Bir asır önce, çarpık çurpuk köşeli, yamuk açılı Arbat Meydanı’nda kocaman bir ahşap tiyatro dururdu. Beyaz bir kolonadın üzerinde duran yuvarlak kubbesinin altında, Moskovalı tiyatroseverler, kimin daha iyi aktris olduğunu tartışmak için her sabah toplanıp bir izdiham oluşturlardı: Mademoiselle Georges¹⁷⁹ mu yoksa genç Semyonova¹⁸⁰ mı?

¹⁷⁹ Marguerite Georges (1786-1867). Şöhretli bir Fransız aktris. Rusya’nın, metresi olduğu Napolyon tarafından işgalinden önce St. Petersburg (1808) ve Moskova’da (1809, 1812) sahne almıştır. (y.n.)

¹⁸⁰ Yekaterina Semyonova (1786-1849). Klasik trajedide uzmanlaşmış, güzelliğiyle bilinen, eğitim düzeyi düşük bir Rus aktris. Georges’da tek-

Tiyatro yanıp kül olalı, tartışanlar yuvarlak cenaze arabalarında mezarlarına gideli çok oldu; bir zamanlar sahnenin olduğu yerse, üzerinde insanların sanki uzun ve sıkıcı bir sahneyi bitirmek istercesine koşuşturup durduğu yassı taşlarla döşeli —fakat tuhaf bir biçimde ağırdan alan bir izleyici, ön sıradaki bronz koltuğunu terk etmeyi hâlâ reddediyor. Gözkapakları kapalı; gözkapaklarından aşağı doğru hayali dikey doğrular çizersen, dikeyler kare bir kaidenin üzerine kurulmuş sivri ayakların köşelerine çarpacaktır. Kışın kar, temiz bir sayfa kâğıt gibi izleyicinin kucağında sevgiyle yatar. Ama şu anda temmuz sıcaklığı hâkim —o beyaz metin uzun zaman önce eridi— ve devin bronz dizlerinde de serçeler boğuşup cıvıldıyor.

Yaz uyuşukluğu çöktüğünde, ben bile bulvarlar boyunca gezmekten, erimiş asfalt üzerinde tabanlarımı kavurmaktan usanıyorum. Artık Moskova civarında gezmek, insanın toza boğulmuş gözenekleriyle kurşuni havanın içerisinden göz göre göre geçmesi; içinde hevesli çocukların oynadığı, tebeşirle çizilmiş karelerin üzerinden yürümesi; (tabelada yazdığına göre) *sağlığına dikkat etmek* isteyen vatandaşları bekleyen tartıların ve seyyar satıcıların çürümüş şeftali kurusu dolu kirli tezgâhlarının yanından geçmesi demek.

Kaldırımın ortasında çocuk oyunları oynayan çocukları rahatsız etmem (ki onlar da beni rahatsız etmemeli), şeftali kurusundan tiksiniyim, sağlığıma da *dikkat etmem* —neyse, hemen bir iki blok yürüdükten sonra, bronz adamın karşısında bir banka oturur, bacaklarımı açarak aşağı yönelmiş bakışlarından bakmamak konusunda ders alırım. Bazen gözlerim sımsıkı kapalı halde yüzümü güneş en tepedeyken yüzümü güneş ışınlarına çeviririm (Kırım benim imkânlarım dahilinde değil, ayrıca arkadaşlarıma neden bronzlaşmadığımı açıklamak da uzun ve sıkıcı); diğer zamanlar, elimde yeni

nik, Semyonova'da his varmış. (Puşkin “eşsiz” Semyonova'yı “ruhsuz” Georges'a tercih etmiştir.) (y.n.)

kitaplar olur, gözlerimi kapaklarının ardına gizlerim. Geçtiğimiz ay binlerce kitap sayfası karıştırdım, hâlâ ne zaman bu taze baskı yığınının amacını keşfedip kendime açıklamaya çalışsam tuhaf bir şeyler hissederim.

Tüm bu sosyal kaygılara sahip romancıların (günümüz romancılarının yüzde 90'ının) tabiri caizse “ideolojileri,” üç kurşunkalemler bir ormanda balta gibi yollarını kaybetti; temaları baştan değil çalışma tezgâhlarından başlar, onu da Granat Ansiklopedisi'nden¹⁸¹ öğrenmişlerdir.

Bu gösteriş meraklısı renkli kapakların hepsi şöyle işliyor: Boşluğu alıp giydiriyorlar, en az bir deri ceketle, ama boşluğun bütün düğmelerini ilikledikten sonra ne yapacaklarını bilmiyorlar. En yetenekli, en sürükleyici kurgu romancıları bile, bir Çekist'i bir Beyaz Muhafız kıza, bir Beyaz subayı bir kadın devrimciye vesaire âşık eder, ta ki gözleri kararana dek. Tekrar ediyorum: Kurşunkalemleri sivri, gözleri keskindir; günlük hayat, en katı yazar gözetimi altına konulmuştur, ışınlar arasında tutsak kalmıştır, kaydedilmekten ziyade tutulanmıştır, kaba kuvvetle satırlara tıkıştırılmıştır.

Fakat tüm bunlar doğası gereği öylesine karmaşık, öylesine parçalı, kesin bir çözümlemeye karşı öylesine dirençli ki, dünkü okumama ani ve muhtemelen uzun süreliğine bir son veren o aşırı yalın ve net sahne yaşanmamış olsaydı, muhtemelen okuma deneylerime devam ediyor olurum.

Akşamüstüydü. Gogol'un bronz sırtının arkasında, Preçistenski Bulvarı'nın üzerindeki bankların birinde oturuyordum. Arosev'in¹⁸² ince, beyaz kitabını bitirdikten sonra başı-

¹⁸¹ Yayıncıları Aleksandr ve İgnatij Granat'ın solcu anlayışlarından dolayı, Sovyet yönetime geçişte hayatta kalan seri üretimli bir Rus ansiklopedi. 1917 Ekim'inden kısa bir süre önce hazırlanan yedinci edisyonun 28. cildi, Marks ve Lenin'in Marksizmi üzerine uzun bir makale içerir. (ç.n.)

¹⁸² Aleksandr Arosev (1890-1938). Bir parti ve hükümet görevlisi, yazar. Arosev, Moskova-Leningrad yayın kooperatifi Krug'un başındaydı. Orada hikâye derlemesi *Belaya Lestnitsa*'yı (Beyaz Merdiven) çıkarmıştır. (y.n.)

mı kaldırdım: Karşımda, küçük bir kız kumda oynuyordu. Yanında siyah, dallı budaklı bir ağacın gölgesi duruyordu. Dolgun dizlerinin üzerinde emekleyerek, siyah lekeye benzeyen gölgenin izini sürmeye çalışıyordu —bir kurşunkalemle değil, hayır, kısa tahta bir sopayla. Fakat akşama doğru gölgeler çok hızlı hareket eder, böyle olunca kız da titizlikle kumun içine gömülmüş gölgenin bir ucundan bir ucuna takip etmeyi başaramadı. Dadısı elinden tutarak gitme zamanının geldiğini söyleyip duruyordu. Ama küçük kız ve itiraf ediyorum ben —o gölge yakalamaya, bense gözlem, daha doğrusu okuma uğraşıma— kendimizi öylesine vermiştik ki, çocuk ve dadısı sonunda gittiğinde, bir üzüntü bile hissetmiştim.

Ah, avuçlarımdaki küçük beyaz kitabı şimdi anlıyorum: O ve herkes, yalnızca hareket eden gölgelerin izini sürebilir. Fakat bir şeylerden yoksun olan gölgeler —varoluştan (*bytiye*) yoksun olan günlük hayat (*byt*)— güçsüz ve aldatıcıdır. Kaldı ki, eğer bir şeylerin gölgelerinden, *bytiye*’nin *byt*’ten yoksun olması gerekirse, olayı yarı yolda bırakmak olmaz; *byt* alınıp o kalın kafalı “t”si kesilmelidir; *by* (“san-ki”) saf belirsizliktir, Alexander Grin¹⁸³ tarafından çok sevilen serbest fantezilerin bir araya gelmesidir. Bu, gölgeler dünyasından hayalci romantizm dünyasına ilk çıkış yoludur; —bir hecesi, bir parçası *byt* (“günlük hayat”) olan— *bytiye* (“varoluş”) ise “gölgeler meskeninden” ikinci çıkış yoludur: Sanırım bunu bilen tek kişi de Andrey Belıy’dır.¹⁸⁴

Şey, bu muhtemelen algılanamaz olan matematiği lütfen bağışla. Durmam gerek. Beş metre kare dayanılamayacak kadar sıcak olmaya başladı. Hatta boğucu. Bir yerlere gitsem. Ama hiçbir yer yok ki. Hiç kimse de.

¹⁸³ Aleksandr Grinevski (1880-1932). Hayali ülkesi “Grinlandia”da geçen *Kızıl Yelkenler*’in (1923) ve diğer fantastik masalların yazarı. (y.n.)

¹⁸⁴ Sembolist şair ve yazar (1880-1934). 1920’lerin başında, kısa bir süreliğine ve mutsuz bir şekilde Berlin’de yaşamıştır. Bu “Avrupa parçasına” dair izlenimlerini *Gölgeler Krallığındaki Yerleşim Yerlerinden Biri* (1924) kitabında anlatmıştır. (y.n.)

YEDİNCİ MEKTUP

Şu anda kütüphane raflarında Moskova'yı aramakla meşgulüm. İnanılmaz nazik ve kültürlü olan Pyotr Nikola-yeviç Miller'ın¹⁸⁵ gizemli çekmecesini olmasaydı yapamazdım; bu çekmece, küçük kare kartlarla dolu: Hangisini çekersen çek, "Moskova" yazıyor. Bu, Tarih Müzesi'nin en üst katındaki havadar okuma odasında üçüncü haftam, Moskova'yla ilgili eski kitapların üzerindeki tozu atıyorum. Aklına takılmış olabilir, tozun altında ne buldum diye. Ne mi buldum? Kül.

Evet, hepimizin üzerinde yaşadığı kırk kül katmanı, üzerinde yürüdüğümüz, gezdiğimiz kırk kül katmanı.

Çalışmamı bitirmedim, fakat şimdiden Moskova'nın, kapık mumu tarafından tuğla ve taşlarla süslendiğini söyleyebilirim. Bu mum, hiçbir şekilde küçük sayılamayacak bir merhametsizlikle Moskova'yı tekrar tekrar, yıldan yıla ateşe vermiş, ta ki şehir, taşın içinde ondan gizlenene dek. Yakıp kül eden kapıkların, yüz binlerce insan tarafından karşılanan iş gücünü yok eden acınası olukçuların hikâyesi, sayılara dökülebilir. Eski resmi kayıtlar, antik günlükler, sonra biyografiler ve son olarak son günlerdeki polis raporları tam olmasa da yeterince güvenilir istatistikler sunuyor. İşte, o numaralardan bir tutam vermek gerekirse: 1365'te All Saints Yangını;¹⁸⁶ ondan önce 1354'te bir yangın daha; 1451'de de Kremlin ve hemen yanındaki ticaret bölgesinin Tatarlar tarafından yakılıp neredeyse küle çevrilişi; 1472, 1475, 1481, 1486'da bir yangın silsilesi; on altıncı yüzyılın sonlarına doğru, 1572'den 1591'e kadar yanan Moskova; on yedinci yüzyılda, 1626, 1629, 1648, 1668'de tekrar; ve 1701, 1709, 1737, 1748, 1754'te tekrar. Sözümleri ettiklerim,

¹⁸⁵ Tarihçi ve arkeolog (1867-1943). Eski Moskova Müzesi'nin (1919-1926) küratörü. (y.n.)

¹⁸⁶ İsmi, yangının All Saints Kilisesi'nde başlamasından gelir; sonrasında bütün Moskova şehrini birkaç saat içinde yerle bir etmiştir. (ç.n.)

yerleşim olan ya da olmayan tüm binaların çeyreğini, üçte birini, hatta yarısını yakıp yıkan, “şehir çapında” olan yangınlar sadece. Bu yangınlara özel isimler de verilmiş: All Saints, Büyük Teslis, Küçük Teslis vesaire. Kapık mumu asırlar boyunca hiç durmadan görevini yerine getirmişti: Küçük bir şapelde, bir ikonostazın yanında bir ateş için için yanmaya başlar, ardından koridorlara iner, kalaslara yükselir, barakadan barakaya, odun parçalarını çatıdan çatıya fırlatırdı; alevden kolları, Kremlin’in taş duvarları üzerinden sıçrayıp hisar ve çan kulelerinin çadıra benzeyen çatılarına saldırır, kalabalığın giderek artan feryatları ve sirenler arasında çanları yıkardı. Sonrasında soğuyan küller ve beş altı yıl süren karıncavari bir inşa çılgınlığı. Zira beş altı yıl içinde kapık mumu tekrar işe koyulabilir.

Mum, caddeleri, kavşakları, semtleri ve meydanları isimlerinin kendi şerefine olması için zorlamıştır: Ateş (Kızıl Meydan’ın eski adı), Yanık Harabe (Kitay-Gorod¹⁸⁷ on yedinci yüzyılda bazen böyle anılırdı), Yanmış Bataklik (şu anda Petrovski Manastırı’nın durduğu yer), Ateşten Yol (yeni cadde isimleri arasında kaybolmuş), Alev Caddesi vesaire. Mum kendini, senin de göreceğin gibi, bariz bir aynılıkla ifade ediyor.

Her şey yanmıştı: 1571’de Opriçnina¹⁸⁸ Sarayı; 1845’te Ölt’ Canlar metni. Moskova’nın eski sakinleri profesyonel *pogoreltski*¹⁸⁹ idiler: Ateşten ateşe yaşarlardı; kendilerinden ziyade kapık mumunu memnun etmek için inşa ederlerdi. Alelacele inşa edilen evler ve içlerindeki yaşam biçimi, o evlerde yaşanabilsin diye değil, o evler özgürce, tamamen

¹⁸⁷ Önce tacirlere ve zanaatkârlara, sonra boyarlara ve ruhbana ev sahipliği yapan, Kremlin’in doğu duvarının dışındaki yerleşim yeri. Çevresine Korkunç İvan’ın naip annesi Elena Glinskaya tarafından daha fazla Tatar ve Litvanyalı istilasına karşı korunmak için bir taş duvar inşa edilmiştir (1535-1538). (y.n.)

¹⁸⁸ Korkunç İvan tarafından kurulmuş askeri kuvvetler. (ç.n.)

¹⁸⁹ Rus. Yangınzede. (ç.n.)

yanabilsin diye, içlerindeki şeyler her an herhangi bir direnç göstermeden küle dönüşebilsin diye planlanmıştı. On altıncı yüzyılda, Moskova'nın ticaret bölgesinde yaşayan sakinler bu baştan savma yapılara şöyle derlerdi: Aceleci ev (*skorodom*) ya da aceleci düşünce (*skorodum*). Mimari biçimler üzerine didinmenin, duvarları güçlendirmenin ya da derin temeller kazmanın bir anlamı yok; son söz hâlâ kapık mumunun olacaktır. Misafir yabancı Johann Georg Korb'un¹⁹⁰ (1698) yazdığına göre, "Neredeyse her yıl, Moskovalıların en önemli festivalleri, insanları ıstıraba sürükleyen ateşler eşliğinde gerçekleşir. Bu ateşler, hemen hemen her zaman geceleri olmakla beraber, bazen birkaç yüz evi de yakıp kül eder. Neglinnaya Nehri'nin bu tarafındaki altı yüz evi yok eden son ateş sırasında, birkaç Alman alevleri söndürmeye yardım etmek için koşarak gelmişti, fakat onun yerine dövülerek ateşin içine atıldılar." Daha sonraları, bahçelere dağılmış incelikli "boyalı ateşler" ile, Moskova'nın yanındaki konağına gelen misafirleri eğlendirmeyi çok seven Pyotr Şeremetyev,¹⁹¹ Moskova geleneklerinin bir koruyucusu olarak görülüyordu. Moskova üzerindeki ahşap kıyafetleri çıkarıp taştan olanları giymeye başlamışken bile, Büyük Katerina Voltaire'e şöyle yazmıştır: "Avrupa'da hiçbir yerde Rusya'daki gibi yersiz bir telaşla inşa yapılmaz." Fakat bazen de şöyle olurdu: Aceleci evler küllerin üzerine inşa edilirdi; o aceleci evlerin içinde aceleyle düşünen, yeni olmuş afetlerden ve düzensizliklerden ürken tedirgin insanlar, birbiri üstünde yaşırdı; ama her nedense kapık mumu gecikirdi —bir ateş beklenir, ama hiçbir şey gelmezdi. Beş altı yıla çabucak inşa edilen küçük evler çökmeye, çatlamaya başlardı; yan durarak sabırsızlıkla bir ateş beklerlerdi ama yine hiçbir şey gel-

¹⁹⁰ I. Leopold tarafından Moskova'daki Büyük Petro'ya gönderilen elçi kâtibi (1698-1699). (y.n.)

¹⁹¹ Eksantriklikleriyle, sanat sevgisiyle ve olağanüstü servetiyle ünlenen Rus kontu (1713-1788). Moskova'nın yanındaki yazlığını küçük bir Versay'a çevirmiştir. (y.n.)

mezdi, o yüzden de günlük hayatın rutini üzgün, şaşkın olur, öylece düğümlenir kalırdı.

Fakat nihayetinde olan oldu.

Artık, gözlerinin mesafesinde duran, çatısı olmayan, yamuk yumuk ahşaptan barakalar yerine, arkası düz, beş altı katlı taş kutular; sıkışık ahşap yuvalar yerine, kolonlar tarafından desteklenmiş geniş tavanlar, tonozlar vardır. Bu dışı. Ama içeride aynı sıkışık, dar, ahşap Moskova'yı bulursun; içeride aynı telaşlı hayatı, aynı aceleci düşünceleri ve o gergin hareket etme ihtiyacını bulursun. Eski ahşap Moskova canlıdır, fakat taş cephelerin ardına, sahte bir yapılanma ve dokunulmazlık ardına gizlenmiştir. On yedinci yüzyılın sonlarındaki, özellikle de on sekizinci yüzyıldaki binalara yakından bakarsan, taş blokların kütükler gibi birbirine bağlandığını görürsün: Mimari tasarım açısından ahşaplardır, taştan süslemeleriye eski ahşap oyma işlerini hatırlatır. İçeride, kalın tuğla duvarların ve büyük kare pencerelerin ardındaki hayat da eskisi gibi devam ediyordu —ateşten ateşe, devrimden devrime, faciadan faciaya.

Tüm insanlar, evler, uğraşlar ve fikirler, hayat bulmaya başladıkları anda sonuna kadar gitmek isterler, buna ihtiyaç duyarlar, ama burada karşılarında hep kapik mumunu buldular: Hep daha fazla istiyor, Moskova'nın üstüne yeniden aceleyle Moskova inşa edip duruyordu. Bu sebepten burada hiç kimse ve hiçbir şey, hiçbir fikir ve hiçbir kişi sonuna kadar gitmeyi başaramamıştır. Kapik mumu sonuna kadar tek başına yanmıştır.

Tamamlanmadan, zamanından önce ölen her ne olursa olsun ölümde bile rahat olamaz: İşte buradan da Moskova'nın temel paradoksu çıkıyor: Ölen tam olarak ölmez, hayatta olan tam olarak hayatta değildir; sayısız ölümün arasında, toprak örtülerinin altında ölü gibi uyumalarına rağmen kıpırdanıp duran, böylesine cesede benzemeyen cesetlerin arasında bir insan nasıl yaşayabilir ki? Moskova, her

şeyi tersten alan bir masalcı tarafından anlatılan, yaşam ve ölüm suyu¹⁹² hakkındaki halk hikâyesidir: Yaşayanlara ölüm suyu, ölülereyse yaşam suyu serpilir ve böylece kimse, kimin canlı, kimin ölü olduğunu, kimin kimi gömeceğini söyleyemez.

Şöyle bir yerleşmiş fikir var: Moskova muhafazakârdır. Saçmalık. Bugünlerde yeşile çalan bakır bile geleceğe bakarak aynı marşı söyler, “Enternasyonal.” Evet, önce bir şeyler vardı, sonra küller oldu, sonra onlar bile soğudu. Artık, varlığı sadece düne kadar uzanan maziye ait hayattan arta kalanlar, zamanında eğitildikleri üzere, bahçelerde paspal kılıklı herkese havlayıp duran yaşlı köpeklerdir: Tek başlarına ne olup bittiğini kavrayamazlar.

SEKİZİNCİ MEKTUP

Evet, arkadaşım, delgeç ve pusula iğnesinin iddiası şöyle: Moskova bir boşluk üzerinde duruyor. Evler var, evlerin altında toprak, toprağın altında alt toprak, alt toprağın altında devasa bir toprak baloncuk, üç Moskova büyüklüğünde yuvarlak bir boşluk var.

Bir hafta önce yağmur damlaları, Nikitskaya’dan Tverskaya’ya bozuk ara yollardan yürümeme neden oldu. Hem yürüdüm hem düşündüm: Şimdi orada, akasyaların ardındaki o köşkte, Stankeviç¹⁹³ uzanmış düşünüyor ve ölüyordu ve orada, o kavşakta, pastacılar o zamanların geleneksel “sıfır pasta”sını satıyordu.

¹⁹² Rus folklorunda, ölüm suyu (şifa suyu da denir) ölümcül yaraları iyileştirir, ölü bir bedenın yarılmış kısımlarını yerine diker, fakat dirilmez; onun için yaşam suyu gereklidir. (ç.n.)

¹⁹³ Nikolay Stankeviç (1813-1840). Düşünür ve felsefe ve etik sorularına adanmış Moskova’daki ünlü bir tartışma grubunun kurucusu. Stankeviç, Rus entelijansiyanın ana hedefinin hümanizm fikirlerine katkıda bulunmak olması gerektiğini savunur. Tüberküloz hastası olan Stankeviç, son yıllarını yurtdışında geçirmiş ve yurtdışında da ölmüştür. (y.n.)

Ve aniden *onu* net bir şekilde hissettim: Ayakkabılarımın tabanının altına yapışmış, kabaran devasa baloncuk, altımızda yüzüzlükle şişen yuvarlak boşluk. Bir yanlış adım, bir yanlış düşünce —ve... Yok. Zırvalıyorum. Arkama baktım: Yağmur kaygan duvarları dövüyordu. Su birikintilerinde, kesik kesik düşen yağmur damlalarının oluşturduğu dalgalanmaların altında, Moskova'nın tepetaklak olmuş çatıları kımıldanıyordu. Yüzü su geçirmez kapüşonunun altında saklı bir adam, yağmurluğunun altından fırlayan evrak çantasıyla bana çarparak yanımdan hızlıca geçip gitti.

Dönüp eve gittim. Orada, gözlerim sıkıca kapalı, başım avuçlarımın arasında, fantastik Olmayanlar Diyarına tekrar geri döndüm.

Sen ve ben, bu var olmayanlar diyarının var olup olmadığını sık sık tartıştık. Nihayetinde, her bir *bugün* biraz görgüsüzdür; bütün *Olanlar* da benlikçidirler, egoları kabarmıştır. Platon'un, ölümsüzlüğüne dair kanıtlarından şüphe eden balon kabarcığının, yüzeyinde pırıldayan renklerin onunla birlikte patlamayacağına inanması çok da olası değil.

Gel gör ki balon kabarcığı yanılıyor: Üzerine üflediğinde yansımalar sona erse de, camısı yüzeyinde yansıyan şeyler eskiden oldukları şey olmaya devam eder.

Dahası, yansıma oyunundan hoşnut kalan göz, yansımalar kaybolduğunda, o şeyleri kabarcıkta değil, o şeylerin kendilerinde aramak zorunda kalır.

Atropos'un¹⁹⁴ makasının ipi ölçmediğini, sadece kestiğini unutmama; mesela, bir şair için bir isim, bir şeye verilen ad —yani bu da yazar için, içinde şeyleştiği o şey, o reel madde, her bir ses iken, asıl “şeyler,” yine yazar için, bir kabarcığın üzerindeki pırıltılardır ve yalnızca o pırıltıdan-şeyler kaybolduğunda, hayattan koptuğunda, şeylerin isimleri şeylerini arzulamaya başlayıp Olmayanlar Diyarı'na doğru kutsal

¹⁹⁴ Yunan mitolojisindeki üç Mire'nin en büyüğü. Klotho hayat ipini uzatır, Lakheis ölçer, Atropos da makasıyla keser. (y.n.)

yolculuklarına başlar. Evet, şeylerin satırlarda ve dizelerde var olmaya başlaması için zamanda ve uzayda var olmayı bırakması gerekiyor: İsimler yalnızca artık var olmayan şeylerden bahseder.

Olmayanlar Diyarı, uzun bir süredir beni çağırıyor. Cazibesine karşı direnememiştım. Olanlar için Olmayanları terk etmeye çalıştıysam da, artık bunu yapamıyorum: İhtiyar küller beni ısıtıyor. Çünkü ben iliklerime kadar üşüyorum.

Dün hasbelkader Belıy'nin "Arbat"ını okudum: Orada, yakın geçmişten, az önce ne olduğundan bahseder; fakat ben, aklımda onun "Arbat"ı hâlâ tazeyken gerçek Arbat'a adımımı atar atmaz gördüm ki, varoluşu sona ermiş herhangi bir şeyin ufacık bile olsa izini görmek imkânsıza yakındı. Oldukça keyfim kaçmıştı. Sonuç olarak, Olanların taşı balmumundan daha sert değil; otuz yıl geçer ve her şey sil baştan şekillenmiş olur.

Kelimeler daha güçlüdür. Mesela bir örnek: Şimdilerde uzun binaların arasına sıkışmış Maroseyka Caddesi'nde, Mucizeler Yaratan Aziz Nikola Kilisesi vardır. Çok eski bir kilise: Vaktiyle tuğladan binalarla değil, akçaağaçlarla sarılı olduğu zamanlarda, Nikola v Klennikah¹⁹⁵ denirmiş; sonrasında bütün akçaağaçları kesmişler (1504) ve kılıç üretimi için silah fabrikaları kurmuşlar, böylece kilise Nikola v Klinnikah¹⁹⁶ olarak bilinmeye başlamış; ve son olarak, harap olmuş silah fabrikalarının olduğu yere bir krep evi inşa etmişler, Nikola da harflerle oynayarak kendine Nikola v Blinnikah¹⁹⁷ demeye başlamış. Böylece isim, ritimden vazgeçmeyecek (*klenniki, klinniki, blinniki*) sesleri yalnızca kenardan köşeden değiştiren harfleri sayesinde kökenini beş asırdır uygun adım taşımış.

Çadıra benzeyen çatıları olan çan kulelerine ve Solomennaya Storojka'daki gibi, şehir dışında bulunan küçük

¹⁹⁵ Rus. Akçaağaçlı Nikola. (ç.n.)

¹⁹⁶ Rus. Kılıçlı Nikola. (ç.n.)

¹⁹⁷ Rus. Krepli Nikola. (ç.n.)

ahşap kiliselere ya da Başmaçki'deki Meryem Ana'ya Övgüler'in etkileyici mimarisine nasıl da bayılıyorum: Hepsi belli bir uzaklıkta, hayatla bir ilişkisi yoktur, varoluşunun sonuna çoktan gelmiştir, ama yine de çadıra benzeyen oymalı çatılarıyla gökyüzündeki boşluğa uzanır. Nasıl var olunmayacağını, etraflarında toplanan ve nasıl "var olunacağını" bilen her şeyden daha kalıcı bir yolla bilirler.

Benim en sevdiğim, dik çatılı Krutitski Kulesi. Bulması kolay bir yer değil. Kamer-Kollejski Val'ın yanında, Kamenşçiki Caddelerinin ve birkaç Krutitski Yolu'nun oluşturduğu arapsaçının arasında, dar bir çıkmaz sokağın tepesinde, çok narin, eski, çatlak verniklerin altında solmuş Felemenk çinilerinin karşısındaki kule, çift kemerli bir geçiş kapısının üzerinde süzülür. Sola doğru, uzun bir duvar boyunca, beyaz kaya güvercinine benzeyen tırabzan kolonları, zamanında Krutitski Kulesi'ni beş kubbeli Meryem'in Göğe Kabulü Kilisesi'ne bağlayan bir bölmenin tavanını destekler.

Donskoy, Danilovski ve Lazarevski mezarlıklarındaki haç ve mezar taşlarının arasında gezip küfe bulanmış eski kelimeleri çözümlemekten asla bıkmayacağım. Düzinelerce dönümlük Kuskovo'da bana en çok dokunan, üzerinde VENÜS yazılı eski bir mermer kaide (yolda, evin solunda). Kaidenin üzerinde Venüs falan yok —heykel uzun zaman önce yıkılmış olmalı— Venüs yerine, tek bir mermer ayak ve ayak parmaklarının detaylı hatları var. Tüm *olan* bu evet, ama ben, hatırladığım kadarıyla, orada *olmayan* hakkında uzun süre düşünüp durdum.

Her geçen gün Olmayanlar Diyarı daha da büyüyor; zaman zaman şehrin gürültü patırtısına karışan kilise çanlarının ürkek çınlamaları, bize bu var olmayanlar ülkesinde en var olmayan şeyi hatırlatıyor: Tanrı'dan bahsediyorum. Kiliselerin yanından geçerken, bazen etrafa kaçamak bakışlar atan bir adam görüyorum, ardından aynı adam şapkasını ürkekçe ve hafifçe eğip elini alnından göğsüne sonra omuz-

larına götürüyor: Böylece zayıf ilişkilerimizi karşılamış oluyoruz.

Şu anda Dolidze'nin¹⁹⁸ yaşadığı Tverskaya Caddesi 29 numara bir zamanlar Karamzin'in¹⁹⁹ eviydi. Karamzin, "Zavallı Liza"nın yaratıcısıdır ve 28 numaralı tramvay da önemseyen herkesi Lizino yük istasyonuna götürür, Liza Göledi ile arasında birkaç yüz adım var yok. Orasıydı —hatırladın mı?— helak olduğu yer orasıydı.

28 numaralı tramvaya bindim ve çok geçmeden kendimi, eğri büğrü kenarlarının içinde yuvarlak siyah bir lekeye benzeyen pis kokulu bir havuzun yanında buldum: Liza Göledi. Sırtlarını gölede dönmüş beş altı bodur ahşap ev, atıklarını doğrudan içine atarak onu pislikle dolduruyor. Ben de hemen geri döndüm ve çekip gittim: Yok yok, Olmayanlar Diyarı'na geri dönmem lazım.

DOKUZUNCU MEKTUP

Sevgili arkadaşım, dün yazmak istedim —ama yazamadım. Şu an bile kelimelerimi toparlayamıyorum. Moskova'nın insanı ele geçirdiğini biliyordum, ama beni iyiden iyiye bağlamış olmalı ve itiraf ediyorum, bunun olacağını önceden sezemedim.

Her şey dün oldu, hepsi bir anda —öğlen ikiyle üç arasında. Daha önce birçok kez, İpatevski Yolu'na girdikten sonra Nikitniki'deki eski Meryem Ana Kilisesi'ne hayranlıkla bakmak için aşağı sapsmışlığım var. Keskin gözlü, kenarları taştan "çatı pencerelerine" sahip, yüksek, orantılı, çadıra benzeyen bir çatı; masalsı işlemleri olan mini minnacık bir sundurma; çarpıcı bir avlu ve duvarlardaki acayip taş süslemeler. Ama ne zaman ben kilisenin yanından geçsem —her

¹⁹⁸ Viktor Dolidze (1890-1933). Gürcistan doğumlu besteci. (y.n.)

¹⁹⁹ Nikolay Karamzin (1766-1826). Şair, kısa hikâye yazarı ve tarihçi. (y.n.)

zaman kilitli olurdu. Basamaklarda da kimse olmazdı —tek bir kişi bile. İçeride Moskova'nın son ikona ressamı Simon Uşakov'un²⁰⁰ çalışmalarını bulacağımı bildiğimden uzun süredir içerisine girmek istiyordum: *Akathistle Beşaret* (1659) ve *Meryem Ana Ağacın Yanında* (1668).

Kiliseye giriş saatini öğrendikten sonra üçe kadar orada olabilmek için İpatevski Yolu'na koştum. Fakat Tverskaya'ya vardığım zaman yolum kapalıydı. Moskova'da iyice sıklaşan siyasi yürüyüşlerden biri de o gün, o saatteydi ve ben bunu unutmuştum (nadir gazete okuduğumdan).

Omuz omuza yürüyen ve bitmek tükenmek bilmeyen bir insan akını ve birbiriyle yarış halinde olan orkestraların müziği yolumu kesmişti. Beklemem gerekiyordu.

Açık konuşmak gerekirse, durumdan fazlasıyla rahatsız oldum. Tabii ki daha önceden de Moskova'da yürüyüşe denk gelmiştim ve uzun süreceğini biliyordum. Cep saatimi çıkardım; yelkovan bölmeden bölmeye yavaş yavaş geçiyor bense geç kalıyordum. Ama elimden hiçbir şey gelmiyordu. Zaman geçiyor, kalabalık daha da büyüyordu. Önce kafaların üzerinden baktım (kabalıktan hiç hazzetmem; yüzlerce, binlerce ayak sesi de beni iyice sinirlendirmeye başlamıştı) fakat kalabalığın üzerinde başka, tuhaf derecede parlak ama tek tip bir hayat vardı. Pankartların üzerindeki yüzlerce, binlerce harf altın sarısı rengindeki sıralar halinde doğrudan üzerime yürüyordu. Sana bir ara alfabenin çıldırdığını, Moskova'nın duvarlarını, kolonlarını esir alan harf kaosunu yazmıştım, hatırlıyoursundur. Bu tamamen farklı bir şeydi: Bir çeşit aşırı düzenli ve ritmik harf çalkantısı, içlerinde gizli olan gücün bilincinde, tıpkı ordunun üzerindeki bir ordu gibi kalabalığın üzerinde durmadan yürüyen dizgisel sembollerin kutsal geçidi.

Bakışlarımı biraz daha aşağı indirdim; yüzleri ancak

²⁰⁰ Yenilikçi bir ikona ressamı (1626-1686). Geleneksel konuları gelenek dışı gerçekçi bir yaklaşımla ele almıştır. (y.n.)

şimdi görebildim: Hem yaşlılar hem de yeniyetmeler vardı, fakat tuhaftır, yaşları değişmesine rağmen hepsinin gözleri aynı genç —hayır, alakası yok— aynı toy dünyayla parıldıyordu. Kulaklarım zonkluyordu, kelimeleri de çıkaramamıştım; genelde kırmızı üzerine altın sarısı sloganları okumazdım ama ana olayı anlardım. Evet, anladım da.

Bu sırada sıralar inceliyordu, altı trompet ve bir trampetten oluşan son orkestra da bakırdan dillerinde bir şeyler sayıkladı —ve yol açılmıştı.

Otomatik olarak İpatevski Yolu'ndan devam ettim. Ama yaşlı görevli, anahtarlarını şingırdatarak Meryem Ana Kilisesi'nin kapısını benim için açtığı anda loşluk içinden altın sarısı ve kiremitrengi suratlar çıkarken, birden bunların hiçbirine ihtiyacım olmadığını gördüm. Adamın kaskatı olmuş parmaklarına bir bozukluk sıkıştırarak basamaklardan hızlıca indim. Arkamda ağır bir asma kilit tok bir sesle kapandı.

Evet, buraya kadar.

ONUNCU MEKTUP

Başta, haçlar çarmıha germek içindi: Söylediklerine göre, çarmıha gerilenlerin arasında bir zamane tanrısı ortaya çıkmıştı. Daha sonraları haçlar, üzerlerindeki kan yaldızlanarak kubbelerin tepelerine asılmıştı. İnsanların, görmek için başını kaldırması gerekiyordu. Önceleri kaldırsalar da, sonra vazgeçmişlerdi: Vakitleri yoktu. Herkes o metal artı işaretlerinin hiçbir şeyi bir araya getiremeyeceğini biliyordu; apayrı hayatları tek bir hayat altında toplayamıyorlardı. Sevgi, her zamanki gibi düzensiz ve acemi olarak kaldı.

Çok geçmeden, kıyafetlerinin önüne küçük bir haç sıkıştırmış insanlar bile haçın yanında ama ondan ötede yaşamayı öğrendiler.

Ve ne zaman bir insan toprağa, ismiyse gazetedeki siyah

bir kutuya girse, ancak o zaman tekrar hala karşılaştı. Fakat artık adı ha olarak değil (eski dizgiciler hatırlar) “ölüm işareti” olarak anılıyordu. Ölüm işareti, devrim öncesi son yıllarını bir hurufat kasasının kare gözünün içine tıklımış halde geçirdi ve sanki kendinden utanıyormuş gibi minik siyah kollarını parantezlerin avucunun içine gizledi. Şöyle: (†). Ama ardından parantezler birlik oldu ve böylece hurufat kasasındaki orta sıra boş kaldı: “Ölüm işareti” ölmüştü.

Şimdi bile Moskova’nın üzerinde duran tuhaf bir havai mezarlık var: Ya onların yanında ilgisizce ya da onların uzağında yaşayan bir şehrin üzerinden geçen kollarıyla iki bin ölüm işareti.

Kitay-Gorod’da aşırı tuhaf birkaç kilise vardır, mesela Nikola Büyük Haç ya da yine, Meryem Ana Kilisesi. Bu kiliseler çift katlı olarak inşa edilmiş: Devasa bir taş şapka şeklindeki üst taraf gerçek kilise; alt tarafsı sıradan bir tüccar mahzenidir. İnşa eden kimse, eşyalarını “kötülükten” korumak adına (on yedinci yüzyılın sonlarındaki kanunlarda belirtildiği üzere) güçlü ve güvenli bir depoya ihtiyacı varmış ve bunun için de onları bir kilise ile örtmüş. Adamın zannı şöyle: Tanrı’dan korkan hırsız, bir depo-kilisenin Tanrı’dan korkan yapı ustasını soymayacaktır. Böylelikle, gökteki o, dünyevi *buna* uyum sağlamaya zorlanmış oldu.

— Bu da bizi oldukça tuhaf bir sorunla karşı karşıya getiriyor, arkadaşım: Aklımız, önündeki şeyleri *onlar* ve *bunlar* olarak, duyu organlarının dışında tutulanlar ve algıya dahil olanlar olarak sınıflandırır; *bunlar* hayatta içkin olanlar, *onlar* aşkın olanlardır; *bunlar* berraktır, doğal olarak ön plandadır; *onlar* bulanıktır, ulaşılamaz uzaklıktadır.

İnsanların akıllarını sınıflandırırsan, fikirlerine bağlı olarak zıt yönlerde çalıştıklarını görürsün: Bazı akıllar, bir şeyleri *onlardan bunlara*; bazılarıysa *bunlardan onlara* taşımaya gayret eder. Onu buna çevirmek isteyenlere *ondan-bunacılar*, bunu ona dönüştürmek isteyenlere *bundan-onacılar* dersem, terminolojiyi kotarmış olurum herhalde.

Şimdi Moskova'ya gelirsek: Moskova her zaman *bununla*, duvarlarının içinde olanla haşır neşir olmuştur; yalnızca *bunu* inşa etmiş ve *bunu* da *onunla* örterek de kötülükten korumuştur; her zaman “bunun hakkında” yazmıştır ve yazmaya da devam edecektir. Moskovalı yazarlar arasında en Moskovalısı, Aleksandr Ostrovski,²⁰¹ Zamoskvoreçye’de yaşarken yeni bir ülke²⁰² —Zamoskvoreçye— keşfettiği için kendisiyle gurur duymuştur.

Bütün Moskovalılar ondan-bunacı olarak doğar. Hamovniçeski Yolu No 21’de ortaya çıkan Tolstoycular da bundan-onacı değillerdi. Bütün Plutarkhosların çivileri ve dolmakalemleri, genellikle bundan-onacıların, ulaşılabilir “bununla” ulaşamaz “onu” takas etme gücüne sahip kahramanların yanında olmuştur.

Fakat eğer birisi, en tutarlı ondan-bunacının bir biyografisini yazmak isterse, işe Semyonovskoye Mezarlığı’nı ziyaret ederek başlamalıdır; ana patikanın yanında, siyah, eğik mezar taşının üzerinde şu kelimelerin yazılı olduğu bir mezar bulacaktır:

Sağlıklı yemekler ye
Temiz havada egzersiz yap.
Gece istirahat zamanı geldiğinde
Penceren ardına kadar açık yat.
İlacı falan bırak.
Kendini Doğa’nın kollarına at
Ve
İyi ol.

²⁰¹ Oyun ve düzyazı yazarı (1823-1886). (y.n.)

²⁰² Ostrovski, *Zapiski Zamoskvoretskogo jitelja*’sında (Bir Zamoskvoreçye Sakininin Notları, 1847) ismi ve yeri dahil hakkında hiçbir şey bilinmeyen yeni bir ülke keşfettiği için çok büyük bir sevinç duyar: “Halkına gelince; yaşam biçimleri, dilleri, davranışları, gelenekleri ve eğitim seviyeleri —bunların hepsi bir gizem perdesine sarılıdır.” Moskova içindeki ayrışık dünya, Ostrovski’nin oyunlarında bolca bulunur. (y.n.)

Tam olan her şeye saygı duyarım: Eğik siyah mezar taşı-
nın yanında dururken şapkamı çıkardım.

ON BİRİNCİ MEKTUP

Çarın günah çıkarttığı yaşlı Moskova papazı Sylves-
ter'in²⁰³ “İnsan tutumlu yaşmalıdır,” demesine şaşmamak
gerek. Moskova bu ilkeye canı gönülden uyuyor: Taş ka-
buğunun içinde ihtiyacı olan her şeye sahiptir; *orbi*²⁰⁴ deni-
len ise yalnızca *urbi*'dir.²⁰⁵ Genel kuramlar bile, idealizm ve
materyalizm gibi, *onlardan bunlara* dönüşerek Moskova'nın
kabuğunun içinde Moskovalaşmıştır.

Mesela insanlar “Moskova idealizmi okulu” hakkında
yazmışlar. Ama şu anda benim ilgimi, Mohovaya Caddesi'n-
deki bina²⁰⁶ değil, yaşlı Kremlin ve onun ticaret bölgesi çeki-
yor; içinde Cermenizm esintileri olan modern felsefi kuram-
lar değil, Kalita²⁰⁷ ve Aziz Sergius,²⁰⁸ IV. İvan ve Kutsal Aptal
Vasil zamanındaki ilkel idealizm ve materyalizmler çekiyor.

Eliptik Kremlin/Kitay-Gorod duvarının içinde kalmış
bu proto-Moskova'nın bütün sıkışık boşluğu aslen Krem-
lin'in doğu duvarı tarafından iki yarım şehre bölünmüştür:
Kremlin ve ticaret bölgesi, Kitay-Gorod. Kremlin'de kilise
ve kışlalar, Kitay-Gorod'da ise dükkân ve depolar inşa edil-
miştir. Kremlin'de askerler rahiplerle, Kitay-Gorod'da tüc-
carlar satıcılarla tanışmıştır.

²⁰³ Korkunç İvan'ın gençkenki akıl hocası; dini, sosyal ve gündelik ku-
rallara dair bir on altıncı yüzyıl yayını olan *Domostroy*'nin (İç Düzen)
editörü. (y.n.)

²⁰⁴ Lat. Dünya'ya. (ç.n.)

²⁰⁵ Lat. Şehre. (ç.n.)

²⁰⁶ Moskova Üniversitesi. (ç.n.)

²⁰⁷ İvan Daniloviç Kalita (1304-1341). Moskova Prensi, Büyük Vladimir
Prensi; “Rus topraklarının ilk fatihi” olarak bilinir. (y.n.)

²⁰⁸ Radonejli Sergius (1314-1392). Sergiyev Posad'daki (Moskova'nın
yakınında) Kutsal Üçleme Manastırı'nın kurucusu ve başrahibi. (y.n.)

Bana göre, ölümsüzlük fikri bir asker için olmazsa olmazdır. O hayat karşılığında, sadece *bu* hayatı feda etmek kolaydır. Aslında, kıvrak ve bilgili bir akıl için, kendi davası için savaşıma fikri, uğruna ölenlerden daha uzun yaşayacak bir dava fikri, kişisel ölümsüzlük fikrinin yerini alabilir. Fakat bir Landsknecht²⁰⁹ için, hayatını profesyonelce satan biri için ya da bir Moskova streletsi²¹⁰ için bu yeterli olmamıştı.

O yüzden bir kışlanın dibine, duvar ucuna duvar ekleyerek bir kilise inşa edilecekti; o yüzden devrim öncesi Rus askeri yetmiş beş kapık artı ölümsüzlük garantisi almıştı.

Emperyalizm için, düzenli askerlenmek için idealist bir ideoloji gerekmesi çok normal. Bu, ayrı bir Kremlin idealizminin ortaya çıkışını da açıklıyor (kabataslak bilgiler vermeye çalışıyorum).

Ama hemen yanında, duvarın hemen üzerinde, yüzyıllar boyunca ayrı bir Kitay-Gorod materyalizmi de gelişmişti: Asker, yok edilemezliğine, bir fikir olarak ortaya çıkıp bütün o idealist üçlemeyi beraberinde getirmiş olan (ruhun ölümsüzlüğü, özgür irade, Tanrı) ölümsüzlüğüne sıkı sıkıya inanıyorsa, o zaman tüccar da şeylere, bir tüccarın değerini belirleyen o yalnızca maddesel yapılara sıkı sıkıya inanırdı. Yabancıların dediklerine göre —Olearius,²¹¹ Herberstein ve Korb— Kitay-Gorod’daki altı yedi yüz civarındaki küçük ve sefil dükkânın sahipleri tüccar ve simsar olarak doğmuşlardı; en iyi yabancı tacirlerin yanından bile geçemeyeceği, bu veya şu şeye müşteri toplayıp satış yapma konusunda fazlasıyla hünerli “şey insanlarıydılar.” Kitay-Gorod’un devasa, kalın duvarlı depoları “zihinsel görüngüler,” “gölgeler” ve

²⁰⁹ Alman ordularında ve başka ordulardaki paralı asker (on altı ve on yedinci yüzyıl). (ç.n.)

²¹⁰ Rus ordusunun ana bölümünü oluşturan askeri birlik. (ç.n.)

²¹¹ Adam Olearius (takriben 1599-1671). Alman gezgin ve bilgin; 1630’larda Holstein Dükü tarafından ilk Romanov çarının mahkemesine gönderilen iki elçiden biri. Olearius’un Rusya’ya ziyaretlerini anlattığı yazısı ilk olarak 1647’de yayımlanmıştır. (y.n.)

(idealistlerin maddeyi tanımladığı üzere) “ruhun ötekiliği” için değil, şeylerin içine dağılmış en saf *madde* içindi. Kimse-
nin “zihinsel görüngüyü” ağır bir asma kilit altına kapatacak
hali yok.

Bana göre olay çok açık: Kitay-Gorod’un dükkân tez-
gâhları, Kitay-Gorod’a özgü bir materyalizmin ilk basamak-
larıydı.

ON İKİNCİ MEKTUP

(kartpostal)

Bu son mektubum olacak. Sadece kelimelerimi canlan-
dırmak istemiştım ama onlar artık bana işkence eder hale
geldiler. Yaklaşık bir ay önce, tamamın zarfların içinde sıkış-
maya başladığını fark ettim: Dolmakalemimin altında hızla
büyüyor, tıpkı Moskova gibi büyüyüp filizleniyordu.

Çareyi kalın defterlerde aramam gerekti: İki tanesini
doldurdum bile. Bu iş neredeyse bütün zamanımı ve daha da
önemlisi bütün irademi benden alıyor.

Öyleyse —durma vakti artık. Kızma bana: Hiçbir za-
man bu yoldan şaşmadığımı bil.

ON ÜÇÜNCÜ MEKTUP

Arkadaşım, ne güzel bir sürprizdi o öyle! Masamda ça-
lışıyordum, hiç beklemediğim bir anda bir mektup aldım:
Senin el yazın, senin imzandı ama bunlar dışında tuhaf bir
şekilde sanki sen değilmişsin gibiydi. On iki mektubumu da
derleyip yeni adres olarak Moskova’daki bir yazı işlerine
yönlendirdiğini sakince belirtmişsin. İnanılmaz öfkelen-
dim: Sana ve birden buna.

Acele etmem gerekiyordu. Bir dakika bile kaybetmeden,
mektuplarımı almak için yazı işlerine koştum. Aşırı üzölmüş
olmalıyım, çünkü bulvarda koşarken kalbim hızla çarpmaya

başladı (hırıltı da vardı), ben de bir banka oturdum.

Sakin insanlar sakince geçip gidiyorlardı. Sonbaharın ortasında küçük çocuklar buz gibi soğuk kumu kazmakla meşguldüler. Endişem dinmişti. Düşüncelerim farklı bir rota izliyordu. Ben de onlara güvendim.

Önce düşüncelerim şöyle diyordu: Özünde ne kaybet-
tin ki? Yalnızca birkaç müsvedde parçası. Önemli olan def-
terlerinde yazanlar.

Ayrıca, diğer insanların düşüncelerini düzenleyenlerin kendilerine özgü bir inceleme tarzları vardır; hiçbir zaman Moskova'larını senin parçalı satırlarında aramazlar, ithal bir insanın ithal düşüncelerine tenezzül etmezler. Üzerinden geç-
erler, tıpkı diğerleri gibi.

Ama şimdiyse düşüncelerim şöyle diyordu: Kaldı ki sen otuz yedisinde, neredeyse ihtiyar bir adamsın. Eğer istersen her zamanki gibi yaşamaya devam edebilirsin, sessizlik içinde, dişlerini sıkarak. Yapabilirsin. Ve unutma, yakında sıkabileceğin hiçbir şeyin kalmayacak.

Sonra düşüncelerim çekip gitti ve ben de sonbaharın soğuttuğu bulvarda tek başıma kaldım. Alacakaranlık çöküyordu. Uzunca bir süre o şekilde oturdum.

Tekrar araya girdiler: En azından kısmen de olsa, bir Moskovalı olmanın zamanı geldi de geçiyor bile. Burada herkesin kelimeleri ardına kadar açık. Yoksa Regardense'nin gözlerinden mi korkuyorsun?

Ayağa kalkıp ağır adımlarla yürümeye başladım; mektupların peşinden değil, hayır, onlardan uzağa, eve.

Şimdiyse sana yazıyorum.

Pratica.²¹² Bu maceraya kendi mektuplarınla (ya da mektuplarımla —artık ayırt edemiyorum) başladığın için, sen bitir. Sadece şunu istiyorum: Tarihleri ve ismimi sil.

Şey, belki de böylesi daha iyidir; kelimeler, kaleminden döküldüğü anda şımarık öksüz çocuklar gibi diledikleri yere

²¹² İt. Pratik, deneyim, egzersiz. (ç.n.)

gidebilirler —onların da *kendi kaderleri* vardır. Ve eğer bu kelimeler, bin altı yüz kilometrelik bir döngü yaparak Moskova'dan Moskova'ya ulaşabilirse, o zaman bu da manasız olmaz: Biz —onlar ve ben— ithaliz, taşradanız.

Az önce bir şey hatırladım, onu söyleyeyim: Kıdemli bir Moskovalı olan Profesör Yurkeviç,²¹³ o zamanlar felsefe hocası olan Solovyov'la ara yolların oluşturduğu labirentte geziyormuş. Yaşlı profesör, budaklı bastonuyla bir kaldırım babasına vurup şöyle demiş, “Genç dostum, Kant, bir sopa kendinde-şeydir derse inanma; hayır, bir sopa, diğerleri-için-şeydir.”

Şey, belki de haklıdır. Acaba yarın Kant'ımı Suharevka'ya²¹⁴ götürmesem mi? Ne diyorsun, alan olur mu?

Yukarıdaki mektupların Moskova'dan uzaklarda yaşayan alıcısı, mektuplarına bir yayımcı bulma görevini üstlenmemi rica etti benden.

Mektup arkadaşına “Posta Damgası: Moskova”yı kabul eden yazı işlerinin adresini verdikten sonra, karşılığında mektupların yazarıyla ilgili, Moskova öncesinde “nerede” olduğuyla ilgili birkaç detay talep ettim.

Yanıt olarak yalnızca on üçüncü mektup elime ulaştı (görünüşe göre aramızdaki sohbetin sona erdiği mektup), içinde hiçbir yorum ya da açıklama yoktu.

Böylelikle, insanları ya ondan-bunacılar ya da bundan-onacılar olarak ayıran oldukça tuhaf bir sınıflandırmanın yaratıcısı olan adamın kimlere —ilkine mi ikincisine mi— ait olduğu sorusu benim için her halükarda yanıtsız kalıyor.

²¹³ Pamfil Yurkeviç (1827-1874). İdealist filozof ve öğretmen. Moskova Üniversitesi'nde, Yurkeviç Vladimir Solovyov'un hocasıdır; Solovyov da ardından aynı üniversitede hoca olmuştur. (y.n.)

²¹⁴ Ünlü ve eski bir bitpazarı. 1925'te kapanmıştır. (ç.n.)

Bir Cesedin Otobiyografisi

Sigizmund
Krjijanovski

20. yy. Sovyet edebiyatının ayrıksı çocuğu Sigizmund Krjijanovski ilk defa Türkçede. Kurmacadan çok rüya günlüklerini anımsatan bu öyküler derlemesi yazarın uyku ile uyanıklık, gerçek ile gerçek dışı, yaşam ile ölüm arasındaki ezeli mücadelesini gözler önüne seriyor. Sıradan gerçekliğin, olağandışılığa nüfuz ettiği bu on bir öykü, okurlarımızı esaslı bir edebi yolculuğa davet ediyor.

“1920’lerin Sovyet yazarlarından olan Sigizmund Krjijanovski’nin yazdığı öykülerden oluşan *Bir Cesedin Otobiyografisi*, soyadının başındaki ünsüz harfler kadar olağanüstü.”

—*The New York Times Book Review*

“Krjijanovski sürekli Borges, Swift, Poe, Gogol, Beckett ve Kafka ile karşılaştırılıyor, fakat yazdığı öykülerin özünü aykırılıkla mantığın özel bir karışımı oluşturuyor.”

—*Natasha Randall, Bookforum*

“Krjijanovski’nin marazi biçimde kinayeli hayal gücü Edgar Allan Poe’nun fütürist rüyavari öyküleriyle, Stanislaw Lem’in savaş sonrası bilimsel kâbusları arasındaki kayıp bağı kuruyor... Fantastik öykülerin haşarı ustası.”

—*Bill Marx, The World*

19 ₺
KDV DAHİL

